

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**ADALAR VE KAYALIKLAR REJİMİ VE DENİZ ALANLARI
SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MECNUN ÖZLEM

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**ADALAR VE KAYALIKLAR REJİMİ VE DENİZ ALANLARI
SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

MECNUN ÖZLEM

Danışman: DOÇ. DR. HAKKI HAKAN ERKİNER

İstanbul, 2023

ÖZET

ADALAR VE KAYALIKLAR REJİMİ VE DENİZ ALANLARI SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ

Adalar ve kayalıkların tanımları ile sahip olabilecekleri deniz alanlarının düzenlendiği Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 121, içerdiği belirsizlik nedeniyle tartışmalara sebep olmaktadır. Özellikle adalar ve kayalıklar ayrımı hususuna dair; devlet uygulamalarında ortak bir uygulama sağlanamamış, uluslararası yargı organları sorunu aydınlatmaktan kaçınmış ve öğreti tarafından da uzlaşıdan yoksun kalınmıştır. Adalar ve kayalıkların tanımlarındaki belirsizlik nedeniyle deniz alanları üzerinde maksimalist taleplerde bulunan devletler, denizlerdeki her met oluşumunun ada her adanın da madde 121/2 kapsamındaki tam yetkili ada olduğunu savunmuştur. Çalışmamızın ilk bölümünde adalar ve kayalıklar rejiminin; uluslararası sözleşmeler ve hazırlık çalışmaları, devlet uygulamaları, uluslararası yargı kararları ve öğretideki görüşler çerçevesinde açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır.

Devletlerin adalar veya kayalıklar üzerinden talep edebileceği deniz alanları, diğer devletlerin talepleriyle çatışmıyorsa, ilgili met oluşumlarının üretebileceği deniz alanları üzerinde hak sahibi olunabilir. Eğer adalar veya kayalıklar üzerinden gerçekleştirilen deniz alanları talepleri diğer devletlerin deniz alanları talepleriyle çatışıyorsa, sınırlandırma hukukuna ilişkin bir durum söz konusudur. Adaların ve kayalıkların deniz alanları sınırlandırılmasındaki etkileri, uluslararası sözleşmelerde düzenlenmemiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde, devletlerin ihtilafli deniz alanları için öngörülen sınırlandırma hukukuna ilişkin kurallar ve adaların deniz alanları sınırlandırılmasındaki rolü ve bu rol dahilinde sınırlandırmaya olan etkileri; uluslararası sözleşmeler, uluslararası yargı kararları, devletlerarası uygulamalar, öğretideki görüşler ve uluslararası teamül hukuku kuralları çerçevesinde açıklanmaktadır. Ayrıca ikinci bölümün sonunda; adalar ile kayalıklar ayrımının önemi, sınırlandırma hukuku ve adalar ile kayalıkların bu hukuka göre edineceği roller temelinde Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşecek muhtemel bir deniz alanları sınırlandırılmasında adaların ve kayalıkların etkileri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: adalar rejimi, kayalık, Güney Çin Denizi Tahkimi, deniz alanları, deniz alanlarının sınırlandırılması, Ege Denizi

ABSTRACT

THE REGIME OF ISLANDS AND ROCKS AND THEIR EFFECTS ON MARITIME BOUNDARY DELIMITATION

Article 121 of the United Nations Convention on the Law of the Sea, which regulates the definitions of islands and rocks and the maritime areas they may entitle, causes controversy due to its ambiguity. Especially with regard to the distinction between islands and rocks, no common practice has been achieved in State practices, international courts and tribunals have abstained from clarifying the problem and the doctrine has lacked consensus. Due to the ambiguity in the definitions of islands and rocks, States making maximalist claims on maritime areas have argued that every high-tide feature is an island and every island is a fully entitled island within the scope of Article 121/2. The first part of our study aims to clarify the regime of islands and rocks within the framework of international conventions and travaux préparatoires, State practices, international judicial decisions and doctrinal opinions.

If the maritime areas that States claim generated by islands or rocks do not overlap with the claims of other States, they may have rights over the maritime areas that the relevant high-tide features may produce. If maritime claims derived from islands or rocks conflict with the maritime claims of other States, there is a situation related to the law on delimitation. The effects of relevant high-tide features on the delimitation of maritime areas involving islands and rocks are not regulated in international conventions. In the second part of our study, the rules on the law of delimitation for the disputed maritime areas of States and the role of islands in the maritime boundary delimitation and their effects on delimitation within this role are explained within the framework of international conventions, international judicial decisions, State practices, doctrinal opinions and international customary law rules. Furthermore, at the end of the second chapter, the effects of islands and rocks on a possible maritime boundary delimitation between Türkiye and Greece in the Aegean Sea are discussed based on the importance of the distinction between islands and rocks, the delimitation law and the roles of islands and rocks according to this law.

Keywords: the regime of islands, rock, the South China Sea Arbitration, maritime areas, maritime boundary delimitation, the Aegean Sea

ÖNSÖZ

Akademi yolculuğumun ilk ciddi merhalesini oluşturan yüksek lisans tezime yoğun programından zaman ayırarak danışmanlık yapmayı kabul eden ve çalışmanın her aşamasında desteği ve önerileriyle bana yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürimde yer alıp değerli fikirleri ve önerileriyle tezin nihai halini almasına katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Meltem SARİBEYOĞLU SKALAR'a ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Sevda KESKİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında şahsıma tahsis edilen burs için teşekkür ederim.

Tez yazım sürecimin her anında bana olan sevgi ve desteklerini esirgemeyen kıymetli aileme bana karşı göstermiş oldukları sabır için en içten dileklerle teşekkür ederim.

Mecnun ÖZLEM

İstanbul, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: ADALAR VE KAYALIKLAR REJİMİ	3
I. Met Oluşumları (<i>High-tide Features</i>).....	3
A. Uluslararası Metinlerde Ada Tanımları ve Kayalık Kavramının Gelişimi.....	3
1. Kodifikasyon Çalışmalarında Ada Tanımları.....	3
2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Hazırlık Çalışmaları	5
B. Ada Kavramının Unsurları	12
1. Doğal Olarak Oluşmak.....	13
2. Arazi Sahası (Kara Parçası) Olmak.....	16
3. Su ile Çevrili Olmak.....	18
4. Suların En Çok Yükseldiği Zaman Su Üstünde Kalmak.....	18
C. Kayalık Kavramı ve Unsurları.....	21
1. Adalar Rejimi ve Kayalık Kavramının Yeri.....	21
2. Kayalık Kavramının Unsurları	23
D. Ada veya Kayalık Sayılmayan Oluşumlar ve Yapılar	25
1. Cezir Yükseklikleri.....	25
2. Resifler	25
3. Yapay Adalar, Tesisler ve Yapılar	27
4. Takımada Devletleri.....	28
II. Adalar ve Deniz Alanları	29
A. Adalar ve Esas Hatlar	30
1. Normal Esas Hatlar	30

2. Düz Esas Hatlar	31
2.1. Birleşik Krallık v. Norveç Davası (Balıkçılık Davası) (1951)	31
2.2. Düz Esas Hatlar (Madde 7)	32
3. Körfezler.....	34
3.1. Hukuki Körfezler.....	34
3.2. Tarihi Körfezler (ve Tarihi Sular)	35
4. Nehirlerin Ağızları	36
5. Limanlar ve Demir Yerleri	37
B. Adalar ve Deniz Alanları	37
1. Karasuları	38
2. Bitişik Bölge.....	39
3. Kıta Sahaneliği.....	40
4. Münhasır Ekonomik Bölge	43
III. Ada ve Kayalık Ayrımı	44
A. Madde 121'deki Ayrımın Önemi	44
B. Devlet Uygulamasında Adalar Rejimi.....	45
C. Uluslararası Mahkeme ve Tahkim Kararlarında Adalar Rejimi	46
1. Birleşik Krallık v. Fransa Tahkimi (Manş Denizi Tahkimi) (1977).....	47
2. Danimarka v. Norveç Davası (Jan Mayen Davası) (1993).....	47
3. Yemen v. Eritre Tahkimi (1999)	48
4. Katar v. Bahreyn Davası (2001).....	49
5. Rusya Federasyonu v. Avustralya Davası (Volga Davası) (2002).....	50
6. Nikaragua v. Honduras Davası (2007).....	51
7. Malezya v. Singapur Davası (Pedra Branca Davası) (2008).....	52
8. Romanya v. Ukrayna Davası (Karadeniz Davası) (2009)	53
8.1. Romanya'nın BMDHS Hazırlık Görüşmelerindeki Tutumu.....	53
8.2. Tarafların Savunmaları ve Serpents Adası Uyuşmazlığı.....	54
9. Nikaragua v. Kolombiya Davası (2012).....	55
10. Kosta Rika v. Nikaragua Davası (2018).....	57
11. Filipinler Cumhuriyeti v. Çin Halk Cumhuriyeti Tahkimi (Güney Çin Denizi Tahkimi) (2016)	58
11.1. Madde 121/3'ün Metinsel Yorumu	59

11.2. Madde 121/3'ün Bağlamsal ve BMDHS'nin Amacı ve Hedefi Açısından Yorumlanması	65
11.2.1. Adalar, Kayalıklar ve Cezir Yükseklikleri Bağlamı.....	65
11.2.2. Madde 121/3 ile Münhasır Ekonomik Bölgenin Amacı Arasındaki Bağlantı.....	66
11.2.3. Madde 121/3'ün Hazırlık Çalışmaları	67
11.3. Tahkim Mahkemesi Yorumunun İlgili Met Oluşumlarına Uygulaması.....	68
12. Adalar Rejimi ve Uluslararası Teamül Hukuku	69
13. Değerlendirme	70
İKİNCİ BÖLÜM: ADALARIN DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ	72
I. Genel Olarak Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku	72
A. Sınırlandırma Hukuku	72
1. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Öncesi Dönem.....	73
2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	75
3. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Uygulanacak Kural.....	79
3.1. Uluslararası Sözleşmelerde Yer Alan Kuralların Değerlendirilmesi.....	79
3.2. İctihat Hukuku ve Sınırlandırmanın Esasını Oluşturan Kural	80
B. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Dikkate Alınan Esas Kural ve İlgili Koşullar	82
1. Hakça İlkeler	82
2. İlgili ve Özel Koşullar	85
C. Sınırlandırma Yöntemleri	88
D. Adaların Sınırlandırmadaki Rolü.....	90
II. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Esas Nokta Olarak Kullanımı	91
A. Adalara Tam Etki Verilmesi.....	93
B. Adalara Kısmi Etki Verilmesi	93
C. Adalara Etki Verilmemesi	94
III. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların İlgili Koşul Olarak Kullanımı	95
A. Adalara Tam Etki Verilmesi.....	96
B. Adalara Kısmi Etki Verilmesi	97
C. Adalara Etki Verilmemesi	98
IV. Adalara Verilecek Etkinin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınan Durumlar	98
A. Hakça İlkelere Uygunluk.....	99

B. Adaların Boyutu.....	100
C. Adaların Konumu	101
D. Adaların Siyasal Statüsü.....	104
E. Adaların İnsan Barınmasına veya Ekonomik Hayata Dair Durumu ve Kapasitesi.....	105
F. Değerlendirme.....	106
V. Devletlerarası Uygulamada Adaların Rolü.....	107
VI. Ege Denizi’ndeki Olası Bir Türkiye-Yunanistan Deniz Alanları Sınırlandırılmasında Adaların Etkileri.....	108
A. Ada ve Kayalık Ayrımının Ege Denizi’ndeki Önemi.....	108
B. Olası Bir Deniz Alanları Sınırlandırılmasında Adaların Rolü.....	110
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	127

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHK	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
DEHUKAMDER	: Ankara Üniversitesi Deniz Hukuku Ulusal Araştırma Merkezi Deniz Hukuku Dergisi
DTM	: Daimî Tahkim Mahkemesi
dm	: Deniz mili
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Hzl.	: Hazırlayan
IBRU	: International Boundaries Research Unit
I.C.J.	: International Court of Justice
KBBS	: Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
km	: Kilometre
KSS	: Kıta Sahanelığı Sözleşmesi
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
no.	: Numara
para.	: Paragraf
s.	: Sayfa
SETA	: Siyaset, Ekonomik ve Toplum Araştırmaları Vakfı
ss.	: Sayfa Sayısı
TÜDAV	: Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UDHM	: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
UK	: United Kingdom of Great Britain and the Northern Ireland

UN	: United Nations
UNCLOS	: United Nations Conference on the Law of the Sea/ United Nations Convention on the Law of the Sea
v.	: versus
VAHS	: Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi
vol.	: volume

GİRİŞ

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) madde 121’ de adalar rejimi düzenlenmiştir. İlgili düzenleme ada ve kayalık tanımı ile bu oluşumların sahip olabileceği deniz alanlarını düzenlemektedir. Maddenin içerdiği ada ile kayalık tanımları çerçevesindeki belirsizlik, ada ile kayalık ayırımına ve elde edebilecekleri deniz alanlarına da sirayet etmektedir.

Adaların ve kayalıkların tanımları üzerinden türlü ihtilaflar oluşmaktadır. Tabii olarak, ada ve kayalık tanımlarının yeterlik şartlarını oluşturan unsurların bilhassa neleri ihtiva ettiği hususu gerek BMDHS hazırlık görüşmelerinde tartışmalara sebep olmuş gerekse de uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarının konusunu oluşturmuştur. BMDHS’de tanımlanan adalar ve kayalıklar rejiminin yorumu sorunu, günümüzde devletlerarası ihtilafların konusunu oluşturmakta ve güncelliğini korumaya devam etmektedir.

Devletlerin potansiyel yüksek çıkarları, denizler üzerindeki maksimalist taleplerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Denizler üzerinde konumlanmış, etrafı sularla çevrili olan her coğrafi formasyonun ada olduğunun savunulması ve deniz yetki alanları sınırlandırılmasında karasularından münhasır ekonomik bölgeye neredeyse her neviden deniz alanının maksimum düzeyde elde edilmeye çalışılması, denizler üzerindeki ihtilafların oluşmasını kaçınılmaz kılmıştır. BMDHS’de her ne kadar bu ihtilafları gidermek ve devletlerarasındaki uygulamaları kodifiye ederek uluslararası mevzuat oluşturmak istense de madde 121 BMDHS’deki en tartışmalı maddelerden biri olarak kalmıştır. Bu belirsizlik dahilinde, çalışmamızın ilk bölümü uluslararası hukukta ada ve kayalık kavramlarının tanımına ilişkin belirsizliklerin giderilmesine ayrılmaktadır. Çalışmadaki amacımız, hangi coğrafi formasyonların ada hangilerinin kayalık olduğunun uluslararası hukuk çerçevesinde ortaya konulmasına yardımcı olmaktır. Bu doğrultuda çalışmamızda, erken kodifikasyon çalışmaları, BMDHS ve hazırlık çalışmaları, devlet uygulamaları ve uluslararası mahkeme kararları incelenmektedir.

BMDHS madde 121/2’de belirtildiği şekliyle adalar; karasularına, bitişik bölgelere, münhasır ekonomik bölgelere ve kıta sahanlıklarına sahip olabilmektedir. Sonraki fıkrada ise kayalıkların sadece karasuları ile bitişik bölgelere sahip olabileceği belirtilmiştir. Madde 121’in ikinci ve üçüncü fıkralarında bahsedilen bu deniz alanları üzerindeki sahiplik, sadece BMDHS çerçevesindeki hak sahipliği hukukunu yansıtmaktadır. Madde 121’in ikinci fıkrasında, adaların belirtilen deniz alanları üzerindeki sahipliğinin sözleşmedeki kara ülkesine uygulanacak hükümlere göre belirleneceği düzenlenmiştir. Bu fıkrada yapılan ayırım, Sözleşmede ada olma kıstaslarının ve sahip olabilecekleri deniz alanlarının özel olarak belirtilmesine rağmen, sınırlandırma hukuku açısından ne oranda deniz alanlarına sahip olabileceklerinin özel olarak belirtilmemiş olmasına dayanmaktadır. Başka bir deyişle, madde 121’de adaların elde edebileceği deniz alanları belirtilmişken, adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hukuk kuralları düzenlenmemiştir.

Adalar veya genel olarak kara ülkesindeki kıyılar üzerinden gerçekleştirilen deniz alanları talepleri, eğer başka devletlerin deniz alanları talepleriyle çatışmıyorsa hak sahipliği hukukuna giren

bir durumdan söz edilmektedir. Buna göre, adalar ve kayalıklar için madde 121'deki deniz alanları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunulabilir. Diğer devletlerin iddialarıyla çatışmayan bu deniz alanları üzerinde devletler, deniz alanları ilanı faaliyetlerinde bulunabilir ve ilgili deniz alanlarından faydalanabilir. Bu ihtilafsız bölgede öncelikle, BMDHS'de belirtilen esas hatlar kullanılarak deniz alanları iç sınırı belirlenir. Ardından ilgili deniz alanı üzerinden hak sahipliği iddia edilir. Deniz alanları iç sınırının belirlenmesi için kullanılan ve BMDHS'de öngörülen esas hat türlerine ve adalar ile kayalıkların hak sahipliği iddiasında bulunabilecekleri deniz alanları çalışmamızın birinci bölümünde incelenmektedir.

Adalar veya genel olarak kıyılar üzerinden gerçekleştirilen deniz alanları talepleri, eğer başka devletlerin deniz alanları talepleriyle çatışıyorsa sınırlandırma hukukuna giren bir durumdan söz edilmektedir. Çalışmamızın birinci bölümünden farklı olarak ikinci bölümünde, devletlerin ihtilafli deniz alanları için öngörülen sınırlandırma hukukuna ilişkin kurallar; uluslararası sözleşmeler, uluslararası mahkeme ve tahkim kararları, öğretideki görüşler ve uluslararası teamül hukuku kuralları çerçevesinde açıklanmaktadır. Adaların deniz alanları sınırlandırılmasındaki rolü ve bu rol dahilinde sınırlandırmaya olan etkileri uluslararası mahkeme ve tahkim kararları açısından ele alınmaktadır.

İkinci bölümün son kısmında, sınırlandırma hukuku ve adaların bu hukuka göre edineceği roller ve etkiler temelinde Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşecek muhtemel bir deniz alanları sınırlandırılmasında adaların etkileri tartışılmaktadır. Bu doğrultuda, ada ile kayalık ayrımının Ege Denizi'ndeki muhtemel deniz alanları sınırlandırmadaki önemi ve adaların kazanacağı etkiler ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADALAR VE KAYALIKLAR REJİMİ

I. Met Oluşumları (*High-tide Features*)¹

A. Uluslararası Metinlerde Ada Tanımları ve Kayalık Kavramının Gelişimi

Her tanım belli ihtiyaçlar neticesinde unsurlarıyla birlikte ortaya çıkar. Denizler üzerinde neredeyse yarım milyon çeşitli coğrafi formasyon olduğu belirtilmektedir.² Bu kadar çok sayıdaki coğrafi formasyonlar üzerinden talep edilebilecek deniz alanları konusu hem talep eden devletler hem talep eden devletlerin komşuları hem de diğer tüm devletler için önem arz etmektedir. Nitekim devletlerin karasuları, münhasır ekonomik bölgeleri ve kıta sahanlıkları dışında konumlanan uluslararası deniz yatağı ve buna dahil kaynaklar insanlığın ortak mirasıdır.³ 1982 BMDHS’de belirtilen uluslararası deniz yatağı rejimi, tüm devletleri ilgilendirdiği için denizler üzerindeki coğrafi formasyonların elde edebileceği deniz alanlarının belirlenmesi, dolaylı olarak, tüm devletlerin ilgisi olduğu bir konudur.

Coğrafi formasyonlar ile anakaraları deniz alanı açısından aynı haklarla donatmak birçok noktada haksızlık yaratabilir. Her şeyden önce hangi coğrafi formasyonun ada olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirlemede unsurlar büyüklük, verimlilik, yaşanabilirlik gibi çeşitli şekillerde olabilir. Adaların tarihsel olarak karasuları; günümüzde de karasularına ek olarak bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı oluşturup oluşturmadıkları ihtiyacına cevap olmak üzere tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.⁴

1. Kodifikasyon Çalışmalarında Ada Tanımları

Uluslararası anlamda deniz hukukunu kodifiye etmeye yönelik ilk girişim olan ve Milletler Cemiyeti çerçevesinde 1930 yılında gerçekleştirilen Lahey Kodifikasyon Konferansı, ada tanımının

¹ Terminoloji, 2016 Güney Çin Denizi Tahkimi kararında Daimî Hakem Mahkemesi’nin sınıflandırmasından alınmıştır. Buna göre mahkeme, met oluşumları (adalar) (madde 121/1), cezir yükseltileri (madde 13) ve su altında kalan oluşumlar olarak doğal coğrafi formasyonları üçe ayırmıştır. Aynı zamanda ada anlamına gelen met oluşumu, iki coğrafi formasyonu kapsamaktadır. Tam yetkili adalar (madde 121/2) ve kayalıklar (madde 121/3), met oluşumlarının (adaların) alt kümelerini oluşturmaktadır. Bakınız: South China Sea Arbitration between the Republic of the Philippines and the People’s Republic of China, Award, Arbitral Tribunal, Permanent Court of Arbitration, PCA Case No. 2013-19, 12 July 2016, para. 280. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Filipinler v. Çin Tahkimi veya Güney Çin Denizi Tahkimi olarak bahsedilecektir.) Ayrıca ayrıntılı açıklama için tezin, Birinci Bölüm, I.C.1 alt bölümüne bakınız.

² Yoshifumi Tanaka, **The International Law of the Sea**, Third Edition, United Kingdom: Cambridge University Press, 2019, s.75.

³ 1982 BMDHS madde 1, madde 133, madde 136.

⁴ D.W. Bowett, “Islands”, Rudolf Bernhardt (Ed), **Encyclopedia of Public International Law: Law of the Sea; Air and Space** 11 içinde (165-167), The Netherlands: Elsevier Science Publishers B.V., 1989, s.165.

uluslararası anlamda tanımlanmaya çalışıldığı ilk⁵ girişimdir.⁶ Karasuları hukukunu inceleyen II. Komisyon, II. Alt-Komisyon raporuna dayanarak ada tanımını şu şekilde sunmuştur⁷: “Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman sürekli su üstünde kalan, bir arazi sahasıdır.”⁸ Böylece adalar, met zamanı sürekli su üstünde kalan arazi sahaları (kara parçaları) olarak tanımlanmıştır. Her adanın da kendine ait karasuyu olduğu belirtilmiştir.⁹ Buna rağmen II. Alt-Komisyon raporunun eki olarak sunulan bu tanım Konferansça değerlendirilmeden kalmıştır.¹⁰

Devletlerin uzlaşmadığı 1930 Lahey Konferansı’nın ardından, deniz hukukundaki örf ve adete dayalı kuralları yazılı hale getirmek için uluslararası nitelikteki girişimler İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılmıştır. Bu amaçla toplanan Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK)’nın 1954, 1955 ve 1956 tarihli sırasıyla altıncı, yedinci ve sekizinci toplantılarında, adaların tanımı meselesi gündeme alınmıştır.¹¹ 1930 Lahey Konferansı’ndaki, daha önce bahsetmiş olduğumuz, tanım üzerinden adalar tanımı yeniden değerlendirilmiştir. Britanyalı delege Lauterpacht’ın istisnai olayları kapsamaya amacıyla sunduğu “normal koşullar” ifadesinin “sürekli su üstünde kalan” ifadesinden önce gelmesi gerektiğine yönelik önerisi, UHK tarafından onaylanmıştır.¹² Bu değişiklikte birlikte UHK’nin 1954, 1955 ve 1956 yıllarındaki toplantılarının tasarılarında aynı ada tanımı kabul edilmiştir.¹³ Tasarının 10. Maddesinde öncelikle her adanın karasuları olduğu kabul edilerek ada tanımı şöyle yapılmıştır: “Bir ada, sularla çevrili ve normal şartlar altında devamlı olarak met hattının üstünde kalan bir arazi parçasıdır.”¹⁴ İlgili tanımın, 1930 Lahey Konferansı’ndaki tanımdan farkı, “normal şartlar”ın eklenmiş olmasıdır. Buna göre bu tanımda da cezir yükseklikleri, met hattı üzerinde kalmanın ada olma şartı olarak sunulmasından dolayı ada tanımının dışında bırakılmıştır.

Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun kabul ettiği ada tanımına karşın 1958 Birinci Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansında (1958 Cenova Konferansı), Amerika Birleşik Devletleri

⁵ Adalar sorunu 1924 yılında Uluslararası Hukuk Derneği çerçevesinde de tartışılmıştır. Bakınız: Hiran W. Jayewardene, **The Regime of Islands in International Law**, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1990, s.20.

⁶ Jayawardene s.3; Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2009, s. 252.

⁷ Jayawardene s.4

⁸ Tanım orijinal İngilizce metinde şu şekilde geçmektedir: “An island is an area of land, surrounded by water, which is permanently above high-water mark.” Bakınız: **Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law Meetings of the Committees: Vol. III Minutes of the Second Committee: Territorial Waters, League of Nations**, Geneva: Series of League of Nations Publications, 1930, s. 219. Tanımın diğer bir çevirisi ise şu şekilde yapılmıştır: “Bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli olarak açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır.” Bakınız: Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 253.

⁹ Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law Meetings of the Committees: Vol. III Minutes of the Second Committee: Territorial Waters, s. 219.

¹⁰ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, s. 252.

¹¹ Gökhan Yaşar Duran ve Çağdaş Evrim Ergün, **Uluslararası Hukukta Adalar**, 1. Bası, Ankara: Çakmak Yayınevi, 2011, s. 4.

¹² Jayewardene s. 4.

¹³ Seha L. Meray, “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 10, Sayı 04, 1955, s. 251; Seha L. Meray, “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Sekizinci Toplantısı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 12, Sayı 03, 1957, s. 123.

¹⁴ Meray, Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı, s. 252; Orijinal metinde tanım şu şekilde geçmektedir: “An island is an area of land, surrounded by water, which in normal circumstances is permanently above high-water mark.” Bakınız: **Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, Documents of the eighth session including the report of the Commission to the General Assembly**, A/CN.4/SER.A/1956/Add.1, United Nations Publications, 1956, s. 257.

(ABD)'nin önerdiği ada tanımı kabul edilmiştir.¹⁵ Bu tanımda Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun kabul ettiği tanıma göre üç değişiklik bulunmaktadır. Öncelikle kabul edilen öneriye göre “normal şartlarda” (*in normal circumstances*) ve “devamlı olarak” (*permanently*) met hattının üstünde kalma durumu çelişkili olarak görülmüştür.¹⁶ Bu çelişkiye ilaveten, ilgili ifadelerin, normal, anormal veya mevsimsel gelgit hareketleri gibi doğa olaylarının adaların statüsü üzerindeki etkilerine yönelik yerleşmiş herhangi bir devlet uygulaması olmaması sebebiyle, madde metninden çıkarılmıştır.¹⁷

Madde metnindeki diğer bir değişiklik “doğal olarak oluşmuş olmak” (*naturally-formed*) ifadesinin eklenmesidir. Bu sayede 1930 Lahey Konferansı'ndaki tanım ve 1958 Cenevre Sözleşmeleri hazırlık çalışmaları niteliğinde de olan¹⁸ Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun toplantılarında kabul edilen tanımda, adalar statüsünden dışlanmayan yapay adalar, ilk kez ada tanımının dışına çıkarılmıştır. 1958 Kara Suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS) madde 10 ve sonra tekraren 1982 BMDHS madde 121/1'de geçen ve ABD'nin öne sürdüğü tanım şu şekildedir: “*Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.*”¹⁹

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Hazırlık Çalışmaları

Gelişen teknoloji, ekonomik açıdan artan ihtiyaçlar ve II. Deniz Hukuku Konferansında çözülemeyen karasuları genişliği sorunu nedeniyle 1973 yılında New York'ta toplanmaya başlayan III. Deniz Hukuku Konferansı, 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin imzalanması ile sonuçlanmıştır.²⁰ Sözleşmenin 121. maddesinde adalar ve kayalıklar düzenlenmiştir. Zaten çalışmamızda esas aldığımız tanımlamalar da esasen BMDHS'ye dayanmaktadır ve ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı (BMDHK)'nın 1975 yılında Cenova'da gerçekleştirilen üçüncü oturumunda, üç ana komitenin başkanlarından, bir müzakere metni hazırlamaları istenilmiştir.²¹ Hazırlanılan müzakere metninde madde 132 olarak geçen ve Adalar Rejimi'ni düzenleyen maddenin ilk fıkrası, adaları tanımlamaktadır ve 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nde ve 1982 BMDHS'de geçen ada tanımıyla aynıdır. 1982 Sözleşmesi madde 121 ilk fıkrasında adanın tanımı “*Bir ada, sularla çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.*” şeklinde yapılmıştır. İkinci ve üçüncü fıkra olarak bir bütün halinde müzakere metnindeki maddeye bakıldığında, 1982 Sözleşmesindeki madde 121 ile birebir aynıdır. İkinci fıkrada, “*Üçüncü paragrafta öngörülen durumlar saklı kalmak üzere, bir adanın*

¹⁵ Jayewardene s. 4.

¹⁶ A/CONF.13/C.1/L.112, **United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records: Volume III: First Committee Territorial Sea and Contiguous Zone, Summary records of meetings and Annexes**, A/CONF.13/39, United Nations Publications, 1958, s. 242.

¹⁷ A/CONF.13/C.1/L.112.

¹⁸ Jon M. Van Dyke ve Robert A. Brooks, “Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans' Resources”, **Ocean Development and International Law Journal**, Vol. 12, No. 3-4, 1983, s. 274.

¹⁹ A/CONF.13/C.1/L.112.

²⁰ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 252; Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 6. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2020, s. 3.

²¹ Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS**, New York: United Nations Publications, 1988, s. 82.

karasuları, bitişik bölgesi, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı bu Sözleşmenin kara ülkesine uygulanacak olan diğer hükümlerine uygun şekilde belirlenecektir.” şeklinde düzenlenmiştir. Son paragrafta ise kayalıklar şu şekilde tanımlanmıştır: *“İnsanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur.”* 1975 yılında Cenova Oturumundan sonra yayınlanan müzakere metnindeki Adalar Rejimi maddesi değişmeden aynı şekilde kalmış ve 1982 Sözleşmesinin 121. maddesini oluşturmuştur.

1982 Sözleşmesi hazırlık çalışmalarının önemi, adalar ile ilgili düzenlemeyi içeren madde 121’deki kapalı anlatımın yorumlanmasında yardımcı bir kaynak olmasıdır. Bahsedildiği gibi, her ne kadar Cenova Oturumundan sonra yayınlanan müzakere metninde geçen adalar maddesi değiştirilmeden Sözleşmede yer bulmuş olsa da bu o maddeye karşı ihtilafların bulunmadığı ve karşı önerilerin yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim yapılan önerilerin hepsi reddedilmiş ve sonunda müzakere metnindeki Adalar Rejimi maddesi, 1982 Sözleşmesinde yer bulmuştur.

Pasifik Ada Devletleri ve Yunanistan, tüm adalara diğer kara parçalarına uygulanan deniz alanı kurallarının aynısının uygulanması yönünde taslak maddeler önermiştir.²² Romanya, Türkiye ve birkaç Afrika devleti de adaların deniz alanının çeşitli şartlara göre sınırlandırılması gerektiğine yönelik taslak maddeler sunmuşlardır.²³ Kimi zaman adaların daha objektif yöntemlere göre sınıflandırılması kimi zaman da subjektif denilebilecek kriterlere göre sınıflandırılması gerektiğine yönelik taslak maddeler sunulmuştur.

1971 yılında Deniz Yatağı Komitesi, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nın başlangıç faaliyetleri sayılabilecek hazırlayıcı çalışmalarda bulunmuştur.²⁴ BM Deniz Yatağı Komitesi çalışmalarında adalar rejimi, tartışılan bir konu olmuştur. Bu kapsamda Malta, 1973’te önerdiği taslak metinde ada, adacık ve cezir yükseklikleri arasında ayırım yapmıştır. Bu ayırımı yaparken met yükseklikleri arasında objektif bir unsur olan büyüklük unsurunu kullanmıştır. Buna göre bir kilometrekareden daha büyük olan met yükseklikleri ada olarak düzenlenmişken, bir kilometreden küçük olan met yükseklikleri ise adacık (*islet*) olarak sınıflandırılmıştır. Cezir yüksekliğini²⁵ ise madde 121/1’deki ada tanımından farklı olarak sadece cezir zamanı su üstünde kalma koşulu ile düzenlemiştir ve 1982 Sözleşmesinde geçen 13. maddedeki cezir yükseklikleri tanımıyla birebir aynıdır.

Malta’nın sunmuş olduğu taslak metin şu şekildedir:

“Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, bir kilometrekareden fazla alana sahip doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.

Bir adacık, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, bir kilometrekareden az alana sahip doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.

²² Dyke ve Brooks, s. 280.

²³ Dyke ve Brooks, s. 281.

²⁴ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 4

²⁵ Cezir yükseklikleri, halihazırda BMDHS madde 13’te, *“...su ile çevrili olan ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan fakat sular yükseldiği zaman su ile kaplı hale gelen doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır”* şeklinde tanımlanmıştır.

Bir cezir yüksekliği, su ile çevrili olan ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan fakat sular yükseldiği zaman su ile kaplı hale gelen doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.”²⁶

Deniz Yatağı Komitesi sırasında Romanya’nın önerdiği ve adacıklar ile küçük adaları içeren öneri, unsurları açısından daha sonra 1982 Sözleşmesi madde 121/3’e uyarlandığı şeklinde yorumlanmıştır.²⁷ Yapılan sınıflandırmaya göre kıta sahanlığında yer alan, üzerinde insan yerleşimi olmayan ve ekonomik hayatı bulunmayan adacıklar ve küçük adalar, herhangi bir deniz alanı oluşturmaz.²⁸

1974’te Karakas’ta yapılan Konferansın ikinci oturumunda, Romanya tarafından adalar rejimi için özel bir kategorizasyon önerilmiştir. Yapılan öneride adacık ve adacık benzeri ada olarak bir ayırım yapılmış ve önerinin ilk maddesinde bunlar tanımlanmıştır. Yapılan ayırım esasen kara parçasının büyüklüğüne dayalı, nicel ve objektif bir ayırım olmasına rağmen adacık benzeri ada olma kriterleri olarak insan yerleşimi şartı ve kendine ait ekonomik hayatı olma gibi açıklanmamış subjektif sayılabilecek şartlar getirilmiştir. Önerinin ikinci ve üçüncü maddelerinde, adacık ve adacık benzeri adalar üzerinden talep edilebilecek deniz alanları ve deniz alanı sınırlandırılmasındaki etkileri düzenlenmiştir.

Romanya’nın önerisi şu şekildedir:

“Madde 1

1. Bir adacık, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, bir kilometrekareden daha az alana sahip doğal olarak oluşmuş bir arazi yüksekliğidir (veya sadece bir deniz yatağı yüksekliğidir).

2. Adacık benzeri bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, bir kilometrekareden fazla ancak ... kilometrekareden az alana sahip, yerleşim olmayan veya olamayacak olan (kalıcı olarak) veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan veya olamayacak olan doğal olarak oluşmuş bir arazi yüksekliğidir (veya sadece bir deniz yatağı yüksekliğidir).

Madde 2

1. Kural olarak, bir devlet, deniz yetki alanlarından birinde, kıyılarına ait deniz yetki alanlarını genişletmek amacıyla, madde 1’de tanımlandığı şekilde adacıkların veya adacık benzeri adaların varlığına başvuramaz.

2. Bu tür arazi yükseklikleri aynı devletin kıyısı boyunca, hemen yakınında bulunduğu, bu Sözleşme hükümlerine uygun şekilde, karasuları genişliğinin ölçüldüğü esas hattın belirlenmesi amacıyla dikkate alınacaktır.

²⁶ Orijinal İngilizce metinde şu şekildedir: “An island is a naturally-formed area of land, more than one square kilometre in area, surrounded by water, which is above water at high tide. / An islet is a naturally-formed area of land, less than one square kilometre in area, surrounded by water, which is above water at high tide. / A low-tide elevation is a naturally-formed area of land which is surrounded by and above water at low tide but submerged at high tide.” Bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 15.

²⁷ Jonathan Charney, “Rocks that Cannot Sustain Human Habitation”, **The American Journal of International Law**, Vol. 93, No. 4, 1999, s. 869.

²⁸ Orijinal metinde İngilizce olarak şu şekilde geçmektedir: “Islets and small islands, uninhabited and without economic life, which are situated on the continental shelf of the coast, do not possess any of the shelf or other marine space of the same nature.” Bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 19.

3. Bir adacık veya adacığa benzer adanın aynı devletin karasuları içinde fakat dış sınırına çok yakın bir yerde bulunması halinde, söz konusu devlet karasularını denize doğru makul şekilde genişletebilir veya bu adacık veya adacık benzeri ada üzerindeki deniz fenerlerinin veya diğer tesislerin korunması amacıyla ek bir deniz bölgesi tesis edebilir. Bu şekilde tesis edilen ek bölgeler, komşu devlet veya devletlerin kıyılarına ait deniz alanlarını hiçbir şekilde etkilemeyecektir.

4. Aynı devletin karasularının ötesinde, kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde bulunan adacıklar veya adacık benzeri adalar, komşu devlet veya devletlerin deniz alanlarına halel getirmemek kaydıyla, çevrelerinde veya bazı sektörlerinin çevresinde güvenlik bölgelerine ve hatta karasularına sahip olabilirler.

Madde 3

1. Başka devletin karasularında, kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde bulunan adacıkların veya adacık benzeri adaların deniz yetki alanları, ilgili devletler arasında anlaşmayla veya uluslararası uygulamada kullanılan diğer barışçıl çözüm yollarıyla belirlenecektir.

Uluslararası deniz yatağı bölgesinde bulunan arazi yüksekliklerinin deniz yetki alanları, Otorite ile anlaşma yoluyla belirlenecektir.”²⁹

Romanya’nın sunduğu diğer bir öneri ise Konferansın on birinci toplantısında yapılmıştır. Yapılan öneriye göre Romanya, madde 121’e yeni bir paragrafın eklenmesini istemiştir. İlgili

²⁹ Orijinal İngilizce metinde madde şu şekilde geçmektedir: Madde 1 “An islet is a naturally formed elevation of land (or simply an eminence of the sea-bed) less than one square kilometre in area, surrounded by water, which is above water at high tide. / An island similar to an islet is a naturally formed elevation of land (or simply an eminence of the sea-bed) surrounded by water, which is above water at high tide, which is more than one square kilometre but less than ... square kilometres in area, which is not or cannot be inhabited (permanently) or which does not or cannot have its own economic life.”, Madde 2 “In principle, a State may not invoke the existence, in one of its maritime zones, of islets or islands similar to islets, as defined in article 1, for the purpose of extending the marine spaces which belong to its coasts./ Where such elevations of land are situated along the coast of the same State, in immediate proximity thereto, they shall be taken into consideration, in accordance with the provisions of this Convention, for the purpose of establishing the baseline from which the breadth of the territorial sea is measured./ Where an islet or island similar to an islet is situated in the territorial sea of the same State but very close to its outer limit, the State in question may reasonably extend its territorial waters seaward or establish an additional maritime zone for the protection of lighthouses or other installations on such islet or island. The additional zones thus established shall in no way affect the marine spaces belonging to the coasts of the neighbouring State or States./ Islets or islands similar to islands which are situated beyond the territorial sea, on the continental shelf or in the economic zone of the same State, may have around them or around some of their sectors security areas or even territorial waters in so far as this is without prejudice to the marine spaces which belong to the coasts of the neighbouring State or States. “Where such eminences of the sea-bed are situated very close to the outer limit of the continental shelf or of the economic zone, the extension of their security zones or their territorial waters shall be established by agreement with the neighbouring State or States, or, where appropriate, with the authority for the international zone, having regard to all relevant geographic, geological or other factors.”, Madde 3 “The marine spaces of islets or islands similar to islets situated in the territorial sea, on the continental shelf or in the economic zone of another State shall be determined by agreement between the States concerned or by other means of pacific settlement used in international practice./ The marine spaces of such elevations of land situated in the international zone of the sea-bed shall be established by agreement with the International Authority for that zone.” Bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 40, 41; A/CONF.62/C.2/L.53.

paragrafta, insan yerleşimi olmayan adacıkların, bağlı oldukları devletin ana kıyıları üzerindeki deniz alanlarına herhangi bir etkisi olmaması gerektiği önerilmiştir.³⁰

1974 yılında Karakas'ta yapılan ikinci oturumda, 14 Afrika ülkesi³¹ met oluşumları içinde sayılan ada, adacık ve kayalık arasında ayırım yapan bir öneri sunmuştur. Konferans boyunca sadece bu öneride kayalık tanımlanmıştır.³² Su ile çevrili olma, suyun en yüksek olduğu zamanda su üstünde kalma ve doğal bir arazi sahası olma (kayalıklar için “kayalık zemin yüksekliği”) kriterleri üç coğrafi formasyon için de önerilmiştir.³³ Asıl ayırımı oluşturan unsur ise genelde objektif olması gereken büyüklük kriterinin subjektif olarak sunulması olmuştur. Buna göre, adanın geniş (*vast*) olması gerekirken adacığın daha küçük (*smaller*) olması gerekir. Önerinin sonraki fıkrasında yer alan cezir yükseklikleri ise 1982 Sözleşmesi madde 13'teki cezir yükseklikleri tanımıyla aynıdır.

Yine Karakas'ta gerçekleştirilen ikinci oturumda, Türkiye'nin sunduğu taslak maddeler ada kayalık ayırımı ve sahip olacakları deniz alanları açısından önemlidir. Sunulan ilk maddede “Tanımlar” yazılmış ve delegelerin dikkatini tanımlamanın önemine çekmek için boş bırakılmıştır.³⁴ İkinci maddede, aksi belirtilmedikçe adaların deniz alanlarının işbu Sözleşme hükümlerine uygun olarak belirleneceği belirtilmiştir.³⁵

Üçüncü maddede dört tür adasal oluşumun çeşitli durumlarda sahip olabileceği deniz alanları belirtilmiştir. Bu dört tür adasal oluşumun ilkinde, yabancı bir ülkenin üzerinde hakimiyet kurduğu adalar veya yabancı ülkeler tarafından kontrol edilen adaların durumu ele alınmıştır. Bu halde, ilgili adalara bitişik sulara ekonomik bölge (*economic zone*) kurulmasına izin verilmez. Buna rağmen adanın yerlileri, her zaman kendi ekonomik bölgelerini oluşturma hakkına sahiptir. Ekonomik bölge veya kıta sahanlığı kaynakları üzerindeki hak, ada sakinlerinin yararlanması doğrultusunda verilir. Eğer ada sakinleri ekonomik bölge oluşturmazsa, Otorite³⁶ ada sakinlerinin çıkarlarını göz önünde bulundurarak bu alanları araştırma ve işletme hakkına sahip olacaktır.³⁷

İkinci tür adasal oluşum olarak, diğer devletlerin ekonomik bölgesinde veya kıta sahanlığında yer alan adalardan bahsedilmiştir. Bu tür adalar ait olduğu devletin yüzölçümünün veya nüfusunun en az onda birini içermiyorsa, kendi ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı olmayacaktır. Bir diğeri, ekonomik hayatı olmayan ve bir devletin karasuları dışında bulunan adanın kendi deniz alanları

³⁰ Orijinal İngilizce metinde şu şekilde geçmektedir: “*Uninhabited islets should not have any effects on the maritime spaces belonging to the main coasts of the States concerned.*” Bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 104.

³¹ Cezayir, Dahomey, Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Fas, Sierra Leone, Sudan, Tunus, Yukarı Volta, Zambiya.

³² Victor Prescott and Clive Schofield, **The Maritime Political Boundaries of the World**, Second Edition, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 62.

³³ Orijinal İngilizce maddenin ilk 4 fıkrası şu şekildedir: “*An island is a vast naturally formed area of land, surrounded by water, which is above water at high tide. / An islet is a smaller naturally formed area of land, surrounded by water, which is above water at high tide. / A rock is a naturally formed rocky elevation of ground, surrounded by water, which is above water at high tide. / A low-tide elevation is a naturally formed area of land which is surrounded by and above water at low tide but submerged at high tide.*” Bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS s. 48.

³⁴ Prescott ve Schofield, s. 68.

³⁵ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 43.

³⁶ “Otorite”, 1982 BMDHS madde 1’de, “*Milletlerarası Deniz- dibi Otoritesi*” olarak tanımlanmıştır.

³⁷ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 43.

olmayacağı şeklindedir. Dördüncü adasal oluşum olarak ise kayalıklar ve cezir yükseklikleri birlikte düzenlenmiştir. Buna göre, kayalıkların ve cezir yüksekliklerinin kendilerine ait deniz alanları olmayacaktır.³⁸

Türkiye'nin yapmış olduğu taslak önerilerden başka, yapmış olduğu yorumlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, yine ikinci oturum sırasında, adalar rejimi açısından önemli olan üç nokta üzerinden yapılan bir yorumdur. İlk olarak adaların farklı yapılarda olan coğrafi formasyonlar oldukları; ikinci olarak, Konferans tarafından oluşturulacak deniz alanlarının adalar açısından da değerlendirilmesi gerektiği; üçüncü olarak ise insanlığın ortak mirasının olabildiğince geniş tutulması gerektiğinin altı çizilmiştir. Adalar konusunun yeniden değerlendirilmesinin gerektiği ve koşulların artık 1958 Konferansındaki değerlendirmelerden farklılaştığı şeklinde devam edilmiştir. Buna göre, çeşitli deniz alanları ortaya çıkmış ve insanlığın ortak mirasının kapsamının daralacağı tehlikesine değinilmiştir.³⁹

Türkiye'nin bir diğer yorumu ise dokuzuncu oturumda yapılmıştır. İlgili yorumda adalar rejimini düzenleyen madde 121'e hem uluslararası hukukla hem de madde 15,74 ve 83'le uyumlu olmadığı⁴⁰ gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Bu şekilde maddeyi kabul etmeyeceğini bildirerek, maddedeki uyumsuzluğun düzeltilmesi ve bir uzlaşmaya varılması için ciddi bir çaba sarf edilmesi gerektiğini yorumlarına eklemiştir.⁴¹ On birinci oturumda Birleşik Krallık, 121. Maddenin 3. fıkrasının Sözleşmeden tamamen çıkarılması şeklinde öneride bulunmuştur⁴². Türkiye, bu öneriye güçlü bir şekilde karşı çıkmıştır.⁴³ Yunanistan ise Birleşik Krallık'ın önerisini desteklemiştir.⁴⁴

Yedinci oturumda Türkiye'nin de dahil olduğu on ülkenin⁴⁵ önerdiği madde 121 taslak metni, ada, adacık ve kayalık ayrımı yapması açısından önemlidir. İlk madde, 1982 Sözleşmesi madde 121/1 ile aynı şekilde adaları düzenlemiştir. İkinci maddede, yine 1982 Sözleşmesi madde 121/2'deki gibi önce istisna belirtilmiş ardından adaların deniz alanlarının (karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı) diğer kara parçalarına uygulanan hükümlerine göre belirleneceği düzenlenmiştir. Yalnız bu taslak maddesinde, kabul edilen metinden farklı olarak sadece üçüncü değil dördüncü madde de istisna kapsamına alınmıştır (kabul edilen Sözleşme metninde madde 121, 3 fıkradan oluşmasına rağmen bu taslak metinde 4 fıkradan oluşmaktadır).⁴⁶

Taslak maddenin üçüncü fıkrasında, Türkiye'nin daha sonra dokuzuncu oturumda yaptığı yoruma⁴⁷ yönelik bir çözüm önerisi görülebilir. Bu fıkra kıyıları karşı-karşıya veya yan-yanaya olan devletler arasında sınır çizgisi çekilirken coğrafi konumu nedeniyle adaletsizlik oluşturan adaların deniz alanına sahipliği düzenlenmiştir. Buna göre ilgili adalar, hakkaniyet ilkeleri ile tüm coğrafi ve diğer tüm ilgili koşullarla uyumlu olduğu ölçüde deniz alanına sahip olacaktır. Son fıkra, 1982

³⁸ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 43, 44.

³⁹ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 61.

⁴⁰ 1982 Sözleşmesi madde 15,74 ve 83 sırasıyla kıyıları karşı-karşıya veya yan-yanaya olan devletler arasında karasularının, münhasır ekonomik bölgenin, kıta sahanlığının sınırlandırılmasını düzenlemektedir.

⁴¹ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 95.

⁴² Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 105.

⁴³ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 109.

⁴⁴ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 105.

⁴⁵ Cezayir, Bangladeş, Kamerun, Irak, Libya, Madagaskar, Fas, Nikaragua, Somali, Türkiye.

⁴⁶ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 88, 89.

⁴⁷ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 95.

Sözleşmesi madde 121/3'ten farklı olarak kayalıkların yanına adacıklar da eklenmiştir. Buna göre son fıkra şu şekildedir: “İnsanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine dair ekonomik hayatı olmayan kayalıkların ve adacıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur.”⁴⁸.

Konferansın ikinci oturumunda, 4 Pasifik Devletinin⁴⁹ oluşturduğu bir grup devlet, adalar ile diğer kara sahaları arasındaki farkı ortadan kaldırmak istemiştir. Sunulan önerinin ilk maddesinde, 1982 Sözleşmesi madde 121/1'deki tanımın aynısı vardır. İkinci ve üçüncü paragraflarda adaların deniz alanları belirlenirken diğer kara sahalarına uygulanan hükümlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Dördüncü fıkra da bu hükümlerin tüm adalar için geçerli olduğu yazılmıştır.⁵⁰

1974'te Karakas'ta gerçekleştirilen ikinci oturumda Yunanistan'ın önerdiği taslak maddeler de yer almıştır. Yunanistan, Türk Deniz Kuvvetleri Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın çalışmalarına göre 1800 adet⁵¹ adasal oluşumun bulunduğu Ege Denizi'ndeki⁵² çoğu adasal oluşuma sahip olarak, deniz alanlarında maksimalist taleplerde bulunmaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Yunanistan'ın amacı genel olarak adasal oluşumlar arasındaki farkın kaldırılması ve diğer kara parçalarına uygulanan deniz alanı kurallarının tüm adalara uygulanmasının sağlanmasıdır.

Yunanistan'ın sunmuş olduğu taslak maddelerin⁵³ birincisi, sadece ada tanımını ve maddenin kime uygulanacağını düzenlemiştir. İlk fıkradaki ada tanımı, 1982 Sözleşmesi madde 121/1'deki tanımla birebir aynıdır. İkinci fıkra da, adanın ait olduğu devletin ayrılmaz parçası olduğu belirtilmiştir. Birinci maddenin son fıkrasında ise, bu iki hükmün sadece ada devletlerine ait adalara değil diğer devletlere ait adalara da uygulanacağı vurgulanmıştır.⁵⁴

Taslak metnin ikinci maddesinde ise adaların deniz alanları ve egemenlik konusu işlenmiştir. İlk fıkra da, devletin egemenliği ve yargı yetkisinin, 1982 Sözleşmesinin kara ülkesine uygulanan hükümlerine göre sınırlandırılmış ve belirlenmiş olan adaların deniz bölgelerini kapsayacağı belirtilmiştir. Diğer fıkra da, ada üzerindeki egemenliğin karasularına, adanın ve karasularının üstündeki hava sahasına, deniz yatağına ve toprak altına ve ayrıca doğal kaynakları araştırmak ve işlemek amacıyla kıta sahanlığına kadar uzanacağı ifade edilmiştir. Son fıkra da, adanın, 1982 Sözleşmesine uygun olarak, kıta ülkeleriyle aynı esasta bitişik bölgeye ve ekonomik bölgeye sahip olacağı düzenlenmiştir.⁵⁵

Devletlerin yapmış oldukları bu öneriler, adalar rejimi düzenlemesinin müzakere metninden Sözleşme metnine geçmesine engel olamamıştır. İlk madde, adanın tanımlandığı maddedir ve 1958

⁴⁸ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 89.

⁴⁹ Fiji, Yeni Zelanda, Tonga, Batı Samoa.

⁵⁰ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 34, 35; A/CONF.62/C.2/L.30.

⁵¹ Farklı kaynaklarda, Ege Denizi'nde yaklaşık 3000'e yakın adanın olduğundan bahsedilmektedir. Bakınız: Hakkı Hakan Erkiner ve Mehmet Emin Büyük, “Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir mi?”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, Sayı 2, Aralık 2021, s. 1033.

⁵² Ali Kurumahmut (hızl.), **Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 4.

⁵³ Aynı oturumda daha önceden öne sürülen benzerleri için bakınız: Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s.31 ve para. 63-65.

⁵⁴ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 32.

⁵⁵ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 32.

KBBS madde 10'daki tanım alınmıştır. İkinci maddede, sonraki madde istisna edilerek, adaların deniz alanlarının belirlenmesinde, 1982 Sözleşmesinin kara ülkesine uygulanan hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Yani kara ülkeleri ile adalar arasındaki ayrım hak sahipliği açısından kaldırılmıştır. Maddenin ilk iki fıkrasının yorumlama açısından önemli bir tartışma yaratmadığı bilinmektedir.⁵⁶

Son maddede ise kayalıklar düzenlenmiştir. Buna göre insanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıkların, münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur. Görüldüğü üzere “insanın barınmasına imkân vermemek” ve “kendine ait ekonomik hayatı olmamak” gibi ne Sözleşmede ne de incelediğimiz Sözleşme hazırlık görüşmelerinde açıklanmamış unsurlar vardır. Bu fıkranın hem adalar rejimi içerisindeki statüsü hem de anlamı tartışmalıdır.⁵⁷ Kaldı ki ada olmanın ve kayalık olmanın niteliğinin ne olduğu da meçhul bırakılmıştır.

Her şeye rağmen madde 121 ikinci ve üçüncü fıkrasının, adaların deniz alanları üzerinde maksimalist talepte bulunan devletler ile adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasını isteyen devletler arasında bir orta yol sağladığını da belirtebiliriz.⁵⁸

Genel olarak, madde 121 “Adalar Rejimi” düzenlemesinin 1930 Lahey Konferansı'ndan başlayıp 1982 Sözleşmesi hazırlık görüşmelerine uzanan tarihine bakıldığında, bu maddeyi hazırlayan ve kabul eden iradelerin sorun çözmekten çok sorunu örtme ve öteleme amacıyla hareket ettikleri sonucuna varmak hiç de yanlış olmayacaktır. Ulusal çıkarlar arasında gidip gelen taslak öneriler neticesinde kabul edilen madde metni, esaslı bir uzlaşım metni oluşturmaktan çok uzak kalmıştır.

B. Ada Kavramının Unsurları⁵⁹

Günümüzde kabul edildiği şekliyle adalar, 1982 BMDHS madde 121/1'de şu şekilde tanımlanmaktadır: “*Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.*” Metni incelediğimizde bir coğrafi formasyonun ada olarak nitelendirilebilmesi için 4 kriteri sağlaması gerekmektedir. Bu kriterler, “doğal olarak oluşmak”, “arazi sahası olmak”, “su ile çevrili olmak”, “suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalmak” şeklindedir.

1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı'nda öne sürülen tanım, “*Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman sürekli su üstünde kalan, bir arazi sahasıdır.*” şeklindeydi. Görüldüğü üzere “doğal olarak oluşmak” kriteri bulunmamaktadır. Ayrıca “suların en çok yükseldiği zaman sürekli su üstünde kalmak” unsuru da “sürekli” ifadesini içermesi bakımından 1982 Sözleşmesindeki ilgili unsurdan farklıdır.

BM Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1954, 1955 ve 1956 yıllarında yapmış olduğu toplantılarda kabul edilen tasarıda bulunan ada tanımı şöyleydi: “*Bir ada, sularla çevrili ve normal şartlar altında devamlı olarak met hattının üstünde kalan bir arazi parçasıdır.*” Bu tanım da “doğal

⁵⁶ Prescott ve Schofield, s.58.

⁵⁷ Malcolm D. Evans, “Maritime Boundary Delimitation”, Donald R Rothwell, Alex G Oude Elferink, Karen N Scott ve Tim Stephens (Ed.) **The Oxford Handbook of the Law of the Sea** içinde (254-279), Oxford University Press, 2015 s. 263.

⁵⁸ Sean D. Murphy, **International Law relating to Islands**, Brill/Nijhoff, 2017, s. 76.

⁵⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki sınırlandırmaya göre madde 121/1'de “ada” tanımlanırken aynı şekilde “met oluşumları” (*high-tide features*) da tanımlanmaktadır. Bakınız: Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

olarak oluşmak” unsuru bulunmamaktadır. Ayrıca “sürekli” ifadesine “normal şartlar altında” da eklenerek “suların en çok yükseldiği zaman (met hattı) su üstünde kalma” unsuruna eklenmiştir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi 1958 Cenevre Konferansı’nda, Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun tasarısı yerine ABD’nin önermiş olduğu ada tanımı kabul edilmiştir. 1958 KBBS madde 10’da geçen ada tanımı, 1958 madde 121’deki ada tanımıyla aynıdır. Dolayısıyla unsurları da aynıdır. 1958 Cenevre Sözleşmeleri ile adalara “doğal olarak oluşmak” unsuru eklenmiştir. Ayrıca “suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalma” unsurundan “sürekli” ve “normal şartlar altında” gibi ifadeler de çıkarılmıştır.

1982 BMDHS hazırlık çalışmalarında da gördüğümüz üzere, devletler ada tanımlarına farklı unsurlar eklemek için önerilerde bulunmuştur. Bunlara örnek olarak büyüklük, konum, belli oranda nüfus bulunması şartı verilebilir. Önerilen bu şartlara rağmen kabul edilen unsurlar daha basit ve met hattı şartı hariç bir coğrafi formasyon olmanın esaslarını teşkil eden kriterlerden oluşmaktadır. Her ne kadar madde 121/3’te bahsedilen kayalık şartlarına göre daha az kompleks olsalar da bu unsurların da açıklanması gerekmektedir.

1. Doğal Olarak Oluşmak

İlk kez 1958 KBBS ile ada tanımına eklenen bir unsur olarak “doğal olarak oluşmak”, “*insan eylemiyle değil, doğa güçleri tarafından yaratılmayı, muhafaza edilmeyi ve şekillendirilmeyi*”⁶⁰ ifade etmektedir. Kısaca, adaların insan yapımı değil doğa yapımı olması gerektiği belirtilmiştir. Böylece deniz üzerine inşa edilen deniz fenerleri, platformlar ve çeşitli yapılar ada statüsünde sayılmazlar.

Cezir yüksekliği BMDHS madde 13’te şu şekilde tanımlanmıştır: “*Bir cezir yüksekliği, su ile çevrili olan ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan fakat sular yükseldiği zaman su ile kaplı hale gelen doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.*” Görüldüğü üzere, cezir yüksekliği unsurları, “doğal olarak oluşmak”, “arazi sahası olmak”, su ile çevrili olmak”, “sadece cezir zamanı su üstünde kalmak” şeklindedir. Adalar ile cezir yükseklikleri arasındaki tek farkı met ve cezir zamanı su üstünde kalıp kalmamaları oluşturmaktadır.

Yapaylık, adalar için geçerli olmadığı gibi cezir yükseklikleri için de geçerli değildir. Madde 13’teki şartları sağlayan cezir yüksekliğinin (yani doğal olan) üzerine bir tesis veya deniz feneri inşa ederek ya da ıslah ederek met zamanı su üstünde kalması sağlanırsa, yine bir ada oluşmaz. Yani gerek cezir yüksekliği gerek deniz yatağı üzerine inşa edilen bir yapı ile veya herhangi bir insan müdahalesi sonucu olarak, suların en yüksek olduğu zaman su üstünde kalma şartı sağlanırsa ada oluşmaz.⁶¹ Örneğin, bir sığılığı veya resifi denizden kum taraması yoluyla met zamanı su üstünde kalacak bir coğrafi formasyona dönüştürmek ada statüsünü elde etmesine yol açmaz.⁶²

Bazı adalar her ne kadar madde 121/1 anlamında ada statüsünü taşıyor olsa da deniz seviyesinin yükselmesi neticesinde sular altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Deniz seviyesi yükselmesi sonucunda met zamanı su üstünde kalma özelliği, ada olmanın şartlarından birini

⁶⁰ David Anderson, “Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 32, Issue 2, 2017, s. 324.

⁶¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 508.

⁶² Murphy, s. 65.

oluşturduğu için statüleri tehlikeye düşmektedir. Devletler, bu adaların, ada statülerini kaybetmemeleri için doğal olarak gerçekleşmiş olan met zamanı su üstünde kalma özelliklerini yapay yollarla, ıslah çalışmalarıyla korumaya çalışmaktadır. Kıyı devleti, gerçekleştireceği inşa ve ıslah faaliyetleri neticesinde, sular altında kalan veya kalacak olan adayı, met zamanı su üstünde kaldığı duruma getirebilir veya bu durumunu koruyabilir. Bu şekilde bir ıslah çalışmasına örnek olarak Japonya'nın Okinotorishima adası verilebilir. Pasifik Okyanusu'nda, Tokyo'nun 1700 km güneyinde bulunan ve Japonya'nın statüsünü ada olarak belirttiği⁶³ erozyonla tehdit edilen bir coğrafi formasyondur. Batık bir resifin üzerinde yer alan bu ada, met zamanı iki tane 17 ve 7 fit⁶⁴ çaplı küçük tepeden oluşmakta ve bu tepelerden birinin met zamanı su seviyesinden en fazla 20 inç⁶⁵ ila 3 fit⁶⁶ yukarıda olduğu bildirilmiştir.⁶⁷ Japon hükümeti tarafından Okinorishima çevresinde, 1977'de 200 millik balıkçılık bölgesi ve 1996'da 200 millik münhasır ekonomik bölge oluşturulmuştur. Maksimum bir verim elde edilebilecek böyle bir bölgedeki erozyon tehdidi, Japonya'yı, zaten met hattı üzerinde zor duran bu adayı ıslah çalışmasına yöneltmiştir. 1980'lerin sonlarında, erozyonu önlemek amacıyla, adadaki tepelerden daha yüksek olan, dalga sönmüleyen çelik ve beton bloklarla adayı çevrelemiştir.⁶⁸ Okinotorishima, madde 121 gereği ada olmanın tüm şartlarını sağlamakla beraber asıl tartışmalı konu madde 121/3 gereği kaya olup olmadığıdır.⁶⁹

Öğretide, esasen doğallık unsuru taşıyan bir adanın, met hattı üstünde kalabilmesi amacıyla kıyı savunma sistemleriyle güçlendirilmesi veya çeşitli faaliyetlerle arazi ıslahı gerçekleştirilmesi gibi insan müdahalesine uğratılmasının, ada statüsünü değiştirmeyecek eylemler olarak kabul edildiği görülmektedir.⁷⁰ 2021 tarihli UHK raporunda, deniz seviyesi yükselmesinden korunmaya yönelik

⁶³ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 78.

⁶⁴ 17 fit yaklaşık olarak 5,20 metredir. 7 fit ise yaklaşık olarak 2,15 metredir. Başka bir kaynaktan, tepelerden biri ikiz yatak büyüklüğünde, diğeri ise küçük bir yatak odası büyüklüğünde olduğu belirtilmiştir. Kayaları çevreleyen toplam alan ise yaklaşık 7,8 km² olarak aktarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Yann-huei Song, "The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean", **Chinese Journal of International Law**, Vol. 9, Issue 4, 2010, s. 692, 693.

⁶⁵ 20 inç, 50,8 cm'ye eşittir. Yann-huei Song, iki kişilik yatak büyüklüğündeki tepenin yüksekliğini 7,9 cm (2,9 inç) olarak belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 692.

⁶⁶ 3 fit yaklaşık olarak 91,5 cm'dir. Yann-huei Song, küçük bir yatak odası büyüklüğündeki tepenin yüksekliğini diğer tepenin yüksekliğinin iki katı olarak belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 692.

⁶⁷ Clive R. Symmons, **Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law: Islands and Low-Tide Elevations**, United Kingdom: IBRU, Maritime Briefing Vol. 1 No.5, 1995, s. 3.

⁶⁸ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 78; Prescott ve Schofield, s.59; Symmons, *Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law- Islands and Low-Tide Elevations*, s. 3.

⁶⁹ Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 693.

⁷⁰ Symmons, *Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law- Islands and Low-Tide Elevations*, s.3; Murphy, s. 66; Yann-Huei Song, "Okinotorishima: A Rock Or An Island? Recent Maritime Boundary Controversy Between Japan And Taiwan/China", Seoung-Yong Hong ve Jon M. Van Dyke (Ed.), **Maritime Boundary Disputes, Settlement Processes, and the Law of the Sea** içinde (145-175), Publications on Ocean Development Vol. 65, Martinuss Nijhoff Publishers, 2009, s. 165; A.H.A. Soons, "An Ocean Under Stress: Climate Change and the Law of the Sea", E. Hey, F. Violi, J. Spier, A.H.A. Soons. **Climate Change: Options and Duties under International Law** içinde (71-120), Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor International Recht, vol. 145, 2018, s. 108; Alex G Oude Elferink, "Artificial Islands, Installations and Structures", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, vol. 1, 2012, para. 3; Clive Schofield ve David Freestone, "Options to Protect Coastlines and Secure Maritime Jurisdictional

gerçekleştirilen yapay faaliyetlerin adanın “doğal olarak oluşmak” unsuruna halel getirmediğini, fakat sadece yapay haklar yaratmak amacıyla inşa edilen yapay adalar ile deniz yükselmesinden korunmaya yönelik olan yapay ada inşası arasındaki farkın belirlenmesinde net ilkelere olan ihtiyaca dikkat çekilmiştir.⁷¹

Deniz tabanı üzerinde veya cezir yükseklikleri üzerinde gerçekleştirilen inşa ve ıslah faaliyetleri neticesinde met hattının üzerinde kalan bir arazi sahası, yapay ada statüsü kazanır. Soons ve Symmons, halihazırda var olan bir adanın dejenere olmasını önlemek amacıyla oluşturulan ıslah faaliyetlerinden ayrı olarak yeni bir yapay ada oluşturulmasının, UNCLOS madde 60/8 gereği ada statüsünde olmayacağını ve deniz alanları oluşturmayacağını belirtmiştir.⁷²

BMDHK’de devletler tarafından, deniz üzerinde oluşturulan yapay adaları, tesisleri ve yapıları düzenleyen hükümler sözleşme kapsamına alınmıştır. Madde 56 gereği kıyı devleti, münhasır ekonomik bölgede, yapay adaların, tesislerin ve yapıların kurulması ve kullanılması hususlarında yargı yetkisine sahiptir. Madde 60/1’de münhasır ekonomik bölgedeki yapay adalar, tesisler ve yapılar düzenlenmiştir. Buna göre münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin, yapay adaları, bazı⁷³ tesis ve yapıları inşa ettirme, inşasına, işletilmesine ve kullanılmasına izin verme ve bunları düzenleme hususunda münhasır yetkileri vardır. Madde 80’e göre, madde 60 *mutas mutandis* (gerekli değişikliklerle), sadece münhasır ekonomik bölgedeki değil kıta sahanlığındaki yapay adalara, tesislere ve yapılara da uygulanır. Madde 87 gereği de açık denizlerde, denize kıyısı olsun olmasın tüm devletlerin, Kısım 6 (kıta sahanlığı hükümleri)’ya tabi olarak, yapay adalar ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi bulunmaktadır.

BMDHS madde 60/8’de, yapay adalar, tesisler ve yapıların adalar statüsünde olmadığı belirtilmiştir. Aynı fıkrafta, bu tür unsurların kendi karasularının olmadığı ve varlıklarının deniz yetki alanı sınırlandırılmasında dikkate alınmayacağı hükme alınmıştır.

BMDHS madde 11 gereği, kıyı açıklarındaki yapay adalar ve tesisler, daimî liman tesisi olarak değerlendirilmez ve kıyının bir parçası olarak kabul edilmezler. Bu yapılar, karasuları sınırlandırılmasında esas hat olarak kullanılamazlar.⁷⁴ Yine aynı maddede, “*liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan en dışarıdaki daimî liman tesislerinin kıyının bir parçasını teşkil ettiği kabul edilir*” denilerek liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturma koşuluyla bazı tesislerin esas nokta teşkil edebileceği düzenlenmiştir. Liman tesislerinin tanımı BMDHS’de bulunmamaktadır. 1987 yılında BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Ofisi, Sözleşmenin esas hatlarla ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin Esas Hatlar Uzmanlar Grubu’nu toplamıştır. Esas Hatlar Uzmanlar Grubu çalışmasında yer alan teknik terimler sözlüğünde liman tesisleri, kıyı boyunca inşa edilen ve liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını teşkil eden iskeleler, mendirekler, kıyı terminalleri, dalgakıranlar,

Claims in the Face of Global Sea Level Rise”, Micheal B. Gerrard ve Gregory E. Wannier (Ed.) **Threatened Island Nations: Legal Implications of Rising Seas and a Changing Climate** içinde (141-166), Cambridge University Press, 2013, s. 157.

⁷¹ A/76/10, **Report of the International Law Commission**, Seventy-second Session 26 April-4 June and 5 July-6 August 2021, para. 282.

⁷² Soons, s. 108; Symmons, *Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law- Islands and Low-Tide Elevations*, s. 3.

⁷³ Madde 60/1-b bendine göre, madde 56’da öngörülen amaçlar ve diğer ekonomik amaçlar için yapılan tesis ve yapılar; c bendine göre, kıyı devletinin bölgedeki haklarının kullanımına müdahale teşkil edebilecek olan tesis ve yapılar hususunda kıyı devletinin münhasır yetkileri vardır.

⁷⁴ Murphy, s. 63.

kıyı duvarı vb. gibi kalıcı yapay yapılar⁷⁵ olarak tanımlanmıştır. Bir adanın liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturacak liman tesisleri, karasuları sınırlandırılması bakımından esas nokta olarak kabul edilebilir. Örneğin, tamamen veya kısmen dolgu arazi üzerine inşa edilmiş liman, havaalanı veya kıyı koruma çalışmaları deniz alanı sınırlandırılmasında esas nokta olarak kabul edilebilir.⁷⁶

2. Arazi Sahası (Kara Parçası) Olmak

Bir ada, doğal bir arazi sahası, diğer bir deyişle doğal bir kara parçası olmalıdır. “Doğal olmak” unsurunun açıklanması yetmemektedir. Her ne kadar “arazi sahası” olmak apaçık gözüktü de birçok tartışmaya sebep olmaktadır. “Arazi sahası olmak” unsurunun “arazi/kara” bileşeninin ayrıca açıklanması gerekmektedir.

Symmons’a göre arazi sahası unsuru için iki gereklilik sağlanmalıdır. Birinci gereklilik için arazi sahası deniz yatağına bağlı olmalı; diğeri için de arazi sahası, *terra firma*⁷⁷ nitelikte ve kalıcı olmalıdır.⁷⁸ Bu şartlara benzer jeomorfolojik bir tanım Yargıç Bedjaoui, Ranjeva ve Koroma’dan 2001 yılındaki Katar v. Bahreyn Davası kararına yönelik ortak muhalefet şerhinde, arazi parçasının *terra firma* nitelikte olması gerektiği ve böylece kalıcılık sağlayacak fiziksel dayanıklılığın da sağlanacağı şeklinde yapılmıştır.⁷⁹

Uluslararası Adalet Divanı (UAD), 2012 yılında verilen Nikaragua v. Kolombiya davası kararında, öncelikle uluslararası hukukun bir adayı doğal olarak oluşmak ve met zamanı su üstünde kalmak koşullarıyla tanımladığını, jeolojik bileşimine göre tanımlamadığını belirtmiştir.⁸⁰ Ardından dava konusu coğrafi formasyonun, “*alt tabakaya bağlı katı materyalden oluştuğunu ve gevşek maddelerden oluşmadığını*” belirtmiştir.⁸¹ Ayrıca mahkeme, coğrafi formasyonun mercandan oluşmasının önemsiz olduğunu hükme almıştır.⁸²

Anderson, “kara/arazi” terimini “*kaya, granit, mercan, mercan kalıntıları, kum taşı, kum, kireç taşı vb. maddelerden oluşan terra firma*⁸³” şeklinde tanımlamıştır.

Yapılan tanımlara göre, demirlemiş gemiler, doğal olarak oluşmuş yüzen formasyonlar (örneğin buzdağları), doğal olarak oluşmamasının yanında arazi sahası olma unsurunu da taşımayan

⁷⁵ Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS**, New York: United Nations Publication, 1989, s. 56.

⁷⁶ Anderson, *Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea*, s. 325.

⁷⁷ Sert, katı toprak; sağlam zemin; devlet egemenliğine tabi olabilecek türden arazi, anlamına gelmektedir. Bakınız: Aaron X. Fellmeth ve Maurice Horwitz, **Guide to Latin in International Law**, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2009, s. 276.

⁷⁸ Clive Symmons, **The Maritime Zones of Islands in International Law**, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1979, s. 21.

⁷⁹ Joint Dissenting Opinion of Judges Bedjaoui, Ranjeva and Koroma, Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, International Court of Justice, Judgment of 16 March 2001, para. 200.

⁸⁰ Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), International Court of Justice, Judgment of 19 November 2012, para. 37. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Nikaragua v. Kolombiya Davası olarak bahsedilecektir.)

⁸¹ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 37.

⁸² Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 37.

⁸³ Anderson, *Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea*, s. 324.

deniz üzerinde kurulan tesis ve platformlar (örneğin petrol platformları), ayaklı evler ve köyler arazi sahası olmak unsurunu taşımadığı için ada olarak değerlendirilemez⁸⁴.

Arazinin niteliği ve su üstünde kalma ilişkisine dair Dinkum Sands Uyuşmazlığı, Birleşik Devletler v. Alaska Davası hakkında, 1997 yılında ABD Yüce Mahkemesi tarafından karar verilmiştir. Dinkum Sands uyuşmazlığı, Beaufort Denizi'nde bulunan Dinkum Sands isimli coğrafi formasyonun ihtilaflı statüsüne ilişkindir. Dinkum Sands arazisinin bileşenleri çakıl ve buzdan oluşmaktadır.⁸⁵ Met hattındaki günlük değişimler ve deniz seviyesindeki mevsimsel değişikliklerden ayrı olarak, Dinkum Sands formasyonundan kaynaklanan yükselti değişimleri yaşanmaktadır.⁸⁶ “Buz çökmesi” olarak adlandırılan bu durum, yaz aylarında, Dinkum Sands formasyonunun içeriğinde bulunan buzların erimesi ve özelliğın yükseltisinin düşmesi sonucunu doğurur.⁸⁷ *Special Master*⁸⁸, Dinkum Sands'in ortalama⁸⁹ met yüksekliğinin çoğunlukla altında olduğunu ve bu yüzden ada olmadığı sonucuna varmıştır.⁹⁰ Başka bir deyişle, buzla kaplı bir formasyonun yıl içinde met hattı altında olduğu zamanlar ada statüsünü belirlerken dikkate alınmalıdır. Buzların erimesi, “arazi sahası olmak” unsurundaki kalıcılık kriterine sahip olan sade *terra firma* yapıdaki bir araziye ortaya çıkardığı için ada statüsü belirlenirken dikkate alınmalıdır.⁹¹

Coğrafi formasyonun *terra firma* niteliğine ilişkin tartışmalar da yaşanmaktadır. Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD çoğunluk kararı olarak, Bahreyn'e ait olan Qit'at Jaradah adasal oluşumunun 1982 BMDHS madde 121'e göre ada olduğuna hükmetmiştir.⁹² Yargıç Bedjaoui, Ranjeva ve Koroma'nın ilgili dava kararına yönelik ortak muhalefet şerhinde, Qit'at Jaradah formasyonunun, *terra firma* nitelikte olmadığını bu yüzden ada olamayacağı belirtilmiştir.⁹³

Kara parçasının büyüklüğü ada statüsünün kazanımı için önemli değildir. 1982 BMDHS hazırlık çalışmaları bölümünde incelediğimiz üzere, ada statüsüne getirilmek istenen büyüklük şartları kabul edilmemiştir. Halihazırda madde 121 gereği adanın boyutuyla ilgili bir şart bulunmamaktadır. Bu durum uluslararası mahkeme kararlarıyla da tekrarlanmıştır. Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, adaların büyüklüklerine bakılmaksızın, madde 121/2 gereği diğer arazi sahalarıyla aynı statüde olduğunu ve aynı denizcilik haklarına sahip olduğunu belirtmiştir.⁹⁴ Ayrıca, Nikaragua v. Kolombiya

⁸⁴ Symmons, *The Maritime Zones of Islands in International Law*, s. 21.

⁸⁵ United States v. Alaska, Supreme Court of the United States, 117 S.Ct. 1888, 138 L.Ed.2d 231, 521 U.S. 1 (1997), s. 22, 23. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, United States v. Alaska Davası olarak bahsedilecektir.)

⁸⁶ United States v. Alaska Davası, s. 23.

⁸⁷ United States v. Alaska Davası, s. 23.

⁸⁸ ABD'ye özel bir bilirkişilik türüdür ve yargıcın otoritesini de paylaşan bir yargıç yardımcısı olarak tanımlanabilir. Bakınız: Oğuz Polat ve A. Taner Güven, “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 119, 2015, s. 103.

⁸⁹ Birleşik Devletler ve Alaska, met hattının “ortalama met hattı” olarak kabul edilmesi ve 19 yıllık ortalama met yüksekliğinin baz alınarak hesaplanması gerektiği noktasında anlaşmışlardır. Bakınız: United States v. Alaska Davası, s. 23.

⁹⁰ United States v. Alaska Davası, s. 23.

⁹¹ Daha fazlası için bakınız: Symmons, *Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law- Islands and Low-Tide Elevations*.

⁹² Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), International Court of Justice, Judgment of 16 March 2001, para. 195. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Katar v. Bahreyn Davası olarak bahsedilecektir.)

⁹³ Joint Dissenting Opinion of Judges Bedjaoui, Ranjeva and Koroma, p. 199.

⁹⁴ Katar v. Bahreyn Davası, para. 185.

davası kararında, ilgili coğrafi formasyonun boyutunun küçük olmasının ada statüsü kazanımı için önemsiz olduğu hükme alınmıştır.⁹⁵

3. Su ile Çevrili Olmak

Ada tanımının en az tartışılan ve apaçık unsurlarından biridir. Su ile çevrili olmak, esasen, adanın deniz üzerinde açıkta kalması ve etrafını tamamen çevreleyen düşük bir su hattına sahip olması gerektiği anlamına gelir.⁹⁶

Kıyıya bir geçit ile veya cezir zamanı ortaya çıkan bir sahil kordonu ile bağlı olan adalar bu unsuru sağlayamamaktadır⁹⁷. Bu şekilde anakaraya bağlı olan formasyonlar, ada statüsünde değildir ve anakara ülkesine bağlı olarak hukuksal anlamda hak sahibi olabilirler. Anakara kıyısının karakteristik özelliğine sahip olacak olan bu formasyonlar, anakara ülkesi ve adalar için benzer şekilde öngörülen⁹⁸ tüm deniz alanlarında hak sahipliği iddiasında bulunabilir.⁹⁹

4. Suların En Çok Yükseldiği Zaman Su Üstünde Kalmak

1982 BMDHS orijinal metninde bu unsur “*above water at high tide*” olarak geçmektedir. “*High tide*” terimi, suların en çok yükseldiği zaman, met zamanı ve denizin kabarmış hali olarak çevrilebilir.

Bu unsur adaların, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalması gerektiğini belirterek, cezir yükseklikleriyle olan asıl farkı oluşturmaktadır. Cezir yüksekliği unsurları, “doğal olarak oluşmak”, “arazi sahası olmak”, “su ile çevrili olmak”, “sadece cezir zamanı su üstünde kalmak” şeklindedir. Adalar ile cezir yükseklikleri arasındaki tek farkı met ve cezir zamanı su üstünde kalıp kalmamaları oluşturmaktadır. Cezir yükseklikleri met zamanı su altında kalırken adalar su üstünde kalmaktadır.

Bir coğrafi formasyonun ada veya cezir yüksekliğinden hangisi olduğu değerlendirilirken, met hattını belirleyecek olan düşey datumun¹⁰⁰ seçimi kritik bir öneme sahiptir. Uluslararası teamül hukukunda bu konuda ortak bir uygulama bulunmamaktadır.¹⁰¹

⁹⁵ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para.37.

⁹⁶ Anderson, *Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea*, s. 324.

⁹⁷ Symmons, *The Maritime Zones of Islands in International Law*, s. 41,42; Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 77.

⁹⁸ 1982 BMDHS madde 121/2.

⁹⁹ Clive Howard Schofield, “The Trouble with Islands”, (*Master of Laws in The Faculty of Graduate Studies: The University of British Columbia*, 2009), s. 80; Clive Schofield, “The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation”, Seoung-Yong Hong ve Jon M. Van Dyke (Ed.), *Maritime Boundary Disputes, Settlement Processes, and the Law of the Sea* içinde (19-37), Publications on Ocean Development Vol. 65, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, s. 24; Clive Schofield, *The Regime of Islands Reframed: Developments in the Definition of Islands under the International Law of the Sea*, Brill, The Law of the Sea 3.1-2, 2021, s. 14.

¹⁰⁰ Düşey datum, deniz yüksekliğinin ölçülmesinde yükseklik sisteminin başlangıç noktasını (=0) oluşturmaktadır. Bakınız: Aydın Üstün ve Hüseyin Demirel, “Düşey Kontrol Açısından GPS/Nivelman Kontrol Noktalarının Önemi”, *Türkiye Ulusal Jeodezi Komisyonu 2003 Yılı Bilimsel Toplantısı, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Jeodezik Ağlar Çalıştayı*, 24-25-26 Eylül 2003 Konya, s. 36.

¹⁰¹ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 77.

1982 Sözleşmesi madde 5 normal esas hattı düzenlemektedir. Burada, normal esas hattın kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattı olduğu ve bunun da kıyı devleti tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli haritalar üzerinde gösterileceği düzenlenmiştir. Başka deyişle, 1982 Sözleşmesi cezir hattını belirlememiş, kıyı devletine burada bir takdir hakkı tanımıştır. Met hattı konusunda sessiz kalan Sözleşmenin, madde 5'te cezir hattı için öngördüğü serbestinin met hattı için de geçerli olacağı kabul edilebilir.¹⁰²

Ada statüsünün kazanılmasında, met hattı belirleniminin önemi ve devletlerin bu konudaki takdiri, olası uyuşmazlıklara sebep vermiştir. Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında UAD, Quitasueño oluşumundaki yükseltilerin statüsünü belirlemiştir. Bu bağlamda hangi gelgit modelinin kullanılacağı uyuşmazlık konularından biri olmuştur. Nikaragua'ya göre Quitasueño bir sığlıktır ve oluşumdaki tüm formasyonlar met zamanı su altında kalmaktadır.¹⁰³ Kolombiya ise Dr. Robert Smith'in uzman raporuna dayanarak, Quitasueño'da 34 ada olduğunu savunmuştur.¹⁰⁴ Nikaragua bu rapor hakkında, küresel Grenoble Gelgit Modelini kullandığı için uygun olmadığı görüşünü paylaşmıştır¹⁰⁵. Nikaragua ise Birleşik Krallık Hidrografi Ofisi tarafından üretilen Admiralty Total Tide modelinin Quitasueño gibi bir sığlık bölge için daha doğru sonuçlar vereceğini öne sürmüştür.¹⁰⁶ Admiralty Total Tide modeli uygulandığında Q 32 olarak belirtilen formasyon dışında tümü en yüksek astronomik gelgitte (HAT)¹⁰⁷ su altında kalmaktadır.¹⁰⁸

Mahkeme bu uyuşmazlıkta öncelikle, güncel araştırmaların kullanılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁹ Ayrıca davada dayanan haritaların amaca göre hazırlanması gerektiğini yani halihazırdaki uyuşmazlıkta, met cezir esnasında coğrafi formasyonların durumunu göstermek amacıyla hazırlanması gerektiğini belirtmiştir.¹¹⁰ Mahkeme, hangi gelgit modeli kullanılırsa kullanılsın QS 32'nin met zamanı su üstünde kaldığını bu yüzden ada olduğuna karar vermiştir¹¹¹. Kolombiya'nın, Quitasueño oluşumundaki QS 32 haricindeki diğer formasyonların ada statülerini kanıtlayamadığını açıklanmıştır¹¹². Esasında Mahkeme, met hattı ile ilgili açıklayıcı bir çözüm ortaya koymamıştır. Tarafların tercih ettiği gelgit modellerinin kesişimini alıp orta yolu bulmaya çalışmıştır.

Nikaragua'nın tercih ettiği gelgit modelinde bile QS32'nin met hattının 0,7 metre üzerinde olduğunu belirten Mahkeme, ada statüsünü kazanmak için met hattının üzerinde olmanın yeterli olduğu belirtmiştir.¹¹³ Nitekim kararda atıf yaptığı Katar v. Bahreyn Davası kararında, Qit'at Jaradah formasyonuna met hattının sadece 0,4 metre üzerinde olmasına rağmen ada statüsü verilmiştir.¹¹⁴

¹⁰² Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 81.

¹⁰³ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 28.

¹⁰⁴ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 29.

¹⁰⁵ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 30.

¹⁰⁶ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 31.

¹⁰⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi kararında, ortalama meteorolojik ve astronomik koşullara göre meydana gelebilecek en yüksek gelgit seviyesi tahmini şeklinde açıklanmıştır. Bakınız: Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 310.

¹⁰⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 31.

¹⁰⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 35.

¹¹⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 35.

¹¹¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 37; Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 181.

¹¹² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 38. Quitasueño'daki QS32 dışındaki tespit edilen diğer 53 coğrafi formasyonun cezir yükseklikleri olduğuna karar verilmiştir. Bakınız: Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 181.

¹¹³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 37.

¹¹⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 37.

Böylece 1982 Sözleşmesinde spesifik bir yükseklik şartının öngörülmediği, formasyonun met hattı üstünde kalmasının yeterli olduğu pekiştirilmiştir.

2016 tarihli Filipinler Cumhuriyeti v. Çin Halk Cumhuriyeti Davası kararında Daimî Tahkim Mahkemesi, düşey datum ve met zamanı terimlerinin anlamını tartışmıştır. Suların en yüksek olduğu zamanı ölçmek için, Ortalama Met (bir yerdeki 19 yılı aşkın ortalama met hattı yüksekliği), Ortalama Yüksek Met (bir yerdeki 19 yılı aşkın ortalama yüksek met hattı yüksekliği) ve Ortalama Bahar Metti (bahar metlerinin ortalama yüksekliği) gibi yaygın veri sistemlerinin kullanıldığını belirtmiştir.¹¹⁵ Ardından Mahkeme, BMDHS ve uluslararası teamül hukukunda met hattı belirlenimi için bir zorunluluk öngörülmediğinden bahsetmiştir.¹¹⁶ Buna göre devletler, madde 13 ve 121'deki "met hattı" teriminin olağan anlamına karşılık gelen herhangi bir veriye dayanarak maddelerdeki ilgili taleplerde bulunabilir.¹¹⁷

Mahkeme, uyumsuzluk konusu olan Spratly adalarının, ortalama met cezir aralığı hakkında yeterli bilgiye sahip olsa da belirli bir formasyondaki met cezir durumunu belirli bir zamanda yeterli kesinlikte tahmin etmenin mümkün olmadığına inanarak, ilgili adalardaki met cezir paterninin ve zamanlamasının doğru bir şekilde modellenemeyeceğini düşünmektedir.¹¹⁸

Mahkeme, deniz haritalarının, etüt kayıtlarının ve sefer yönlerinin yardımcı olacağını düşünmesine rağmen farklı devletlerin yayınladığı Güney Çin Denizi haritalarının az çok birbirine benzer olduğunu, bu yüzden de bu kanıtlar açısından sınırlandırıldığını kabul etmiştir.¹¹⁹ Uydu görüntüleri açısından da değerlendirme yapan Mahkeme, her ne kadar başta çok faydalı olabileceğine inansa da önce uydu çözünürlükleri sorununu, ardından uydu görüntüsü ile eşzamanlı olarak yerinde gözlemle doğrulama şartının önemini ve atmosferik koşulların ekleyebileceği hata payını da hesaba katarak, sadece uydu kanıtlarına dayanarak sorunların çözümünün sağlanamayacağını belirtmiştir.¹²⁰

Normalde, kıyı devletinin denizcilik haritalarından faydalanan yükseklik datumunu elde edebileceğini ama ilgili davada, coğrafi formasyonların birden fazla devlet tarafından talep edildiği ve coğrafi formasyonların başka devlet veya devletlerin deniz alanlarında olabilmesi ihtimali, durumu karmaşık hale getirmiştir.¹²¹

İlgili açıklamalara göre tarafların denizcilik haritalarından elde edilen yükseklik datumları dikkate alınmalıdır. Filipinler tarafından üretilen modern haritalarda yükseklik datumu Ortalama Met, modern Çin haritalarındaki yükseklik datumu ise 1985 Ulusal Düşey Datum'dur ve Sarı Deniz'deki Qindao'da gözlemlenen Ortalama Deniz Seviyesine denk gelmektedir.¹²² Çin haritalarındaki datum esasen, bir met datumu değildir, bu yüzden Mahkeme tarafından uygun bulunmamıştır.¹²³

Çağdaş gözlemin imkansızlığı sebebi de dahil, tarih olarak eski olan deniz haritaları, etüt kayıtları ve sefer yönleri, doğrudan, net ve güvenilir olmaları kaydıyla, mahkemeye göre, yeni

¹¹⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 310.

¹¹⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 311.

¹¹⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 311.

¹¹⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 319.

¹¹⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 330.

¹²⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 322,323,324,326.

¹²¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 311,312.

¹²² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 313.

¹²³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 313.

kayıtlardan daha az değerli değildir.¹²⁴ Bunun yanında Mahkeme, bir alan hakkında, hassas bir tespitte bulunurken doğrudan deneyime ve bilgiye sahip kişiler tarafından hazırlanan orijinal etüt verilerine sahip olmanın daha doğru olacağını belirtmiştir.¹²⁵ Böylece Mahkeme, Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında belirtilen tarihi araştırmaların kanıt değeri hakkındaki yorumu benimsememektedir. Mahkeme, ilgili yorumların o dava bağlamında dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.¹²⁶ Bunun temel nedeni, Güney Çin Denizi bölgesindeki ıslah çalışmaları ve yapay ada inşa çalışmalarıdır.¹²⁷ Güney Çin Denizi'ndeki coğrafi formasyonların çoğu üzerine çeşitli tesisler ve uçak pistleri inşa edildiği ve büyük birer ada haline geldikleri için önemli derecede insan müdahalesine maruz kalmışlardır.¹²⁸ Mahkeme, ilgili çabalardan önce bölgedeki formasyonların durumunu tespit etmenin, formasyonların met hattı üzerinde olup olmadıkları konusunda daha doğru fikir vereceğini düşünmektedir.

C. Kayalık Kavramı ve Unsurları

Kayalıklar ilk kez 1982 Sözleşmesinde düzenlenmiştir. Düzenlenme amacı esasen, diğer adalardan farklı olarak, küçük boyuttaki oluşumların haksız şekilde orantısız olarak geniş deniz alanlarına sahip olmasını engellemektir.¹²⁹ Özellikle, diğer devletler tarafından deniz alanı iddiasında bulunulmayan okyanusun ortasındaki küçük oluşumların, geniş deniz alanı oluşturmaları engellenmek istenmiştir.¹³⁰

1982 BMDHS madde 121/3'te, *“İnsanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Madde 121 bir bütün olarak ele alındığında kayalıkların aslında birer ada türü oldukları çıkarımı yapılabilir.¹³¹ Bu konuya ve genel olarak madde 121' e ilişkin terminolojik tartışma, uluslararası mahkemeler tarafından yapılmıştır.

1. Adalar Rejimi ve Kayalık Kavramının Yeri

2016 Güney Çin Denizi Tahkimi kararında Daimî Tahkim Mahkemesi (DTM), deniz üzerindeki oluşumları terminolojik açıdan incelemiştir. Mahkeme öncelikle, deniz üzerindeki oluşumları üçe ayırmıştır. Bunların ilki, met zamanında su altında kalan ama cezir zamanı ortaya çıkan

¹²⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 327.

¹²⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 331.

¹²⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 331.

¹²⁷ Schofield, *The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation*, s. 21.

¹²⁸ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 90.

¹²⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 516.

¹³⁰ Charney, s. 866.

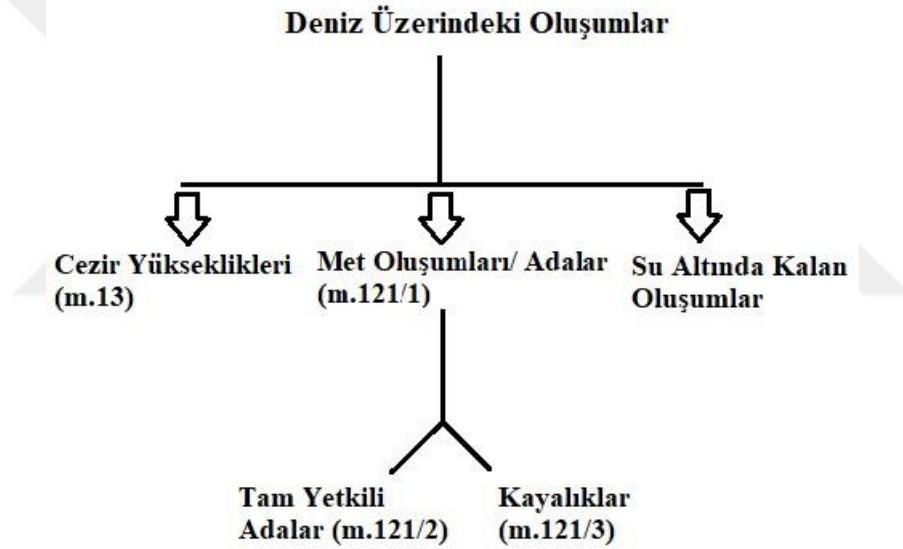
¹³¹ Jon M. Van Dyke, Joseph Morgan ve Jonathan Hurish, “The Exclusive Economic Zone of the Northwestern Hawaiian Islands: When Do Uninhabited Islands Generate an EEZ”, *San Diego Law Review*, Vol. 25, Issue 3, 1988, s. 435.

oluşumlardır.¹³² Bu oluşumlar, 1982 Sözleşmesi madde 13'te “cezir yükseklikleri” ismiyle düzenlenmiştir. Mahkeme de yaptığı terminoloji değerlendirmesinde bu ismi yinelemiştir.

İkinci olarak bahsedilen oluşumlar ise met zamanı su üstünde kalanlardır. Mahkeme bunları öncelikle, Sözleşmeye uygun olarak “ada” şeklinde isimlendirmek istese de kayalıklar ve madde 121/2 ile karışıklık olabileceğini düşünerek daha genel bir isim bulmak istemiştir. Mahkeme, madde 121/1'deki genel açıklamayı karşılayacak ve hem adaları hem de kayalıkları kapsayacak şekilde, “met oluşumları” terimini kullanmıştır.¹³³

Son olarak Mahkeme, cezir zamanı bile tamamen su altında kalan -evleviyetle met hattı altında kalan- oluşumların, “su altında kalan özellikler” olarak adlandırılacağını belirtmiştir.¹³⁴

Madde 121/1'de bahsedilen met oluşumları, hem madde 121/2'de bahsedilen adaları hem de madde 121/3'te bahsedilen adaları içermektedir. Her ne kadar madde 121'in başlığı “Adalar Rejimi” olsa da ada ile kayalık kavramları hem birbirini kapsayan hem de birbirini dışlayan kavramlar olarak gözükmektedir. Mahkeme çatı kavram olarak met oluşumlarını seçmişken, alt kavramlar olarak tam yetkili adalar ve kayalıklar kavramlarını kullanmıştır.¹³⁵

Ek 1: 2016 Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından deniz üzerindeki oluşumları açıklayan sınıflandırmanın şeması.

DTM'nin bu ayrım sırasında yaptığı kayalık tanımı, “*“insanın barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan” ve bu nedenle madde 121/3 gereği münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı oluşturmaktan menedilen met oluşumları*”¹³⁶ şeklindedir ve Mahkeme

¹³² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

tarafından kayalıklar, Sözleşmeye uygun olarak, yine kayalık olarak isimlendirilmiştir. Madde 121/2’de bahsedilen adaların tanımı ise, “*kayalık olmayan ve madde 121/2 gereği Sözleşme kapsamındaki diğer arazi sahalarıyla aynı haklara sahip olan met oluşumları*”¹³⁷ şeklindedir. Bunlara sadece “ada” demek genel ifade olan 121/2’ye karşılık geleceği için yanıltıcı olabilir. Bu yüzden mahkeme, “tam yetkili adalar” (*fully entitled islands*) terimini tercih etmiştir. Sonuç olarak, tam yetkili adalar ve kayalıklar, met oluşumlarının alt kümelerini oluşturmaktadır.¹³⁸

Yukarıda anlatmış olduğumuz “ada kavramının unsurları” bölümü, esasen met yapılarının unsurlarını açıklamaktadır. Anlatmış olduğumuz unsurlar, madde 121/1’de bahsedilen adaların şartlarını taşıyor olsalar bile bir coğrafi formasyonu tam yetkili ada olarak sınıflandırmak mümkün değildir. Gerçekten de kayalıkların ne olduğu iyi anlaşılmadan tam yetkili ada ve kayalık ayrımı yapılamaz.

2. Kayalık Kavramının Unsurları

Kayalıklar, ada olmanın şartlarını sağlamalarına rağmen “*küçük, izole ve yerleşim olmayan oluşumlar*”¹³⁹ olarak tanımlanmıştır. Küçük olarak tanımlanmasının nedeni kayalık statüsünün düzenleme amacına işaret etmektedir. Kayalık veya ada statüsü için herhangi bir yüzölçümü şartı öngörülmemiştir. Pekâlâ boyut olarak büyük olan adalar da kayalık statüsüne girebilir.

Adalar için açıklamış olduğumuz unsurlar, ada oldukları için evleviyetle tam yetkili adaların ve kayalıkların da unsurlarıdır. Başka deyişle, tam yetkili adalar ve kayalıklar da su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş arazi sahalarıdır.

Kayalıklar da doğal olarak oluşmuş olmalıdır. Bir cezir yüksekliğinde yapılan ve met zamanı hat üstünde kalmasını sağlayan yapay değişiklikler kayalık statüsünün elde edilmesine yol açmaz. Aynı şekilde, bir kayalık da arazi ıslahı yoluyla tam yetkili ada statüsünü elde edemez.¹⁴⁰

Kayalıklar da arazi sahasıdır. “Kayalık” teriminin jeolojik veya jeomorfolojik anlamı kaya benzeri bir yapı olma kriterine işaret etmektedir.¹⁴¹ Bunun yanında “kayalık” teriminin hukuki anlamının, bilimsel veya sözlük anlamına uygun olma zorunluluğu bulunmamaktadır.¹⁴²

“Kayalık” terimi ne hazırlık görüşmelerinde ne de 1982 Sözleşmesinde tanımlanmamıştır.¹⁴³ 1982 Sözleşmesi hazırlık görüşmelerinde sadece bir kez kayalık kavramını tanımlama girişimi bulunmaktadır.¹⁴⁴ 1974 yılında Karakas’ta yapılan ikinci oturumda 14 Afrika devletinin sunduğu kayalık tanımı, “*bir kayalık, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, doğal olarak oluşmuş bir kaya yüksekliğidir.*”¹⁴⁵ şeklinde yapılmıştır. Hazırlık görüşmelerinde böyle bir

¹³⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 280.

¹³⁹ Anderson, *Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea*, s. 326.

¹⁴⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 508.

¹⁴¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 479.

¹⁴² Charney, s. 870.

¹⁴³ Charney, s. 869.

¹⁴⁴ Prescott ve Schofield, s. 62.

¹⁴⁵ Orijinal İngilizce metinde şu şekilde geçmektedir: “*A rock is a naturally formed rocky elevation of ground, surrounded by water, which is above at water high tide.*” Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 48.

öneri yapılmasına rağmen madde 121/3'teki "kayalık" teriminin anlamı için "kaya yüksekliği" gibi jeolojik bir tanım verilemez.¹⁴⁶ Fıkra da geçen ve kayalıkların unsurlarından olan "insan barınmasına imkân vermemek" ve "kendine ait ekonomik hayatı olmamak" ifadeleri, "kayalık" terimi anlamının nesnel bilimsel bir tanımdan daha çok kültürel-coğrafi bir tanıma, sosyoekonomik koşullara da bağlı olarak¹⁴⁷, işaret ettiği belirtilmiştir.¹⁴⁸ Kelimedeki muğlaklığı önlemek için, jeolojik tanımı da uygun görülmediğinden, madde metninde geçen "kayalık" kelimesi yerine "adalar" kelimesinin kullanılması gerektiği savunulmuştur.¹⁴⁹

Uluslararası mahkeme kararlarında "kayalık" teriminin kapsamı açısından değerlendirmeler yapılmıştır. Güney Çin Denizi Tahkimi kararında DTM, kayalıklar için jeolojik veya jeomorfolojik bir kısıtlama getirilmediği ve madde 121/1'de adalar için öngörülen "doğal olarak oluşmuş bir arazi sahası" kriterinin kayalıklar için de geçerli olduğu görüşündedir.¹⁵⁰ Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında UAD, Quitasueño oluşumunu jeolojik yapısına göre değil doğallık kriterine göre değerlendirmiş ve kayalık olduğuna hükmetmiştir.¹⁵¹

Kayalıklar da ada oldukları için su ile çevrilmiş ve met zamanı su üstünde olmaları gerekir.

Met oluşumları yani adalardan farklı olarak, madde 121/2'de tam yetkili adaların ve madde 121/3'te de kayalıkların belirtildiği şekliyle fazladan unsurları bulunmaktadır. Buna göre kayalıklar ayrıca, "insan barınmasına imkân vermeyen" ve "kendine ait ekonomik hayatı olmayan" met oluşumlarıdır. Tam yetkili adalar ise, kayalık olmadıkları için mefhum-u muhalifiyle, "insan barınmasına imkân veren" veya "kendine ait ekonomik hayatı olan" met oluşumlarıdır.

"Kayalık" teriminin anlamı yanında, "insan barınmasına imkân vermemek veya kendine ait ekonomik hayatı olmamak" ifadesi madde 121/3'teki esas belirsizliği yaratmaktadır. "İnsan barınması", "imkân vermek", "olumsuzluk ifadesi olarak imkân verme-mek", "veya", "kendine ait", "ekonomik hayat" ifadeleri, madde 121/3'ün daha iyi anlaşılabilmesi için yorumlanması gerekmektedir.¹⁵²

Öğretide, madde 121/3'teki "insan barınması", "ekonomik hayat" ve "kendine ait" gibi üstü kapalı ve muğlak ifadeler için otoriter bir yorumun imkansızlığı haklı olarak kabul edilmiştir.¹⁵³ Ayrıca ilgili fıkra yorumuna devlet uygulamaları ve uluslararası yargı organları içtihatlarıyla açıklık getirebileceği de belirtilmiştir.¹⁵⁴

Öğretide de bahsedildiği şekliyle, genel olarak madde 121'e açıklık getiren asıl yorumlar devlet uygulamaları ve uluslararası mahkeme kararlarıyla yapılmıştır. Biz de konumuz dahilinde, tam

¹⁴⁶ Barbara Kwiatkowska ve Alfred H.A. Soons, "Entitlement to Maritime Areas of Rocks Which Cannot Sustain Human Habitation or Economic Life of Their Own", *Netherlands Yearbook of International Law*, Vol. 21, December 1990, s.153.

¹⁴⁷ Charney, s. 867.

¹⁴⁸ Dyke, Morgan ve Hurish, s. 437.

¹⁴⁹ Kwiatkowska ve Soons, s. 153.

¹⁵⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 480-482, 504.

¹⁵¹ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 37, 238.

¹⁵² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 478, 483-506.

¹⁵³ Alex G. Oude Elferink, "Clarifying Article 121(3) of the Law of the Sea Convention: The Limits Set by the Nature of International Legal Processes", *IBRU Boundary and Security Bulletin*, Vol 6, No. 2, 1998, s. 58.

¹⁵⁴ Elferink, *Clarifying Article 121(3) of the Law of the Sea Convention: The Limits Set by the Nature of International Legal Processes*, s. 58.

yetkili adalar ile kayalıklar arasındaki farkın açıklığa kavuşturulabilmesi için devlet uygulamalarına ve uluslararası mahkeme kararlarına başvurmaktaız.

D. Ada veya Kayalık Sayılmayan Oluşumlar ve Yapılar

1. Cezir Yükseklikleri

Cezir yükseklikleri, 1958 KBBS madde 10'da ve 1982 BMDHS madde 13'te aynı kelimelerle düzenlenmiştir. UAD, cezir yüksekliklerine ilişkin bu düzenlemelerin uluslararası teamül hukukunu yansıttığını belirtmiştir.¹⁵⁵ Cezir yükseklikleri, KBBS ve BMDHS'de şu şekilde düzenlenmiştir: *“Bir cezir yüksekliği, su ile çevrili olan ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan fakat sular yükseldiği zaman su ile kaplı hale gelen doğal olarak oluşmuş bir arazi sahasıdır.”* Buna göre bir coğrafi formasyonun, bir cezir yüksekliği olabilmesi için “doğal olarak oluşmuş olmak”, “arazi sahası (kara parçası) olmak”, “su ile çevrili olmak”, “met zamanı su ile kaplı olup cezir zamanı su üstünde kalmak” unsurlarını karşılaması gerekmektedir. Cezir yükseklikleri, son unsur hariç olmak üzere adalar ile aynı özellikleri paylaşmaktadır. Sadece cezir zamanı su üstünde kalan ve adalar ile aynı özellikleri taşıyan coğrafi formasyonlar, cezir yükseklikleridir.

Bir coğrafi formasyonun hukuki statüsü, met zamanı su üstünde kalıp kalamamasına göre değişebilecektir. Bu yüzden bir coğrafi formasyonun statüsü belirlenirken kullanılan düşey datum oldukça önemlidir. Bir devletin kullandığı düşey datuma göre met zamanı su üstünde kalan bir formasyon, başka bir devletin kullandığı düşey datuma göre sadece cezir zamanı su üstünde kalıyor olabilir. Düşey datumla ilgili başka bir sorun olarak, bir cezir yüksekliği ile su altında kalan oluşumlar arasındaki muhtemel geçişkenliktir. Nitekim, adalar ile cezir yükseklikleri arasındaki düşey datumun önemi burada da geçerlidir. Düşey datum tartışması, ada kavramının bir unsuru olan “suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalmak” bölümünde tartışılmıştır.¹⁵⁶

KBBS madde 10 ve BMDHS madde 13 gereği cezir yüksekliklerinin, bir anakaranın veya bir adanın karasularını aşan bir noktada bulunduğu durumlarda kendilerine ait karasuları bulunmamaktadır. Buna rağmen, bir anakaradan veya bir adadan itibaren karasuları genişliğini aşmayan bir mesafede konumlanmış cezir yükseklikleri, ilgili anakaranın veya adanın karasularının ölçülmesinde esas hat olarak kullanılabilir.

2. Resifler

1958 Cenevre Sözleşmeleri sonrasında yeni bağımsızlığını kazanan devletleri de kapsayacak yeni bir deniz hukuku sözleşmesi yapılması gereği doğmuştur. İmzalanan BMDHS ile yeni bağımsızlıklarını kazanmış özellikle Pasifik Okyanusu ve Hint Okyanusu'nda konumlanmış devletlerin, resifler ve atoller konusuna verdikleri önem neticesinde sözleşme kapsamında düzenlenmiştir.¹⁵⁷ Resifler ve atoller düzenleyen hüküm, madde 6'da düzenlenmiştir.

¹⁵⁵ Katar v. Bahreyn, para. 201; Nikaragua v. Kolombiya, para. 182.

¹⁵⁶ Bakınız: Birinci Bölüm.I.B.4.

¹⁵⁷ Aydoğan Özman, **Deniz Hukuku I, Kaynaklar, Kişiler, Nesneler, Ulusal Deniz Alanları**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006, s. 235.

Madde 6, “atollar üzerinde yer alan adaların veya serpiştirilmiş vaziyetteki resifli adaların mevcudiyeti halinde, karasularının ölçülmesinde yarayan esas hat, kıyı Devletinin resmen tanıdığı haritalar üzerinde uygun sembollerle gösterilen, deniz yönündeki en düşük resif hattıdır” şeklinde düzenlenmiştir.

Coğrafi bağlamda resif terimi, su yüzeyinde veya yüzeye yakın şekilde bulunan kaya, mercan, çakıl veya kumdan oluşan dar bir kütleyi ifade etmektedir.¹⁵⁸ Atol ise, “bir lagünü çevreleyen halka veya at nalı şeklindeki mercan resifidir”¹⁵⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Resiflerin temel olarak üç türden oluştuğu belirtilmiştir: Öncelikle, bir anakara veya adadan denize doğru ve deniz seviyesinde bir düzlük olacak şekilde uzanan saçak resifi; ikinci olarak, bir anakara ya da adanın bulunduğu lagünle desteklenen set resifi; son olarak, bir at nalı veya halka şeklinde bir lagünü çevreleyen resiflerin bulunduğu atollerdir.¹⁶⁰ Madde 6’da set resifinden bahsedilmemiştir. Her ne kadar farklı bir resif türü olarak sınıflandırılrsa ve coğrafi açıdan farklı olsa da hukuki anlamda saçak resifi olarak kabul edilebilir.¹⁶¹

Suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan resiflerin, madde 121 gereği ada olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Buna rağmen, resifler açısından su üstünde kalabilmek değişken olabilecek bir durum olduğu için met zamanı su üstünde kalabilmelerinin kalıcı bir özellik göstermesi gerekmektedir. Nitekim, sadece cezir zamanı su üstünde kalabilen resifler, cezir yükseklikleri olarak nitelendirilir.¹⁶²

Atoller açısından ada olma hali madde 6’da zorunlu tutulmuştur. Buna göre, bir atolün üzerinde bir adanın olabilmesi, madde 121’deki şartları karşılayacak bir kara parçasıyla sağlanacaktır. Atoller üzerinde bir ada oldukça veya saçak resifi olan bir ada bulunan hallerde resifler, karasuları üretebilir. Deniz yönündeki en düşük resif hattı esas alınarak karasuları iç sınırı ölçümü yapılabilir. Resifler ile adalar arasında çizilebilecek esas hattın uzaklığı konusunda Sözleşmede bir hüküm ve öğretide bir fikir birliği yoktur.¹⁶³ Özman’a göre, düz esas hatlara ilişkin belirtilen ve madde 7’de geçen kara ile yeteri kadar bağlantılı olma ilkesi ve bölgeye özgü ekonomik menfaatlerin göz önünde tutulması ilkesi gibi prensiplere¹⁶⁴ resifler ile ada arasındaki uzaklık bağlamında da önem verilmesi gerekmektedir.¹⁶⁵

Madde 6’da belirtildiği şekliyle çizilen esas hat sonucunda adalar ile resifler arasında kalan suların, mevcut geçiş haklarının korunduğu iç sular rejimine tabi olduğu savunulmuştur.¹⁶⁶ Nadir olarak karşılaşılsa da bir adayı tamamen çevreleyen resiflerin oluşturduğu resif seti durumunda, resiflerin deniz yönündeki en düşük resif hattından çizilecek esas hatlar ile ada arasında yer alacak sular, iç sular rejimine tabi olsa da mevcut geçiş haklarının korunması söz konusu değildir.¹⁶⁷

¹⁵⁸ Jayewardene, s. 89.

¹⁵⁹ Jayewardene, s. 89.

¹⁶⁰ Jayewardene, s. 90

¹⁶¹ Jayewardene, s. 99.

¹⁶² Jayewardene, s. 95.

¹⁶³ Özman, s. 235, 236.

¹⁶⁴ Düz esas hatlar çerçevesinde olmak üzere ilgili ilkelerden bahsedilmiştir. Bakınız: Birinci Bölüm, II.A.2.

¹⁶⁵ Özman, s. 236.

¹⁶⁶ Özman, s. 236; Jayewardene, s. 99; Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 85.

¹⁶⁷ Jayewardene, s. 99.

3. Yapay Adalar, Tesisler ve Yapılar

BMDHS çerçevesinde de düzenlenen yapay adalar, tesisler ve yapılar denizde yer alan ve deniz hukukuna tabi nesnelerdir. 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı'nda düzenlenmemişlerdir. II. Komisyon'un sunduğu ada tanımında, ada olmanın şartı olarak “doğal oluşmuş olmak” bulunmamaktadır: “*Bir ada, su ile çevrilmiş, suların en çok yükseldiği zaman sürekli su üstünde kalan, bir arazi sahasıdır.*”¹⁶⁸ Sunulan bu ada tanımıyla yapay adaların, kendilerine ait karasuları deniz alanı olan birer ada olarak kabul edildiği söylenebilir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1954, 1955 ve 1956 yıllarındaki toplantılarının tasarılarında kabul edilen ve aynı olan ada tanımı, tasarının 10. maddesinde, öncelikle her adanın kendine ait karasuları olduğu kabul edilerek şöyle yapılmıştır: “*Bir ada, sularla çevrili ve normal şartlar altında devamlı olarak met hattının üstünde kalan bir arazi parçasıdır.*”¹⁶⁹ Bu tanımda da ada olma şartı olarak “doğal olarak oluşmak” koşulu kabul edilmemiş ve yapay adaların karasularına sahip birer ada olmalarının önü açılmıştır.

1958 Cenevre Konferansı'nda, daha önce bahsettiğimiz gibi, Uluslararası Hukuk Komisyonunun tasarısı yerine ABD'nin önermiş olduğu ada tanımı kabul edilmiştir. 1958 KBBS madde 10'da geçen bu ada tanımı, 1982 BMDHS madde 121'deki ada tanımıyla aynıdır. Önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde bahsettiğimiz üzere, “doğal olarak oluşmak” koşulu ada olmanın bir şartı olarak getirilmiştir. Bunun sonucu olarak yapay adalar, adalar rejiminin kapsamından çıkarılmıştır. Ayrıca madde 60/8 gereği, açık bir şekilde yapay adaların, tesislerin ve yapıların ada statüsünde olmadıkları, kendilerine ait karasuları olmadığı ve varlıklarının karasuları, münhasır ekonomik bölge (MEB) ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasını etkilemeyeceği hükme alınmıştır.

Yapay adalar, tesisler ve yapılar, madde 60'ta düzenlenmiştir. Münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin, yapay adaları, ilgili¹⁷⁰ tesis ve yapıları inşa etme, işletme ve düzenleme konularında inhisari yetkileri vardır. Kıyı devleti fıkra 2'de bahsedildiği üzere, bu tür yapay adalar, tesisler ve yapılar üzerinde gümrük, maliye, sağlık ve göç konularında münhasır yargı yetkisine sahiptir. Madde 80'e göre, madde 60 *mutas mutandis* (gerekli değişikliklerle), sadece münhasır ekonomik bölgedeki değil kıta sahanlığındaki yapay adalara, tesislere ve yapılara da uygulanır. Madde 87 gereği de açık denizlerde, denize kıyısı olsun olmasın tüm devletlerin, Kısım 6 (kıta sahanlığı hükümleri)'ya tabi olarak, yapay adalar ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi bulunmaktadır. Bunun yanında, kıyı devletinin kendi egemenliğinde bulunan iç sularında, karasularında veya takımda sularında inşa ettiği yapay adalar, tesisler ve yapılar üzerinde egemenliği bulunmakta ve bu maddelere tabi olmamaktadır.

Yapay adalar, tesisler ve yapılar herhangi bir deniz alanı üretmemesine rağmen, ilgili maddenin 4 ve 5. fıkraları gereği kıyı devleti, seyrüseferin ve yapay adalar, tesisler ve yapıların

¹⁶⁸ Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law Meetings of the Committees: Vol. III Minutes of the Second Committee: Territorial Waters, s.219.

¹⁶⁹ Meray, *Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı*, s. 252; Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 257.

¹⁷⁰ Madde 60/1-b bendine göre, madde 56'da öngörülen amaçlar ve diğer ekonomik amaçlar için yapılan tesis ve yapılar; c bendine göre, kıyı devletinin bölgedeki haklarının kullanımına müdahale teşkil edebilecek olan tesis ve yapılar hususunda kıyı devletinin münhasır yetkileri vardır.

güvenliğini sağlamak için uygun tedbirleri alabilmesine imkân verecek güvenlik bölgeleri tesis edebilir. Güvenlik bölgelerinin genişliği kural olarak kıyı devleti tarafından uluslararası hukuk göz önünde bulundurularak belirlenecektir. Kıyı devleti güvenlik bölgesini, yapay adaların, tesislerin ve yapıların tabiatı ve fonksiyonu ile makul bir ilişki içinde olacak şekilde azami 500 metre olarak belirleyebilir. Genel olarak kabul edilmiş milletlerarası standartların aksine izin vermesi ve yetkili uluslararası örgütün aksini tavsiye etmesi halleri, bu kuralın istisnalarını oluşturmaktadır. Ayrıca fıkra 7 gereği, uluslararası seyrüsefer için elzem olan tanınmış su yollarına müdahale teşkil edebilecekleri yerlerde hem yapay adalar, tesisler ve yapılar hem de bunların güvenlik bölgeleri tesis edilemeyecektir.

4. Takımda Devletleri

İlk defa 1982 BMDHS’de düzenlenen takımadalar, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda birçok açıdan tartışılmış olmasına rağmen, Türkiye açısından takımadanın tanımı sorunu ayrı bir önem arz etmekteydi. Nitekim, Yunanistan’ın takımda rejimine sahip bir devlet olduğuna yönelik tezler ileri sürülmekteydi.¹⁷¹ Yunanistan’ın takımda devleti olması halinde, Ege Denizi’nin neredeyse tamamı takımda suları rejimine dahil olacaktır. Buna rağmen BMDHS ile kabul edilen tanım, Yunanistan gibi kıta devletlerini dışlayacak şekilde oluşturulmuştur.

Adalara sahip olan kıta devletleriyle takımda devletleri arasındaki farka vurgu yapan Türkiye, Ege Denizi’nde takımda devleti rejiminin uygulanması halinde tarihsel dengenin nasıl bozulacağı ve neredeyse tüm denizin tek devletin iç suları haline geleceğinden bahsetmiştir.¹⁷² Türkiye’nin Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda savunduğu düşünce, BMDHS’deki düzenlemeyle uyumludur.

BMDHS madde 46’da hem takımda devletin hem de takımadanın tanımına yer verilmiştir. Takımda devletleri, bir veya birden fazla takımadadan oluşmaktadır. Ayrıca, doğal bir oluşum olarak içine başka adaları da alabilmektedir. Takımda ise, *“coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün oluşturacak veya tarihen öyle telakki edilecek kadar birbirleriyle yakından bağlantılı suları ve diğer doğal özellikleri birbirine bağlayan bir adalar grubu ve bölümleri”* şeklinde tanımlanmıştır.

Takımda devletin karasuları, bitişik bölgesi, kıta sahanlığı ve MEB deniz alanları genişliği, karasuları iç sınırı olarak belirlenen takımda esas hatlarından¹⁷³ itibaren çizilecektir.¹⁷⁴ Karasuları iç sınırını belirleyen takımda esas hatları içinde kalan deniz alanı, takımda devleti egemenliğindeki takımda sularıdır. Takımda devletin takımda suları üzerindeki egemenliği, hava sahasını, deniz yatağını, toprak altını ve burada var olan kaynakları kapsar.¹⁷⁵

Takımda esas hatlarının belirlenmesi, madde 47’de düzenlenmiştir. Takımda devletin esas hatları, kural olarak, takımadanın en dışında konumlanmış olan adaları ve resifleri esas nokta kabul edilerek çizilebilir. Ek bir şart getirmeden bu şekilde olabilecek bir düzenleme, aralarındaki mesafe

¹⁷¹ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Tıpkı 2. Baskı, Ankara: Tüdev Yayınları No:25, 2006, s. 124.

¹⁷² A/CONF.62/C.2/SR.37, Summary records of meetings of the Second Committee 37th meeting, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea**, Volume II.

¹⁷³ Takımadalar, adalar rejiminden ayrı olarak değerlendirilmesi gereken bambaşka bir rejim ihtiva etmektedir. Bu yüzden takımda devletlerinden, takımadalardan ve esas hatlarından bu bölümde kısaca bahsettik.

¹⁷⁴ BMDHS madde 48.

¹⁷⁵ BMDHS madde 49.

çok fazla olan ve hem sayı hem de boyut olarak küçük olan adaların takımda devleti oluşturmaya sebep olabiliirdi. Bu sayede takımda devletleri, ciddi derecede takımda sularına sahip olabilecek ve daha uzak noktalar üzerinde deniz alanları talep edebilecek. Bu hakkaniyete aykırı oluşabilecek durum, takımda suları ile kara parçaları arasındaki oranlamayla önlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, esas hatların başlıca adaları kapsaması ve esas hatların içinde kalacak su alanının karalara olan oranı 9 katı aşmaması gerekmektedir.

Madde 47/4'e göre, takımda esas hatlarının belirlenmesinde cezir yükseklikleri esas nokta olarak alınamaz. Cezir yüksekliğine sürekli olarak su üstünde kalan deniz feneri veya buna benzer bir tesis (veya tesislerin) inşa edilmesi veya cezir yüksekliğine en yakın konumlanmış adanın karasularını geçmeyecek mesafede bulunması durumlarında, cezir yüksekliği takımda esas hatlarının belirlenmesinde esas nokta olarak kullanılabilir. Ayrıca takımdalar madde 50'ye göre, iç sularını sınırlandırmak için BMDHS madde 9, 10 ve 11'inci maddelere göre esas hatları kullanabilir.

Takımda devletin karasuları iç sınırını oluşturan düz esas hatların uzunluğu azami 100 mil olabilir. Bir takımdayı çevreleyen esas hatların toplamının en fazla yüzde 3 kadarı, 125 mili geçmemek şartıyla 100 metreyi geçebilir.¹⁷⁶ Takımda esas hatlarının çizilmesi, takımda istikametinde esaslı bir sapma göstermeyecektir.¹⁷⁷ Eğer bir takımda devletin takımda sularının bir kısmı, hemen bitişiğindeki bir komşu devletin ülkesinin iki kısmı arasında bulunuyorsa, komşu devletin ilgili sular üzerindeki mevcut hakları, meşru menfaatleri ve takımda devletiyle arasındaki anlaşmanın sağladığı hakları devam edecek ve bu hak ve menfaatlere saygı gösterilecektir.¹⁷⁸

II. Adalar ve Deniz Alanları

Adalar veya genel olarak kıyı ülkelerinin deniz alanları üzerindeki taleplerinde diğer devletlerle herhangi bir çatışma yaşanmıyorsa, uluslararası hukuk tarafından belirlenen deniz alanları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunulabilir. Adalar veya kayalıklar, madde 121'de belirtilen deniz alanları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunabilirler. Eğer bu iddiaları diğer devletlerle çatışmazsa, BMDHS'de düzenlenmiş olan esas hatlar yardımıyla karasuları iç sınırını belirleyebilirler. Ayrıca bu iç ve başlangıç sınırı esas alınarak adalar karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı oluşturabilirken; kayalıklar, karasuları ve bitişik bölge oluşturabilir.

Uluslararası deniz hukukunda, deniz yetki alanlarına sahip olmaya dair hukuk (*law on entitlement*) ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hukuk (*law on delimitation*) esas olarak birbirinden ayrıdır.¹⁷⁹ Deniz alanlarının sahipliğini düzenleyen hukuk, esas olarak devletler arasında çatışma öngörmeyen bir hukuktur. Bu başlıkta, deniz alanlarının sahipliğini düzenleyen hukuk, başka deyişle adaların ve genel olarak kıta ülkelerinin deniz alanlarının iç sınırının nasıl belirlendiği ve adaların elde edebileceği deniz alanları incelenmekte ve tanımlar yapılmaktadır.

¹⁷⁶ BMDHS madde 47/2.

¹⁷⁷ BMDHS madde 47/3.

¹⁷⁸ BMDHS madde 47/6.

¹⁷⁹ Yücel Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, 1. Baskı, İstanbul: SETA Kitapları, 2021, s. 304.

A. Adalar ve Esas Hatlar

Gerek adaların gerekse de bir anakara açısından sahip olacakları deniz alanları belirlenirken öncelikle, karayı veya iç suları denizden ayıran esas hatların belirlenmesi gerekir. Bu belirlenimden sonra elde edilecek deniz alanı genişliği bu esas hatlar temel alınarak uzatılır. Bu deniz alanı herhangi bir uyuşmazlığın olmadığı durumlar içindir. Eğer diğer deniz alanlarıyla herhangi bir çakışma durumu söz konusuysa, deniz alanları sınırlandırılması sorunu ortaya çıkar ki bu da ikinci bölümde değerlendirilmektedir.

Romanya v. Ukrayna Davası kararında UAD, deniz alanları genişliğinin ölçülmesi amacıyla deniz alanı iç sınırının esas hatlarla belirlenmesi ile deniz alanı sınırlandırılması amacıyla belirlenen esas noktaların iki farklı mesele olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁰ Buna göre deniz alanı sınırlandırılması sırasında belirlenen esas noktalar, deniz alanı ölçülmesinde esas hatların çizilmesi için kullanılan esas noktalardan farklılık gösterebilir.

Esas hatlar başlığı altında, BMDHS 5 ila 11 maddeleri arasında yer alan ve karasuları iç sınırı tespitinde kullanılan esas hat türleri ve esas hat çizilirken dikkate alınacak durumlar incelenmektedir. Karasuları genişliğinin başlangıç noktasını oluşturan ilgili esas hat türleri, madde 33 gereği bitişik bölge, madde 57 gereği münhasır ekonomik bölge ve madde 76 gereği de kıta sahanlığı için kullanılır.

1. Normal Esas Hatlar

Madde 5'te öngörülen normal esas hat, BMDHS'de başka türlü belirtilmediği sürece kural olarak karasuları genişliğinin ölçülmesinde kullanılacak olan esas hat türüdür. Cezir zamanını esas alan bu hat türü, kıyı doğrultusundaki suların en çok çekildiği zaman esas alınarak hattın çizilmesi suretiyle oluşturulur.

Madde 5'e göre normal esas hat, kıyı devleti tarafından belirlenir ve resmen kabul edilmiş büyük ölçekli haritalar üzerinde gösterilir. Bu esas hat türünde temel sorun, en düşük cezir hattını belirlemek için kullanılacak olan düşey datumun belirli olmamasıdır. Buna rağmen, maddenin yorumuna göre devletlerin bu konuda bir serbestisi bulunmaktadır.

Adalar veya anakara kıyılarından normal esas hatlar ile karasuları iç sınırı belirlenebilir. Cezir yükseklikleri ise herhangi karasuları veya diğer deniz alanları oluşturmayacakları için böyle bir belirleme yapılamaz. Buna rağmen, madde 13'e göre bir cezir yüksekliği tamamen veya kısmen bir ada veya bir anakara kıyılarından itibaren sahip oldukları karasuları genişliğini aşmayan konumda bulunuyorsa o cezir yüksekliği üzerindeki en düşük cezir hattı, ilgili kıyılar çerçevesinde karasuları ölçümünde esas nokta olarak kullanılabilir.

Kural olmasına rağmen, çeşitli coğrafi durumlar sebebiyle her kıyıda uygulanamayan bu esas hat türü daha çok özel coğrafi koşullardan bağımsız olarak, sahilin çok fazla girintili çıkıntılı olmadığı,

¹⁸⁰ Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment of 3 February 2009, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2009**, para. 137. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Romanya v. Ukrayna Davası veya Karadeniz Davası olarak bahsedilecektir.)

nispeten düz bir görünüm sergilediği ve kıyıya yakın adasal özelliklerin bulunmadığı kıyılarda kullanılır¹⁸¹

2. Düz Esas Hatlar

Kıyı şeridinin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan adalar saçağı mevcutsa, karasuları genişliği iç sınırını belirlemek için normal esas hat yerine uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılır. UAD'nin 1951 tarihli Balıkçılık Davası'nda Norveç'in adalarını birbirine bağlayan düz esas hat sistemini değerlendirdiği uyuşmazlıkta ortaya koyduğu ilkeler, Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından değerlendirilmiş ve bu değerlendirme, düz esas hatlara ilişkin hukukun kodifiye edilmesinde 1958 KBBS düzenlemeleri için esas alınmıştır.¹⁸² 1958 KBBS madde 4'te yer alan düz esas hatlar düzenlemesi, BMDHS madde 7'ye, ayrıyeten 2. ve 4. fıkralar eklenerek alınmıştır.

2.1. Birleşik Krallık v. Norveç Davası (Balıkçılık Davası) (1951)

Bir kararnameyle kıyı boyunca karasularını 1000 mil olarak belirleyen Norveç, karasuları iç sınırını belirlerken normal esas hat yerine “*skjærgaard*” olarak bilinen anakara kıyısındaki tüm adaları, adacıkları, kayalıkları ve resifleri kapsayan adaları¹⁸³ birbirine bağlayan düz esas hat yöntemini kullanmıştır.¹⁸⁴ İngiliz balıkçılık gemilerinin, Norveç'in karasularının genişlemesi ve balık avlama olanaklarının azalması sebebiyle Birleşik Krallık, esas hatların belirlenmesinde Norveç'in uyguladığı yöntemin uluslararası hukuka aykırı olduğu iddiasıyla UAD'de dava açmıştır.¹⁸⁵

Mahkeme, Norveç'in kıyı şeridini oluşturan esas çizginin *skjærgaard*'ın dış çizgisi olduğunu ve kompleks coğrafi özellikleri nedeniyle kara ve deniz arasında net bir ayrım hattı çizilemeyeceğini belirtmiştir.¹⁸⁶ Bu şekilde engebeli bir kıyı, kıyı şeridinin fiziksel bir hat ile belirlenmesi kuralından ayrılarak farklı bir esas hat yönteminin kullanılmasını gerektirmektedir.¹⁸⁷

Mahkemenin tanımlamasına göre düz esas hatlar yöntemi, kıyı şeridindeki küçük eğrilikler halinde de kullanılabilecek en düşük cezir hattı üzerinde uygun noktaların seçilmesi ve bunlar arasında düz hatlar çizilmesi esasına dayanmaktadır.¹⁸⁸ Ayrıca Mahkeme düz esas hatlar yöntemi uygulanırken uyulmasına yönelik bazı kriterleri de ortaya koymuştur. Buna göre ilgili kriterler şöyle sıralanmıştır: karasularının kara alanına yakın bağımlılığı, esas hatların kıyının genel yönünden büyük ölçüde

¹⁸¹ Özman, s. 216.

¹⁸² Donald Rothwell, **Islands and International Law**, First Edition, Hart Publishing, 2022, s. 164, 165.

¹⁸³ Ayrıca, Norveç tarafından *skjærgaard*'ı oluşturan adasal özelliklerin toplam sayısı 120.000 olarak tahmin edilmektedir. Bakınız: Fisheries Case (United Kingdom v. Norway), Judgment of December 18th, 1951, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 1951**, s.15. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Balıkçılık Davası olarak bahsedilecektir.)

¹⁸⁴ Malcolm N. Shawn, **Uluslararası Hukuk**, İbrahim Kaya (çev. ed.), Birinci Baskı, Ankara: TÜBA, 2018, s. 397.

¹⁸⁵ Shawn, s. 397; Özman, s. 217.

¹⁸⁶ Balıkçılık Davası, s. 127.

¹⁸⁷ Balıkçılık Davası, s. 129.

¹⁸⁸ Balıkçılık Davası, s. 129, 130.

ayrılmaması, belirli deniz alanları ile bunları bölen ya da çevreleyen kara oluşumları arasında yakın ilişki ve gerçekliği ve önemi uzun bir kullanım ile açıkça kanıtlanan belirli ekonomik çıkarlar.¹⁸⁹

Mahkeme'nin tespitine göre Norveç'in uyguladığı düz esas hatlar yöntemi, kendine özgü coğrafi yapısının zorunlu kıldığı bir yöntem olmakla birlikte uzun bir süre uygulanagelmış ve hiçbir devlet bu uygulamaya itiraz etmemiştir.¹⁹⁰ Böylece Mahkeme, bölgenin kendine özgü coğrafi yapısının yanında fiili uygulama ve zımni kabul durumlarının tespitiyle düz esas hat kullanımının geçerliliği kararına varmıştır.¹⁹¹ Mahkeme, Norveç tarafından düzenlenen bir kararnameyle saptanmış olan esas hatların uluslararası hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir.¹⁹²

2.2. Düz Esas Hatlar (Madde 7)

BHDHS madde 7'de düz esas hatlar yöntemi 6 fıkra olacak şekilde düzenlenmiştir. İlk iki fıkrada, hangi durumlarda bu yöntemin uygulanabileceği belirtilmiştir. İlk fıkraya göre, *“kıyının derin bir şekilde girintili- çıkıntılı olduğu yerlerde”, “kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan bir adalar saçağı varsa”* durumlarında, ikinci fıkraya göre ise, *“bir deltanın ve diğer doğal şartların mevcudiyetinden dolayı kıyı oldukça istikrarsızsa”* durumunda düz esas hat yöntemi kullanılabilir. Bu durumlardan biri ilgili kıyıda veya bölgede mevcutsa kıyı devleti karasuları iç sınırını belirlemek için düz esas hat yöntemini kullanabilir. Buna rağmen, maddenin 6. fıkrasında belirtildiği üzere düz esas hat yöntemi, bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden ayıracak şekilde kullanılamaz.

Çoğu 1951 tarihli Balıkçılık Davası kararında belirlenen düz esas hattın uygulanma ilkelerine benzer esaslar madde 7'de bulunmaktadır. Buna göre fıkra 3'te, düz esas hatların çiziminde kıyının genel yönünden önemli ölçüde sapılmaması ve çizilen hatların içinde kalan deniz alanlarının iç sular rejimine sahip olabilmesi için kara ile yeteri kadar bağlantı olması gereklilikleri düzenlenmiştir. Fıkra 4'te, cezir yüksekliklerine doğru ve cezir yüksekliklerinden başlamak üzere düz esas hatların çizilemeyeceği kuralı düzenlenmiştir. Bu kuralın istisnaları olarak ise, bir cezir yüksekliğinin üzerinde daimî şekilde su üstünde kalan deniz fenerleri veya benzeri tesislerin bulunması ile bir cezir yüksekliğine doğru veya bu yükseklikten başlamak üzere esas hatların çizilmesinin genel milletlerarası kabul görmüş olduğu durumlar sayılmıştır. Fıkra 5'te, ilk fıkradaki durumlarda çizilen düz esas hat yönteminde, esas hatlar tespit edilirken gerçekliği ve önemi uzun zamandan beri teamülle kanıtlanmış olan ilgili bölgeye özgü ekonomik menfaatler göz önünde tutulabilir.

Maddenin adalarla ilgili ve en tartışmalı noktalarından biri, düz esas hattın uygulanma durumlarından birini oluşturan adalar saçağı meselesidir. Nitekim, adalar saçağı olma koşulu olarak gerekli ada sayısı, saçak nitelemesi için gerekli coğrafi konumlanma, adalar saçağının kıyıdan ne kadar uzaklıkta olması gerektiği ve adalar saçağının mevcudiyeti halinde düz esas hatların en fazla hangi uzaklığa kadar kullanılabileceği soruları cevapsız bırakılmıştır.¹⁹³

¹⁸⁹ Balıkçılık Davası, s. 133.

¹⁹⁰ Balıkçılık Davası, s.139.

¹⁹¹ Shawn, s. 398.

¹⁹² Balıkçılık Davası, s. 143.

¹⁹³ Deniz Tekin Apaydın, “Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, Aralık 2019, s. 575.

Sözleşmenin esas hatlarla ilgili hükümlerinin uygulanmasına ilişkin olarak BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Ofisi bünyesinde toplanan Esas Hatlar Uzmanlar Grubu'nun çalışmasında adalar saçağı ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Her şeyden önce saçak oluşturan adaları belirtebilecek objektif kriterlerin olmadığını, bu noktada devletlere madde 7'nin genel ruhunun rehberlik etmesi gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁹⁴ Düz esas hattı yönteminin amacı, karasularını gereksiz yere artırmak değildir.¹⁹⁵ Kıyının hemen yanında bir ada saçağı oluşturmak için gereken asgari ada sayısı ise belli değildir.¹⁹⁶ Bunun yanında Esas Hatlar Uzman Grubu, adaların bir saçak oluşturması halinin muhtemellik teşkil edeceği iki durumdan bahsetmiştir. İlk halden, 1951 Balıkçılık Davası kararında *skjærgaard*'ın durumunu örnek göstererek anakaranın devamı gibi görünen adaların bulunması durumu, diğeri ise kıyıdan biraz uzakta bulunan adaların kıyı şeridinin büyük bir bölümünü gizleyen bir perde oluşturması hali olarak bahsetmiştir.¹⁹⁷ “*Kıyının hemen yakınında*” bulunma hali için, objektif bir kriter ile açıklanamayacağını kabul etmekle beraber 24 millik mesafenin ada saçaklarının iç sınırı ile anakaranın dış sınırı arasındaki mesafe için kabul edilebileceğini belirtmiştir.¹⁹⁸

Öğretide, düz esas hat yönteminin ön coğrafi testinin karşılanabilmesi için üç kriterin kümülatif olarak yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. İlk olarak, bir dizi ada bir saçak oluşturacak şekilde birbirleriyle ilişkili olmalı; ikinci olarak, adalar kıyıya paralel şekilde ve kıyı boyunca konumlanmış olmalıdır; üçüncü olarak, adalar saçağı kıyının hemen yakınında olmalıdır.¹⁹⁹

Katar v. Bahreyn Davası'nda Bahreyn, ana adalarının kıyısındaki adalar kümesiyle anakarasının bir bütün oluşturarak bir adalar saçağı oluşturduğunu ve bu yüzden düz esas hat yöntemini kullanabileceğini iddia etmiştir.²⁰⁰ Bu durumu inceleyen UAD, öncelikle düz esas hatlar yönteminin normal kuralların bir istisnasını oluşturduğunu belirtmiştir.²⁰¹ Mahkeme, Bahreyn'in ana adalarının doğusunda bulunan coğrafi formasyonların ana adaların coğrafi yapısının bir parçası olduğunu kabul etmekle beraber, ada sayısının yeterli olmaması sebebiyle bir adalar saçağı oluşturmadığı ve bu yüzden düz esas hat yönteminin kullanılamayacağı sonucuna varmıştır.²⁰²

Adalar saçağı, devletlerin düz esas hatlar yöntemine başvurması açısından hem deniz alanı iddialarında hem de deniz alanı sınırlandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Karasuları üzerinden hesaplama yapıldığında, Esas Hatlar Uzmanlar Grubu'nun belirttiği kıyından 24 mil açıktaki adalar saçağı esas alınarak düz esas hatlar çizilirse, karasuları adalar saçağı genişliğine bağlı olarak en az 24 mil ötelenmiş olunur. Cezir yükseklikleri madde 13 gereği, sadece karasuları içinde oldukları müddetçe esas hat olarak alınabilir. Bu açıdan karasuları genişliğinin 12 mil olduğunu iddia eden bir devlet, kıyının 12 mil açığında bulunan bir cezir yüksekliğini esas hat olarak kullanırsa deniz alanı

¹⁹⁴ Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS, s. 21.

¹⁹⁵ Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS, s. 21.

¹⁹⁶ Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS, s. 21.

¹⁹⁷ Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS, s. 21.

¹⁹⁸ Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS, s. 21.

¹⁹⁹ W. Michael Reisman ve Gayl S. Westerman, **Straight Baselines in International Maritime Boundary Delimitation**, First Edition, Macmillan, 1992, s. 82, 83.

²⁰⁰ Katar v. Bahreyn, para. 210, 211, 213.

²⁰¹ Katar v. Bahreyn, para. 212.

²⁰² Katar v. Bahreyn, para. 214, 215.

iddiasını 24 mile kadar genişletebilir.²⁰³ Adalar saçağı, cezir yüksekliklerine kıyasla, esas hatlar sebebiyle potansiyel deniz alanlarına etkileri bağlamında iki katı kadar etkiye sahip olabilir.²⁰⁴

Düz esas hatlar yönteminin, normal esas hatlardan en temel farkı talep edilebilecek deniz alanı miktarını artırıyor olmasıdır. Özellikle sonraki başlıklarda incelemekte olduğumuz körfezlerde, nehirlerin ağızlarında ve limanlarda da düz esas hatların kullanılıyor olması bu olası deniz alanı genişleten uygulamanın daha yaygın bir kullanım alanı olduğunu göstermektedir.

3. Körfezler

3.1. Hukuki Körfezler

Kıyıları sadece bir devlete ait olan körfezlerde karasuları iç sınırının belirlenmesi madde 10'da düzenlenmiştir. 1958 KBBS'de de düzenlenmiş olan körfezler, hemen hemen aynı ifadelerle BMDHS madde 10'da tekrarlanmıştır. Buna göre körfez tanımı fıkra 2'de, *“...bir körfez iyice belirgin bir girintidir ki (karaya) sokuluşunun ağız genişliğine oranı, kara ile çevrili suları kapsayacak kadar olmalı ve kıyının basit bir kıvrımından ibaret olmamalıdır. Bununla beraber, bir girinti, bu girintinin ağzına çizilen bir hattı çap olarak alan bir yarım daire alanı kadar alana veya ondan daha büyük bir alana sahip olmadıkça, bir körfez olarak telakki edilemez”* şeklinde yapılmıştır.

Bir körfez, iyice belirgin bir girinti ve kıyının basit bir kıvrımından ibaret olmamalıdır. Bunu sağlamak için yarım daire testi önerilmiştir. Buna göre bir girintinin körfez olarak adlandırılabilmesi için bu girintinin ağzına çizilen hattı bir dairenin çapı olarak alırsak girintinin alanı en az bu çaptan çizilecek yarım dairenin alanına karşılık gelmelidir. Fıkra 3'te bu hesaplamanın ayrıntılarına değinilmiştir. Buna göre hesaplanacak olan girintinin alanı, girinti kıyısının çevresindeki en düşük cezir hattı ile cezir zamanı doğal giriş noktalarındaki hatları birleştiren hat arasındaki alandır. Adaların bulunduğu ve bu sebeple bir girintinin birden fazla ağzının bulunması halinde, çizilecek olan yarım daire, farklı ağızlara çizilen hatların toplam uzunluğu esas alınarak bir hat üzerinden hesap edilir. Bunun dışında, bir girintinin içindeki adalar bir girintinin körfez hesaplamasında, girintinin su sahasına dahilmiş gibi hesap edilir.

Bir girinti, körfez olmanın şartlarını taşıdıktan sonra cezir zamanı doğal giriş noktaları arasındaki mesafenin 24 milden fazla ve 24 mili aşmadığı durumlar arasında ayırım yapılmıştır. Bu ayırımın fıkra 4'teki ilk ihtimaline göre, doğal giriş noktalarındaki iki cezir hattından alınan ve körfezi kapatan hattın mesafesi 24 mili aşmıyorsa, bu hattın gerisinde, kara tarafında kalan sular iç sular olarak kabul edilir. Fıkra 5'te belirtilen hattın 24 mili aştığı durumlarda, 24 mil uzunluğundaki düz esas hattın körfezlerin içinde çizilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu hat çizilirken azami miktarda su sahası hattın gerisine alınmaya çalışılmalıdır.

UAD, El Salvador v. Honduras arasında geçen ve Nikaragua'nın da müdahil olduğu davada körfezlerle ilgili hem KBBS'de hem de BMDHS'de geçen hükümlerin uluslararası teamül hukukunu yansıttığını belirtmiştir.²⁰⁵

²⁰³ Tekin Apaydın, s. 579.

²⁰⁴ Tekin Apaydın, s. 579.

Madde 10/6'ya göre belirtilen bu hükümler, tarihi körfezlere ve 7. madde gereği düz esas hatlar yöntemi uygulanan durumlar açısından geçerli değildir.

3.2. Tarihi Körfezler (ve Tarihi Sular)

BMDHS tarihi sular ve tarihi körfez konularını ayrıntılı olarak ele almamaktadır. Tarihi körfezler, madde 10/6'da belirtilmekle birlikte ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Bu yüzden ilgili kavramların açıklanmasında uluslararası teamül hukukuna ve dolayısıyla devlet uygulamaları ve uluslararası mahkeme kararlarına bakmalıyız.

1951 Balıkçılık Davası kararında UAD “tarihi sular” kavramıyla, tarihi bir hakkın varlığı sebebiyle iç sular olarak muamele gören suların kastedildiğini belirtmiştir.²⁰⁶ 1962 yılında BM Sekreteryası tarafından tarihi sular ve tarihi körfezlere ilişkin gerçekleştirilen çalışmada hem tarihi suların mülkiyet olarak talep edilebilirlik genişliğinden hem de mülkiyetin mevcut olup olmadığının belirlenmesindeki kriterlerden bahsedilmiştir. Çalışmaya göre, tarihi suların klasik bir örneğini teşkil eden tarihi körfezler dışında, boğazlar, takımadalar veya genel olarak devletin deniz alanının parçasını oluşturabilecek sularda da tarihi sular iddiasında bulunulabilir.²⁰⁷ Tarihi sular üzerindeki devlet yetkisi, tarihi hakların gelişimi sırasında tarihi sular üzerinde kurulan yetkinin türüne göre karasuları veya iç sular olarak değerlendirilebilir.²⁰⁸ Tarihi sular üzerindeki mülkiyet hakkının belirlenmesinde şu üç kriter esas alınır: bölgenin tarihi sular olduğunu iddia eden devlet tarafından sürekli bir egemenlik uygulaması, bu egemenlik uygulamasının uzun süredir devam ediyor olması ve diğer devletlerin iddia sahibi devletin iddiasına karşı çıkmaması.²⁰⁹

Güney Çin Denizi Davası kararında DTM, “tarihi haklar” (*historic rights*) ile “tarihi hakimiyet”²¹⁰ (*historic title*) arasındaki farklılığı açıklamıştır. Mahkeme'ye göre tarihi haklar genel bir terim olarak belirli tarihi koşullar olmaksızın ortaya çıkmayacak olan bir devletin iddia edebileceği her türlü tarihi hakkı içerir.²¹¹ Tarihi hakimiyet ise özel bir kavram olarak, daha çok kara veya deniz alanlarındaki tarihi egemenlik için kullanılır.²¹²

Bir adaya bitişik olan sularda 3 şekilde tarihi su iddiasında bulunulabilir: bir anakaradan farksız şekilde bir adanın bitiştiği sular üzerinde tarihi su iddiasında bulunma, bir anakaranın yanındaki adaların tarihi su iddiası kapsamına alınarak anakara ile adalar arasındaki suların da bu

²⁰⁵ Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/ Honduras: Nicaragua intervening), Judgment of 11 September 1992, General List No.75, **International Court of Justice Year 1992**, para. 383.

²⁰⁶ Balıkçılık Davası s. 130.

²⁰⁷ A/CN.4/143, **Juridical Regime of Historic waters including historic bays – Study prepared by the Secretariat**, Yearbook of the International Law Commission: 1962, Vol. II, para. 183.

²⁰⁸ A/CN.4/143, para, 167.

²⁰⁹ A/CN.4/143, para, 185, 186.

²¹⁰ Aslan Gündüz çevirisinde “*historic rights*” ile “*historic title*” kavramlarının ikisinden de tarihi hak olarak bahsedilmektedir. Çalışmamızda, aradaki farkın daha iyi anlaşılabilmesi için “*historic title*” kavramının çevirisi “tarihi hakimiyet” şeklinde kullanılmaktadır.

²¹¹ Güney Çin Denizi Davası, para. 225.

²¹² Güney Çin Denizi Davası, para. 225.

iddiaya dahil edilmesi, son olarak ise takımadalar dahil adalar kümesi içerisindeki ve çevresindeki suların tarihi sular iddiası kapsamına alınmasıdır.²¹³

Tarihi körfez, bir devletin tarihi sular üzerindeki körfez iddiasıdır.²¹⁴ Bazı kıyı devletlerinin, madde 10'da belirtilen hükümleri uygulamadan bir deniz girintisinin giriş noktalarından düz esas hat çizerek içeride kalan suların da iç sular olduğunu iddia eden tarihi körfez uygulaması bulunmaktadır.²¹⁵ Coğrafi anlamda körfez benzeri özelliklere sahip olsa da madde 10'da belirtilen genişlik sınırına uymamaları veya yarım daire testini geçememeleri sebebiyle hukuki anlamda bir körfez olmamalarına rağmen tarihi nedenlerle hukuki körfezlerle aynı statüye sahip olabilirler.²¹⁶ Böyle bir durumda uygulamanın tarihi körfez olarak kabul edilebilmesi için öğretide BM Sekreteryası çalışmasına benzer şekilde, kıyı devletinin körfez suları üzerinde açık, etkili, uzun süreli ve sürekli bir otorite uygulaması ve diğer devletlerin de bu uygulamaya dair rıza göstermeleri gerektiği belirtilmiştir.²¹⁷ Amerika Birleşik Devletleri bu rızanın, sadece karşı çıkmamak şeklinde zımni kabulle değil kanıtlanabilir şekilde olumlu bir rızayı içermesi gerektiği görüşündedir.²¹⁸

Tarihi körfeze dahil sular iç sular rejimine dahildir. Bu tür körfezlerde madde 10'da belirtildiği gibi bir yarım daire testi uygulaması gerekmemektedir. Körfezin ağzından çizilecek düz esas hattın uzunluğu madde 10'daki gibi kısıtlanmamıştır. Madde 10'daki şartlarla bağlı olmama durumu birçok devlet tarafından aşırı ve tartışmalı iddiaların gelmesine neden olmuştur. Bu iddiaların en tartışmalısı, Libya'nın 1973 yılında Sirte Körfezi'nin tarihi bir körfez olduğunu iddia ederek 296 millik bir kapatma hattı çizmesidir.²¹⁹ Birleşik Krallık, ABD ve Sovyetler Birliği'nin de bulunduğu birçok devlet tarafından kabul görmeyen bu iddia, ABD'nin deniz ve hava kuvvetleriyle Körfez sularının açık deniz olduğu iddiasını göstermek için Körfez'den geçmelerine ve hatta zor kullanmalarına sebep olmuştur.²²⁰

Adalar içindeki tarihi körfezler de anakaralardakiler gibi aynı şartlara bağlı olarak geçerlilik kazanır. Adalar içindeki tarihi körfezler, karşılanması gereken koşullar gereği seyrek yerleşimli ve açık deniz adalarından ziyade tarihsel olarak bu tür sular üzerinde egemenliğin kullanılmasını sağlayan hükümet anlayışına sahip adalarda bulunması daha olasıdır.²²¹

4. Nehirlerin Ağzları

Madde 9, doğrudan denize dökülen bir nehrin bulunduğu bölgedeki karasuları iç sınırının nasıl belirleneceğini düzenlemiştir. Buna göre esas hat, nehir kenarlarının en düşük cezir çizgisi üzerindeki noktalar arasında nehir ağzına çizilen düz hat ile belirlenecektir. Madde metni, nehrin ağzını kapatan

²¹³ Rothwell, s. 172.

²¹⁴ Güney Çin Denizi Davası, para. 225.

²¹⁵ Özman, s. 223.

²¹⁶ Dissenting Opinion of Judge Oda, Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua intervening), Judgment of 11 September 1992, General List No. 75, **International Court of Justice: Year 1992**, para. 4.

²¹⁷ J. Ashley Roach ve Robert W. Smith, **Excessive Maritime Claims**, Third Edition, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012, s. 18.

²¹⁸ Roach ve Smith, s. 19.

²¹⁹ R. R. Churchill ve A. V. Lowe, **The Law of the Sea**, Second Edition, Great Britain: Manchester University Press, 1988, s. 37.

²²⁰ Churchill ve Lowe, s. 38.

²²¹ Rothwell, s. 177.

hat için bir uzunluk şartı getirmemesinin yanında, nehir ağzında bulunabilecek adalar açısından da bir hüküm içermemektedir.²²²

5. Limanlar ve Demir Yerleri

Madde 11’de liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan liman tesislerinin karasuları iç sınırının belirlenmesinde oynayacağı rolden bahsedilmiştir. Buna göre en dışarıdaki daimî liman tesisleri kıyıdan düz esas hat çizilirken, kıyının bir parçası olarak kabul edilir. Madde 11 ilk cümlesi, KBBS’de yer almasına rağmen maddenin ikinci cümlesi ilk kez BMDHS ile düzenlenmiştir. İkinci cümleye göre, kıyı açıklarında bulunan tesis ve yapay adalar, daimî liman tesisi sayılmayacaktır.

Romanya v. Ukrayna Davası kararında UAD, Romanya kıyılarından denize doğru 7,5 km uzunluğundaki Sulina setinin, madde 11 açısından ve esas nokta olarak seçilip seçilmeyeceği noktasında değerlendirmiştir. Divan, liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan liman işlerini, “*gemilerin barınmasına, bakım ve onarımının yapılmasına ve yolcuların binmesine ve inmesine ve malların yüklenmesine ve boşaltılmasına izin veren veya bunları kolaylaştıran tesislerdir*”²²³ şeklinde tanımlamıştır. Divan, bir seddin işlevinin bir limanınkinden farklı olduğunu, Sulina seddinin işlevinin Tuna Nehri’nin ağzına ve orada bulunan limanlara giden gemileri korumak olduğunu belirtmiş ve bu yüzden de madde 11 çerçevesine girmediği sonucuna varmıştır.²²⁴ Sonuç olarak Divan, geçici eşit uzaklık çizgisini belirlemek için Sulina setinin deniz tarafındaki en uç noktası yerine kara tarafındaki ucunu esas nokta olarak almıştır.²²⁵

Madde 12 gereği, normal olarak, gemilerin yükleme, boşaltma ve demirleme için kullandığı demir yerleri, karasularının dışında kaldığı durumlarda karasularına dahil sayılır. Bu hükümle demir yerlerinin düz esas hatlar için bir esas nokta olmasının önüne geçilerek karasularının ölçsüz bir şekilde genişlemesinin önüne geçilmiştir.

B. Adalar ve Deniz Alanları

Bu başlıkta adaların sahip olabilecekleri deniz alanlarından bahsedilmekte ve bu deniz alanları açıklanmaktadır. Adaların sahip olabilecekleri deniz alanları, herhangi bir sınırlandırma öncesi durumu ifade etmektedir. Başka bir deyişle, madde 121’de sayılan deniz yetki alanları ilgili adalar açısından talep edilebilirlik durumu oluştururken bir sınırlandırma sonucunu yansıtmamaktadır.

Uluslararası deniz hukukunda, deniz yetki alanlarına sahip olmaya dair hukuk (*law on entitlement*) ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hukuk (*law on delimitation*) esas olarak birbirinden ayrıdır.²²⁶ Bu başlıkta incelenmekte olan adaların veya kayalıkların sahip olabileceği deniz alanları, sınırlandırmaya dair hukuk tarafından belirlenmemiş sadece talep edilebilirlik ve hak üretebilme açısından anlaşılmalıdır. Sınırlandırma sonucunda deniz alanı elde eden adalar ve kayalıklar da şüphesiz ki ilgili deniz alanlarından faydalanabilir.

²²² Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 47.

²²³ Karadeniz Davası, para, 133.

²²⁴ Karadeniz Davası, para, 134, 168.

²²⁵ Karadeniz Davası, para, 140.

²²⁶ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*, s. 304.

Bir met oluşumunun madde 121/2 gereği bir ada mı yoksa madde 121/3 gereği bir kayalık mı olduğunun belirlenmesi, elde edilebilecek deniz yetki alanları açısından önemlidir. Tam yetkili bir ada madde 121/2 gereği, karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanlarına; bir kayalık ise madde 121/3 gereği sadece karasuları ve bitişik bölge deniz alanlarına sahip olabilir.

1. Karasuları

Karasuları deniz alanı fikrinin iptidai hali, 13. yüzyıldan itibaren devletlerin kıyılarına yakın yerlerde seyrüsefer güvenliğini sağlama ve deniz haydutluğuna karşı mücadele etme amaçları neticesinde “sahil suları” ismiyle kıyıya yakın ama genişliği belirsiz deniz sahalarındaki egemenlik istemleriyle doğmuştur.²²⁷ Devletlerin güvenlik endişeleri ve balıkçılık gibi kıyıya yakın kaynaklardan münhasıran faydalanma amaçları doğrultusunda 19. yüzyıl sonlarına doğru devletlerin kara egemenliğine benzer bir şekilde karasuları deniz alanı uygulaması ortaya çıkmıştır.²²⁸

1958 KBBS madde 1’de, karasuları deniz alanının devletin egemenliğine dâhil olduğunu belirtmiştir. Madde 2’de bu egemenliğin deniz yüzeyinin yanı sıra kıta sahanlığını (deniz yatağı ve toprak altı) ve hava sahasını da kapsadığını belirterek devletin deniz üzerinde karadakinine benzer bir egemenliğe sahip olduğu görülmektedir. Buna rağmen devletin egemenliğinin karadaki gibi mutlak olmadığı da anlaşılmaktadır. Örneğin, madde 14’te karasularında diğer devletlerin seyrüseferi için zararsız geçiş rejimi öngörülmüştür.

Karasularının dış sınırı konusunda sözleşmede bir düzenleme yapılmamıştır. Her ne kadar karasuları uygulaması yönünde bir teamül kuralı olsa da bunun genişliği konusunda devletler tarafından farklı uygulamaların bulunması, bir mutabakatın bulunmaması, 1958 Cenevre Konferansı’nda bu hususun tartışılıp devletlerin çatışan menfaatleri nedeniyle düzenlenememesi sonucunu doğurmuştur.²²⁹ 1982 BMDHS’de karasuları genişliği konusunda mutabakata varılmıştır. İlgili sözleşme madde 3’te devletlerin karasuları genişliğini 12 deniz miline kadar belirleyebileceği düzenlenmiştir.

19. yüzyıl başlarından itibaren yargı kararları, uluslararası hukuki belgeler, ulusal kararnameler ve kamuoyu görüşleriyle adaların anakaralardan ayrı olarak karasularına sahip olması yönündeki norm gelişmiştir.²³⁰ 1805 tarihli Anna Davası, adaların karasuları hakkına sahip olduğunu teyit eden en eski emsal karardır.²³¹ Ada tanımının uluslararası anlamda tanımlanmaya çalışıldığı ilk girişim olan Lahey Kodifikasyon Konferansı’nda II. Komisyon, II. Alt-Komisyon raporuna dayanarak yapılan ada tanımına ek olarak, ayrıca her adanın kendine ait karasuları olduğu belirtmiştir.²³²

²²⁷ Seha L. Meray, “Açık Denizlerin Serbestliğinin Gelişmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Vol.10, No.2, 1955, ss. 79, 80.

²²⁸ Donald R. Rothwell ve Tim Stephens, *The International Law of the Sea*, Oregon: Hart Publishing, 2010, s. 4.

²²⁹ Kuran, s. 92.

²³⁰ Jayewardene, s. 9.

²³¹ ABD anakarasından 5 mil açıkta ve çamur adalarının (*mud islands*) 3 mil yakınındaki bir Amerikan gemisinin İngiliz korsanları tarafından ele geçirilmesi sonucu, İngiliz Yüksek Deniz Mahkemesi ele geçirmenin Amerikan karasuları içerisinde gerçekleştiğine karar vermiştir. Daha fazlası için bakınız: Jayewardene, s. 9.

²³² Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law Meetings of the Committees: Vol. III Minutes of the Second Committee: Territorial Waters, s.219.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1954, 1955 ve 1956 yıllarındaki toplantılarının tasarılarında ada tanımında değişiklikler olsa da adaların karasularına sahip olduğu sonucu değişmemiştir.²³³ 1958 KBBS madde 10'da, bahsedilen ada tanımı değişikliğe uğramıştır. Bunun yanında adalar için karasuları öngörülmüş ve sınırlandırılmasının Sözleşmenin maddelerine uygun olarak yapılacağı belirtilmiştir.

1982 BMDHS madde 121'de adalar için karasuları deniz alanı sahipliği hükme alınmıştır. Buna göre hem tam yetkili adalar hem de kayalıklar karasularına sahip olabilir. Tam yetkili adalar için fıkra 2'de açıkça hükme alınırken, kayalıklar için fıkra 3'te münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına sahip olamayacakları hükme alınarak karasuları deniz alanı hakkı tanımlanmıştır.

2. Bitişik Bölge

Devletlerin denizler üzerinde kazandığı ilk yetkilerden olan karasularının ardından İngiltere, 18. yüzyılda bitişik bölge kavramıyla birtakım denetim yetkilerini karasularının ötesine taşımışsa da bunun uluslararası bir nitelik kazanması 20 yüzyılı bulmuştur.²³⁴ 1958 KBBS'de bitişik bölgeye ilişkin düzenleme yapılmıştır. Devletlerin karasuları gibi bir egemenliğe sahip olmadığı bu deniz alanında, sadece güvenlik açısından deniz üzerindeki hâkimiyetleri genişlemektedir. KBBS Madde 24/2'de bitişik bölge alanının karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren 12 mili geçemeyeceği belirtilmiştir. Madde 24/1'de bitişik bölgenin, açık deniz ile karasularının bitişik bölgesinde bulunduğundan bahsedildiği için, karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren 12 mili geçmeyen ve karasuları dışındaki bölgeler olarak sınırını çizebiliriz. Madde 24/1'de bitişik bölgenin içeriği, kıyı devletinin gümrük, maliye, göç ve sağlık ile ilgili düzenlemelerinin ihlalinin kıyı devletinin ülkesinde veya karasularında gerçekleşmesi şartıyla cezalandırmak veya gerçekleştirilmesini önlemek amacıyla kontrol icra edilmesi şeklinde belirlenmiştir.

Bitişik bölge deniz alanı BMDHS madde 33'te, KBBS'ye benzer şekilde, gümrük, maliye, göç veya sağlıkla ilgili kanunların ve düzenlemelerin kıyı devletinin ülkesinde veya karasularında ihlalini cezalandırmak için gerekli kontrolleri gerçekleştirebileceği bir deniz alanı olarak tanımlanmıştır. Yine madde 33'te bitişik bölgenin, karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren 24 deniz milini geçmeyecek şekilde belirlenebileceği düzenlenmiştir. BMDHS'ye göre kıyı devleti, karasularını ve bitişik bölgeyi maksimalist şekilde belirlerse, karasuları da bitişik bölge de 12'şer mil belirlenmiş olunur.

1958 KBBS'de adaların düzenlendiği madde 10, adaların sadece karasuları hakkında bahsetmektedir. Adaların bitişik bölge deniz alanına sahip olabileceği özel olarak belirtilmemiştir. Öğretide, karasularının evrensel kabul edilebilirliğinin bitişik bölge için de geçerli olacağı bu yüzden adalara bitişik bölge talep etme hakkının tanınması savunulmuştur.²³⁵

1982 BMDHS'de ise madde 121/2 ve 3'te adaların bitişik bölge deniz alanı hakkına sahip olduğu hükme alınmıştır. Tam yetkili adalar için fıkra 2'de açıkça hükme alınırken, kayalıklar için

²³³ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 257.

²³⁴ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 251.

²³⁵ Jayewardene, s. 13.

fıkra 3'te münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına sahip olamayacakları hükme alınarak bitişik bölge deniz alanı hakkı tanımlanmıştır.

3. Kıta Sahanlığı

28 Eylül 1945'te ABD Başkanı Truman bir bildiri ile denizlerde karasularından başlayan ve onun dışında, deniz yatağını ve toprak altını kapsayan ve devletlere faydalanma hakkı veren kıta sahanlığı (*continental shelf*) kavramını ileri sürmüştür.²³⁶ Truman Bildirisi'yle karasuları ötesindeki anakaranın doğal uzantısı olan kıta sahanlığı bölgesinde münhasır hak talebinin diğer devletlerce de kısa sürede ileri sürülmüş olması, 1950'lerin sonlarına doğru, bu kavramın uluslararası teamül niteliği kazanmasını hızlandırmıştır.²³⁷ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (KSS)'nde kıta sahanlığının temel kurallarını düzenleyen ilk üç maddenin²³⁸, kıta sahanlığına ilişkin uluslararası teamül hukuku kuralları oluşturduğunu veya en azından ortaya çıkmış olan kuralları yansıttığını belirterek, kıta sahanlığının uluslararası teamül hukuku içerisinde izin verilen bir deniz alanı olduğunu kabul etmiştir.²³⁹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen teknoloji ve denizlerin artan önemi neticesinde BM öncülüğünde uluslararası deniz hukukunun teamül kurallarına yazılı şekil verme girişimlerine başlanmıştır.²⁴⁰ Bu girişimler sonucunda uluslararası deniz hukukunun yazılı kaynağını oluşturan iki sözleşme oluşturulmuştur. Bunlar 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir. Kıta sahanlığı her iki sözleşmede de düzenlenmiştir. 1958 Sözleşmelerinde kıta sahanlığına ilişkin düzenlemeye yönelik ihtiyaç bu alandaki ani örf ve âdet kuralının oluşumuyla doğmuştur. Düzenleme, devletlerin uygulamalarında meydana gelen çatışmayı gidermeye ve devletlerin artan ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

²³⁶ Truman Proclamation, Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, 10 Fed. Reg. 12305, 1945; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 251.

²³⁷ Churchill ve Lowe, s. 6.

²³⁸ 1958 KSS Madde 1: "Bu maddelerin uygulanması bakımından, "kıta sahanlığı" terimi, a- kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri, b- adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır." Madde 2: "Kıyı devleti doğal kaynaklarını araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığı üzerinde egemen haklar kullanır. / Bu maddenin 1. Paragrafında zikredilen haklar, kıyı devleti kıta sahanlığını araştırmazsa veya kaynaklarını işletmezse bile, kıyı devletin rızası olmadan hiç kimsenin bu faaliyetlere tevessül edemeyeceği veya kıta sahanlığı üzerinde talepte bulunamayacağı manasında inhisaridir. / Kıyı devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, etkin veya farazi işgale veya herhangi bir açık duyuruya bağlı değildir. / Bu maddelerde zikredilen doğal kaynaklar, sabit türlere ait canlı organizmalarla, yani hasat safhasında ya deniz yatağının üzerinde ya da altında hareketsiz olan veya deniz yatağı veya toprak altı ile devamlı şekilde fiziki temas halinde olmadıkça hareket edemeyen organizmalarla, birlikte deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynaklarından ibarettir." Madde 3: "Kıyı devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, onun üzerindeki suların açık deniz olarak hukuki statüsünü veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki statüsünü etkilemez."

²³⁹ North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands), Judgment of 20 February 1969, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 1969**, para. 63, s. 38, 39. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları olarak bahsedilecektir.)

²⁴⁰ Kuran, s. 2.

1958 KSS madde 1'e göre kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesine bitişik olup karasularının dışında 200 metre derinliğe kadar olan deniz yatağı veya toprak altını kapsar. Ayrıca kıta sahanlığı, 200 metrenin ötesinde de doğal kaynakların işletilmesi imkânının bulunduğu yere kadar uzanmaktadır.

1982 Sözleşmesinin kıta sahanlığının genişliğine ilişkin yapmış olduğu düzenleme, devletlerin denizler üzerindeki egemenliğini kıta kenarının ötesine taşıması açısından önemlidir. Madde 76'da kara ülkesinin doğal uzantısı olan kıta kenarının nereye kadar uzandığına bağlı olarak ikili bir ayırım yapılmıştır. Buna göre karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren kıta kenarının dış sınırı 200 mile uzanmıyorsa kıta sahanlığı 200 mil kabul edilir. Eğer 200 milin ötesine uzanıyorsa, fıkra 4'teki belirlemelere göre, kıta sahanlığı azami 350 mil veya derinlik 2500 metreye ulaşmışsa bu derinlikten itibaren azami 100 mildir. Kıta sahanlığının 200 milin ötesine geçtiği bu durumlarda kıta sahanlığının dış sınırı, uzunluğu 60 mili aşmayan düz esas hatlarla belirlenir.

Madde 76/3'e göre kıta kenarı, kara ülkesinin doğal bir uzantısıdır ve bittiği noktada okyanus tabanı başlamaktadır. Aslında kıta sahanlığı egemenliğinin amacı devletlerin kıta kenarları üzerindeki hâkimiyetinin sağlanmasıdır. 1958 KSS'deki sınırsızlık anlayışı, düzenlendiği zamandaki teknolojinin yetersizliği nedeniyle pek etkili kullanılamayacak olsa da BMDHS'deki düzenleme aynı şekilde değerlendirilmemelidir. Böylece BMDHS ile de kıta kenarının da dışına çıkan bir anlayış kabul edilmiştir. Kıta kenarı genişliği 200 milden az olan devletler için kıta sahanlığı genişliğinin 200 mil olarak kabul edilmesi, kıta kenarı bittikten sonra okyanus tabanının da bu genişliğe dâhil olması anlamına gelmektedir.²⁴¹

Kıta sahanlığı hakkındaki diğer hükümler her iki sözleşmede de benzerdir. Kıta sahanlığı, 1958 Sözleşmesi düzenlemesiyle aynı içeriğe sahip olarak deniz yatağı ve toprak altını kapsamaktadır. Kıta sahanlığı deniz alanı, kıyı devletinin onu araştırması ve kaynaklarından faydalanması amacıyla egemen haklarını kullanması imkânını sağlar. Kıyı devletinin bu haklarını kullanması için herhangi bir talepte bulunmasına veya bir ilana gerek yoktur.²⁴² Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, “*ab initio*” ve “*ipso facto*” niteliktedir.²⁴³

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının onun üzerindeki suların açık deniz olma niteliğini etkilemeyeceği²⁴⁴ ve hakların kullanılmasının seyrüsefere müdahaleye yol açamayacağı özellikle belirtilmiştir²⁴⁵. Buna göre, kıta sahanlığına dahil olan denizin tabanı ile onun üzerindeki sular birbirinden ayrı tutulmakta ve açık deniz, kıta sahanlığına dahil olan deniz tabanını kapsamamaktadır.

1958 KSS'nin ilk maddesinde, adaların kıyılarına bitişik olan alanlarda kıta sahanlığına sahip olabileceği hükme alınmıştır. Maddede a bendinde belirtilmiş olan ölçütlere uygun olarak deniz yatağı ve toprak altının, adaların bitişikindeki bölgeyle tanımlandığı ve bunun da kıta sahanlığı olarak isimlendirildiği belirtilmiştir. 1956 Uluslararası Hukuk Komisyonu Tasarısı'nda, kıta sahanlığının

²⁴¹ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 279.

²⁴² 1958 KSS madde 2/3; 1982 BMDHS madde 77/3.

²⁴³ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 19, s. 22.

²⁴⁴ 1958 KSS madde 3; 1982 BMDHS madde 78/1.

²⁴⁵ 1958 KSS madde 5; 1982 BMDHS madde 78/2.

sadece kıtaları değil adalara bitişik denizaltı alanlarını da kapsadığı ifade edilmiştir.²⁴⁶ Esasında 1958 KBBS madde 10'da adaların kıta sahanlığına sahip olabileceği hükme alınmamasına rağmen, şüphesiz ki KSS'deki kıta sahanlığı hakkı adalar için geçerlidir. Öğretide, KBBS ile KSS'yi birbirini tamamlayıcı sözleşmeler olarak ele almak gerektiği, fakat KBBS'deki ada olma şartını karşılayan her adanın kıta sahanlığına sahip olmaması gerektiği savunulmuştur.²⁴⁷

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ndeki ilk üç maddenin uluslararası teamül hukukunu yansıttığını belirtmiştir.²⁴⁸ Sözleşmenin ilk üç maddesinde kıta sahanlığının tanımı ve kıyı devletine sağladığı hak ve yetkilerden bahsedilmektedir. Her adanın kıta sahanlığına sahip olabileceği hükmü UAD tarafından uluslararası teamül hukukunu yansıttığı kabul edilmiştir. Her adanın kıta sahanlığına sahip olabileceği kuralı, Cenevre Konferansı'nda Filipinler'in girişimiyle eklenmiştir.²⁴⁹ Katılımcı devletlerin 31'i bu kuralın eklenmesini desteklerken 10 devlet buna karşı çıkmış ve 25 devlet de çekimser kalmıştır.²⁵⁰ 35 devletin, yani kuralın eklenmesini destekleyen devletlerden daha fazla devletin kabul etmediği bir kuralın uluslararası teamül kuralı olmanın şartlarını karşıladığını savunmanın mümkün olmaması gerektiği ifade edilmiştir.²⁵¹ UAD'nin ilk üç maddenin uluslararası teamül hukukunu yansıttığına yönelik yorumunu, genel olarak kıta sahanlığı kavramına ilişkin olarak anlamak gerekmektedir.²⁵²

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda adaları düzenleyen madde 121 yeterince tartışılmamış olsa da her adanın kıta sahanlığına sahip olmasına önemli sayıda devlet itiraz etmiştir.²⁵³ Sonuç olarak, 1982 BMDHS, 1958 KSS'den farklı olarak her adanın kıta sahanlığına sahip olabileceğini hükme almamıştır. Madde 121'e göre sadece tam yetkili adalar kıta sahanlığına sahip olabilir. Aynı maddede düzenlenen kayalıklar ise kıta sahanlığına sahip olamazlar.

Kıta sahanlığı kıyı devletine, yapay adalar, tesisler ve yapılar inşa etme, işletme ve kullanma yetkisi verir. Madde 80'in işaret ettiği madde 60, MEB üzerindeki yapay adaları, tesisleri ve yapıları düzenlemektedir. Kıyı devletinin münhasır hak ve yetkilerinin olduğu bu yapılar, kıta sahanlığına sahip değildir. Kıta sahanlığına sahip olmayan bu yapıların çevresinde, seyrüseferin ve yapıların güvenliğinin sağlanması amacıyla uygun tedbirlerin alınabileceği güvenlik bölgeleri tesis edilebilir. Bu yapılar için tesis edilecek olan güvenlik bölgelerinin genişliği, yapıların fonksiyonu ile makul bir ilişki içinde olacak şekilde, uluslararası standartların aksine izin vermesi veya yetkili uluslararası örgütün tavsiye vermesi hali ayrı tutularak azami 500 metreye kadar belirlenebilir. Güvenli bölgelerin genişliği gerekli şekilde ilan edilecektir.

²⁴⁶ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 297.

²⁴⁷ L.F.E. Goldie, "The International Court of Justice's "Natural Prolongation" and the Continental Shelf Problem of Islands", **Netherlands Yearbook of International Law**, Vol. 4, December 1973, s. 247.

²⁴⁸ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 63, s. 39.

²⁴⁹ Aslan Gündüz, "Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean", **Hellenic Studies**, Vol. 4, No. 2, 1996, 107.

²⁵⁰ United Nations Conference on the Law of the Sea, **Official Records, Volume VI: Fourth Committee (Continental Shelf), Summary records of meetings and Annexes**, A/CONF.13/42, s.47; UN Document, A/CONF.13/C.4/L.26.

²⁵¹ Gündüz, *Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean*, s. 107.

²⁵² Gündüz, *Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean*, s. 107.

²⁵³ Gündüz, *Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean*, s. 107; Başeren, *Ege Sorunları*, s. 166.

4. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge; kıta sahanlığını, balıkçılık bölgesini ve açık denizde balıkçılık konusunda kıyı devletlerinin öncelikli haklarını birleştiren ve ilk kez 1982 BMDHS’de düzenlenen bir deniz alanıdır.²⁵⁴ İlk uygulamaları 1945 yıllarına dayanan münhasır ekonomik bölgenin, 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren yaygınlaşması neticesinde örf ve âdet hukuku gereği kıyı devletine, uygulanması konusunda yetki verdiği ileri sürülmüştür.²⁵⁵ Münhasır ekonomik bölgenin bir uluslararası teamül hukuku kuralı teşkil etmesi ve gelişen teknolojiyle devletlerin deniz yataklarını işleyebilecek seviyede olması 1982 BMDHS’nin oluşturulmasında önemli sebeplerdendir. Neticede, münhasır ekonomik bölge, 1982 BMDHS ile tedvin edilen yeni bir deniz alanıdır.

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ötesinde ve ona bitişik bir deniz alanı olup kıyı devletine o deniz alanı üzerinde kullanabileceği münhasır haklar ve yetkiler sağlamaktadır. Madde 57’de, münhasır ekonomik bölgenin genişliği, karasularının ölçülmeye başlandığı noktadan itibaren azami 200 mil olarak belirlenmiştir.

Münhasır ekonomik bölgenin kıyı devletine sağladığı haklar ve yetkiler madde 56’da düzenlenmiştir. Buna göre, deniz yatağının üzerindeki suları, deniz yatağını ve toprak altını kapsayan, bölgedeki (canlı ve cansız) doğal kaynaklardan, sudan, akıntılardan ve rüzgârdan faydalanma gibi bölgenin diğer ekonomik işletme ve araştırma faaliyetleri hususunda kıyı devletine münhasır egemen haklar sağlar. Deniz yatağı ve toprak altına ilişkin egemen hakların BMDHS’deki kıta sahanlığı hükümlerine uygun olarak kullanılacağı belirtilmiştir. Böylece, devletin doğal kaynaklar üzerindeki ekonomik hakları, kıta sahanlığı hakları ile bu kıta sahanlığı üzerindeki sularda sahip olunan hakları kapsadığı söylenebilir.²⁵⁶

Devletlerin MEB üzerindeki hak ve yetkileri salt ekonomik değil ayrıca idari ve yargısal niteliktedir. Kıyı devletinin, BMDHS çerçevesinde yapay adaların, tesislerin ve yapıların kurulması ve kullanılması ile deniz bilimsel araştırmaları ve deniz çevresinin muhafazası ve düzenlenmesi konularında yargı yetkisi vardır. Kıta sahanlığında olduğu gibi MEB üzerinde de kıyı devletinin yapay adalar, tesisler ve yapılar tesis etme yetkisi vardır. Kıta sahanlığında geçerli olan hükümler MEB üzerindeki yapay adalar, yapılar ve tesisler için de geçerlidir.

Kıta sahanlığına kıyasla kıyı devletinin MEB üzerindeki hakları *ab initio* ve *ipso facto* nitelikte değildir. Kıyı devletinin MEB’e ilişkin egemen haklardan ve yetkilerden yararlanabilmesi için MEB ilan etmesi şarttır. Kıta sahanlığında olduğu gibi devlete doğal bir hak tanınmamıştır

Adalar rejimini düzenleyen madde 121’de sadece tam yetkili adaların MEB sahibi olabileceği belirtilmiştir. Madde 121/3 gereği kayalıklar MEB alanına sahip olamazlar. Nitekim adalar rejimi, BMDHS hazırlık çalışmalarında katılımcı devletler tarafından, her adaya kıta sahanlığı ve MEB oluşturulmasının tehlikelerinin bilincinde olarak düzenlenmiştir. 1958 KSS’deki kıta sahanlığı tanımı üzerindeki belirsizlikler ve devletlerin henüz deniz yatağından faydalanabilecek teknik kapasiteye ulaşamamaları, her adanın kıta sahanlığına sahip olma konusunda acil bir düzenleme ihtiyacı

²⁵⁴ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler bakımından Çevresi ve Niteliği)*, 4. Bası, İstanbul: Beta Basım-Yayım-Dağıtım, 1989, s. 273.

²⁵⁵ Kuran, s. 252.

²⁵⁶ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 283.

doğurmamıştı.²⁵⁷ 1970'ten sonra yaygınlaşan MEB alanı ile beraberinde kıta sahanlığı üzerindeki gelişen uluslararası kurallar ve gelişen teknoloji neticesinde denizler ve deniz yatağı üzerindeki paylaşım, adalar açısından değerlendirilmesi gereken bir sorun olmuştur. Nitekim, bazı özelliklerine bakılmaksızın her adanın 200 millik MEB sahasına sahip olması, küçük ve ıssız adalara sahip devletler lehine adaletsiz faydalar sağlayacak ve insanlığın ortak mirasında azalmaya sebep olacaktır.²⁵⁸

III. Ada ve Kayalık Ayrımı

A. Madde 121'deki Ayrımın Önemi

BMDHS madde 121'de adalar ile kayalıkların elde edebilecekleri deniz alanları arasındaki farklılıklardan bahsedilmiştir. Tam yetkili adalar ve elde edebilecekleri deniz alanları madde 121/2'de düzenlenmiş. Kıyı devleti, bu tür adalar için karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı taleplerinde bulunabilir. Kayalıklar ise aynı maddenin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Kayalık üzerinde egemenliği olan kıyı devleti ise sadece karasuları ve bitişik bölge taleplerinde bulunabilir.

Devletler arasında, adaların oluşturduğu deniz yetki alanları konusunda ihtilaflar doğabilir. Adaların oluşturabileceği geniş deniz alanları bu ihtilaflardaki çıkar noktasını oluşturabilir. Yüzölçümü olarak çok küçük olan adalar için bile madde 121/2 gereği geniş deniz alanları talebinde bulunulabilir. Eğer okyanus ortasındaki bir adanın²⁵⁹ 200 deniz mili yakınında denizden komşusu olan bir arazi sahası yoksa -potansiyel olarak- toplam 125.664 dm² (431.014 km²) karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı²⁶⁰ oluşturabilir.²⁶¹ Bir kayalık ise, aynı durumda, toplam sadece 452 dm² (1.550 km²) karasuları alanı oluşturabilir.²⁶² Bir tam yetkili ada ile bir kayalık kıyaslandığında, birincisinin oluşturabileceği deniz yetki alanı diğerinin tam 278 katı olabilir. Bu sebepten dolayıdır ki devletler, denizdeki her coğrafi formasyonun ada, her adanın da tam yetkili ada olduğunu iddia etmektedir. Şüphesiz, edinilecek olan deniz yetki alanlarıyla hem denizdeki hem de deniz yatağı ve toprak altındaki canlı ve cansız kaynaklardan faydalanmak devletlerin taleplerinde etkili olmaktadır.

Tam yetkili ada ile kayalık ayrımının diğer önemli sebepleri için 1982 Sözleşmesi hazırlık görüşmelerine başvurulabilir. Buna rağmen Güney Çin Denizi Tahkim'inde DTM, madde 121'e ilişkin hazırlık görüşmelerinin, madde 121 uzlaşma metnine 1975 yılında kayıtları tutulmayan gayrı

²⁵⁷ Güney Çin Denizi Davası, para. 526.

²⁵⁸ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s. 61.

²⁵⁹ Bu teorik örnekte, daha doğru bir sonuca ulaşabilmek adına, adayı bir nokta olarak ele almalıyız. Bu sayede oluşturulabilecek teorik deniz alanı hesaplanırken nokta, referans noktası alınarak 200 deniz mili uzunluğunda bir yarıçap oluşturulur ve hesaplama yapılır. Aksi halde, adanın yüzölçümünden kaynaklanacağı üzere hesaplanandan daha fazla deniz alanı oluşacaktır.

²⁶⁰ Kıta sahanlığı rejimi 1982 BMDHS Kısım 6'da düzenlenmiştir. Buna göre bir kıyı devleti için kıta kenarının dış sınırı, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile uzanmıyor olsa bile kıta sahanlığı genişliği 200 mil kabul edilir. Eğer kıta kenarı dış sınırı 200 milin ötesine uzanırsa kıta sahanlığı 350 mili veya derinlik 2500 metreye ulaşmışsa bu derinlikten itibaren azami 100 mili aşmayacaktır. Bakınız: BMDHS madde 76.

²⁶¹ Prescott ve Schofield, s.249.

²⁶² Robert Beckman ve Clive Schofield, "Moving Beyond Disputes Over Island Sovereignty: ICJ Decision Sets Stage for Maritime Boundary Delimitation in the Singapore Strait", *Ocean Development & International Law*, 40, Issue 1, 2009, s. 9; Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 69; Schofield, *The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation*, s. 21.

resmî görüşmeler yoluyla varıldığı için madde 121/3 anlamının yorumlanmasında ilgili görüşmelerin yardımcı olamayacağını belirtmiştir.²⁶³

BMDHS'deki kayalık hükmü, geniş deniz alanları oluşturan adaları sınırlandırmak amacıyla getirilmiştir. Hükmün bu sınırlandırma amacı iki açıdan değerlendirilebilir. Öncelikle, adaların geniş deniz alanlarıyla insanlığın müşterek mirası sayılan uluslararası deniz yatağına (saha/ *the area*) ait geçerli alanının küçülmesini önlemek, diğer açıdan ise deniz alanlarının orantısız ve adaletsiz şekilde dağıtılmasını önlemeyi içermektedir.

B. Devlet Uygulamasında Adalar Rejimi

Devletlerin madde 121 ile ilgili uygulamaları, kendisinin veya başka ülkenin egemenliğinde olan deniz üzerindeki coğrafi formasyonlara ilişkin tutumlarından oluşmaktadır. Madde 121'in devlet uygulamasında yeknesak bir nitelik taşıması, madde metninin olağandışı olan muğlaklığı sebebiyle pek mümkün olmamıştır. Kıyı devletleri genel olarak, boyut olarak küçük olan ve madde 121/3'teki şartları taşıyan kayalıkları ada olarak tanımakta ve münhasır ekonomik bölge ilan ederek geniş deniz alanları tahsis etmeye çalışmaktadır.

Daha önce adaların doğallığı unsurunda bahsettiğimiz Japonya'ya bağlı Okinotorishima formasyonu, küçük ve kayalık özellikleri taşıyan ama egemen kıyı devleti tarafından münhasır ekonomik bölge ilan edilen devlet uygulamalarına örnek sayılabilir. Okinotorishima, madde 121/1 gereği ada olmanın koşulları olarak öngörülen “doğal olarak oluşmak”, “arazi sahası olmak”, “su ile çevrili olmak” ve “suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalmak” unsurlarını karşılamaktadır²⁶⁴. Yüzölçümü olarak küçük ve met hattından yüksekliği fazla olmamasına rağmen madde 121/1 gereği ada olmanın şartlarını taşımasında bir sorun bulunmamaktadır.²⁶⁵ Buna göre Okinotorishima, madde 121/1'e göre ada yani met oluşumdur. Bir sonraki ayırım tam yetkili ada mı yoksa kayalık mı olduğuna yönelik olmalıdır. Japonya bu ada üzerinden 1996 yılında münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı yasasını ilan etmiştir, çünkü Okinotorishima'nın tam yetkili ada olduğunu düşünmektedir. Halbuki Okinotorishima kayalık olsa, münhasır ekonomik bölge iddiasında bulunulamaz.

Okinotorishima'nın tam yetkili ada olmak için karşılaması gereken “insan barınmasına imkân vermek” veya “kendine ait ekonomik hayatı olmak” şartları, 2004 yılından başlamak üzere Çin Halk Cumhuriyeti tarafından karşılanmadığı şeklinde öne sürülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletlere yaptığı bildirimde, Okinotori'nin²⁶⁶, doğal koşullarda, insan barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait bir ekonomik hayatı olmayan bir kayalık olduğu ifade edilmiştir.²⁶⁷ Çinli

²⁶³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 534.

²⁶⁴ Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 693.

²⁶⁵ Symmons, *Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law- Islands and Low-Tide Elevations*, s. 6.

²⁶⁶ Okinotori-shima şeklinde ayrılmaktadır. Okinotori formasyonun asıl adı olurken, Japonya “ada” anlamına gelen “-shima” ekini adın arkasına getirerek “Okinotori adası” şeklinde kullanmaktadır. Çin'in ise “resif” anlamına gelen “jiao” ekiyle birlikte “Okinotori resifi” şeklinde kullanmaktadır. Okinotorishima, madde 121/1'deki şartları sağladığından, Okinotorishima şeklinde adlandırılması bir fark yaratmayacaktır. Bakınız: Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 639.

²⁶⁷ UN Document, CML/2/2009.

yetkililer, Okinotorishima'nın bir ada değil kayalık olduğunu ve bu yüzden de münhasır ekonomik bölgeye sahip olamayacağını öne sürmüştür.²⁶⁸ Çin Halk Cumhuriyeti her ne kadar talebinde haklı olsa da Güney Çin Denizi'nde bulunan aynı niteliklerdeki coğrafi formasyonları tam yetkili ada olarak görmekte ve bu nedenle tezatlık içeren bir görüşü desteklediği öne sürülebilir.²⁶⁹

Bir diğer örnek ise kıyı devletinin maksimalist taleplerinden daha sonra vazgeçmiş olmasını konu almaktadır. Birleşik Krallık'a ait Rockall, İskoçya anakarasından yaklaşık 289 mil uzakta²⁷⁰ Kuzey Atlantik Denizi'nde bulunan bir coğrafi formasyondur. Rockall; tabanından sadece 83 fit eninde ve 100 fit genişliğinde²⁷¹, met hattının sadece 70 fit²⁷² üzerinde ve yaklaşık 628 m² yüzölçümüne sahiptir.²⁷³

Birleşik Krallık 1976 Balıkçılık Sınırları Yasası etkisiyle 1977 yılında, Rockall formasyonunu esas nokta alan 200 millik balıkçılık bölgesi iddiasında bulunmuştur.²⁷⁴ Rockall formasyonu, insan barınmasına imkân vermeyen, ıssız, tatlı suyu olmayan ve insanlı bir deniz feneri için bile uygun olmayan bir formasyondur.²⁷⁵ Tüm bu özelliklerine rağmen Birleşik Krallık tarafından 200 mil balıkçılık bölgesi iddiasında bulunulması, uluslararası itirazlarla karşılaşmıştır. İrlanda, Danimarka ve İzlanda itirazda bulunan ve Birleşik Krallık ile balıkçılık bölgesi ihtilafında ilgisi bulunan ülkelerdendir.²⁷⁶

Birleşik Krallık, 1997 yılında BMDHS'ye taraf olurken İskoçya'nın batısındaki 200 millik balıkçılık bölgesinin sınırlarını yeniden değerlendirmiş ve 200 millik sınırı Rockall yerine St. Kilda'ya göre yeniden tanımlamıştır.²⁷⁷ Böylece Rockall'ın madde 121/3 gereği bir kayalık olduğu Birleşik Krallık tarafından kabul edilmiştir.²⁷⁸

C. Uluslararası Mahkeme ve Tahkim Kararlarında Adalar Rejimi

Uluslararası yargı organları önüne gelen uyuşmazlıklarda, madde 121'in yorumlanmasından oldukça kaçınmıştır. Genellikle deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında, ilgili coğrafi formasyonun ada veya kayalık olduğunun belirlenmesi önem arz etse de mahkeme sıklıkla bu tartışmaya girmeden kararını verme yolunu tercih etmiştir. Bunun dışında mahkemelerin madde 121

²⁶⁸ Song, *Okinotorishima: A Rock Or An Island? Recent Maritime Boundary Controversy Between Japan And Taiwan/China*, ss. 153, 154; CML/2/2009.

²⁶⁹ Murphy, s. 86.

²⁷⁰ E.D. Brown, "Rockall and the limits of national jurisdiction of the UK: Part 2", **Marine Policy**, Vol. 2, Issue 4, 1978, s. 289.

²⁷¹ Tabanından yaklaşık 25 metre eni ve 30 metre genişliği bulunmaktadır. Bakınız: Brown, s. 289; Fraser MacDonald, "The last outpost of Empire: Rockall and the Cold War", **Journal of Historical Geography**, Vol 32, Issue 3, July 2006, s. 627.

²⁷² Met hattının yaklaşık 21 metre üzerindedir.

²⁷³ Brown, s. 289.

²⁷⁴ Brown, ss. 292,300; Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 684; D. H. Anderson, "British Accession to the UN Convention on the Law of the Sea", **International and Comparative Law Quarterly**, Vol. 46, Issue 04, October 1997, s.778.

²⁷⁵ Brown, s. 289.

²⁷⁶ Brown, ss. 300, 301; Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 684.

²⁷⁷ Robin Churchill, "United Kingdom", **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol.13, Issue 2, January 1998, ss. 263, 272.

²⁷⁸ Churchill, *United Kingdom*, s. 272.

ile ilgili yapmış olduğu bazı tespitler, kümülatif şekilde madde 121'in açıklanmasına yardımcı olmuştur. Sırasıyla, kronolojik olarak²⁷⁹, bu sekiz dava/tahkim incelenecektir: Birleşik Krallık-Fransa Tahkimi (1977), Danimarka v. Norveç Davası (Jan Mayen Davası) (1993), Eritre v. Yemen Tahkimi (1999), Katar v. Bahreyn Davası (2001), Rusya v. Avustralya Davası (Volga Davası) (2002), Nikaragua v. Honduras Davası (2007), Romanya v. Ukrayna Davası (2009), Nikaragua v. Kolombiya Davası (2012), Malezya v. Singapur Davası (Pedra Branca Davası) (2008), Kosta Rika v. Nikaragua Davası (2018), Filipinler v. Çin Tahkimi (Güney Çin Denizi Tahkimi) (2016).

1. Birleşik Krallık v. Fransa Tahkimi (Manş Denizi Tahkimi) (1977)

İncelenecek ilk uyuşmazlık, 1977 tarihli Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki kıta sahanlığı tahkimidir. Manş Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırının belirlenmesini konu alan tahkimde, yine aynı denizde bulunan Eddystone Kayalıkları'nın statüsünü tartışma imkânı doğmuştur.

Birleşik Krallık, Eddystone Kayalıkları'nın ada olduğunu ve bu yüzden ortay hattın belirlenmesinde ilgili bir temel nokta olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur.²⁸⁰ Formasyonun İngiliz Deniz Haritalarına göre met zamanı su üzerinde kaldığını ve erken Fransız Haritalarının, formasyonu ada olarak gösterdiğini belirtmiştir.²⁸¹

Fransa ise Eddystone Kayalıkları'nın bir ada değil de cezir yüksekliği olduğunu ve bu yüzden ortay hattın belirlenmesinde ilgili bir temel nokta olarak ele alınmaması gerektiğini savunmuştur.²⁸² Buna göre, güncel İngiliz haritacılığının Eddystone Kayalıkları'nı ada olarak kabul etmemekte olduğunu, İngiliz "met hattı" kavramının tartışmalı olduğunu, Birleşik Krallık verilerine göre formasyonun met hattının çok az üzerinde olduğu ve belki de suda açıkta kalamadığı şeklindeki argümanlar öne sürülmüştür.²⁸³

Tahkim Mahkemesi, Eddystone Kayalıkları'nın statüsü konusunda sessiz kalırken, formasyonun kıta sahanlığı sınırlandırılmasında ilgili bir temel nokta olarak ele alınması gerektiği sonucuna varmıştır.²⁸⁴

2. Danimarka v. Norveç Davası (Jan Mayen Davası) (1993)

1993 tarihli Danimarka v. Norveç davasında, Grönland ile Jan Mayen bölgelerindeki deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığı ele alınmıştır. Jan Mayen formasyonunun statüsü tartışmasına konumuzla ilgisi bağlamında değinilecektir.

Norveç'e bağlı olan Jan Mayen, yaklaşık 53 km uzunluğunda, 15-20 km genişliğinde ve yüzölçümü yaklaşık olarak 373 km² olan çorak bir adadır.²⁸⁵ Danimarka, Jan Mayen'in yerleşik nüfusa

²⁷⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, madde 121'e ilişkin önemli yorumlarından dolayı en son incelenecektir.

²⁸⁰ Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic (The UK v. France), Decision of 30 June 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol. 18, para. 121,122. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Manş Denizi Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

²⁸¹ Manş Denizi Tahkimi para. 122,126.

²⁸² Manş Denizi Tahkimi para. 125.

²⁸³ Manş Denizi Tahkimi para. 138.

²⁸⁴ Manş Denizi Tahkimi para. 144.

sahip olmadığını, sadece 25 kişinin iş amacıyla adada ikamet ettiğini ve BMDHS madde 121/3 gereği kendi başına insan barınmasını ve ekonomik hayatını sürdürmediğini ve sürdüremeyeceğini öne sürmüştür.²⁸⁶ Danimarka, Jan Mayen formasyonunun BMDHS madde 121/3 gereği kayalık olduğunu belirtmesine rağmen münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanlarına sahip olamayacağını savunmamakta, aksine Jan Mayen’e deniz alanları sınırlandırılmasında kısmi etki tanınması gerektiğini savunmaktadır.²⁸⁷

UAD, Jan Mayen’in sınırlı nüfusunun veya sosyoekonomik faktörlerinin deniz alanları sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken ilgili koşullar olduğunu düşünmemektedir.²⁸⁸ Danimarka’nın Jan Mayen formasyonu için kayalık statüsü iddiası ve MEB ile kıta sahanlığı deniz alanları sahibi olamayacağı talebinde bulunmadığı için UAD, Jan Mayen için statü değerlendirmesi yapmamıştır. Mahkeme, Grönland’ın doğu kıyıları ile Jan Mayen’in batı kıyıları arasında geçici ortay hat çektikten sonra hattı Jan Mayen aleyhine ayarlamıştır.²⁸⁹ Esasında Jan Mayen, kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi elde ederek UAD tarafından kaya değil de tam yetkili ada olarak görülmüştür.²⁹⁰ Jan Mayen’in ada olarak değerlendirilmesinin nedeni olarak büyüklüğünü öne süren yazarlar vardır. Bu yazarlara göre Jan Mayen’in boyutu, madde 121/3 anlamında kayalık olamayacak kadar büyüktür.²⁹¹

3. Yemen v. Eritre Tahkimi (1999)

1999 yılında Yemen v. Eritre Tahkimi’nin ikinci aşamasında, Yemen ile Eritre arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda karar verilmiştir. Bu kararda, iki ülkenin ortasında bulunan denizin üzerindeki formasyonlardan al-Tayr adası ve al-Zubayr adalar grubu, ortay hattın çizilmesinde esas alınıp alınmayacakları açısından değerlendirilmiştir.

Tahkim Mahkemesi, ilgili adaları çorak ve insan barınmasına imkân vermeyen doğaları gereği ortay hattın çizilmesinde dikkate almamıştır.²⁹² Tahkim Mahkemesi, çorak ve insan barınmasına imkân vermeyen doğaları olan al-Tayr adası ve al-Zubayr adalar grubu için “ada” terimi kullanırken, madde 121/3 açısından bir değerlendirme yapmamış olması göz önünde bulundurulmalıdır.²⁹³ İlgili niteliklere sahip olan adaların, tam yetkili ada olarak değerlendirildiğini düşünmek ise sahip oldukları

²⁸⁵ R.R. Churchill, “The Greenland-Jan Mayen Case and its Significance for the International Law of Maritime Boundary Delimitation”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 9, Issue 1, January 1994, s.2.

²⁸⁶ Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), International Court of Justice, Judgment of 14 June 1993, 1993, para. 60, 79. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Danimarka v. Norveç Davası veya Jan Mayen Davası olarak bahsedilecektir.)

²⁸⁷ Jan Mayen Davası, para. 80.

²⁸⁸ Jan Mayen Davası para. 80.

²⁸⁹ Jan Mayen Davası para. 87, 89-92.

²⁹⁰ Yoshifumi Tanaka, “Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)”, *Ocean Development & Law*, Vol. 48, Issue 3-4, 2017, s.10.

²⁹¹ Churchill, *The Greenland-Jan Mayen Case and its Significance for the International Law of Maritime Boundary Delimitation*, s. 25; Marius Gjetnes, “The Spratlys: Are They Rocks or Islands”, *Ocean Development & International Law*, Vol. 32, Issue 2, 2001, s.199.

²⁹² Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of proceedings between Eritrea and Yemen Arbitration (Maritime Delimitation), (Eritrea v. Yemen), Award of 17 December 1999, United Nations, *Reports of International Arbitral Awards*, Vol. 22, para. 141,142. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Eritre v. Yemen Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

²⁹³ Tanaka, *Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)*, s. 12.

nitelikler gereği deniz alanı sınırlandırılmasında etki verilmemesi sebebiyle pek mümkün gözükmemektedir.²⁹⁴ Buna rağmen, ikinci bölümde incelemekte olduğumuz üzere, deniz yetki alanına sahip olmak sadece formasyonun statüsüyle ilgili değil, aynı zamanda hakkaniyete uygun bir çözümü gerektirmesiyle de belirlenir.²⁹⁵ Başka deyişle, Tahkim Mahkemesinin, al-Tayr adası ve al-Zubeyr adalar grubu için doğaları ve niteliklerine uygun olarak statü tartışması yapmadığı söylenebilir. Onun dışında deniz alanı sınırlandırılmasında etki verilmemiş olmaları, Tahkim Mahkemesi belirtmediği sürece, kayalık olduklarına yönelik bir kanıt olamaz.

4. Katar v. Bahreyn Davası (2001)

2001 tarihli Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, Qit'at Jaradah formasyonunun ada mı yoksa cezir yüksekliği mi olduğunu tartışmıştır. Bahreyn ilgili formasyonun ada olduğunu, Katar ise cezir yüksekliği olduğunu savunmuştur.

Bahreyn'in sunduğu uzman raporunda, Qit'at Jaradah'ın -boyutu küçük olsa da- met zamanı su üstünde kalma şartını sağladığı, bu yüzden de ada olduğu sonucuna varılmıştır.²⁹⁶ Aynı şekilde uzman raporunda, Qit'at Jaradah'ın met zamanı uzunluğu 12, genişliği 4 metre; cezir zamanı uzunluğu 600, genişliği 75 metre; met hattı üzerindeki yüksekliği ise yaklaşık 0,4 metre olduğu belirtilmiştir. Bahreyn, ilgili formasyonun 1947'den önce bile ada olduğuna dair güçlü emareler olduğunu ve bu tarihten sonra ise kesinlikle ada olduğunu iddia etmiştir.²⁹⁷ Ayrıca Bahreyn'e göre, 1986 yılında Katar'ın talimatıyla formasyonda yapılan yüzey kaldırma işleminden sonra doğal yığılma yoluyla ada statüsü yeniden kazanılmıştır.²⁹⁸

Katar, Qit'at Jaradah'ın deniz haritalarına her zaman cezir yüksekliği olarak yansıtıldığını ve fiziksel statüsü her zaman değişen bu formasyonun, Bahreyn tarafından 1985-1986 yıllarında doğasını değiştirmek için yapılan girişimlere rağmen, bir sığlık olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁹⁹

Mahkeme değerlendirme sırasında 1982 BMDHS madde 121/1 ve 1958 KBBS madde 10/1 çerçevesinde değerlendirme yapmış ve formasyonun ada olmanın şartlarını karşıladığını belirtmiştir.³⁰⁰ UAD, Qit'at Jaradah'ın, madde 121/3 çerçevesinde tam yetkili ada mı yoksa kayalık mı olduğu konusunda bir tartışmaya girmemiştir. Mahkeme, Qit'at Jaradah'ın boyut olarak oldukça küçük, üzerinde insan barınmayan ve bitki örtüsü bulunmayan bir ada olduğunu belirtmiştir.³⁰¹ Mahkemenin formasyonla ilgili değerlendirmelerine bakıldığında, Qit'at Jaradah'a yapılacak olası bir kayalık statüsü değerlendirmesinde, formasyonun madde 121/3 gereği kayalık olarak adlandırılabilceği söylenebilir.

²⁹⁴ Tanaka, *Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)*, s. 12.

²⁹⁵ Başeren, *Ege Sorunları*, s.170.

²⁹⁶ Katar v. Bahreyn Davası, para. 194.

²⁹⁷ Katar v. Bahreyn Davası, para. 192.

²⁹⁸ Katar v. Bahreyn Davası, para. 192.

²⁹⁹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 193.

³⁰⁰ Katar v. Bahreyn Davası, para. 195.

³⁰¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 219.

5. Rusya Federasyonu v. Avustralya Davası (Volga Davası) (2002)

2002 yılında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (UDHM) tarafından karara varılan Rusya Federasyonu v. Avustralya Davası, Avustralya'nın Heard Adası ve McDonald Adaları açıklarındaki MEB'de yasadışı avlanma faaliyetinde bulunan Rus balıkçı gemisinin derhal serbest bırakılmasına ilişkindir.³⁰² Volga Davası esasında, madde 121'in tartışıldığı bir dava değildir. Konumuzla ilgili olan kısım, ilgili davanın yargıçlarından olan Budislav Vukas'ın madde 121/3 çerçevesinde bildirdiği görüştür.

Yargıç Vukas daha önce 2000 yılında Seyşeller-Fransa Davası (Monte Confurco Davası) yargıçlarından olarak benzer bir görüş daha ileri sürmüştür. Buna göre, Fransa'nın egemenliğindeki Kerguelen Adaları, insan barınmasına imkân vermeyen ve üzerinde insan yaşamayan (*uninhabitable and uninhabited*) bir formasyon olduğu için münhasır ekonomik bölge elde edememelidir.³⁰³

Volga Davası için Yargıç Vukas'ın bildirdiği görüşte, Heard Adası ve McDonald Adaları'nın münhasır ekonomik bölge oluşturamayacakları savunulmuştur.³⁰⁴ Yargıç Vukas öncelikle, MEB oluşturulmasındaki amaçları tartışmıştır. Buna göre, kıyı bölgelerindeki nüfusun ve kıyı devletinin ekonomik çıkarlarının korunması, bu rejimin ortaya çıkmasındaki temel etkenlerdir.³⁰⁵ BMDHS çerçevesinde MEB'in düzenlenmesi de aynı temel etkenleri içermektedir. Madde 56/1-a'da kıyı devleti münhasır ekonomik bölgede, "*canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklarını araştırma ve işletme, muhafaza etme ve idare etme amacıyla*" egemen haklara sahiptir.³⁰⁶ Madde 61/3 gereğince canlı kaynakların muhafazasında alınabilecek azami rekolte tedbirinde, kıyı balıkçı topluluklarının ekonomik ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.³⁰⁷ Böylece Yargıç Vukas'a göre, MEB'in temel saikleri, BMDHS düzenlemelerinde karşılanmıştır.

Yargıç Vukas, Heard Adası ve McDonald Adaları'nın kalıcı bir nüfusu olmadığı ve nadiren ziyaret edildiği gerekçelerine dayanarak bu adalar için ekonomik çıkar ve kıyı bölgesindeki topluluk saiklerinin bu şekilde sağlanmadığını, bu yüzden de madde 121/3'ün bu adalar açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁰⁸ MEB'in temel amacının kıyı devletinin ekonomik çıkarlarını korumak ve kıyı bölgesindeki nüfusu desteklemek olduğu göz önüne alındığında, kayalıkların ve küçük adaların bu şartları sağlayamaması MEB talep edemeyecekleri anlamına gelir.³⁰⁹ Avustralya, Volga Davası bağlamında, MEB tesisinin deniz kaynaklarının daha etkili bir şekilde

³⁰² The "Volga" Case (Russian Federation v. Australia), List of Cases: No.11, Judgment of 23 December 2002, **International Tribunal for the Law of the Sea: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2002**, s. 21, para.58. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Rusya v Avustralya Davası veya Volga Davası olarak bahsedilecektir.)

³⁰³ Declaration of Judge Vukas, The "Monte Confurco" Case (Seycheller v. France), List of Cases: No. 6, Judgment of 18 December 2000, **international Tribunal for the Law of the Sea: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2000**, s. 122.

³⁰⁴ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 2.

³⁰⁵ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 5.

³⁰⁶ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 5.

³⁰⁷ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 5.

³⁰⁸ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 6.

³⁰⁹ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 6.

korunması açısından faydalı olduğunu belirtmesine rağmen Yargıç Vukas bu argümanı ikna edici bulmamıştır.³¹⁰

Yargıç Vukas'ın Deklarasyonunun amacı, MEB tesis edilme amacını belirterek kayalık ve küçük adaların bu deniz alanına sahip olmasının hiçbir faydalı amaca hizmet etmemesi ve uluslararası hukuka aykırı olduğunun beyan edilmesinden ibarettir.³¹¹ Deklarasyonda Malta Büyükelçisi Arvid Pardo'nun 1971 yılında BM Deniz Yatağı Komitesi'ndeki şu ifadelerini alıntılanmıştır³¹²: “Eğer 200 millik yetki alanı, üzerinde insan barınmayan, uzak veya çok küçük adaların sahipliğine tesis edilebilseydi, ulusal yetki alanı ötesindeki okyanus alanının uluslararası yönetim etkinliği ciddi şekilde zarar görürdü.”³¹³

Avustralya'nın, insan yerleşimi ve ekonomik faaliyeti bulunmayan formasyonları olan Heard Adası ve McDonald Adaları için 200 millik MEB ve kıta sahanlığı talebine yönelik itiraz hiçbir devlet tarafından bildirilmemiştir.³¹⁴ Yargıç Vukas'ın Monte Confurco Davası ve Volga Davası çerçevesinde ilgili formasyonların MEB oluşturamayacağı görüşünü paylaşması, davalardaki diğer yargıçların ilgili deniz alanlarını temel alarak yargılama yapmaları anlamında farklılaşmış, buna rağmen Fransa ve Avustralya'nın bu konudaki Devlet uygulamasını değiştirmemiştir.³¹⁵

6. Nikaragua v. Honduras Davası (2007)

UAD tarafından karara bağlanan davada, Nikaragua ve Honduras'ın karasularının dışında yer alan Bobel Cay, Savanna Cay, Port Royal Cay ve South Cay'ın yasal statüleri açık değildir.³¹⁶ Bunun yanında UAD, tarafların ilgili formasyonların met zamanı su üstünde kaldıkları gerçeğine itiraz etmemeleri sebebiyle BMDHS madde 121 gereği adalar rejimine girdikleri ve ada olarak adlandırılacaklarını belirtmiştir.³¹⁷ Ayrıca, ilgili adalar için tarafların, karasularının ötesinde deniz yetki alanı talep etmemeleri sebebiyle sadece karasuları sınırlandırılması tartışılmıştır.³¹⁸

İlgili davada, Bobel Cay, Savanna Cay, Port Royal Cay ve South Cay formasyonları ada olarak kabul edilmiştir. Madde 121 açısından tam yetkili ada ve kayalık ayrımı tartışması

³¹⁰ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 7.

³¹¹ Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 10.

³¹² Declaration of Judge Vukas, Volga Davası, para. 10.

³¹³ A/AC.138/SR.57, **Committee on the Peaceful Uses of Sea-bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, Summary Records of the Forty-fifth to the Sixtieth Meeting**, A/AC.138/SR.45-60, 7 June 1971, United Nations General Assembly, para.167.

³¹⁴ Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 685,686.

³¹⁵ Warwick Gullett, “The South China Sea Arbitration’s Contribution to the Concept of Juridical Islands”, **Questions of International Law**, Zoom-in 47, 5-38, 2018, s. 8.

³¹⁶ Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment of 8 October 2007, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2007**, para. 136. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Nikaragua v. Honduras Davası olarak bahsedilecektir.)

³¹⁷ Nikaragua v. Honduras Davası para. 137.

³¹⁸ Nikaragua v. Honduras Davası para. 137, 320.

yapılmamıştır. Buna rağmen, karasuları ötesinde diğer deniz yetki alanları için tarafların talepte bulunmamaları, ilgili adaların kayalıklarla aynı etkiyi yaratmalarına yol açmıştır.³¹⁹

7. Malezya v. Singapur Davası (Pedra Branca Davası) (2008) ³²⁰

Malezya v. Singapur Davası'nda UAD, Pedra Branca/Pulau Batu Puteh³²¹, Middle Rocks ve South Ledge formasyonlarının hangi devlete ait olduğu konusunda karar vermiştir.³²² South Ledge'in egemenliği konusunda özel olarak karar verilmezken³²³, Pedra Branca'nın Singapur egemenliğinde³²⁴, Middle Rocks'ın da Malezya egemenliğinde³²⁵ olduğuna karar verilmiştir.

UAD önüne getirilen uyuşmazlık, ilgili formasyonların egemenliği sorunu olduğu için formasyonların statüsü sorunu tartışılmamıştır. Buna rağmen UAD'nin Pedra Branca hakkında yapmış olduğu değerlendirme dikkate değerdir.

Singapur Boğazı'nın doğu girişinde, Boğaz'ın Güney Çin Denizi'ne açıldığı noktada yer alan Pedra Branca, 137 metre uzunluğunda, ortalama 60 metre genişliğinde ve cezir zamanı yaklaşık 8.560 m² yüzölçümüne sahip granit bir adadır.³²⁶ Adada on dokuzuncu yüzyılın ortalarında inşa edilen Horsburgh deniz feneri³²⁷ ve helikopter pisti ile bazı seyrüsefer tesisleri bulunmaktadır.^{328, 329}

Mahkeme, Pedra Branca üzerindeki egemenliği değerlendirdiği bölümde Pedra Branca hakkında “*insan barınmasına imkân vermeyen ve üzerinde insan yaşamayan küçük bir ada (a tiny uninhabited and uninhabitable island)*”³³⁰ olduğu şeklinde bahsetmiştir. Mahkeme'nin Pedra Branca'yı “ıssız/üzerinde insan yaşamayan” bir ada olarak değerlendirmesi, üzerinde uzun süredir ikamet eden devlet personelinin nüfus olarak sayılmadığı anlamına gelmektedir.³³¹ Nitekim yapılacak çıkarım ile madde 121/3 gereği “insan barınmasına imkân vermek” unsurunu karşılayacak nüfuz olarak o adada yaşayan devlet memurları ve bilim insanları sayılmayabilir.³³²

³¹⁹ Tanaka, *Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)*, s. 11.

³²⁰ 2 Şubat 2017 tarihinde Malezya tarafından 2008 tarihli bu kararın revizyonu için UAD'ye başvurulmuştur. 29 Mayıs 2018 tarihinde tarafların mutabakatı dahilinde Mahkeme'nin kararıyla dava durdurulmuştur. Malezya'nın revizyon başvurusuna ilişkin bir değerlendirme için bakınız: Jing Zhi Wong, “Malaysia's Application for Revision of the Pedra Branca Judgment: Case Note on the Question of Admissibility”, *Perth International Law Journal*, Vol. 2, 2017, ss. 62-78.

³²¹ Singapur, Pedra Branca olarak; Malezya ise Pulau Batu Puteh olarak isimlendirmektedir. UAD kararında, her iki ismi de kullanmıştır. UAD, ada üzerindeki egemenliği Singapur'a tanıdığı için tezimizde Pedra Branca olarak kullanılacaktır.

³²² Sovereignty Over Pedra Branca/ Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/ Singapore), Judgment of 23 May 2008, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2008**, para. 2. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Malezya v. Singapur Davası veya Pedra Branca Davası olarak bahsedilecektir.)

³²³ Pedra Branca Davası, para. 298, 299.

³²⁴ Pedra Branca Davası, para. 276, 277.

³²⁵ Pedra Branca Davası, para. 290.

³²⁶ Pedra Branca Davası, para. 16.

³²⁷ Pedra Branca Davası, para. 17, 152.

³²⁸ Pedra Branca Davası, para. 249.

³²⁹ Robert Beckman, “Case Between Malaysia and Singapore Concerning Sovereignty Over Pedra Branca/ Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge”, B.S. Chimni, Miyoshi Masahiro ve Thio Li-ann (Ed.), **Asian Yearbook of International Law** içinde (273-286), Vol. 14, The Netherlands: Brill/ Nijhoff, 2008 s.275.

³³⁰ Pedra Branca Davası, para. 66.

³³¹ Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 107.

³³² Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 207.

23 Mayıs 2008’de UAD’nin kararıyla Pedra Branca üzerindeki egemenlik Singapur’a geçtikten sonra, 19 Temmuz 2008’de Singapur, Pedra Branca üzerinden MEB ilan etme niyetini açıklamıştır.³³³ Malezya v. Singapur Davası kararında Pedra Branca için UAD, madde 121/3 şartlarını karşılamayacağı yönünde yorum yapmasına rağmen Singapur, deniz fenerinin işletilmesini ekonomik bir faaliyet olarak görmektedir³³⁴. Malezya ise deniz feneri işletilmesinin ekonomik bir faaliyet değil seyrüseferi kolaylaştıran bir eylemin icrası olarak görerek Pedra Branca’nın madde 121/3 şartlarını sağlamayan bir kaya olduğunu belirtmektedir.³³⁵

Taraflar, Malezya-Singapur Müşterek Teknik Komitesi çerçevesinde Pedra Branca, Middle Rocks ve South Ledge formasyonlarının deniz alanlarının sınırlandırılması meselesinin görüşülmesi konusunda mutabık kalmıştır.³³⁶ Malezya-Singapur Müşterek Teknik Komitesi, 2008 Malezya-Singapur Davası kararını uygulamak için toplanmaktadır.

8. Romanya v. Ukrayna Davası (Karadeniz Davası) (2009)

Romanya v. Ukrayna Davası’ndaki uyuşmazlık, Karadeniz’de taraflar arasında gerçekleşecek olan MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkindir.³³⁷ Konumuzla ilgili olan anlaşmazlık ise davadaki uyuşmazlık bağlamında tartışılan Serpents Adası’nın statüsüne ilişkindir. Davanın tarafları, Serpents Adası’nın statüsü ve MEB ile kıta sahanlığı sınırlandırılmasındaki rolü konusunda anlaşmazlık içindedir.³³⁸

8.1. Romanya’nın BMDHS Hazırlık Görüşmelerindeki Tutumu

Deniz alanları sınırlandırılmasında Serpents Adası’na (*Ostrov Zmeinyy*/ Yılan Adası) tam yetki veren eşit uzaklık çizgisi, adanın tümünden ihmal edildiği eşit uzaklık çizgisine kıyasla, Ukrayna lehine 2000 dm² deniz alanı yaratmaktadır.³³⁹ Bu ihtimalin varlığı, Romanya’nın Serpents Adası’na yönelik tutumunu BMDHS hazırlık görüşmelerinde adalara yönelik önerdiği özel sınıflandırmalarda göstermiştir.³⁴⁰ Romanya’nın BMDHS hazırlık görüşmelerinde öne sürdüğü ilk teklif 1974 yılında gerçekleştirilen ikinci oturumda, diğeri ise 1982 yılındaki on birinci oturumda yapılmıştır. Tekliflerin yapıldığı yıllarda Serpents Adası, Sovyetler Birliği egemenliği altındaydı ve 1991 yılında Sovyetler

³³³ Yann-huei Song, “Article 121(3) of the Law of the Sea Convention and the Disputed Offshore Islands in East Asia: A Tribute to Judge Choon-Ho Park”, Jon M. van Dyke, Sherry P. Broder, Seokwoo Lee ve Jin-Hyun Paik (Ed.), **Governing Ocean Resources New Challenges and Emerging Regimes: A Tribute to Judge Choon-Ho Park** içinde (61-98), The Netherlands: Brill/ Nijhoff, 2013, s.93.

³³⁴ Song, *Article 121(3) of the Law of the Sea Convention and the Disputed Offshore Islands in East Asia: A Tribute to Judge Choon-Ho Park*, s. 93.

³³⁵ Song, *Article 121(3) of the Law of the Sea Convention and the Disputed Offshore Islands in East Asia: A Tribute to Judge Choon-Ho Park*, s. 93.

³³⁶ Malaysia Ministry of Foreign Affairs and Republic of Singapore Ministry of Foreign Affairs, Joint Press Statement: Eighth Meeting of the Malaysia-Singapore Joint Technical Committee on the Implementation of the International Court of Justice Judgment on Pedra Branca, Middle Rocks and South Ledge, 22 January 2020, <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2020/01/22012020---JPS-ICJ> (25 Nisan 2023).

³³⁷ Karadeniz Davası, para. 17.

³³⁸ Karadeniz Davası para. 179.

³³⁹ Prescott ve Schofield, s. 66.

³⁴⁰ Kwiatkowska ve Soons, s. 157.

Birliği'nin dağılması ve Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olmasıyla birlikte Ukrayna'nın egemenliği altına girmiştir.

Romanya'nın 1974 yılında yaptığı ilk teklifin³⁴¹ ilk maddesi, adacık ile adacık benzeri ada ayırımına dayanmakta ve yüzölçümüne göre bir kategorizasyon önermektedir. İlk teklifin diğer maddeleri ise formasyonun adacık veya adacık benzeri ada olmasına göre deniz yetki alanı taleplerini ve deniz alanı sınırlandırılmasındaki uygulanacak kuralları düzenlemektedir. Romanya tarafından yapılan diğer teklif³⁴² 1982 yılında on birinci oturum sırasında yapılmıştır. Buna göre madde 121'e yeni bir fıkra eklenmesi gündeme getirilmekte ve insan yerleşimi olmayan adacıkların, bağlı oldukları devletin ana kıyıları üzerindeki deniz alanlarına herhangi bir etkisi olmaması gerektiği önerilmektedir. On birinci oturum sırasında Romanya temsilcisi, devletlerin uygulamaları, teamül hukuku ve uluslararası hukuk teorisi gereği adacık ve kayalıklar ile gerçek adalar arasında ayırım yapılması gerektiği konusunda yaygın bir mutabakatın olduğunu belirtmiştir.³⁴³ Ayrıca Romanya temsilcisi, tüm ada türlerinin de tek bir rejime tabi tutulmasının haksız ve hakça olmayan (*unjust and inequitable*) sonuçlara yol açacağını ifade etmiştir. Romanya yaptığı bu tekliflerle Serpents Adası üzerinden talep edilebilecek potansiyel deniz yetki alanlarını ve olası deniz yetki alanı sınırlandırılmasında Serpents Adası'nın etkisini en aza indirmeye çalışmıştır.³⁴⁴

8.2. Tarafların Savunmaları ve Serpents Adası Uyuşmazlığı

Serpents Adası, Karadeniz'in kuzeybatı kesiminde, Tuna deltasının yaklaşık 20 km doğusunda yer alan; met zamanı su üstünde kalan, yaklaşık 0,17 km² yüzölçümüne sahip bir coğrafi formasyondur.³⁴⁵ Serpents Adası'nın statüsüne ilişkin olarak taraflardan Romanya bir kayalık olduğunu, Ukrayna ise madde 121/2 gereklerini karşılayan bir ada olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle Romanya, Serpents Adası'nın madde 121/3 gereği insan barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan bir kayalık olduğunu; Ukrayna ise ilgili formasyonun madde 121/3'teki unsurları olumlu anlamda karşılayan, yani insan barınmasına imkân veren veya kendine ait ekonomik hayatı olan 121/2 gereği bir ada olduğunu savunmaktadır. Bu sayede Romanya, Serpents Adası üzerinden 121/3 gereği kayalık hükümlerine göre münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı talep edilemeyeceğini ileri sürmüştür.

Romanya, Serpents Adası'nın jeomorfolojik anlamda kayalık bir oluşum olduğunu, aynı zamanda doğal su kaynaklarından, toprak, bitki örtüsü ve hayvan yaşamından yoksun olduğunu ileri sürmüştür.³⁴⁶ Romanya'ya göre adadaki insan yaşamı dış kaynakların, özellikle su, tedarik edilmesine bağlıdır. ³⁴⁷ Serpents Adası'nın doğal koşulları, kendine ait ekonomik hayatın oluşmasını engellemektedir. Ayrıca Romanya, adada resmi bir görevin icrası, örneğin bir deniz fenerinin tamiri,

³⁴¹ Romanya'nın önerdiği ilk teklif için bakınız: Birinci Bölüm, I.A.2. sayfa 7.

³⁴² Romanya'nın önerdiği diğer teklif için bakınız: Birinci Bölüm, I.A.2. sayfa 7, 8.

³⁴³ Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS, s.41

³⁴⁴ Schofield, *The Trouble with Islands*, s. 108.

³⁴⁵ Karadeniz Davası para. 16.

³⁴⁶ Karadeniz Davası para. 180.

³⁴⁷ Karadeniz Davası para. 180.

için insan barınmasının, madde 121/3 anlamında “insan barınmasına imkân vermek” anlamına gelmediğini belirtmiştir.³⁴⁸

Ukrayna, Serpents Adası’nın insan barınmasına imkân verdiğinin ve kendine ait ekonomik hayatı olduğunun kanıtlarla tespit edildiğini iddia etmiştir. Buna göre adada, bitki örtüsü ve yeter derecede tatlı su kaynağı bulunmaktadır. Serpents Adası, aktif bir nüfus için uygun binalara ve konaklama yerlerine sahiptir. Ayrıca Ukrayna, madde 121/3’ün sınırlandırma meselesi ile değil daha çok deniz alanlarına sahip olma meselesi ile ilgili olduğunu belirterek, UAD’nin Serpents Adası’nı kayalık olarak değerlendirip kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge tanımlamaması ihtimaline karşı önlem almak istemiştir.³⁴⁹

Mahkeme, yaptığı değerlendirmeler neticesinde Serpents Adası’nın 121/3 gereği bir kayalık mı yoksa madde 121/2 gereği bir ada mı olduğunu değerlendirmeyi gereksiz görmüştür.³⁵⁰ Mahkeme, Serpents Adası’nın yaratabileceği deniz alanlarının zaten Ukrayna anakarası tarafından yaratıldığını; Serpents Adası, Ukrayna’nın iddia ettiği gibi madde 121/2 gereği ada olarak değerlendirilse bile anakara tarafından oluşturulan sınırı genişletemeyeceğini belirtmiştir.³⁵¹ Bu sebeplere dayanarak Serpents Adası’nın varlığının geçici eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesini gerektirmediği ve bu yüzden ada statüsünün değerlendirilmesinin gerekmediği sonucuna varmıştır.³⁵²

Mahkeme, taraflar tarafından anlaşıldığı üzere, Serpents Adası’na 12 dm genişliğinde karasuları tanımlamıştır.³⁵³ Mahkeme, her ne kadar Serpents Adası’nın hukuki statüsüne ilişkin bir değerlendirme yapmamış olsa da ulaşılan çözümün, Serpents Adası’nın bir kayalık olarak muamele görmesi ile aynı etkiyi yaratacağı sonucuna varmıştır.³⁵⁴

9. Nikaragua v. Kolombiya Davası (2012)

2012 yılında Nikaragua v. Kolombiya davasında UAD, Quitasueno, Roncador, Serrana, Albuquerque Cays ve East-Southeast Cays coğrafi formasyonlarının hukuki statüsü konusunda karar vermiştir.

Quitasueno’da bulunan formasyonlardan biri olan QS32, madde 121/1 gereği ada olmanın şartlarını taşımaktadır.³⁵⁵ UAD, Kolombiya’nın QS32 üzerinden 12 deniz millik karasuları hakkına sahip olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, taraflarca QS32’nin bir kayalıktan başka bir şey olduğu ileri sürülmediği için kayalık olarak kabul etmiştir.³⁵⁶ Quatusueno, insan barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan bir kaya olduğundan, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta

³⁴⁸ Karadeniz Davası para. 180.

³⁴⁹ Uğur Bayıllıoğlu, “Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitler”, *Çankaya University Journal of Law*, Vol. 7, No.1, Mayıs 2010, s. 29.

³⁵⁰ Karadeniz Davası para. 187.

³⁵¹ Karadeniz Davası para. 187.

³⁵² Karadeniz Davası para. 187.

³⁵³ Karadeniz Davası para. 188.

³⁵⁴ Yoshifumi Tanaka, “Reflections on Maritime Delimitation in the Romania/Ukraine Case Before the international Court of Justice”, *Netherlands International Law Review*, Vol. 56, Issue 03, December 2009, s. 409.

³⁵⁵ Nikaragua v. Kolombiya, para. 37, 181. Quitasueno hakkında daha ayrıntılı bilgi, çalışmamızın Birinci Bölüm.I.B.4 alt başlığında bulunabilir. Bakınız: sayfa 19.

³⁵⁶ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 183.

sahanlığı yoktur.³⁵⁷ Mahkeme, Quatusueno'nun insan barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan bir kayalık olduğunu belirtmesine rağmen formasyon özelinde madde 121/3 şartlarını incelememiş ve bu kararında sadece taraf beyanlarına dayanmıştır.

Nikaragua, Roncador, Serrana, Alburquerque Cays, East-Southeast Cays, Serranilla ve Bajo Nuevo formasyonları hakkında insan barınmasına imkân vermedikleri veya kendilerine ait ekonomik hayatları olmadığından bahisle, ilgili formasyonların -madde 121/3 gereği- kayalık olduklarını iddia etmiştir.³⁵⁸ İlgili formasyonların boyut olarak küçük olduklarını, üzerlerinde yaşayan herhangi bir yerleşik nüfus bulunmadığını ve kendilerine ait ekonomik yaşamları olmadığını belirterek sadece karasularına sahip olabileceklerini savunmuştur.³⁵⁹

Kolombiya, Roncador, Serrana, Alburquerque Cays, East-Southeast Cays, Serranilla ve Bajo Nuevo formasyonlarının insan barınmasına imkân verdikleri veya kendilerine ait ekonomik hayatları olduğunu belirterek, ilgili formasyonların -madde 121/2 gereği- karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanları sahibi formasyonlar olduklarını savunmuştur.³⁶⁰ Roncador, Serrana, Alburquerque (North Cay), East-Southeast Cays ve Serranilla'da Kolombiya silahlı kuvvetleri müfrezeleri için konutlar ve tesislerin varlığı, adaların birçoğunda iletişim tesisleri, helikopter pistleri ve bazılarında ise yerel balıkçı faaliyetlerinin bulunduğu işaret edilmiştir.³⁶¹

UAD, Roncador, Serrana, Alburquerque Cays ve East-Southeast Cays formasyonlarını³⁶² madde 121/3 açısından değerlendirmemiştir. Mahkeme, Romanya v. Ukrayna Davası kararına atıfta bulunarak ilgili adaların madde 121/2 gereği ada mı oldukları yoksa madde 121/3 gereği kayalık mı olduklarını belirlemenin gereksiz olduğunu düşünmüştür.³⁶³ Gerçekten de Mahkeme, değerlendirmenin gereksizliğini vurgulamış ve Romanya v. Ukrayna Davası'nda UAD'nin, Serpents Adası'nı değerlendirmesine benzer bir yol izlemiştir. Buna göre Mahkeme, Roncador, Serrana, Alburquerque Cays ve East-Southeast Cay adalarının sadece 12 millik karasuları hakkına sahip olduğuna karar vermiştir.³⁶⁴ İlgili adalar, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olsalar dahi San Andrés, Providencia ve Santa Catalina adaları tarafından oluşturulan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarıyla tamamen örtüşeceği için Mahkeme, daha küçük adaların hukuki statüsünü belirlemenin gerekli olmadığı sonucuna varmıştır.³⁶⁵

Mahkeme bahsedilen coğrafi formasyonlar hakkında yapmış olduğu değerlendirmelerden adalar rejimi üzerine çıkarımlarda bulunulabilir. Quatusueno'yu önce madde 121/1 gereği ada olarak tanımlayan Mahkeme, ardından madde 121/3 gereği bir kayalık olduğu kararına varmıştır. Ayrıca

³⁵⁷ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 238.

³⁵⁸ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 170, 171.

³⁵⁹ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 171.

³⁶⁰ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 173.

³⁶¹ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 173.

³⁶² Mahkeme, Serranilla ve Bajo Nuevo'nun denizdeki ilgili alan dışında kaldığını bu yüzden kendisinin deniz yetki alanlarının kapsamını belirlemeye çağırılmadığına karar vermiştir. Mahkeme, San Andrés, Providencia ve Santa Catalina adalarından tanımlanabilecek 200 millik deniz alanlarının, her olasılıkta, Serranilla ve Bajo Nuevo'ya tanımlanabilecek herhangi benzer deniz alanıyla örtüşeceğini belirtmiştir. Bakınız: Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 175. Denizdeki ilgili alan için bakınız: Nikaragua v. Kolombiya Davası, para 168, s. 67.

³⁶³ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 180.

³⁶⁴ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 180.

³⁶⁵ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 180.

Mahkeme, madde 121/3 hükmünden “istisna” olarak bahsetmektedir.³⁶⁶ Buna göre, madde 121/3 kayalık hükmü, madde 121/1 ve madde 121/2’nin alt kümesini ve istisnasını oluşturmaktadır. Çıkarım olarak, madde 121/1’deki genel ada kavramının, hem insan barınmasına imkân veren veya kendine ait ekonomik hayatı olan adaları hem de insan barınmasına imkân vermeyen ve kendine ait ekonomik hayatı olmayan adaları yani kayalıkları kapsadığı söylenebilir.³⁶⁷

10. Kosta Rika v. Nikaragua Davası (2018)

2018 yılında UAD tarafından karara bağlanan Kosta Rika v. Nikaragua Davası’nda konumuz açısından iki uyumsuzluk incelenecektir. Mahkeme, Nikaragua’ya ait olan Cayos de Perlas formasyonu ve Corn Adaları’nın statüsü konusunda karar vermiştir.

Konumuza ilişkin olarak taraflar arasındaki ilk uyumsuzluk, Corn Adaları ve Cayos de Perlas kıyılarının bazı kısımlarının Nikaragua’nın ilgili kıyılarına dahil edilmesiyle ilgilidir.³⁶⁸ Mahkeme, Corn Adaları’nın sahillerinin bir kısmının ilgili kıyılara dahil edilmesi kararını verirken, Cayos de Perlas’ın kıyılarının ilgili kıyılara dahil edilmemesi gerektiği yönünde karar vermiştir.³⁶⁹ Mahkeme’nin Cayos de Perlas bağlamında böyle karar vermesinin sebebi olarak Nikaragua’nın, madde 121 gereği ilgili formasyonun, insanın barınmasına imkan vermesi veya kendine ait ekonomik hayatı olması konusunda herhangi bir kanıtı öne sürmemiş olmasıdır.³⁷⁰ Bu yetersiz gerekçeyle Cayos de Perlas’ın Mahkeme tarafından kayalık olarak değerlendirildiği ve sınırlamada bu yüzden etki tanınmadığı sonucuna ulaşılabilir.³⁷¹ Mahkeme, Cayos de Perlas’ın madde 121/3’teki unsurları taşınamaması konusunda daha somut gerekçelere dayanmalı ve özellikle değerlendirmelerini Güney Çin Denizi Tahkimi kararına atıfta bulunarak yapmalıydı.³⁷²

Konumuza ilişkin olan diğer uyumsuzluk ise Corn Adaları’nın esas nokta olarak dikkate alınıp alınmaması gerektiği konusundadır. Kosta Rika, Corn Adaları’nın esas nokta olarak dikkate alınmaması gerektiğini savunmaktadır.³⁷³ Nikaragua ise Corn Adaları’nın anakaraya yakınlığı göz önüne alındığında esas nokta olarak değerlendirilmemesinin Nikaragua kıyılarının bütünleyici bir parçasını haritadan sileceği görüşündedir.³⁷⁴ Nikaragua, Corn Adaları’nın, madde 121/3’teki şartları karşılayan bir ada olarak, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı oluşturma kapasitelerine işaret ederek esas nokta olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁷⁵

³⁶⁶ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 176, 180.

³⁶⁷ Yoshifumi Tanaka, “Reflections on the Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Colombia before the International Court of Justice”, **Leiden Journal of International Law**, Vol. 26, Issue 04, 2013, s. 911.

³⁶⁸ Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) and Land Boundary in the Northern part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua), Judgment of 2 February 2018, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2018**, para. 112. (Bu uyumsuzluktan, metin içinde ve dipnot olarak, Kosta Rika v. Nikaragua Davası olarak bahsedilecektir.)

³⁶⁹ Kosta Rika v. Nikaragua Davası para. 113.

³⁷⁰ Kosta Rika v. Nikaragua Davası para. 113.

³⁷¹ Uğur Bayıllıoğlu, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosta Rika-Nicaragua Kararında Adalar Hakkındaki Tespitlerine İlişkin Bazı Gözlemler”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Vol. 8, Sayı 2, 2018, s. 107.

³⁷² Bayıllıoğlu, *Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosta Rika-Nicaragua Kararında Adalar Hakkındaki Tespitlerine İlişkin Bazı Gözlemler*, s. 107.

³⁷³ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 139.

³⁷⁴ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 139.

³⁷⁵ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 139.

Corn Adaları, Nikaragua kıyılarından yaklaşık 26 mil açıktaki Karayip Denizi'nde bulunmakta ve Büyük Corn Adası 9,6 km², Küçük Corn Adası ise 3 km² yüzölçümüne sahiptir.³⁷⁶ Corn Adaları'nın toplam nüfusu yaklaşık 7400 kişidir.³⁷⁷

Mahkeme, geçici bir eşit uzaklık çizgisi oluşturmak amacıyla Corn Adaları'nın esas nokta olarak dikkate alınması gerektiği kararını vermiştir.³⁷⁸ Mahkeme'nin değerlendirmesi göre, Corn Adaları önemli sayıda nüfusa ev sahipliği yapmakta ve ekonomik yaşamını sürdürmektedir.³⁷⁹ Mahkeme, madde 121/3' öngörülen "insan barınmasına imkân vermek" ve "kendine ait ekonomik hayatı olmak" unsurlarının Corn Adaları tarafından fazlasıyla karşılandığını belirtmiştir.³⁸⁰ Buna göre Corn Adaları, tam yetkili ada olarak değerlendirilmiştir. Mahkeme tarafından Cayos de Perlas'ın Madde 121/3'te belirtilen unsurları nasıl karşılamadığı ayrıntılı olarak incelenmediği gibi Corn Adaları'nın da bu unsurları nasıl karşıladığı ayrıntılı olarak sunulmamıştır.

11. Filipinler Cumhuriyeti v. Çin Halk Cumhuriyeti Tahkimi (Güney Çin Denizi Tahkimi) (2016)³⁸¹

2016 yılında Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından karara bağlanan Filipinler v. Çin Tahkimi, madde 121'in yorumlanmasına ilişkin olarak uluslararası bir mahkeme tarafından girilen ilk ciddi örneği oluşturmaktadır.³⁸²

Güney Çin Denizi, Çin'in güneyinde, Filipinler'in batısında bulunan Batı Pasifik Okyanusu'nda yaklaşık 3,5 milyon km²'lik bir alanı kapsayan yarı kapalı bir denizdir.³⁸³ Güney Çin Denizi Tahkimi de esas olarak, Güney Çin Denizi'ndeki üç uyuşmazlık konusu ile ilgilidir. Bunlar, Güney Çin Denizi'ndeki deniz hak ve yetkilerin hukuki zemini, bölgedeki belirli coğrafi formasyonların statüsü ve Çin'in bölgede gerçekleştirdiği belirli eylemlerin hukuka uygunluğuna ilişkin uyuşmazlıklardır.³⁸⁴

Tahkim Mahkemesi, Filipinler'in 3,5 ve 7 numaralı taleplerine ilişkin karar vermek üzere madde 121'in yorumlanması gerektiğini belirtmiştir.³⁸⁵ 3 numaralı talep Scarborough Sığılığı'nın münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı hakkı doğurmayacağına ilişkin, 5 numaralı talep Mischief Resifi ve Second Thomas Sığılığı'nın Filipinler'in münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının parçası olduğuna, 7 numaralı talep ise Johnson Resifi, Cuarteron Resifi ve Fiery Cross Resifi'nin münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı hakkı doğurmayacaklarına yöneliktir.³⁸⁶ 3 ve

³⁷⁶ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 49.

³⁷⁷ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 49.

³⁷⁸ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 140.

³⁷⁹ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 140.

³⁸⁰ Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 140.

³⁸¹ Her ne kadar uluslararası davaları ve tahkimleri kronolojik olarak incelemek istesek de Güney Çin Denizi Tahkimi kararının içerdiği önem sebebiyle son sırada incelemenin daha doğru olduğunu düşündük. Madde 121/3 açısından yapılan geniş değerlendirme, ada-kayalık ayrımı açısından uluslararası mahkeme yorumları açısından tektir.

³⁸² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 474.

³⁸³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 3.

³⁸⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 2.

³⁸⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 473. Mahkeme ayrıca Filipinler'in 8 ve 9 no'lu taleplerine ilişkin yargı yetkisini belirlemek için de madde 121'in yorumlanmasını gerekli görmüştür.

³⁸⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 385.

7 numaralı talepler hakkında, Scarborough Sığılı, Johnson Resifi, Cuarteron Resifi ve Fiery Cross Resifi statülerinin madde 121/3 çerçevesinde tam yetkili ada mı yoksa kayalık mı olduğu şeklinde değerlendirme yapılacağı belirtilmiştir.³⁸⁷ 5 numaralı talep ise 8 ve 9 numaralı talepler ile birlikte ele alındığında, Spratly Adaları'ndaki tüm met oluşumlarının madde 121/3 çerçevesinde kayalık olup olmadıklarının değerlendirilmesine yol açmıştır.³⁸⁸

Bahsedilen coğrafi formasyonların hukuki statüsünün belirlenmesinden önce, madde 121/3'ün yorumlanması gerekmektedir. Mahkeme ilgili hükmü yorumlamak için öncelikle 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi (VAHS)'ne başvurmuştur.³⁸⁹ Genel yorum kuralını düzenleyen VAHS madde 31'in ilk paragrafında, *“bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır”* denmektedir. VAHS'nin 32. maddesi, tamamlayıcı yorum araçlarını düzenlemektedir. Buna göre, genel yorum kuralı uygulanmasından meydana gelen anlamı teyit etmek amacıyla veya yapılan yorumun, anlamı muğlak, anlaşılabilir, saçma veya makul olmayan bir sonuca götürmesi halinde, anlamın tespiti için antlaşmanın hazırlık çalışmalarına ve yapıma şartları dahil, tamamlayıcı yorum araçlarına başvurulabilir. Bu şekilde VAHS'nin ilgili maddelerini belirten Mahkeme, madde 121/3'ün yorumunda ilgili paragrafın metinsel ve bağlamsal yorumu, BMDHS'nin amacı ve hedefi ile hazırlık çalışmaları açısından yorumsal faaliyetlerde bulunmuştur.³⁹⁰

Tahkim Mahkemesi yapılacak yorum faaliyetinde devlet uygulamalarının önemine değinmek istemiştir. Bu sebeple, VAHS madde 31/3-b gereği *“ tarafların andlaşmanın yorumu konusundaki mutabakatını tespit eden andlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulamanın”* da dikkate alınacağını belirtmiştir.³⁹¹ Uluslararası Adalet Divanı ve Dünya Ticaret Örgütü içtihatlarına göre bir hükmün yorumlanmasına ilişkin olarak devletlerin mutabakata varabilmesi için aranan eşğin oldukça zor karşılanabileceğini belirten Mahkeme, madde 121/3'ün devletler tarafından yorumlanmasına ilişkin olarak halihazırda kendi yaptığı yorumdan farklı bir yorum mutabakatının bulunmadığı sonucuna varmıştır.³⁹² Mahkeme, devletlerarası uygulamaya yönelik ayrıntılı bir incelemede bulunmamıştır. Öğretide, Tahkim Mahkemesi, devlet uygulamalarını ayrıntılı olarak inceleydi madde 121/3'ün yorumlanmasına yönelik farklı sonuçlara ulaşılacağı vurgulanmıştır.³⁹³

11.1. Madde 121/3'ün Metinsel Yorumu

Mahkeme, bu minvalde, madde 121/3'ü oluşturan “kayalık”, “olumsuzluk ifadeleri “-me, -ma”, “sürdürmek”, “insan barınması”, “veya”, “kendine ait ekonomik hayat” ifadelerinin sırasıyla tanımlanması çabasına girişmiştir.

³⁸⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 392.

³⁸⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 393.

³⁸⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 476.

³⁹⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 477.

³⁹¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 476.

³⁹² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 552, 553.

³⁹³ Yann-huei Song, “The July 2016 Arbitral Award, Interpretation of Article 121(3) of the UNCLOS, and Selecting Examples of Inconsistent State Practices”, *Ocean Development & International Law*, Vol. 49, No. 3, 2018, s. 255.

Mahkeme, her şeyden önce, kayalık teriminin ne anlama geldiğine yönelmiştir. Nikaragua v. Kolombiya Davası kararına atıf yaparak, kayalık olmanın dahilinde jeolojik bir şartın bulunmadığını ifade etmiştir.³⁹⁴ Kayalık, bir ada kategorisidir ve herhangi bir jeolojik şartı olmaksızın “doğal olarak oluşmuş kara parçası” olarak tanımlanmaktadır.³⁹⁵

İlgili paragraftaki olumsuzluk ifadesi orijinal metinde “cannot” olarak geçmekte ve paragraf çerçevesinde “insan barınmasına imkân vermek veya kendine ait ekonomik hayatı olmak kapasitesine sahip olmamak” anlamına gelmektedir. Esasen, bir met oluşumunun statüsü belirlenirken belirleyici olan husus, ilgili met oluşumunun kapasitesine bakmaktır. Bu bakış açısı, incelenmesi gereken, bir met oluşumunun halihazırda bir nüfusa ev sahipliği yapması veya ekonomik hayatı olmasından daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Asıl tartışılan konu ise, bir met oluşumunun kapasitesine hangi açılardan bakılması gerektiğine ilişkindir. Bir met oluşumunun şu anki halinin kapasitesi mi ele alınmalı yoksa sadece geçmişteki kapasitesi ele alınabilir mi? Tahkim Mahkemesi bu soruya ilişkin olarak, met oluşumunun halihazırdaki iskân ve ekonomik durumunun değil, doğal haliyle insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı sürdürme kapasitesine sahip olmasının belirleyici olduğu düşüncesindedir.³⁹⁶

Tahkim Mahkemesi bir met oluşumunun insan yerleşimi ve ekonomik yaşamı açısından doğal kapasitesini etkileyecek faktörler olarak su, yiyecek, barınak, iklim, diğer yerleşim alanlarına olan uzaklık ve oluşumun çevresindeki geçim kaynakları potansiyeli gibi unsurları saymaktayken, ayrıca böyle soyut belirleyicilerin gerekmediğini de düşünmektedir.³⁹⁷ Met oluşumunun fiziksel özelliklerine yönelik bu tür kanıtlar, ilgili oluşumun statüsünün direkt ve açık bir şekilde tam yetkili bir ada veya kayalık olarak belirlenebileceği durumlarda önemli olabilir. Örneğin, bitki örtüsü olmayan, içilebilir su ve temel gıda maddeleri elde edilemeyecek bir oluşumun açıkça insan barınmasına imkân vermeyen özellikte olduğu sonucuna varılabilir.³⁹⁸ Bunun yanında, bazı oluşumlar için, sadece fiziksel özelliklere bakarak bir oluşumun kapasitesi hakkında karar vermenin zorluğu sebebiyle sınırda bir durum ortaya çıkabilir.³⁹⁹ Bu durumda met oluşumu doğal kapasitesi açısından değerlendirilmelidir. Bu gibi sınırda ve belirlemenin zor olduğu durumlarda en güvenilir kanıtlar genellikle, ilgili oluşumun tarihsel kullanımıdır.⁴⁰⁰

Bir met oluşumunun statüsü belirlenirken, insan müdahalesi neticesinde yapılan değişiklikler hariç tutularak, ilgili formasyonun doğal kapasitesi temelinde bir değerlendirme yapılmalıdır.⁴⁰¹ Met oluşumunun doğal kapasitesi açısından değerlendirilmesinde, ilgili oluşumun tarihsel kanıtları kullanılabilir.⁴⁰²

Bir met oluşumu, halihazırda insan barınmasına imkân vermiyor veya kendine ait ekonomik hayatı yoksa veya yapılan insan müdahalesi sebebiyle bu unsurların belirlenimi zorluk çıkarıyor veya sadece oluşumun fiziksel özelliklerinden böyle bir çıkarımda bulunamayacak kadar sınırda bir durum

³⁹⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 480.

³⁹⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 481.

³⁹⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 483, 545.

³⁹⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 546.

³⁹⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 548.

³⁹⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 548.

⁴⁰⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 548.

⁴⁰¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 541.

⁴⁰² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 484.

varsa, oluşuma ilişkin tarihsel kanıtlar en güvenilir başvuru kaynağıdır. Eğer bir met oluşumunda yaşamış istikrarlı bir topluluğun varlığı, tarihsel kanıtlardan çıkarılamıyorsa, bu oluşum açısından insan barınmasına imkân vermediği sonucuna ulaşılmalıdır.⁴⁰³ Mahkeme'nin deniz oluşumlarının - üzerindeki yapay müdahalelerden arındırılmış şekilde- doğal kapasitesini tespit etmek için dayanacağı tarihsel kanıtlara, oluşumun üzerindeki yoğun insan müdahalesi sebebiyle birçok durumda zor ulaşılabilir.⁴⁰⁴

Bir met oluşumunun doğal kapasitesinin tespitine yönelik olarak tarihsel kanıtlara başvurulması, halihazırda adanın kayalık özelliği göstermesi veya yapay müdahalelerin olabileceği durumlarda mümkün olabilir. Tarihsel olarak doğal kapasitenin tespitinde veya geleceğe yönelik olarak adanın doğal kapasitesinin zamanla değişip değişmeyeceği tartışılması gereken bir sorundur. Öğretide, bir met oluşumunun doğal kapasitesinin zamanla değişebileceği kabul edilmektedir.⁴⁰⁵ Buna rağmen, yapay müdahalelerden ayrı olarak yapılacak olan bir doğal kapasite değerlendirmesinde met oluşumu üzerindeki doğal değişikliklerin hesaba katılmaması gerekmektedir. Başka bir deyişle, doğal kapasitenin kendisi yapay müdahaleleri dışladığı için tarihsel kanıtlarda da bunu dikkate almak gerekmektedir.

Bir met oluşumundaki nüfusun savaş, kirlilik veya çevresel zarar sebebiyle uzun süre boyunca azalması durumlarında, oluşumun insan barınmasına imkân verme unsuruna hâlel gelmez.⁴⁰⁶ Başka bir deyişle, savaş, kirlilik ve çevresel zararlar etkisiyle met oluşumunun üzerindeki nüfus yok olsa bile, oluşumun insan yerleşimi kapasitesinin değişmeyeceği kabul edilmelidir. Nitekim bu doğal kapasiteye etki etmeyen sebepler, doğa kaynaklı değil fakat savaş, kirlilik ve çevresel zarar gibi insan kaynaklı sebepler olmalıdır.⁴⁰⁷ Böylece Mahkeme, doğa kaynaklı olan değişikliklerin bir met oluşumunun doğal kapasitesini zamanla değiştirebileceğini kabul etmektedir.

Doğal süreçlerle mümkün olabileceğinden daha şiddetli bir şekilde meydana gelen deniz seviyesindeki yükselmenin birincil sebebi olarak insan faaliyetleri gösterilmektedir.⁴⁰⁸ Kaye, insan kaynaklı deniz seviyesi yükselmesinin Tahkim Mahkemesi'nin değerlendirmesi içine girebilecek bir durum olduğunu ve adaların doğal kapasitesinin değişmediğini ve bu yüzden statülerinin de değişmemesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰⁹ Böylece insan kaynaklı iklim değişikliğinin bir sonucu olan deniz seviyesindeki yükselmenin bir tam yetkili adadaki insan barınmasına veya ekonomik hayata zarar vermesi halinde, met oluşumunun tam yetkili ada olma statüsü değişmeyecektir. Buna karşıt olarak, Tahkim Mahkemesi'nin yorumunda bahsettiği savaş, kirlilik ve çevresel zarar gibi durumların bir adaya verebileceği zararın geçici olacağı, deniz seviyesindeki yükselmenin ise muhtemelen kalıcı

⁴⁰³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 549.

⁴⁰⁴ Reece Lewis, "International Legal Fictions: Lessons from the South China Sea Award", **Asian Journal of International Law**, Vol. 11, Issue 2, July 2021, s. 270.

⁴⁰⁵ Charney, s. 867; Gjetnes, s. 199.

⁴⁰⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 549.

⁴⁰⁷ Stuart Kaye, "The Law of the Sea Convention and Sea Level Rise after the South China Sea Arbitration", **International Law Studies, US Naval War College**, Vol. 93, Issue 01, 2017, s. 431.

⁴⁰⁸ Michael J. Strauss, "The Future of Baselines as the Sea Level Rise", **The Journal of Territorial and Maritime Studies**, Vol. 6, No. 2, 2019, s. 37.

⁴⁰⁹ Kaye, s. 431.

bir zarar vereceği vurgulanarak deniz seviyesindeki yükselmenin farklı değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir.⁴¹⁰

Sadece doğa kaynaklı etkilerle bir met oluşumunun doğal kapasitesinin değişebileceğinin savunulması ve halihazırda iklim değişikliği etkilerinin de insan kaynaklı olduğunun kabul edilmesi durumunda, doğal kapasite değişiminin gerçekleşebilmesi için çok uzun zaman geçmesi gerekecektir. Böylece “bir kere tam yetkili ada olan her zaman tam yetkili adadır”⁴¹¹ ile “bir kere kayalık olan her zaman kayalıktır” ilkeleri ortaya çıkabilir. Nitekim, iki statü arasındaki legal statü değişiminin gerçekleşebileceği durumlar oldukça kısıtlıdır.

Orijinal metinde “sustain” olarak ifade edilen “sürdürmek” kelimesi, olumlu anlamda esas olarak, insan barınmasına imkân verme veya kendine ait olan ekonomik hayatın devam ettirilmesi manasına gelmektedir.⁴¹² Mahkeme, “sürdürmek” kelimesinin paragraf bağlamında üç unsurdan oluştuğunu düşünmektedir: İlk olarak, temel ihtiyaçların desteklenmesi ve sağlanması; ikinci olarak, bu destek ve tedarığın kısa süreli olmaması; üçüncü olarak ise yine destek ve tedarığın en azından asgari olarak uygun bir standartta olması gerekliliğidir.⁴¹³ Böylece, insan barınmasına imkan verme veya kendine ait ekonomik hayatı olma koşullarının, temel ihtiyaçların en az asgari düzeyde ve uygun standartlar dahilinde belirli bir süre boyunca sağlanması durumunda gerçekleşebileceği sonucuna ulaşılmıştır. İnsan barınmasının sürdürülmesine yönelik olarak insanların uygun standartlar dahilinde hayatta ve sağlıklı tutulması gerekliliği belirtilmiştir.⁴¹⁴ İnsanların sadece hayatta tutulması veya sağlıklı olmaları haricinde “uygun standartlar” bağlamında bir düzey belirtilmiş olması, en temel ihtiyaçların ötesinde bir düzeyin sunulması anlamına gelebilir. Öğretide, “uygun standart” ifadesinin içerdiği sübjektiflik sebebiyle ilgili yorumun belirsizliğine değinilmiştir.⁴¹⁵

Mahkeme’ye göre “insan barınması” ifadesinde, üzerinde insan yaşamı için elverişli koşulların bulunduğu bir met oluşumunda insanların yerleşik şekilde kalmayı ve ikamet etmeyi seçerek kalıcı olmaları durumu karşılanmaktadır.⁴¹⁶ İnsanların yerleşim ve geçim biçimlerindeki farklılıkları da göz önüne alan Mahkeme, genel olarak insanlar için ortak olan yiyecek, içecek ve barınak ihtiyaçlarının met oluşumu üzerinden sağlanabilmesi halinde kalıcı ikamet şartının sağlanabileceğini belirtmiştir.⁴¹⁷

“Barınma” terimi her ne kadar kalıcı olarak bir insan topluluğunun barınmasını ifade etse de bu insan topluluğu özel olarak kişi sayısı ile bağdaştırılmamıştır. Mahkeme, tek bir kişi ile bu unsurun geçerliliğinin sağlanamayacağını belirtmiş, fakat insanların temel gereksinimlerinden olan arkadaşlık ve topluluk ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli olabilecek olan belirsiz kişi sayısına dikkat çekmiştir.⁴¹⁸ Yerli bir halk veya niyeti orada kalıcı şekilde yaşamak olan yerli olmayan halk da geniş

⁴¹⁰ Vincent P. Cogliati-Bantz, “Sea-Level Rise and Coastal States’ Maritime Entitlements”, **The Journal of Territorial and Maritime Studies**, Vol. 7, No. 1, 2020, s. 91.

⁴¹¹ Nilüfer Oral, “International Law as an Adaptation Measure to Sea-Level Rise and Its Impacts on Islands and Offshore Features”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 34, 2019, ss. 429-439; Oral tarafından “bir kere ada olan her zaman adadır (once an island always an island)” şeklinde kullanılmıştır.

⁴¹² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 485.

⁴¹³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 487.

⁴¹⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 487.

⁴¹⁵ Gullett, s. 14.

⁴¹⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 489.

⁴¹⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 490.

⁴¹⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 491.

bir topluluk olma şartı bulunmadığı için uzak atollerde bulunan birkaç birey veya aile topluluğu ile bu unsuru karşılayabilir.⁴¹⁹

Tüm bu değerlendirmelere rağmen Mahkeme, madde 121/3'ün bazı gerekli ayrımları yapmak konusunda eksik kaldığını belirtmiştir. Buna göre, insan barınmasına imkân vermek ile sadece insanların varlığı arasındaki farkı vurgulayacak yönlendirmede bulunulmadığı ve sadece insanların varlığından öte yerleşik insan barınmasını sürdürecektir bir coğrafi formasyonun fiziksel özelliklerinin neler olabileceği açıklanmamıştır.⁴²⁰

Tam yetkili bir ada ile kayalık arasındaki ayırt edici noktayı oluşturan “insan barınmasına imkân vermek” ile “kendine ait ekonomik hayatı olmak” unsurları, madde metninde “veya” (or) ifadesiyle ayrılmıştır. Ayırt edici noktayı oluşturan iki unsuru bağlayan “veya” ifadesinin anlamına yönelik iki görüş bulunmaktadır: İlki Mahkeme'nin vardığı bir sonuç olarak, ilgili unsurların ayrı değerlendirilmesini ve tam yetkili bir ada olmak için bu unsurlardan birinin karşılanmasının yeterli olduğunu savunmaktadır⁴²¹; diğer görüş ise Filipinler'in savunduğu kümülatif bir gerekliliği yansıtmakta ve tam yetkili bir ada olmak için her iki unsurun da birlikte karşılanması gerektiğini belirtmektedir⁴²². Buna göre Hakemlik Mahkemesi'nin de katıldığı ilgili unsurları ayrı değerlendiren görüşe göre, bir met oluşumunun tam yetkili ada statüsünü kazanması için ya insan barınmasına imkân vermeli ya da kendine ait ekonomik hayatı olmalıdır. Kümülatif görüşe göre ise bir ada, insan barınmasına imkân vermese de kendine ait ekonomik hayatı olduğu sürece, ya da tersi olarak, bir kayalık olarak değerlendirilecektir.

Tahkim Mahkemesi her ne kadar paragraftaki iki unsur arasındaki bağlantının ve çoğu durumda birlikte bulunacaklarının farkında olsa da⁴²³ ayrı olarak değerlendirilmeleri gerektiği görüşündedir: “...bir oluşum insan barınmasına imkân sağlayabilir, fakat ekonomik yaşamı destekleyecek kaynak sunmayabilir veya bir oluşum ekonomik yaşamı sürdürebilirken, oluşumun kendisinde insan barınmasına imkân verebilecek koşullar eksik olabilir.”⁴²⁴

Mahkeme'nin bu doğrultudaki diğer değerlendirmesi, paragrafın devamında düzenlenen “kayalıkların hiçbir münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığı yoktur” ifadesidir. Bahsedilen deniz alanları madde metninde “veya” (or) bağlacı ile ayrılmıştır. Hakemlik Mahkemesi, “veya” bağlacının “ve” olarak anlaşılması gerektiğinden bahsederek, aksi bir yorumlamanın açıkça saçma ve maddenin niyetine aykırı olacağını düşünmektedir.⁴²⁵

Tahkim Mahkemesi'nin üzerine yorum faaliyeti gerçekleştirdiği son unsur, “kendine ait ekonomik hayat” ifadesidir. Kaynakları kullanmak, geliştirmek ve dağıtmak ile ilgili olan ekonomik faaliyetin, “ekonomik hayat” unsurunu sağlaması için, belirli bir düzeyde faaliyette bulunacak yerel insan faktörünün de gerekli olacağı belirtilmiştir.⁴²⁶ Ek olarak, “sürdürme” (sustain) ifadesiyle birlikte

⁴¹⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 542.

⁴²⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 492.

⁴²¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 494.

⁴²² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 493.

⁴²³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 543.

⁴²⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 497.

⁴²⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 495.

⁴²⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 499.

okunduğunda, yerel insanların ekonomik faaliyetinin tek seferlik veya kısa süreli değil belirli bir zaman sürecek devamlı ekonomik faaliyet olması aranmaktadır.⁴²⁷

Hakemlik Mahkemesi ifadenin “kendine ait” bileşenine ayrı bir önem atfetmektedir. Bunun nedeni, “kendine ait” unsurunu karşılayabilen bir met oluşumunun bağımsız bir ekonomik yaşamı destekleyebilecek bir yapıda olduğunun kanıtlanmış olacağıdır.⁴²⁸ Ekonomik faaliyeti oluşturan kaynakların ve ekonomik faaliyete katılan insan topluluğunun çoğunlukla dışsal değil met oluşumundan kaynaklanan yani yerel olması gerekmektedir.⁴²⁹ Met oluşumuna veya üzerindeki insanlara herhangi bir faydası olmayan sadece maden çıkarma amaçlı ekonomik faaliyetlerin olması, met oluşumunun özne değil bir nesne olarak hizmet etmesi sebebiyle bağımsız bir ekonomik yaşamın olduğunu ispatlamaz.⁴³⁰ Aynı şekilde, met oluşumunun münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahanlığına dayanan ekonomik faaliyetleri, zaten halihazırda MEB ve kıta sahanlığı deniz alanına sahip olma şartı “kendine ait ekonomik hayatı olma” unsuru olduğu ve bir döngüsellik yaratacağı için bağımsız bir ekonomik yaşam olarak kabul edilmemiştir.⁴³¹ Karasuları ise farklı değerlendirilmiştir. Bir met oluşumunun karasularına sahip olması tam yetkili bir ada veya kayalık olması fark etmeksizin madde 121 tarafından kabul edilmiştir. Burada bir döngüsellik oluşmayacağı için, karasularına dayanan ekonomik faaliyetler met oluşumunun kendisiyle bağlantılı olması koşuluyla bağımsız bir ekonomik yaşam olarak kabul edilir.⁴³² Hakemlik Mahkemesi bu durumla alakalı olarak, sadece karasularındaki mineral kaynaklarını çıkarmaya yönelik ekonomik faaliyetler ile bir açık deniz balıkçısının karasularında avlanması olaylarının bağımsız bir ekonomik yaşam oluşturmak için yeterli olmadığını belirtmiştir.⁴³³

İnsan barınmasına imkân vermek ve kendine ait ekonomik hayatı olmak unsurlarının sadece tek bir adadan değil, birden fazla ve birbirleriyle ilgili coğrafi formasyonlardan edinilmesi hali, Tahkim Mahkemesi tarafından ayrıca değerlendirilmiştir. Buna göre, insan yerleşimi ve ekonomik yaşam açısından birden fazla oluşumdan yararlanarak yaşayabilen topluluklar ile ekonomik yaşamı birden fazla oluşuma yayılan adalar, sırf bu durumlardan dolayı ilgili unsurları karşılamadığı şeklinde değerlendirilemez.⁴³⁴

Madde 121/3’ün her met oluşumu açısından ayrı ayrı değerlendirilmesi, uzak adalar ve küçük ada halklarının yaşam tarzlarıyla uyumlu olmayacaktır.⁴³⁵ Uzak ve/veya küçük adaların, adalardaki insanların geleneksel yaşam tarzlarına uygun olarak, adaların madde 121/3 unsurları için bütünü tamamlayan “*ağın parçaları olmaları halinde*” bu adalar ayrı ayrı değerlendirilmeyecektir.⁴³⁶ Özellikle ekonomik yaşam açısından dış tedarike bağlı bir ekonomik düzenin bağımsız olmayacağı belirtilirken, bu tür adalar açısından bağımsızlığa hâlel getiren bir durum bulunmamaktadır.⁴³⁷

⁴²⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 499.

⁴²⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 500.

⁴²⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 500, 543.

⁴³⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 500, 543.

⁴³¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 502.

⁴³² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 503.

⁴³³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 503, 543.

⁴³⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 544.

⁴³⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 547.

⁴³⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 547.

⁴³⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 547.

İnsan barınmasına imkan vermek unsuru karşılandığı hallerde, yerleşim için gerekli bir koşul olarak dış destek sonucu bu yerleşim sağlanmışsa, ilgili unsur karşılanmamış sayılır.⁴³⁸ Dışarıdan gelerek hizmet gören devlet memurları ve askerler, bir oluşumun insan yerleşimi şartını sağlayamazlar.⁴³⁹ Devletler tarafından, insan barınmasına elverişli olmayan met oluşumları üzerine potansiyel MEB faydalarını edinmek için gerçekleştirilen iskan faaliyetleri, madde 121/3'ün amacıyla ters düşecektir.⁴⁴⁰ Bu tarz iskan faaliyetleri neticesinde met oluşumlarının doğal kapasitesini belirlemek şüphesiz ki zorlaşacaktır. Bu yüzden, MEB öncesi döneme dair kanıtlar, aynı zamanda kötü niyetli iskân faaliyetleri öncesine dayanacağı için zaman zaman çağdaş kanıtlardan daha değerli olabilir.⁴⁴¹

11.2. Madde 121/3'ün Bağlamsal ve BMDHS'nin Amacı ve Hedefi Açısından Yorumlanması

Tahkim Mahkemesi, madde 121/3'ün bağlamsal olarak iki yönden yorumlanması gerektiğini düşünmektedir. İlk olarak tam yetkili adalar, kayalıklar ve cezir yükseklikleri bağlamında; ikinci olarak ise MEB ve kıta sahanlığı bağlamında ve ayrıca BMDHS'ye MEB düzenlemesinin getirilmesindeki amaç doğrultusunda yorumlanması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴²

11.2.1. Adalar, Kayalıklar ve Cezir Yükseklikleri Bağlamı

Tahkim Mahkemesi, cezir yükseklikleri (madde 13) ve adalar (madde 121) için “doğal olarak oluşmak” ve “arazi sahası olmak” unsurlarının ortak olduğunu belirterek bir cezir yüksekliğinin veya su altı oluşumunun insan müdahalesiyle bir adaya dönüştürülemeyeceği gibi bir kayalığın da ıslah faaliyetleri yoluyla tam yetkili bir adaya dönüştürülemeyeceğini belirtmiştir.⁴⁴³ Bir sınırlama hükmü olan madde 121/3'ün amacıyla tutarlı olarak, teknolojik gelişmelerle kayalıklar üzerinde yapılacak ıslah faaliyetleri neticesinde diğer devletlerin ve/veya insanlığın ortak mirası olan saha bölgesinin zararına olacak şekilde deniz bölgelerini genişletme eylemlerine izin verilemez.⁴⁴⁴ Hakemlik Mahkemesi madde 121/3'ü, “*yapay eklemeler olmaksızın insan barınmasına imkan vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan...*” şeklinde anlamaktadır.⁴⁴⁵

Hakemlik Mahkemesi, Spratly Adaları'ndaki met oluşumlarının çoğunda tuzdan arındırma tesisleri ve ekilmiş işlenebilir toprak gibi önemli ölçüde yapay eklemeler tespit etmiştir.⁴⁴⁶ Yapay eklemeler olmaksızın yapılacak değerlendirmeyi esas alan Mahkeme, oluşumların doğal halinin değerlendirilmesinin yoğun insan müdahalesi sebebiyle zor olduğu durumlarda, önemli insan sebepli

⁴³⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550.

⁴³⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550.

⁴⁴⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550.

⁴⁴¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550: Mahkeme aynı analizin kendine ait ekonomik hayatı olma unsuruna da uygulanması gerektiği görüşündedir.

⁴⁴² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 507.

⁴⁴³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 508.

⁴⁴⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 509.

⁴⁴⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 510.

⁴⁴⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 511.

değişiklerin başlamasından önceki durumlara dair kanıtları dikkate alarak bu yönde statü değerlendirmesi yapılması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴⁷

Bir kayalık üzerinde gerçekleştirilecek olan yapay müdahalelerin hangi aşamada ilgili formasyonun statüsünü etkileyebileceği değinilmesi gereken bir konudur. Bir kayalık üzerinde gerçekleştirilen müdahalelerin salt modern teknolojiyi içermesi sebebiyle doğal kapasiteyi yansıtmayacağını savunmak uygun gözükmemektedir.⁴⁴⁸ Nitekim, bir insan topluluğunun bir adada belli yapay müdahalelerde bulunmadan barınmalarını veya ekonomik hayatlarını sürdürmelerinin pek mümkün olmaması, yapay müdahalelerde bulunmanın tamamen engellenmediği manasına gelebilmektedir.⁴⁴⁹ Yapay müdahalenin kendisinden ziyade ilgili coğrafi formasyon üzerindeki etkisini dikkate almak, ilgili formasyonun doğal kapasitesi üzerindeki tesirinin belirlenmesi açısından daha doğrudur.⁴⁵⁰

11.2.2. Madde 121/3 ile Münhasır Ekonomik Bölgenin Amacı Arasındaki Bağlantı

Tahkim Mahkemesi'nin değerlendirmesine göre madde 121/3'ün anlamı, BMDHS'deki münhasır ekonomik bölge düzenlemesiyle arasındaki bağlantının anlaşılması halinde daha sarıh bir şekilde ortaya çıkacaktır.⁴⁵¹ Nitekim Mahkeme, münhasır ekonomik bölge deniz alanının BMDHS'de düzenlenmesi nedeniyle, bir dengeleyici olarak madde 121/3 düzenlemesinin getirildiğini düşünmektedir. Nitekim, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde münhasır ekonomik bölge kurumu düzenlenmediği gibi, madde 121/3'teki gibi bir düzenleme de öngörülmemiştir.⁴⁵²

Devletlerin deniz alanları üzerindeki egemenlik alanını genişleten MEB ve uluslararası deniz yatağı düzenlemeleri ilk kez BMDHS'yle düzenlenmiştir. MEB, BMDHS'yle düzenlenmeden önce dahi, yaygınlaşmasının neticesi olarak, kıyı devletine örf ve âdet hukuku gereği MEB ihdası konusunda yetki verildiği ileri sürülmüştür.⁴⁵³

MEB deniz alanı genişliği, madde 57'de karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren azami 200 deniz mili olarak düzenlenmiştir. BMDHS'de getirilen bu düzenlemeyle birlikte, denizlerin yüzde 36'sının devletlerin egemenliği altına girme tehlikesi doğmuştur.⁴⁵⁴ Nitekim uluslararası deniz hukukundaki genel eğilim çok uzun süredir⁴⁵⁵, devletlerin egemenliğinin genişlemesi ve açık deniz alanının azalması şeklinde devam etmektedir.

⁴⁴⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 511.

⁴⁴⁸ Gullett, s. 19.

⁴⁴⁹ Yoshifumi Tanaka, *The South China Sea Arbitration: Toward an International Legal Order in the Oceans*, First Edition, Oxford: Hart Publishing, 2019, s. 91.

⁴⁵⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 550.

⁴⁵¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 512.

⁴⁵² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 512.

⁴⁵³ Kuran, s. 252.

⁴⁵⁴ Toluner, s. 272.

⁴⁵⁵ 1945 yılında Truman Deklarasyonu'yla başlayan kıta sahanlığı tahsisi, çok kısa sürede örf ve âdet kuralı oluşturmuş ve hem 1958 Cenevre Sözleşmelerinde hem de 1982 Sözleşmesi'nde düzenlenmiştir. 1970'li yıllardan itibaren yaygınlaşan MEB ise ilk kez 1982 Sözleşmesi'yle tedvin edilmiştir. İlgili düzenlemeler öncesinde devletlerin egemenliği, karasuları ve bitişik bölge deniz alanları ile sınırlıydı. Yapılan düzenlemelerle devletlerin egemenlik alanı fazlasıyla artarken açık deniz alanları azalmıştır.

Gerek Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı öncesi çeşitli ülkeler tarafından MEB lehine yapılan bildirelerden⁴⁵⁶ gerekse de Deniz Yatağı Komitesi ve Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı sırasında devletlerin tutumlarının değerlendirilmesi neticesinde yapılacak ortak bir çıkarım, kıyı devletinin MEB bölgesinden elde edeceği faydanın esas amacının kendi nüfusunun yararına kullanması olduğu sonucuna varılabilir.⁴⁵⁷

200 deniz mili gibi geniş bir deniz alanını kapsayabilecek olan MEB deniz alanının, nüfusun faydasına kullanılma amacı göz önüne alınarak madde 121/3 ile arasındaki ilişkiye değinilmelidir. Madde 121'in ikinci ve üçüncü fıkraları birlikte okunduğunda, bir adanın münhasır ekonomik bölgeye hak kazanabilmesinin koşulu olarak "insan barınmasına imkân vermek" koşulunun olduğu görülecektir. Bu düzenleme, MEB'in amaçları doğrultusunda değerlendirildiğinde bağlamsal olarak tutarlıdır. Nitekim, çorak ve meskûn bir adaya tahsis edilecek MEB, o adada herhangi bir insan yaşamayacağı için MEB'in amacıyla tutarlı olmayacaktır.⁴⁵⁸

Madde 121/3'te geçen "insan barınması" ile MEB arasındaki bağlantı değerlendirildiğinde Tahkim Mahkemesi, bir met oluşumunun üzerindeki değişmeyen, kalıcı bir topluluğun doğal nüfusu oluşturduğunu ve MEB kaynaklarından elde edilebilecek faydaların lehlerine korunabileceğini belirtmiştir.⁴⁵⁹

11.2.3. Madde 121/3'ün Hazırlık Çalışmaları

Bir hukuk metninin hazırlık çalışmalarının değerlendirilmesi, o kuralın anlamının ortaya çıkarılmasında yardımcı bir işlev görür. Nitekim hukuktaki temel yorum metotlarından biri olan tarihsel yorum metodunda, hukuk metninin anlamını ortaya çıkarabilmek için hukuk metnini ortaya koyanın sübjektif iradesi yorum konusu edilir. Bu noktada, tezimizin metodolojisi çerçevesinde, ilk bölümde, BMDHS hazırlık çalışmaları adalar tanımı çerçevesinde incelenmektedir. Yine de bu alt başlıkta, Hakemlik Mahkemesi'nin madde 121/3 çerçevesindeki hazırlık çalışmaları değerlendirmesinin sonuçlarından kısaca bahsedilmektedir.

Her şeyden önce Hakemlik Mahkemesi, madde 121'i oluşturan temel uzlaşma metni görüşmelerinin kayıtları olmadığı için, üçüncü paragrafın yorumlanmasında hazırlık çalışmaları yardımının her zaman eksik olacağını belirtmiştir.⁴⁶⁰ Bunun dışında yaptığı değerlendirmelerle bir dizi sonuca ulaşmıştır. Öncelikle Madde 121/3'ün, insanlığın ortak mirası olarak düzenlenmiş uluslararası deniz yatağı alanına yapılacak haksız müdahalelerin ve devletlerin üzerinde hak iddia edebildiği deniz alanlarının adaletsiz dağılımının önlenmesi amaçlarıyla düzenlendiğini belirtmiştir.⁴⁶¹ Diğer bir sonuç olarak ise hazırlık görüşmeleri sırasında, adalar için getirilmek istenen yüzölçümü, nüfus büyüklüğü ve uzaklık gibi her durumun kendi şartlarına göre değerlendirilmesini dışlayan soyut kriterlerin hepsi reddedilmiştir.⁴⁶² Bunun nedeni şüphesiz, adaların bu şekilde soyut kriterler etrafında

⁴⁵⁶ İlgili bildireler için bakınız: Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 514.

⁴⁵⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 513-515.

⁴⁵⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 516, 517.

⁴⁵⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 542.

⁴⁶⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 534.

⁴⁶¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 535.

⁴⁶² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 537, 538.

sınırlandırılmasının yaratacağı adaletsizliktir. Küçük adalarda yoğun insan nüfusu olabileceği gibi büyük adalar çorak ve meskûn pekâlâ olabilir. BMDHS hazırlık görüşmeleri sonucunda, yoğun insan nüfusu olan küçük adaların MEB ve kıta sahanlığı gibi esasında üzerindeki nüfusun faydasına olacak şekilde ekonomik çıkarlar sağlayan deniz alanlarına sahip olamaması, fakat yüzölçümü olarak büyük bir ada olmasına rağmen çorak ve meskûn bir adanın sırf yüzölçümünden dolayı MEB ve kıta sahanlığına sahip olabilmesi yerine her bir ada için yeniden bir değerlendirme gerektirecek olan madde 121/3'teki uzlaşma dili⁴⁶³ seçilmiştir.

11.3. Tahkim Mahkemesi Yorumunun İlgili Met Oluşumlarına Uygulaması

Tahkim Mahkemesi'nin yorumu neticesinde yaptığı değerlendirmeden sonra Güney Çin Denizi'ndeki coğrafi formasyonların statüleriyle ilgili kararını vermiştir. 3, 6 ve 7 numaralı talepler bağlamında hukuki statülerinin belirlenmesi gereken Scarborough Sığılığı, Kuzey Gaven Resifi, McKennan Resifi, Johnson Resifi, Cuarteron Resifi ve Fieri Cross Resifi⁴⁶⁴ hakkında yapılan ön değerlendirme sonucunda Hakemlik Mahkemesi, hepsinin madde 121/1 gereği ada oldukları kararına varmıştır.⁴⁶⁵ Yapılan sonraki değerlendirmede Hakemlik Mahkemesi, ilgili met oluşumlarının, madde 121/3 gereği, doğal halleriyle insan barınmasına imkan vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıklar olduğu kararını vermiştir.⁴⁶⁶

Tahkim Mahkemesi, Scarborough Sığılığı'nın doğal haliyle tatlı su, bitki örtüsü ve yaşam alanından mahrum olması ve bu özelliklere sahip olan oluşumlardan da uzak olması sebeplerine dayanarak kayalık olduğuna karar vermiştir.⁴⁶⁷ Mahkeme, McKennan Resifi'nin açıkça insan barınmasına imkan vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan doğal koşullara sahip olduğundan bahisle kayalık olduğuna karar vermiştir.⁴⁶⁸ Johnson Resifi, Cuarteron Resifi, Fieri Cross Resifi ve Kuzey Gaven Resifi'nin doğal halleriyle kayalık olduğunu ve Çin'in kayalık üzerinde gerçekleştirdiği tesis inşa faaliyetleri ve genel olarak yapay müdahalelerin ilgili met oluşumlarının doğal kapasiteleriyle belirlenen statülerini değiştirmeyeceğini ifade etmiştir.⁴⁶⁹

5 numaralı talep ile 8 ve 9 numaralı taleplerin birlikte ele alınması sonucunda değerlendirilen Spratly Adaları'ndaki tüm met oluşumlarının adalar statüsü açısından yapılan değerlendirmesi⁴⁷⁰ neticesinde, Tahkim Mahkemesi tarafından hiçbir met oluşumuna tam yetkili ada statüsü verilmemiştir. Tahkim Mahkemesi yaptığı değerlendirme neticesinde, Spratly Adaları'ndaki tüm met oluşumlarının, doğal halleriyle, madde 121/3 anlamında insan barınmasına imkân vermeyen veya kendine ait ekonomik hayatı olmayan kayalıklar olduğunu belirtmiştir.⁴⁷¹

Tahkim Mahkemesi, Spratly Adaları'nda konumlanmış önemli met oluşumlarını tam yetkili ada ve kayalık ayrımı çerçevesinde değerlendirmiştir. Değerlendirme öncesinde, Spratly Adaları'nda

⁴⁶³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 537.

⁴⁶⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 281, 282, 385, 392.

⁴⁶⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 1203/B-3-b.

⁴⁶⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 1203/B-6.

⁴⁶⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 554-556.

⁴⁶⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 569, 570.

⁴⁶⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 557-568.

⁴⁷⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 393-396.

⁴⁷¹ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 1203/B-7-a.

önemli met oluşumlarının tamamının kıyı devletleri tarafından tesisler inşa edilmiş veya asker ya da memur yerleştirilmiş halde olduğunu tespit etmiştir.⁴⁷² Met oluşumlarının statüsünü değiştirmek ve bu sayede MEB deniz alanı elde edebilme imkanı yaratma maksadıyla yapılmış olabilecek olan met oluşumlarının doğal durumlarını köklü değiştirecek yapay müdahalelere rağmen, Mahkeme tarafından tarihsel kanıtlara dayanarak doğal kapasitelerinin araştırılacağı belirtilerek doğal kapasitenin belirleyici önemine vurgu yapılmıştır.⁴⁷³

Spratly Adaları üzerindeki met oluşumlarının statüsü üzerine değerlendirme yaparken Tahkim Mahkemesi, tam yetkili ada statüsünün kazanılmasında adalar üzerindeki bazı özelliklerin varlığını ve niteliğini araştırmıştır. Buna göre ilgili met oluşumları; içilebilir tatlı suyun varlığı, bitki örtüsü, toprak ve tarımsal potansiyeli, balıkçıların varlığı ve ekonomik faaliyetler açılarından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.⁴⁷⁴ Mahkeme'nin yaptığı değerlendirmede araştırmaya tabi olan Itu Aba, Thitu, West York, Spratly Adası, South-West Cay ve North-East Cay met oluşumlarının, madde 121/3 gereği insan barınmasına imkan vermedikleri veya kendilerine ait ekonomik hayatları olmadığından bahisle birer kayalık olduklarına karar verilmiştir.⁴⁷⁵ Ayrıca, Spratly Adaları'nda bulunan ancak bahsedilen ve değerlendirilen adalar kadar önemli olmayıp kendine ait ekonomik hayatı olması kistasına ilişkin daha az kapasiteye sahip olan diğer tüm met oluşumlarının da kayalık olduğuna karar verilmiştir.⁴⁷⁶

12. Adalar Rejimi ve Uluslararası Teamül Hukuku

1981 yılında Jan Mayen Davasına ilişkin Uzlaştırma Komisyonu⁴⁷⁷, BMDHS madde 121'in uluslararası hukukun mevcut durumunu yansıttığını belirtmiştir.⁴⁷⁸ Komisyon ilgili değerlendirmeyi yaparken hiçbir kanıt sunmamış⁴⁷⁹ ve 121. Maddenin tamamına atıfta bulunmuştur.⁴⁸⁰ Davaya uygulanacak olan hukuk, madde 121'in ilk ve ikinci paragrafları ile kısıtlı olduğu dikkate alındığında, Uzlaştırma Komisyonunun sadece bu fıkraları teamül hukuku olarak kabul ettiği yorumları yapılmıştır.⁴⁸¹

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, tarafların 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS'ye taraf olmamaları sebebiyle uyuşmazlıkta uygulanacak olan hukuku uluslararası teamül hukuku olarak belirlemiştir.⁴⁸² Ayrıca Mahkeme, her iki tarafın da BMDHS'nin mevcut davayla ilgili olan hükümlerinin çoğunun teamül hukukunu yansıttığı konusunda hemfikir olduğunu

⁴⁷² Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 578.

⁴⁷³ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 578.

⁴⁷⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 580-614

⁴⁷⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 625, 626.

⁴⁷⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 625, 626.

⁴⁷⁷ Uzlaştırma Komisyonu, halihazırdaki madde 121'in taslak halini bu şekilde değerlendirmiştir. İlgili taslak madde, daha sonra kabul edilerek aynı şekilde madde 121 halini almıştır.

⁴⁷⁸ Conciliation Commission on the Continental Shelf area between Iceland and Jan Mayen: Report and recommendations to the governments of Iceland and Norway, Decision of June 1981, **Reports of International Arbitral Awards**, Vol. 27, United Nations, s. 10.

⁴⁷⁹ Churchill ve Lowe, s. 127.

⁴⁸⁰ Kwiatkowska ve Soons, s. 174.

⁴⁸¹ Tanaka, *The International Law of the Sea*, s. 84.

⁴⁸² Katar v. Bahreyn Davası, para. 167.

da paylaşmıştır.⁴⁸³ UAD ilgili davada, madde 121/1 ve madde 121/2 hükümlerini uluslararası teamül hukukunun bir parçası olarak ele almıştır.⁴⁸⁴

Katar v. Bahreyn Davası kararında Divan, madde 121/3'ün uluslararası teamül hukuku niteliğine değinilmemiş olsa da madde 121'in fıkraları arasındaki ilişkiye yönelik yapılacak bir değerlendirmenin faydalı olacağını düşünmektedir.⁴⁸⁵ Nitekim madde 121/2 uluslararası teamül hukukunu yansıtırsa madde 121/3'ün de yansıtmayı gerekebilir. Madde 121/2'de bahsedilen adalar, ancak madde 121/3 sınırlamasından kurtulan adalardır. Bir adanın madde 121/2 hükmüne dahil olduğu belirtiliyorsa, öncelikle madde 121/3'te belirtilen sınırlama hükmüne dahil olmadığı ispatlanmalıdır. Nihayetinde, Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında UAD, madde 121'in bir bütün olarak uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğunu kabul etmiştir.⁴⁸⁶

BMDHS madde 121'in yorumlanması ve uygulanmasına yönelik devletler arasında herhangi bir mutabakat olmamasına rağmen uluslararası yargı organları tarafından yapılan tespitler madde 121'in uluslararası teamül hukukunu yansıttığına yöneliktir. Devletlerin uygulamasından bağımsız olarak yapıldığı söylenebilecek olan bu tespitler, BMDHS'nin dünyadaki çoğu devlet tarafından imzalanmasından kaynaklanmış olabilir. Bununla birlikte, ilgili uluslararası yargı organlarının yapmış oldukları değerlendirmeler, madde 121'in ihtilafli yapısını açıklığa kavuşturmaktan kaçınıldığı anlamına da gelmektedir.

Öğretide, madde 121/3 özelinde olmak üzere madde 121'in uluslararası teamül hukukunu yansıtmayı tartışmalı olarak kabul edilmektedir. Adalar rejimi maddesinin yorumlanmasında esas noktalardan biri olan madde 121/3, bu maddenin uluslararası teamül hukuku kuralı olmasında da esastır. Madde 121/3'ün muğlak dili, ortak bir yoruma ulaşılamayan unsurları ve bu hükümle ilgili devlet uygulamalarının eksikliği nedeniyle madde 121'in bütün olarak uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğu meselesi tartışmalıdır.⁴⁸⁷

13. Değerlendirme

Uluslararası yargı organları tarafından ada ile kayalık ayrımının açıklığa kavuşturulmasına yönelik yorumların yapılabileceği uyumsuzluklar çözüme kavuşturulmasına rağmen ilgili ayrım ayrıntılı bir şekilde incelenmemiştir. Genellikle adalar ile cezir yükseklikleri arasındaki ayrıma yönelik

⁴⁸³ Katar v. Bahreyn Davası, para. 167.

⁴⁸⁴ Katar v. Bahreyn Davası para. 167, 185, 195; Nikaragua v. Kolombiya Davası, para.139.

⁴⁸⁵ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para.139

⁴⁸⁶ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para.139

⁴⁸⁷ Tanaka, *Reflections on the Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Colombia before the International Court of Justice*, s. 912, 913; Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, s. 678, 679. Madde 121/3'e yönelik devlet uygulamalarındaki farklı yorumlamalar için Birinci Bölüm.III.B. alt başlığına bakınız. Ayrıntı için bakınız: Tanaka, *Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)*, ss. 9, 10; Song, *The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean*, ss. 684-688. Madde 121/3'ün uluslararası teamül hukuku niteliği kazanmadığına dair diğer görüşler için bakınız: Elferink, *Clarifying Article 121(3) of the Law of the Sea Convention: The Limits Set by the Nature of International Legal Processes*, s. 59; Kwiatkowska ve Soons, s. 176; John O'Brien, **International Law**, First Edition, Great Britain: Cavendish Publishing, 2001, s. 400, 401; R.R. Churchill, "Maritime Delimitation in the Jan Mayen Area", **Marine Policy**, Vol. 9, Issue 01, 1985, s. 19, 20.

incelemelere girişen mahkemeler, ada ile kayalık arasındaki ayrımın gündeme gelmesi halinde yorum tartışmasından kaçınmaktadır.

1981 yılındaki Jan Mayen Davası Uzlaştırma Komisyonu'ndan 2012 yılındaki Nikaragua v. Kolombiya Davası'na ve 2016 Güney Çin Denizi Tahkimi'ne giden değerlendirmede, madde 121'in uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğu kabul edildikçe, madde 121'in yorumlanması üzerine olan tartışmalar uluslararası mahkemeler tarafından daha fazla dikkate alınmıştır⁴⁸⁸. Bu bölümde de açıklandığı üzere diğer davalara nazaran Güney Çin Denizi Tahkimi, madde 121'i ayrıntılı olarak ele alan ilk dava olmuştur. Tahkim Mahkemesi, gerçekleştirmiş olduğu yorum faaliyetiyle madde 121/3'ü açıklığa kavuşturmaya çalışmış ve ada ile kayalık ayrımını oluşturan unsurların açıklanması ve tespiti noktasında metin oluşumlarının kendilerine özgü yapılarına önem göstererek soyut bir test gündeme getirmekten kaçınmıştır.⁴⁸⁹ Uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında ele alınan madde 121'in metinsel yorumu ve özellikle Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki yorum, adaların deniz alanları üzerindeki hak sahipliğine ilişkin radikal değişikliklere yol açabilir.⁴⁹⁰

Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında UAD, madde 121/3 de dahil olmak üzere madde 121'in uluslararası teamül hukukunun bir parçası olduğunu kabul etmesine rağmen madde 121/3 üzerine yapılan hangi yorumun maddenin uluslararası teamül hukukundaki yorumunu yansıttığı belli değildir. Halihazırda, uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarıyla veya devlet uygulamaları veya öğretideki görüşler çerçevesinde madde 121 ve özel olarak üçüncü fıkrasına dair uzlaşma sağlanmış bir yorum bulunmamaktadır. Bu sebeple, uluslararası teamül hukukunun bir parçasını oluşturduğu söylenen madde 121'in içeriği de belirsiz kalmaktadır.

Güney Çin Denizi Tahkimi, madde 121'in ve özel olarak üçüncü fıkrasının yorumlanmasına ilişkin geniş bir perspektif sunmakla birlikte, uluslararası teamül hukukunun içeriğini oluşturan bir yorumu ifade ettiğini söylemek için oldukça erkendir. Kaldı ki Tahkim Mahkemesi'nin madde 121/3'e yönelik yorumlarında devletler arasındaki uygulamaları ayrıntılı olarak incelememiş olmasına yönelik olan eleştiriler⁴⁹¹, ilgili yorumun uluslararası teamül hukukunun içeriğini yansıtmadığını güçleştirmektedir. Güney Çin Denizi'ndeki yorumların konuya ilişkin tartışmalara kesin bir cevap sağlaması, ilgili yorumların başka uyumsuzluklarda da aynı şekilde ele alınması halinde mümkün olabilir.⁴⁹²

⁴⁸⁸ Malcolm D. Evans ve Reece Lewis, "The Regime of Islands", Øystein Jensen (Ed.), **The Development of the Law of the Sea Convention: The Role of International Courts and Tribunals** içinde (14-47), Edward Elgar Publishing, 2020, s. 46.

⁴⁸⁹ Gullett, s. 22.

⁴⁹⁰ Evans ve Lewis, s. 46, 47.

⁴⁹¹ Song, *The July 2016 Arbitral Award, Interpretation of Article 121(3) of the UNCLOS, and Selecting Examples of Inconsistent State Practices*, s. 256.

⁴⁹² Evans ve Lewis, s. 47; Kaye, s. 427.

İKİNCİ BÖLÜM

ADALARIN DENİZ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA ETKİLERİ

I. Genel Olarak Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku

Devletlerin deniz alanı iddiaları üzerinde bir örtüşme meydana gelirse, bu deniz alanlarının sınırlandırılması gerekmektedir. Adalar veya genel olarak kıta devletleri açısından, talep edebilecekleri deniz alanları üzerinde, diğer devletlerin talepleriyle yaşanabilecek bir çatışma, deniz alanı sınırlandırılması hukukunun konusuna girmektedir.

Adalar ve kayalıklar için madde 121’de belirtilen deniz alanları, talep edebilecekleri bölgeleri oluşturmaya rağmen, sahip olacakları bölgelerde o deniz alanı için BMDHS’de öngörülen en geniş deniz alanına sahip olabileceklerine yönelik bir kesinlik bulunmamaktadır. Başka deyişle, adalar üzerinden iddia edilebilecek her deniz alanı, deniz alanı sınırlandırılması sonunda adalar tarafından elde edilemeyebilir ve elde edilen deniz alanında da öngörülen en geniş deniz alanı tanımlanmayabilir. Nihayetinde, deniz yetki alanlarına sahip olmaya dair hukuk (*law on entitlement*) ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hukuk (*law on delimitation*) birbirinden ayrıdır.⁴⁹³ Sınırlandırmaya dair hukuk, devletler arasında çatışan bölgeler olduğu için herkesin çıkarını tatmin edecek kurallar içeremez.

Adaların deniz alanı sınırlandırılmasına olan etkilerinin incelenebilmesi için öncelikle deniz alanlarının sınırlandırılması hukukuna değinmek gerekmektedir. Bu başlık altında incelendiği üzere, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında yapılacak deniz alanı sınırlandırılmasının hakça⁴⁹⁴ çözüme ulaşabilmesi için birçok faktör göz önüne alınmaktadır.

A. Sınırlandırma Hukuku

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik kuralların oluşması, erken bir zamana rastlamamaktadır. Bunun esas nedeni, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kuralların devletler tarafından ihtiyaç duyulduğu dönemin yakın bir zamana denk gelmesidir. Karasularının, uluslararası teamül hukukunda kabul edilen tek deniz alanı olması ve maksimum genişliğinin 3 mil olarak kabul edilmiş olması sebebiyle devletler arasındaki ihtilafların minimum düzeyde olması, deniz alanlarının

⁴⁹³ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*, s. 304.

⁴⁹⁴ Hakkaniyet kavramının hukuksal yönünü hakça ilkeler oluştururken, hukuk dışı yönünü hak ve nispet (*ex aequo et bono*) oluşturmaktadır. Hakça ilkeler, hukukun kaynaklarından doğan ve hukuk düşüncesi çerçevesinde hukuk kurallarındaki boşlukları gidermeye yönelik çaba neticesinde ortaya çıkar. Hak ve nispet ise hukuk dışı verilerden kaynaklanan ve bir uluslararası mahkemenin uygulayabilmesi için tarafların rızasını gerektiren, hukuk dışı bir çözüm yoludur. Bakınız: Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1988, s. 325, 326; Yunus Emre Açıkgönül, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012, s. 44. Çalışmamızda, hakkaniyet kavramı, aksi belirtilmedikçe, hakçalık ve hakça ilkeler kavramıyla eş anlamlı olacak şekilde kullanılmıştır.

sınırlandırılması kurallarına olan ihtiyacı oluşturmaya yetmemiştir.⁴⁹⁵ Buna rağmen, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin verilen ilk karar, 1909 yılında Daimî Tahkim Mahkemesi'nin Norveç ile İsveç arasındaki Grisbadarna Tahkimi'ne ilişkin olmuştur.⁴⁹⁶

1. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Öncesi Dönem

1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı, deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik kuralların kodifiye edilmeye çalışıldığı ilk girişim olmasına rağmen, katılımcılar tarafından düzenlemeler üzerinde anlaşmaya varılamamıştır.⁴⁹⁷ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Uluslararası Hukuk Komisyonu, hukukun ve deniz hukukunun diğer alanlarının yanı sıra, deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda da kodifiye çalışmalarına girişmiştir.

UHK'nin talebi üzerine kurulan Uzmanlar Komitesi, 1953 yılında Lahey'de toplanmıştır. Komşu ve kıyıları birbirine karşılıklı devletler arasında gerçekleştirilecek olan karasuları sınırlandırılması için belirlenen kuralların kıta sahanlığı sınırlandırılması için de geçerli olduğu belirtilmiştir.⁴⁹⁸ Kıyıları birbirine karşılıklı devletler arasındaki sınırlandırmada ortay hat yöntemi, bitişik devletler açısından ise kıyıları düz olduğunda dik bir çizgi, kıyıları kavisli olduğu durumlarda da kıyıların yapısının dikkate alınarak çekilecek bir çizginin esas alınması gerektiği belirtilmiştir.⁴⁹⁹ İlgili kuralların her durumda geçerli olmayabileceği kabul edilmesine rağmen, karşılaşılabilecek özel durumlar için evrensel kurallar belirlenememesinin imkansızlığı kabul edilmiştir.⁵⁰⁰

1956 yılında UHK tarafından, Uzmanlar Komitesi'nin raporu da dikkate alarak oluşturulan sınırlandırma hükümleri yanında, 73 maddeden oluşan bir çalışma ortaya çıkarılmış ve bunun bir uluslararası konferans tarafından değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir.⁵⁰¹ Oluşturulan 73 maddelik çalışmada, madde 12'de boğazlarda ve karşılıklı kıyıları olan devletler arasındaki karasuları sınırlandırılması, madde 14'te iki devlet kıyısının komşu (bitişik) olduğu durumlardaki karasular sınırlandırılması, madde 72'de kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletler arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılması düzenlenmiştir.

UHK tarafından oluşturulan taslak çalışmasında deniz alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen maddelerde esas alınan kural, devletler arasındaki anlaşmanın öncelenmesidir.⁵⁰² Kıyıları karşılıklı olan devletler arasında, böyle bir anlaşmaya varılamaması halinde ve özel koşullar başka bir sınır çizgisinin çekilmesini haklı göstermedikçe karasuları, iki devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkla olan bir ortay hat çekilerek oluşturulur.⁵⁰³ Kıyıları bitişik olan devletler arasında, aynı şekilde anlaşmaya varamamaları ve özel

⁴⁹⁵ Rothwell, s. 188.

⁴⁹⁶ The Grisbadarna Case, Norway v. Sweden, Permanent Court of Arbitration, Award, 23 October 1909, PCA Case No. 1908-01.

⁴⁹⁷ Rothwell, s. 188.

⁴⁹⁸ Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume I, Summary records of the fifth session 1 June-14 August 1953, A/CN.4/SER.A/1953, United Nations Publication, para. 39, s. 106.

⁴⁹⁹ Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume I, para. 39.

⁵⁰⁰ Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume I, para. 39.

⁵⁰¹ S.P. Jagota, **Maritime Boundary**, Publications on Ocean Development Volume 9, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1985, s. 53.

⁵⁰² Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s.257, 258, 264.

⁵⁰³ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s.257, 264.

koşulların başka bir sınır çizgisinin çekilmesini haklı göstermemesi hallerinde karasuları sınırı, iki devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasıyla belirlenir.⁵⁰⁴

UHK, maddelere ilişkin yorumunda, karasuları ve kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesine ilişkin hükümlerde aynı ilkelerin kabul edildiğinin altını çizmiştir.⁵⁰⁵ Komisyona göre, özel koşullar her ne kadar sıklıkla ortaya hattan ayrılmayı gerektirecek olsa da ortaya hat sisteminin bir genel kural olarak öne sürülmesinin tavsiye edilebilir olduğunu düşünmüştür.⁵⁰⁶ Ayrıca, oldukça sık karşılaşılan, kıyılardaki istisnai konfigürasyonlar ile adalar veya seyrüsefere elverişli su yollarının varlığı durumlarını dikkate alan düzenlemelerin gerekliliği de vurgulanmıştır.⁵⁰⁷

1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde, UHK'nin taslak maddeleri bazı değişikliklerle kabul edilmiştir. Ayrıca, UHK'nin çalışmasında, bitişik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm bulunmamasına rağmen, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde bitişik bölgelerin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm eklenmiştir.

1958 KBBS madde 12/1 'de karasularının sınırlandırılması şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. İki devlet kıyısının karşı karşıya veya yan yana (bitişik) olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, karasularını her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmasının gerekli olduğu durumlarda, bu paragraf hükümleri uygulanmaz.”

1958 KBBS madde 24/3 'te bitişik bölgenin sınırlandırılması şu şekilde düzenlenmiştir:

“İki devletin kıyılarının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bitişik bölgesini her noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçemez.”

1958 KSS madde 6/1,2 'de, kıta sahanlığı sınırlandırılması şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

2. Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma yolu ile tespit edilecektir. Anlaşma

⁵⁰⁴ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s.258, 264.

⁵⁰⁵ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 300.

⁵⁰⁶ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 271.

⁵⁰⁷ Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, s. 300; **Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume II**, Documents of the fifth session including the report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1953/Add.1, United Nations Publication, s. 216.

yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır; her iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.”

Karasularının sınırlandırılmasıyla ilgili hüküm, kıyıları karşılıklı olan devletler ile komşu devletler arasındaki UHK taslak maddelerindeki farklı hükümlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Madde metninde, tarafların anlaşma yoluyla deniz alanı sınırlandırmasını gerçekleştirmesi esas olarak kabul edilmiştir. Eğer anlaşma sağlanamazsa, devletlerin kıyıları arasında, ortay hattın kullanılması uyulması gereken bir kural olarak düzenlenmemiştir.⁵⁰⁸ Anlaşma sağlanamaması durumunda, tarihi hak veya özel şartların varlığı sebebiyle, karasularının sınırlandırılmasında, ortay hattan farklı şekilde bir sınırlandırma yöntemi gerektiriyorsa, o yöntem uygulanır. Başka deyişle, bir kural olarak düzenlenmeyen ortay hat yöntemi, tarihi hak veya özel şartlar gereği uygulanması gereken farklı yöntemlerle aynı öneme sahiptir.

Bitişik bölge sınırlandırılmasına ilişkin hüküm, karasuları sınırlandırılmasına ilişkin olan hükme benzese de tarihi hak veya özel şartları içeren durumlara ilişkin ayrı yöntemlerin uygulanabileceğine dair bir atıf yapılmamıştır.

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin hükümler, kıyıları karşı karşıya olan devletler ile komşu devletler arasında olmak üzere farklı iki maddede düzenlenmiştir. Ayrı maddelerde düzenlenmelerine rağmen, kıta sahanlığının belirlenmesinde taraf devletlerin anlaşma yoluna gitmeleri esas olarak kabul edilmiştir. Anlaşma olmadığı takdirde, özel şartlar gerektiriyorsa farklı yöntemler veya ortay hat/ eşit uzaklık ilkelerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Karasuları sınırlandırılmasından farklı olarak tarihi hakların varlığı, özel şartlar veya ortay hat/ eşit uzaklık ilkesiyle birlikte bir seçenek olarak düzenlenmemiştir. Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında belirtilen anlaşma/ eşit uzaklık/ özel şartlar kuralı, taraf devletler arasında anlaşma olmaması durumunda sınırlandırmanın hakça bir çözüme ulaşmalarını sağlamaya yönelik bir sınırlandırma seçeneği sunmaktadır.⁵⁰⁹

Karasularının sınırlandırılmasına ilişkin 1958 KBBS hükmü, devlet uygulamalarında yaygın şekilde kabul görmüş ve üzerine fazla itiraz olmamakla birlikte 1982 BMDHS’de de kabul edilmiştir.⁵¹⁰ Kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin 1958 KSS kuralının teamül hukukunu yansıtır yansıtmadığı uluslararası mahkemeler tarafından tartışılmış ve 1982 BMDHS hazırlık görüşmelerinde yoğun itirazlara ve müzakerelere konu olmuştur.⁵¹¹

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1982 BMDHS’de karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Bitişik bölge deniz alanının sınırlandırılmasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Münhasır ekonomik bölge deniz alanı ilk kez bir uluslararası metinde düzenlenirken, aynı zamanda ilk kez sınırlandırılmasına ilişkin kurallar da belirlenmiştir. BMDHS’deki kıta sahanlığına ilişkin sınırlandırma hükümleriyle münhasır ekonomik

⁵⁰⁸ Özman, s. 304; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, s. 260, 261; Toluner, s. 79, 80; Kuran, s. 89.

⁵⁰⁹ Manş Denizi Tahkimi, para. 70.

⁵¹⁰ Jagota, s. 56, 57.

⁵¹¹ Jagota, s. 57.

bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hükümler farklı maddelerde yer almalarına rağmen aynı şekilde düzenlenmiştir.

Karasularının sınırlandırılmasını düzenleyen hükümler olan 1958 KBBS'deki madde 12 ile 1982 BMDHS'deki madde 15, özleri itibarıyla birbirlerinin aynıdır. Teamül hukukunu yansıttığı savunulan⁵¹² bu sınırlandırma kuralının, BMDHS'ye taraf olmayan ve başından beri açık ve kesintisiz şekilde itiraz eden devletleri bağlamayacağı belirtilmiştir.⁵¹³

1982 BMDHS madde 15'te, karasuları sınırlandırılması şu şekilde düzenlenmiştir:

“İki devletin kıyısının karşı karşıya veya yan yana (bitişik) olduğu durumlarda, iki devletten hiçbirisi, aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, karasularını, her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi bir hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu yerlerde, yukarıdaki hüküm uygulanmaz.”

Karasularının sınırlandırılmasıyla ilgili 1958 KBBS ve 1982 BMDHS'deki düzenlemelerde, tarihi hak veya özel şartların varlığı halinde eşit uzaklık ilkesi uygulanmaz. Tarihi hak kavramı, bir kıyı devletinin uzun süredir, diğer devletlerin itirazları olmadan Sözleşme'de tanımlanan karasuları genişliğinin ötesindeki deniz alanı üzerinde gerçekleştirdiği uygulamaların, kıyı devletine ait haklara dönüşmesidir.⁵¹⁴

Özel şartlar, eşit uzaklık ilkesinin direkt olarak uygulanmasıyla meydana gelebilecek sonuçları değiştirebilecek durumları içerir.⁵¹⁵ Başka bir deyişle, her özel şart, eşit uzaklık ilkesinin uygulanamayacağı bir durumu oluştururken, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasıyla oluşacak sonuçtan farklı bir sonuç yaratacak etkide bulunmaktadır. Özel şartlar, her durum için ayrı olarak değerlendirilmesi gereken kriterleri içermektedir. Bu konuda, tüm özel şartları içeren bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna rağmen, örnek olarak, karasuları sınırlandırılmasında ilgili bölgede bulunan kıyıların genel yapısı, balıkçılık hakları ile adaların, kayalıkların veya ulaşım yollarının varlığı verilebilir.⁵¹⁶

1982 BMDHS hazırlık görüşmelerinde, devletler arasında gerçekleştirilecek olan deniz alanları sınırlandırılmasında, hakkaniyete aykırı durumlar oluşturabilecek olan sınırlandırma alanındaki ada ve adacıkların varlığı gibi durumlar dikkate alınmıştır.⁵¹⁷ Nitekim, özel koşulların varlığı halinde, hakça bir çözüme ulaşmak amacıyla eşit uzaklık ilkesi kullanılmaz.

⁵¹² Katar v. Bahreyn Davası, para. 176; Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, New York: United Nations Publication, 2000, s. 13.

⁵¹³ Kuran, s. 91.

⁵¹⁴ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, s. 279.

⁵¹⁵ Jan Mayen Davası, para. 55.

⁵¹⁶ Churchill ve Lowe, s. 154, 156; **Yearbook of the International Law Commission 1954: Volume I**, Summary records of the sixth session 3 June- 28 July 1954, United Nations Publication, s. 100; **Yearbook of the International Law Commission 1954: Volume II**, Documents of the sixth session including the report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1954/Add.1, United Nations Publication, s. 158.

⁵¹⁷ Toluner, s. 82.

Yunanistan'ın sunduğu ama kabul görmeyen önerisinde, karasuları sınırlandırılması için öngörülen hüküm, sadece eşit uzaklık kuralından oluşmaktadır.⁵¹⁸ Tarihi haklar veya özel koşullar durumlarının öngörülmediği bu öneri, hakça bir sonuç üretebilmesi bakımından oldukça şüphelidir. Aynı öneride bulunan ve Yunanistan'ın başka önerisinde de sunulduğu üzere, adaların deniz bölgeleri, devletin kıta ülkesinin karasularını belirleyen hükümlere göre belirlenir.⁵¹⁹ Buna göre, normalde bir özel koşul oluşturabilecek olan adaların deniz alanları, Yunanistan'ın önerdiği taslak maddelere göre, kıta ülkesinin karasularını belirleyen hükümlere göre belirlenecektir. Başka deyişle, adaların deniz alanları belirlenirken eşit uzaklık ilkesi kullanılacaktır. Tarihi haklar ve özel şartların dikkate alınmasını önermeyen ve bu sebeple hakça bir sonuç oluşturmaktan uzak olan bu teklif, kabul edilmemiştir.

Türkiye'nin karasuları sınırlandırılmasına ilişkin sunduğu ve kabul görmeyen önerisinde, ilgili devletler, aralarındaki karasuları sınırını belirlerken hakkaniyet ilkelerine uygun olarak anlaşma yoluyla hareket etmeleri gerektiği kuralıyla bağlıdır.⁵²⁰ Devletlerin anlaşma yolundaki müzakereleri sırasında, ilgili bölgedeki kıyılarının genel yapısı ile ilgili bölgede bulunan adalar, adacıklar ve kayalıkların varlığı dahil özel koşulların dikkate alınması, hakkaniyete uygun bir anlaşmaya varabilmek için çeşitli sınırlandırma yöntemlerinin uygulanmasına yol açabilir.⁵²¹ Yine müzakereler sırasında ortaya çıkabilecek olan anlaşmazlıkları giderebilmek için devletlerin, Birleşmiş Milletler Statüsü'nün 33. Maddesinde⁵²² öngörülen yöntemlerden veya diğer herhangi barışçıl yöntemlerden faydalanabilecekleri belirtilmiştir.⁵²³ Türkiye'nin Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda karasuları sınırlandırılmasıyla ilgili sunduğu ve kabul görmeyen bu önerisiyle uyumlu olarak 20.5.1982 tarihli ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun 2. maddesinde, *“Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları gözönünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır”* hükmü düzenlenmiştir.

1982 BMDHS hazırlık görüşmeleri sırasında, özellikle münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına ilişkin olarak deniz alanlarının sınırlandırılması kriterlerinde yoğun tartışma yaşanmıştır.⁵²⁴ Eşit uzaklık çizgisinin bir sınırlandırma kuralı olarak düzenlenmesi fikrinde olan devletler⁵²⁵ ile sınırlandırmanın hakkaniyet esasına göre yapılması gerektiğini düşünen devletler⁵²⁶

⁵¹⁸ A/CONF.62/C.2/L.22, Greece draft articles, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

⁵¹⁹ A/CONF.62/C.2/L.22, Greece draft articles; A/CONF.62/C.2/L.50, Greece: draft articles on the regime of islands and other related matters, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

⁵²⁰ A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

⁵²¹ A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved.

⁵²² BM Statüsü Madde 33 “1. Uzaması milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit edebilecek mahiyette bir uyuşmazlıkta taraf olanlar, bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma, ara bulma, uzlaşma, tahkim ve yargı yollarıyla veya bölge teşkil ya da anlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yollarıyla aramalıdır. / 2. Güvenlik Meclisi, gerekli görürse tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye davet eder.”

⁵²³ A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved.

⁵²⁴ Jagota, s. 57.

⁵²⁵ Sınırlandırma esası için eşit uzaklık çizgisini destekleyen devletlere örnek olarak, Danimarka, Norveç, Birleşik Krallık, Kanada, Yunanistan, İtalya, Japonya verilebilir. Bakınız: Nugzar Dundua, **Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States**, United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007,

arasında fikir ayrılığı yaşanmıştır.⁵²⁷ BMDHS’de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanlarının sınırlandırılmasını düzenleyen nihai maddelerde uluslararası hukuka atıfta bulunulsa da sınırlandırma anlaşması ve hakkaniyet ilkesi arasındaki bağlantı ile diğer sınırlandırma esasları arasındaki bağlantı sorunu çözülememiştir.⁵²⁸

1958 KSS’de anlaşma/ eşit uzaklık/ özel şartlar kuralı, 1982 BMDHS düzenlemeleriyle değişmiştir. BMDHS düzenlemeleriyle kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması aynı kurallar çerçevesinde yapılacaktır. Buna göre, 1982 BMDHS madde 74’te münhasır ekonomik bölge, madde 83’te de kıta sahanlığının sınırlandırılması aynı hükümlerle şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin/ kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü’nün 38’inci maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.

2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılamazsa, ilgili devletler Kısım XV’de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.

3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılincaya kadar ilgili devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve iş birliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler; nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4. İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir anlaşma varsa, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması ile ilgili sorunlar, o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.”

Hem kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hem de münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasında, devletlerin uluslararası hukuka göre anlaşması esas olarak düzenlenmiştir. Devletler arasında, ilgili deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yapılacak olan anlaşma, hakça bir sonuca varılacak şekilde yapılmalıdır. Anlaşmaya varılamaması halinde, taraflar anlaşmıncaya kadar, ilgili deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin, geçici düzenlemeler yapılması gerekir.

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasıyla ilgili düzenlenen maddelerdeki sınırlandırma formülünün, belirsiz ve uluslararası mahkemelere geniş takdir yetkisi tanıdığı belirtilmesine rağmen; devletlere anlaşma yolunda tanınan serbestlik, sınırlandırmanın hakça bir çözüme ulaşması açısından önemlidir.⁵²⁹

UAD’ye göre, herhangi bir deniz alanı sınırlandırılmasının her zaman uluslararası bir yönü vardır ve diğer devletler açısından geçerliliği uluslararası hukuka bağlıdır.⁵³⁰ Bu sebeple, bir devletin kendi ulusal yasalarına bağlı olarak tek taraflı bir şekilde yapacağı deniz alanı sınırlandırması geçerli değildir.

https://www.un.org/depts/los/nippon/unff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf (1 Haziran 2023), s. 11.

⁵²⁶ Sınırlandırma esası için hakkaniyet ilkesini destekleyen devletlere örnek olarak, Fransa, Türkiye, İrlanda, Kenya, Liberya, Libya Arap Cemahiriyesi, Polonya, Romanya verilebilir. Bakınız: Dundua, s. 11.

⁵²⁷ Dundua, s. 11.

⁵²⁸ Dundua, s. 12.

⁵²⁹ Dundua, s. 13.

⁵³⁰ Balıkçılık Davası, s. 132.

Yine UAD'ye göre, herhangi bir deniz alanı sınırlandırılması devletler arasında gerçekleştirilecek bir anlaşma veya tarafların rızasına dayalı olarak alternatif bir yöntemle yapılmalıdır.⁵³¹ Deniz alanı sınırlandırılması anlaşması yapılırken taraf devletlerin, olumlu bir sonuca ulaşmak için iyi niyetle hareket etme yükümlülükleri bulunmaktadır.⁵³² Nihai olarak, deniz alanı sınırlandırılması taraflarının anlaşma yoluyla bir çözüme ulaşma ve anlaşma sırasındaki iyi niyetle hareket etme yükümlülüklerinden bahsedilebilir.

Taraf devletler arasındaki anlaşmanın hakça bir çözüme ulaşmak amacıyla yapılması, 1945 tarihli Truman Bildirisi'nde de yer almış ve deniz alanı sınırlandırılmasında bir teamül hukuku kuralı teşkil etmiştir.⁵³³ Truman Bildirisi'nde, ABD ile diğer devlet arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasının hakça ilkelere göre yapılacağı belirtilmiştir.⁵³⁴ Jan Mayen Davası kararında UAD, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına ilişkin olarak yürütülecek müzakerelerin, hakça bir sonuca ulaşmak için yapılmasının teamül hukukunun gereği olduğunu belirtmiştir.⁵³⁵

3. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Uygulanacak Kural

3.1. Uluslararası Sözleşmelerde Yer Alan Kuralların Değerlendirilmesi

BMDHS madde 311'de Sözleşme'nin taraf devletler arasında, 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nden üstün olduğu düzenlenmiştir. Buna göre, 1958 Cenevre Sözleşmeleri yürürlükten kaldırılmamıştır. İki sözleşmede farklı düzenlenen, çatışan hükümler, söz konusu olduğunda BMDHS'deki hükümler tercih edilmelidir.

1958 KBBS ile 1982 BMDHS, karasularının sınırlandırılması konusunda ortak bir kural olarak, “anlaşma/ eşit uzaklık/ tarihi haklar veya özel şartlar” kuralı öngörmüştür. Buna göre, sözleşmelerin uygulanması konusunda bir çatışma yaşanmayacaktır.

1958 KSS ile 1982 BMDHS, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda farklı kurallar içermektedir. 1958 KSS'de sınırlandırmanın “anlaşma/ eşit uzaklık/ özel şartlar” kuralına göre yapılacağı öngörülürken, 1982 BMDHS'de hakça bir çözüme ulaşmak üzere taraflar arasında uluslararası hukuka göre yapılacak bir anlaşma yoluyla olduğu düzenlenmiştir. Metin olarak ve sınırlandırma metodu olarak iki sözleşmedeki sınırlandırma hükümleri arasında farklılık olduğu görülmektedir.

1958 KSS'de “özel şartlar”, 1982 BMDHS'de “hakça çözüm bulmak üzere” şeklinde farklı sınırlandırma kuralları belirlenmiş olmasına rağmen, esas olarak aynı amacı hedefleyen hükümlerdir.⁵³⁶ 1958 KSS'deki kıta sahanlığı sınırlandırılması hükümlerini yorumlayan UAD, özel

⁵³¹ Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada v. United States of America), International Court of Justice, Judgment of 12 October 1984, para. 89. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Maine Körfezi Davası olarak bahsedilecektir.)

⁵³² Maine Körfezi Davası, para. 87.

⁵³³ Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries, s. 17.

⁵³⁴ Truman Proclamation.

⁵³⁵ Jan Mayen Davası, para. 48.

⁵³⁶ Açıkönül, s. 31.

durumlar lehine istisna getirilmesinin sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılması gerektiği düşüncesine yönelik olduğunu belirtmiştir.⁵³⁷ Ayrıca UAD, ilgili sınırlandırma hükümlerinde geçen özel koşullar ifadesinin, sınırlandırmanın hakça bir çözüme ulaşmasında gerekli olduğunu belirtmiştir.⁵³⁸ Uluslararası mahkemeler tarafından yapılan yorumlar uyarınca, 1958 KSS ile 1982 BMDHS'deki kıta sahanlığı sınırlandırılmasını düzenleyen hükümler arasında somut olaylara uygulanma açısından herhangi bir fark yoktur. Her iki hüküm de esasında aynı kuralı barındırmaktadır.

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, karasuları sınırlandırılması için öngörülen eşit uzaklık/ özel koşulları kuralı ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması için 1958'den beri geliştirilen hakça ilkeler/ ilgili koşullar kuralının birbiriyle yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir.⁵³⁹ Karasuları, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında kullanılacak kuralların aynı olduğu belirtilmek istenmiştir.⁵⁴⁰ Mahkemenin yaptığı değerlendirme, hakça bir sonuca ulaşmak açısından deniz alanları sınırlandırılmasının sonucuna yönelik bir vurgu değil, metoduna yönelik bir ilişkiye dikkat çekilmesidir.⁵⁴¹

Eritre v. Yemen Tahkimi kararında Tahkim Mahkemesi, karasuları sınırlandırılması için belirlemiş olduğu hattı, hakça bulmuştur.⁵⁴² Böylece Tahkim Mahkemesi, karasuları sınırlandırılmasının amacı olarak hakça bir çözüme ulaşmanın önemini zımni olarak kabul etmiştir.⁵⁴³

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, 1958 KBBS ve 1982 BMDHS'deki karasularının sınırlandırılması hükümlerinin, teamül hukuku niteliği taşıdığını kabul etmiştir.⁵⁴⁴ Uluslararası teamül hukukunu yansıtan deniz alanları sınırlandırılmalarının esasını hakça ilkelerin oluşturduğu kabul edilmektedir.⁵⁴⁵ Böylece, karasuları sınırlandırılmasının esasını da hakça bir çözüme ulaşma amacı oluşturmaktadır.

3.2. İctihat Hukuku ve Sınırlandırmanın Esasını Oluşturan Kural

Daha önce bahsedildiği üzere, uluslararası sözleşmelerde farklı deniz alanlarının sınırlandırılması farklı şekilde düzenlenmesine rağmen, uluslararası mahkemeler ve tahkimlerin deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin değerlendirdikleri uyuşmazlıklarda, deniz alanlarının sınırlandırılması kurallarının arasındaki farklılığın giderek azaldığı görülmektedir. Günümüzde karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında hakça bir sonuca ulaşmanın amaçlanması, deniz alanlarının sınırlandırılmasında merkezi bir yer tutmaktadır.

⁵³⁷ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 55, s. 35, 36.

⁵³⁸ Jan Mayen Davası, para. 54.

⁵³⁹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 231.

⁵⁴⁰ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 76.

⁵⁴¹ Dolunay Özbek, "Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", (*Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004), s. 12.

⁵⁴² Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 159.

⁵⁴³ Özbek, *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, s. 12.

⁵⁴⁴ Katar v. Bahreyn Davası, para. 176.

⁵⁴⁵ Açığönül, s. 31.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, uluslararası teamül hukukunu yansıtan sınırlandırma hukuku kuralının, devletler arasında ve hakça ilkeler uyarınca anlaşma yapılması olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴⁶ Hem Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında hem de Tunus v. Libya Davası kararında UAD, kıta sahanlığı sınırlandırmasının, hakça ilkelere uygun olarak ve ilgili tüm koşulların dikkate alınarak yapılacağını belirtmiştir.⁵⁴⁷

Maine Körfezi Davası kararında UAD, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasına ilişkin olarak, gerek devletler arasında anlaşmayla gerekse de üçüncü bir tarafa başvuruya yapılacak sınırlandırmanın, hakça kriterlerin uygulanması ve sınırlandırma bölgesinin coğrafi yapısı ile diğer ilişkili koşulların dikkate alınması ile hakça bir sonucun elde edilmesini sağlayacak yöntemlerin kullanılmasıyla gerçekleştirileceğini ifade etmiştir.⁵⁴⁸ Benzer şekilde Jan Mayen Davası kararında UAD, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin olarak hakça bir çözüme ulaşmanın, uluslararası teamül hukukunu yansıtan sınırlandırma sürecinin amacını yansıttığını kabul etmiştir.⁵⁴⁹

Uluslararası içtihat hukuku tarafından belirlenen deniz alanlarının sınırlandırılmasında esas teşkil eden kuralların, “ilgili koşulları dikkate alarak hakça bir çözüme ulaşmak” şeklinde bir esas oluşturduğu söylenebilir.⁵⁵⁰ BMDHS’deki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasına ilişkin olan kural uluslararası içtihat hukuku tarafından belirlenen kurala yakındır. 1958 KSS’deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin hüküm farklı düzenlenmiş olmasına rağmen, bu konudaki içtihat hukuku kaynakları kuralların temeli olan 1982 BMDHS öncesi döneme dayanmaktadır. Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin kurallar, çok sayıdaki uluslararası mahkeme ve tahkim kararları tarafından uzun süredir öngörülmektedir. Buna rağmen, karasularının, bu kurala uygun olarak sınırlandırılabilmesine ilişkin içtihat en erken, 2001 tarihli Katar v. Bahreyn Davası kararından çıkmaktadır. Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından karara bağlanan Hırvatistan v. Slovenya Tahkimi’nde, hangi deniz alanı olduğu fark etmeksizin, karasuları,

⁵⁴⁶ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 85, s. 46, 47.

⁵⁴⁷ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 101/C-1; Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), International Court of Justice, Judgment of 24 February 1982, para. 133/A-1. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Tunus v. Libya Davası olarak bahsedilecektir.)

⁵⁴⁸ Maine Körfezi Davası, para. 112.

⁵⁴⁹ Jan Mayen Davası, para. 48.

⁵⁵⁰ Deniz alanı sınırlandırılması sırasında hakça kriterleri veya hakça bir çözüme ulaşmayı zikreden veya bu doğrultuda bir değerlendirmede bulunan, metinde anılanlar dışındaki, bazı uluslararası mahkeme veya tahkim kararları şöyle sayılabilir: Delimitation of Maritime Areas Between Canada and France (St. Pierre and Miquelon) (Canada v. France), **Reports of International Arbitral Award**, Decision of 10 June 1992, para. 38. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Kanada v. Fransa Tahkimi olarak bahsedilecektir.); Case Concerning The Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), International Court of Justice, Judgment of 10 October 2002, para. 288. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Kamerun v. Nijerya Davası olarak bahsedilecektir.); Nikaragua v. Honduras Davası, para. 271; Karadeniz Davası, para. 120- 122; Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar), International Tribunal for Law of the Sea, List of Cases: No. 16, Judgment of 14 March 2012, para. 183. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Bengal Körfezi Davası olarak bahsedilecektir.); Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 192, 193; Case Concerning Maritime Dispute (Peru v. Chile), International Court of Justice, Judgment of 27 January 2014, para. 180; Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Ghana and Côte d’Ivoire (Ghana v. Côte d’Ivoire), International Tribunal for Law of the Sea, List of Cases: No. 23, Judgment of 23 September 2017, para. 409. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Gana v. Fildişi Sahili Davası olarak bahsedilecektir.); Kosta Rika v. Nikaragua Davası, para. 135; Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya), International Court of Justice, Judgment of 12 October 2021, para. 121, 124, 125, 128.

kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye aynı sınırlandırma kurallarının uygulanacağı belirtilmiştir.⁵⁵¹ Nihayetinde hangi deniz alanı olduğu fark etmeksizin, deniz alanlarının sınırlandırılmasında geçerli olan tek bir kural olduğu söylenebilir.

1958 Cenevre Sözleşmeleri, 1982 BMDHS ve uluslararası teamül hukuku dahil, karasularının, kıta sahanlığının veya münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında, temel bir sınırlandırma kuralı olarak, ilgili bütün unsurların dikkate alınmasıyla hakça bir sonuca ulaşmak hedeflenmektedir.⁵⁵²

B. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Dikkate Alınan Esas Kural ve İlgili Koşullar

Deniz alanları sınırlandırılmasının esasını oluşturan “ilgili koşulları dikkate alarak hakça bir çözüme ulaşmak” kuralı, sınırlandırma sürecinde dikkat edilmesi gereken temel noktaları ortaya koymaktadır. Buna göre, deniz alanları sınırlandırılmasında dikkate alınması gereken esas noktayı oluşturan “hakça bir çözüme ulaşmak”, ancak hakça sınırlandırma ilkeleriyle mümkündür.

Deniz alanları sınırlandırılmasında, hakça bir sonuca ulaşmakta kilit bir rol oynayan ilgili ve özel koşulların dikkate alınması gerekliliği, adaların da bir ilgili ve özel koşul olarak değerlendirilebileceği göz önüne alındığında, bu bölümde incelememize sebep olmuştur.

1. Hakça İlkeler

Hakkaniyet kavramının hukuksal yönünü hakça ilkeler oluştururken, hukuk dışı yönünü hak ve nısfet (*ex aequo et bono*) oluşturmaktadır.⁵⁵³ Hakça ilkeler, hukukun kaynaklarından doğan ve hukuk düşüncesi çerçevesinde hukuk kurallarındaki boşlukları gidermeye yönelik çaba neticesinde ortaya çıkar.⁵⁵⁴ Hak ve nısfet ise, hukuk dışı verilerden kaynaklanan ve bir uluslararası mahkemenin uygulayabilmesi için tarafların rızasını gerektiren, hukuk dışı bir çözüm yoludur.⁵⁵⁵

Tunus v. Libya Davası kararında UAD, “*bir hukuki kavram olarak hakkaniyet, adalet fikrinin doğrudan bir sonucudur*”⁵⁵⁶ demekle hukuki açıdan hakkaniyetin karşılığı olan hakça ilkelerin adalet düşüncesiyle olan ilişkine değinmiştir.

UAD, hak ve nısfet yoluna başvurma hakkı hakça ilkelere başvurmadan farklı olduğunu ve kendisinin hukuk temelinde bir sonuca ulaşmakla yükümlü olduğunu ifade ederek uluslararası

⁵⁵¹ In the Matter of an Arbitration under the Arbitration Agreement Between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia, Signed on 4 November 2009 (Croatia v. Slovenia), PCA Case No. 2012-04, Final Award, 29 June 2017, para. 1000. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Hırvatistan v. Slovenya Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

⁵⁵² Özbek, *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, s. 4; Açıkgönül, s. 31, 32; Shawn, s. 430; Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*, s. 83, 84; Tuğçe Arabacı, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s. 67, 69.

⁵⁵³ Açıkgönül, s. 44.

⁵⁵⁴ Açıkgönül, s. 44; Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, s. 326.

⁵⁵⁵ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap*, s. 325, 326.

⁵⁵⁶ Tunus v. Libya Davası, para. 71.

hukukun, esas olarak, hak ve nısfete göre değil hakça kriterlere uygun olarak hakça bir sonuca ulaşılmasını gerektirdiğini belirtmiştir.⁵⁵⁷

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, hak ve nısfet çözüm yoluna başvurunun ancak UAD Statüsü'nün 38. maddesinin 2. fıkrası uyarınca ilgili şartların gerçekleşmesi halinde mümkün olduğunu ifade etmiştir.⁵⁵⁸ UAD Statüsü'nün 38/2 maddesine göre, tarafların rıza vermeleri halinde UAD, hak ve nısfete uygun olarak karar verebilir. Bunun dışında yapılabilecek bir hak ve nısfete uygun çözüm, hukuk dışı verilerden kaynaklanan bir değerlendirmeye yol açacağı için kabul edilmemektedir.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, hakkaniyetin eşitliğe karşılık gelebileceğini ama mutlaka eşitlik olmadığını belirtmiştir.⁵⁵⁹ Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, hakça bir sınırlandırmanın sağlanabilmesi için coğrafi koşulların da dikkate alınarak eşit uzaklık yönteminin veya başka bir sınırlandırma metodunun kullanılabilmesine işaret ederek, taraflarında da anlaştığı üzere, Manş Denizi'nde uygulanacak eşit uzaklık metodunun 1958 KSS'ye ve teamül hukukuna uygun olduğuna karar vermiştir.⁵⁶⁰

Maine Körfezi Davası kararında UAD, hakça kriterlerin uluslararası hukuk tarafından açıklanmadığı ve sadece kendisine başvurulması gereken bir uygulama olduğunun belirtilmesine rağmen, hakça kriterlerin esasen sınırlandırma bölgesindeki coğrafi koşullar çerçevesinde belirlenebileceğini vurgulamıştır.⁵⁶¹ Kodifikasyon çabalarının, hakça kriterlerin belirlenmesine olumsuz etkisinin olduğunu kabul eden Divan, her uyuşmazlığın kendine has özellikleri olduğunu ve bu yüzden en adil ve somut olaya en uygun şekilde karşılık gelecek olan kriterlere başvurulması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁶² Hakça ilkeler, önceden belli olmayan ve sınırlandırma sürecinde ilgili uyuşmazlığın hakça bir çözüme ulaşabilmesi için hangi ilkelerin uygulanması gerektiği sorusundan kaynaklanır.

Tunus v. Libya Davası kararında UAD, hakça ilkeler ile hakça sonuç arasındaki bağlantı hakkında değerlendirmede bulunmuştur. Buna göre, hakça bir sonuca ulaşmak, bir metot olarak hakça ilkelerin uygulanmasından daha öncelikli olmalıdır.⁵⁶³ Nitekim hakça ilkelerin, bir uyuşmazlık çerçevesinde uygulanması konusunda kazanacağı değer, uyuşmazlığı hakça bir sonuca götürmesinde yatmaktadır.⁵⁶⁴ Kamerun v. Nijerya Davası kararında Divan, hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla yapılan bir sınırlandırma ile hakkaniyete uygun yapılan bir sınırlandırmanın aynı şey olmadığını, hakkaniyetin bir sınırlandırma yöntemi değil sınırlandırma süresince devam edecek bir süreç olduğunu belirtmiştir.⁵⁶⁵ Hakça ilkelerin sınırlandırma süreci boyunca akılda tutulması gereken bir motivasyon olması, kavramın niteliğini oldukça esnek bir yapıya getirmektedir. Nitekim hakça ilkeler çerçevesinde yapılacak bir sınırlandırmada, hakça ilkelerin uygulanması, ilgili ilkelerin bazen

⁵⁵⁷ Maine Körfezi Davası, para.59, 112; Tunus v. Libya Davası, para. 71.

⁵⁵⁸ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 88, s. 48, 49.

⁵⁵⁹ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 91, s. 49, 50.

⁵⁶⁰ Manş Denizi Tahkimi, para. 84, 87.

⁵⁶¹ Maine Körfezi Davası, para. 59.

⁵⁶² Maine Körfezi Davası, para. 81, 111, 156, 158.

⁵⁶³ Tunus v. Libya, para. 70.

⁵⁶⁴ Tunus v. Libya, para. 70.

⁵⁶⁵ Kamerun v. Nijerya Davası, para. 294.

uygulanabilir bir yöntem, sınırlandırma prensibi veya sınırlandırma yaklaşımı şeklinde zuhur etmesine sebep olabilir.⁵⁶⁶

Libya v. Malta Davası kararında UAD, hakça ilkeler her ne kadar uyuşmazlıktan uyuşmazlığa değişen özel koşullar çerçevesinde bir değerlendirmeye belirlense de hakça ilkelerin “*tutarlılık ve bir dereceye kadar öngörülebilirlik*” göstermesi gerektiğini, bu yüzden uluslararası hukukun genel uygulamasına bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁶⁷ UAD, ilgili uyuşmazlığın konusu olan kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hakça ilkelerden, kıta sahanlığı kavramı ve sınırlandırılmasıyla ilgisi olanların dikkate alınacağını belirtmiştir.⁵⁶⁸ Başka deyişle, hakça ilkelerin niteliği gereği var olan belirsizliği ve sadece dava sürecinde hangi hakça ilkelerin uygulanacağını belirlenecek olması durumu, hukuki öngörülebilirlik ve istikrarın zarar görmesine sebep olabilir. Bu yüzden UAD, yapmış olduğu değerlendirmede, hangi hakça ilkelerin uygulanabileceği önceden belirlenemese de hukuki öngörülebilirliğin artırılması amacıyla, eğer kıta sahanlığı sınırlandırılması sürecindeyse mahkemenin hakça ilkeler değerlendirmesinin, kıta sahanlığı kurumuyla sınırlı olduğunu savunmuştur.

Uluslararası mahkeme kararlarında hem hukuki öngörülebilirliğe hem de hukuki istikrara halel gelmeksizin hakça sonuca ulaşılmasını temin etmek üzere bazı hakça kriter ve ilkeler belirlenmiştir.⁵⁶⁹ Bu doğrultuda, uluslararası mahkeme kararlarında, hakça kriterlerin ve ilkelerin neler olduğuna ilişkin örnekler verilmiştir. Maine Körfezi Davası kararında UAD, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin olarak uluslararası mahkeme ve tahkimlerde bahsedilen hakça kriterlere ilişkin şu örnekleri vermiştir:

“...klasik olarak ifade edilen, karanın denize hâkim olması kriteri; özel koşulların düzeltilmesini gerektirmediği durumlarda, komşu devletlerin kıyılarına ait deniz ve denizaltı bölgelerinden birbiriyle örtüşen kısımlarının eşit olarak bölünmesi kriteri; bir devletin denize doğru olan kıyı uzantısının diğer devletin kıyısına yakın alanlara mümkün olduğunca tecavüz etmemesi gerektiği kriteri; ilgili devletlerden herhangi birinin kıyılarının veya kıyılarının bir kısmının denize doğru olan uzantısının mümkün olduğunca kesilmesinin önlenmesi kriteri; ve belirli koşullarda, iki devletin, aynı sınırlandırma alanına giren kıyılarının uzunluğundaki eşitsizlikten uygun sonuçların çıkarılabileceği kriteri...”⁵⁷⁰

Libya v. Malta Davası kararında Divan, hakça ilkelere bazı örnekler vermiştir:

“...coğrafyayı yeniden şekillendirmenin veya doğanın eşitsizliklerini telafi etmenin söz konusu olmaması ilkesi; kıyı devletinin kendi kıyılarındaki kıta sahanlığı üzerindeki egemen haklara sahip olduğu ilkesinin mefhum-u muhalifiyle, uluslararası hukukun izin verdiği ilgili koşullarda, taraflardan birinin diğerinin doğal uzantısına tecavüz etmemesi ilkesi; tüm ilgili koşullara saygı gösterilmesi ilkesi; tüm devletlerin hukuk önünde eşit olmalarına ve eşit muamele görme hakkına sahip olmalarına rağmen, ‘hakkaniyetin mutlaka eşitlik anlamına

⁵⁶⁶ Açıklanmış, s. 68.

⁵⁶⁷ Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta), International Court of Justice, Judgment of 3 June 1985, para. 45. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Libya v. Malta Davası olarak bahsedilecektir.)

⁵⁶⁸ Libya v. Malta Davası, para. 48.

⁵⁶⁹ Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago (Barbados v. the Republic of Trinidad and Tobago), Award of the Arbitral Tribunal, 11 April 2006, para. 232. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Karayipler Denizi Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

⁵⁷⁰ Maine Körfezi Davası, para. 158.

gelmediği” ilkesi ve doğanın eşitsiz kıldığını eşit kılmama ilkesi; ve dağıtıcı adaletin söz konusu olmaması ilkesi...”⁵⁷¹.

UAD’nin belirtmiş olduğu ve niteliği gereği hakça olan herhangi kriterler ve ilkeler⁵⁷², bir sınırlandırılma davasında kullanılması, ilgili uyuşmazlığın özel olarak ve hakkaniyet gereği ilgili kriterlerden birini gerektirmesi halinde mümkündür. Hakça bir sonuca ulaşmak için dikkate alınabilecek kriterlerin herhangi bir sınırı olmamakla birlikte, hakça kriterlerin belirlenmesi ve sınırlandırma esnasında hangi hakça kriterlerin hangi ağırlıkta kullanılacağı her davanın kendine has özelliklerinin ele alınması sonucunda belirlenmelidir.⁵⁷³

Hakça ilkelerin deniz alanlarının sınırlandırılması içerisindeki rolü, Açıkgönül tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

“...pozitif hukukun bir ögesi olarak uygulanan, tüm ilgili/özel koşullar ışığında olaya özgü şartları ve coğrafi yapıyı göz önünde bulunduran, her bir somut olayda farklı bir görünüme bürünen, soyut adalet fikrinin ötesinde somut unsurları da içeren, normatif karaktere sahip olan, hakça sonucu sağlayabilen, sınırlandırma işlemine uygulanacak usulü ve süreci ifade eden, uygulanması esnasında öngörülebilirlik ve tutarlılık içerip, her bir durumun kendine has özellikleri bağlamında esneklik kapasitesine sahip olan, sınırlandırma sürecinde çatı görevi gören, sınırlandırma süreci boyunca akılda tutulması gereken, hakça çözümü sunmaya elverişli çeşitli araçların kullanılmasını emreden, mutlak adaleti sağlama idealini taşıyan, duruma uygun metot ve kriterler sunabilen, uluslararası yargı organları başta olmak üzere taraflara ve diğer üçüncü organlara takdir yetkisi bırakan, örf ve adet hukukunun bir parçası olan ve hakça amaca ulaşmak adına temel birkaç hukuk prensibi koyan doktrindir.”⁵⁷⁴

Nihayet, sınırlandırma sürecinde hakça ilkelerin belirlenmesi ve kullanılması hakça bir sonuca ulaşmaya yöneliktir. Hakça bir sonuca ulaşmaya yönelik olarak belirlenen ve uygulanan hakça ilkeler, sınırlandırma süresince devam edecek bir motivasyonu kapsamaktadır. Her uyuşmazlığın kendine has özelliklerinin değerlendirilmesiyle ortaya çıkan hakça ilkeler, esas olarak, o uyuşmazlığın özel tarafını oluşturan ilgili ve özel koşullar çerçevesinde yapılacak bir değerlendirmeye belirlenir.

2. İlgili ve Özel Koşullar

Özel koşullardan hem 1958 Cenevre Sözleşmeleri’nde hem de 1982 BMDHS’de bahsedilmiştir. 1958 KBBS madde 12’de karasuları sınırlandırılması, 1958 KSS madde 6’da kıta sahanlığı sınırlandırılması için öngörülmüştür. Karasuları sınırlandırılması için sınırlandırmadaki alternatif yöntemlerden birini oluşturmaktadır. Eğer tarihi bir hak veya özel şartlar mevcut ise ve eşit uzaklık ilkesiyle bağdaşmayacak bir durum varsa, farklı bir sınırlandırma yöntemine başvurulabilir. Kıta sahanlığı sınırlandırılmasında esas yöntem olarak taraflar arasında yapılacak anlaşma

⁵⁷¹ Libya v. Malta Davası, para. 46.

⁵⁷² UAD’nin belirtmiş olduğu hakça kriterler, hakça ilkelerin özel olarak uyuşmazlıklara uygulanması sonucu ortaya çıkar. Bakınız: Özbek, *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, s. 50.

⁵⁷³ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 93, s. 50.

⁵⁷⁴ Açıkgönül, s. 63.

öngörülmüştür. Eğer taraflar arasında anlaşma yoksa ve özel şartlar da başka bir sınırlandırma hattını haklı kılmıyorsa, taraflar arasındaki deniz sınırı, eşit uzaklıktaki orta hattır.

BMDHS madde 15'te karasuları sınırlandırılması düzenlenmiştir BMDHS'de düzenlenen bu karasularının sınırlandırılması hükmü, 1958 KBBS'deki sınırlandırma hükmüyle esas olarak aynıdır. İlgili maddeye göre, özel şartların mevcudu gereği alternatif sınırlandırma yöntemlerinden birine başvurulabilir. Eğer tarihi bir hak veya özel şartlar mevcut ise ve eşit uzaklık ilkesiyle bağdaşmayacak bir durum varsa, farklı bir sınırlandırma yöntemine başvurulabilir. BMDHS'de kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması için özel şartlar durumu düzenlenmemiştir.

Uluslararası deniz hukukunun kodifiye edilmiş asıl kaynaklarını oluşturan 1958 Cenevre Sözleşmeleri'nde ve 1982 BMDHS'de "ilgili koşullar" düzenlenmemiştir. Özel koşullara, sözleşmedeki sınırlandırma maddelerinde atıf yapılmışken, ilgili koşullara değinilmemiştir. Uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında ilgili koşullara atıf yapılmıştır.

Jan Mayen Davası kararında UAD, sınırlandırmada hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla uyuşmazlığa ilişkin özel durumların dikkate alınması gerektiğinin farkındaydı. Bu sebeple ele alınacak durumlar, 1958 Sözleşmeleri'nde "özel koşullar" olarak, uluslararası teamül hukukuna göre ise "ilgili koşullar" başlığı altında öngörülmüştür.⁵⁷⁵ İlgili koşullar, uluslararası mahkeme ve tahkim içtihatları ile Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'ndaki çalışmalar göz önüne alındığında, bir uluslararası teamül hukuku kuralı ve "*sınlandırma sürecinde dikkate alınması gereken bir olgu*" olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷⁶ Her ne kadar isim ve kaynaklandıkları hukuk olarak bir farklılık bulunsun da özel koşullar ile ilgili koşullar ikilisi, hakça bir sonuca ulaşılmasının sağlanması amacıyla kullanılmalrı konusunda birbirlerine oldukça benzemektedir.⁵⁷⁷ Gerçekten de Manş Denizi Tahkimi'nde özel koşulların hakça bir sonucu sağlamaya yönelik olan rolüne değinilmişken⁵⁷⁸, diğer birçok uyuşmazlıkta, örneğin Maine Körfezi Davası kararında ilgili koşulların hakça bir sonuca ulaşılmasındaki rolünden bahsedilmiştir⁵⁷⁹.

Tunus v. Libya Davası kararında UAD, hakça ilkeler ile ilgili koşullar arasındaki yakın ilişkiye değinmiştir. Buna göre hakça ilkelerin uygulanması, aynı zamanda sınırlandırmadaki ilgili koşulların uygulanmasını içermektedir.⁵⁸⁰ Hakça bir sonuca ulaşabilmenin esas noktasını ilgili koşulların uygulanması oluşturmaktadır. Bu sebeple, yine aynı davada değinilmiş olan hakça ilkelerin kapsamı sorunu, ilgili koşulların kapsamı açısından da geçerlidir. İlgili koşulların neler olduğu konusunda herhangi yasal bir sınır bulunmasa da sınırlandırmanın konusunu oluşturan deniz alanıyla ilgili olan koşullar, bu konuda bir sınır oluşturmaktadır.⁵⁸¹ Buna göre, sınırlandırma esnasında göz önünde bulundurulacak olan ilgili koşulların sınırını, sınırlandırmanın konusunu oluşturan deniz alanı ile sınırlandırılan bölgedeki ilgili koşullar oluşturmaktadır.

⁵⁷⁵ Jan Mayen Davası, para. 54.

⁵⁷⁶ Jan Mayen Davası, para. 55.

⁵⁷⁷ Jan Mayen Davası, para. 56.

⁵⁷⁸ Manş Denizi Tahkimi, para. 70.

⁵⁷⁹ Maine Körfezi Davası, para. 112.

⁵⁸⁰ Tunus v. Libya, para. 48.

⁵⁸¹ Tunus v. Libya, para. 48.

Hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla dikkate alınan ilgili koşulların, sınırlandırma sürecindeki işlevi, genel olarak, iki açıdan değerlendirilmektedir.⁵⁸² İlgili koşulların ilk işlevi, deniz alanları sınırlandırılmasında taraflar arasında çekilecek geçici bir eşit uzaklık çizgisinin sonradan ilgili koşullar çerçevesinde kaydırılması veya ayarlanması şeklindedir.⁵⁸³ Mahkemeler tarafından, geçici eşit uzaklık çizgisi çekildikten sonra hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla ilgili koşullar çerçevesinde geçici hat üzerinde ayarlama yapılmaktadır.

İlgili koşulların ikinci işlevi ise, deniz alanlarının sınırlandırılmasında kullanılacak olan yöntemin belirlenmesi şeklindedir. Özellikle sınırlandırma bölgesindeki coğrafi koşulların farklılaşması, mahkemeler tarafından o bölgedeki sınırlandırma için ayrı sınırlandırma yöntemleri belirlenmesini gerektirebilir. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, devletlerin sınırlandırma bölgesindeki kıyı uzunluklarının birbirine yakın olmasına rağmen, kıyıların yapısındaki içbükey ve dışbükey şeklindeki farklılaşmanın eşit uzaklık yönteminin uygulanması halinde kıta sahanlığı tahsisinde yaratabileceği hakkaniyetsizlik sebebiyle ilgili yöntemin uygulanmayacağını belirtmiştir.⁵⁸⁴ Kıyı uzunluklarının benzer olduğu ilgili kıta sahanlığı sınırlandırılması uyumsuzluğunda, kıyı şekillerinin yaratabileceği adaletsizliği önlemek için eşit uzaklık yöntemi kullanılmamıştır. İlgili deniz alanları sınırlandırılmasında ilgili bölgedeki kıyı uzunlukları ve kıyı şekilleri sınırlandırma yöntemini belirleyen coğrafi koşullar olarak değerlendirilmiştir.

Libya v. Malta Davası kararında UAD, taraflar arasında gerçekleştirdiği kıta sahanlığı sınırlandırılmasında öncelikle geçici bir eşit uzaklık çizgisi çekmiştir. Ardından bu geçici eşit uzaklık çizgisi üzerinde ilgili koşullar rehberliğinde bir ayarlama bulunmuştur. Bu uyumsuzlukta ilgili koşullar, geçici eşit uzaklık çizgisini ayarlama fonksiyonuna yönelik kullanılmıştır. Mahkeme, geçici eşit uzaklık çizgisini ayarlarken şu ilgili koşulları dikkate alınacağını ifade etmiştir: “1. *Tarafların kıyısının genel yapısı, birbirlerine karşıt olmaları ve genel coğrafi bağlam içerisindeki ilişkileri*; 2. *İlgili kıyı uzunlukları arasındaki eşitsizlik ve ilgili kıyılar arasındaki mesafe*, 3. *Sınırlandırmada, kıyı devletine ait kıta sahanlığı alanları ile kıyıların ilgili kısmının uzunluğu arasındaki aşırı orantısızlıktan kaçınılması*.”⁵⁸⁵

İlgili koşullar, önceden belirlenmiş ve sıralanmış şekilde bulunmamakla birlikte⁵⁸⁶ her davaya has olan durumların değerlendirilmesiyle ortaya çıkarılır.⁵⁸⁷ Deniz alanlarının sınırlandırılmasıyla yakından ilişkili olan sınırlandırma bölgesindeki coğrafi durumlar genellikle ilgili koşulların bir yönünü oluştururken diğer yönünü coğrafi olmayan ilgili koşullar oluşturmaktadır. Coğrafi koşullar, sınırlandırmanın bulunduğu coğrafi alandaki çeşitli durumların analiz edilmesiyle elde edilir ve sınırlandırılan alandaki doğal durumu yansıttığı için sınırlandırma sürecinde daha çok ağırlık verilen durumları oluşturmaktadır.⁵⁸⁸ Nitekim Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında, doğanın yeniden şekillendirilmesinin asla söz konusu olamayacağı kabul edilmiş ve hakkaniyetin doğal

⁵⁸² Açıkgörül, s.105.

⁵⁸³ Libya v. Malta Davası, para. 78, 79; Jan Mayen Davası, para. 54; Kamerun v. Nijerya, para. 288; Karadeniz Davası, para. 120, 212; Somali v. Libya, para. 124.

⁵⁸⁴ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 91, s. 49, 50.

⁵⁸⁵ Libya v. Malta Davası, para. 79/D.

⁵⁸⁶ Somali v. Kenya Davası, para. 124

⁵⁸⁷ Karayipler Denizi Tahkimi, para. 242.

⁵⁸⁸ Karayipler Denizi Tahkimi, para. 233; Somali v. Kenya, para. 124.

eşitsizliklerin düzeltilmesi anlamına gelmediği ifade edilmiştir.⁵⁸⁹ Coğrafi olmayan koşullar ise coğrafi olanlara göre önem ve ağırlık bakımından ikincil konumda bulunmaktadır.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında Divan, coğrafi koşullara ilişkin genel olarak “kıyıların genel yapısı ve herhangi bir özel veya olağandışı oluşumun varlığı” şeklinde bir örnekleme yapmıştır.⁵⁹⁰ Karayipler Denizi Tahkiminde DTM, sınırlandırma bölgesindeki ilgili kıyı uzunları ve yapıları ile bunların birbirlerine göre konumlarının coğrafi koşulları oluşturduğuna dikkat çekmiştir.⁵⁹¹ Kamerun v. Nijerya Davası kararında UAD, sınırlandırılacak bölge içinde yer alan taraflardan birine ait adaların, sınırlandırma sürecinde ilgili koşul olarak değerlendirileceğini ifade etmiştir.⁵⁹² Nikaragua v. Honduras Davası kararında da kıyıların coğrafi yapısı ile jeomorfolojik özelliklerinin yapılacak sınırlandırmada belirleyici koşulları oluşturduğu vurgulanmıştır.⁵⁹³ Coğrafi koşulların içeriğini, genel olarak, bahsettiğimiz davalardaki değerlendirmelerden yola çıkarak, kıyıların uzunlukları, biçimleri ve jeomorfolojik yapısı ile birbirine göre konumları ve ilgili bölgede yer alan adalar şeklinde örneklendirebiliriz.

Coğrafi olmayan koşullar, deniz alanları sınırlandırılmasında taraf devletler tarafından ilgili koşul olarak değerlendirilmesi istense de bu istek uluslararası yargı organları tarafından her zaman kabul görmemektedir. Her şeyden önce coğrafi olmayan koşulların sınırlandırmadaki ikincil durumunun gerçekliğinden ve sınırlandırılacak deniz alanıyla ilgili koşul arasında olabilecek uyumsuzluktan bahsedilebilir. Maine Körfezi Davası kararında UAD; balıkçılık, seyrüsefer, savunma ile petrol arama ve çıkarma gibi coğrafi olmayan durumlarının ilgili koşul olarak dikkate alınmayacağını, buna rağmen sonucun hakça olmadığı, örneğin ilgili ülkedeki nüfusun hayati ve ekonomik açıdan tehlikeye düşmesi gibi, durumlarda ilgili koşul olarak dikkate alınabileceğinden bahsetmiştir.⁵⁹⁴ Libya v. Malta Davası kararında UAD, ekonomik, güvenlik ve savunma kaygıları durumlarının ilgili koşulları teşkil edip etmeyeceğini değerlendirirken⁵⁹⁵, Jan Mayen Davası kararında da nüfus ve sosyoekonomik açısından aynı değerlendirme yapılmıştır.⁵⁹⁶

C. Sınırlandırma Yöntemleri

1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 BMDHS’de eşit uzaklık yöntemi dışında herhangi bir sınırlandırma yönteminden bahsedilmemiştir. 1958 KBBS ve KSS’de karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırılması için eşit uzaklık yöntemi öngörülmüşken, 1982 BMDHS’de sadece karasuları sınırlandırılması için bahsedilmiştir. Eşit uzaklık yöntemi, ilgili uluslararası sözleşmelerde düzenlenmiş olmasına rağmen, daha önce bahsettiğimiz gibi, deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanması zorunlu bir yöntem değildir. Ayrıca, uluslararası mahkeme kararlarında da eşit uzaklık yönteminin uygulanması konusunda bir zorunluluk bulunmadığına işaret edilmiştir.⁵⁹⁷

⁵⁸⁹ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 91, s. 49, 50.

⁵⁹⁰ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 101, s. 53, 54.

⁵⁹¹ Karayipler Denizi Tahkimi, para. 233.

⁵⁹² Kamerun v. Nijerya, para. 299.

⁵⁹³ Nikaragua v. Honduras, para. 292.

⁵⁹⁴ Maine Körfezi Davası, para. 237.

⁵⁹⁵ Libya v. Malta Davası, para. 50, 51.

⁵⁹⁶ Jan Mayen Davası, para. 80.

⁵⁹⁷ Kuzey Denizi Davaları, para. 55, 83, 85, 101, s. 35, 36, 46, 47, 53, 54/A; Maine Körfezi Davası, para. 107.

Esasında sadece eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının zorunlu olmaması değil, hiçbir sınırlandırma yönteminin uygulanması bir kural ve zorunluluk olarak ne uluslararası sözleşmelerde ne de uluslararası teamül hukukunda öngörülmüştür. Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları kararında UAD, bir sınırlandırma yöntemi belirlemesinin davadaki her koşulu içerecek bir çözüm sunamayacağını, bu yüzden hakça ilkelerce sınırlandırmanın yapılması gerektiğini belirterek hakça bir sonucu sağlayacak herhangi bir sınırlandırma yönteminin uygulanabileceğine işaret etmiştir.⁵⁹⁸ Diğer birçok uluslararası mahkeme ve tahkim kararında, benzer şekilde, ne uluslararası sözleşmeler ne de teamül hukuku tarafından uygulanması zorunlu bir sınırlandırma yönteminin öngörülmediği ve hakça bir sonuca ulaştıracak herhangi bir sınırlandırma yönteminin seçilebileceği ifade edilmiştir.⁵⁹⁹

Deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında, sınırlandırma yöntemi olarak öngörülen belirli bir metodoloji olmasa da uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında kullanılan bazı yöntemlere değinilmelidir. BMDHS’de kıta sahanlığı ile MEB sınırlandırılması için öngörülen maddelerin özünde aynı olması, bu iki deniz alanının sınırlandırılması yönteminde benzerlik oluştururken⁶⁰⁰ karasuları için farklı yöntem öngörülmüştür.⁶⁰¹

Katar v. Bahreyn Davası kararında karasuları sınırlandırılması için aşamalı bir sınırlandırma yöntemi öngörülmüştür. 1958 KBBS ve 1982 BMDHS’deki karasuları sınırlandırılmasının genellikle eşit uzaklık/ özel koşullar kuralıyla açıklandığını ve bunun da bir teamül hukuku oluşturduğunu belirtmiştir.⁶⁰² UAD’nin karasuları için öngördüğü “*en mantıklı ve yaygın olarak kullanılan yaklaşım*”, öncelikle taraflar arasında geçici bir eşit uzaklık çizgisinin çekilmesi ve ardından özel koşullar bu çizginin ayarlanmasını gerektiriyorsa, geçici eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesi şeklindedir.⁶⁰³ Nikaragua v. Honduras davasında UAD, BMDHS madde 15’de öngörülen özel koşullar eşit uzaklık çizgisinin uygulanmasını gerektirmiyorsa bu yöntemin uygulanmayacağını belirtmiştir.⁶⁰⁴

Kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında tek bir sınır oluşturan ve üç aşamadan oluşan sınırlandırma yöntemi, Karadeniz Davası kararında UAD tarafından öngörülmüştür. İlk aşamada, ilgili iki devletin arasına tamamen objektif olacak şekilde geometrik bir geçici eşit uzaklık çizgisi çekilir.⁶⁰⁵ İkinci aşamada, mahkeme tarafından hakça bir sonuca ulaşabilmek için dikkate alınması gereken ilgili koşullar temelinde geçici eşit uzaklık çizgisi üzerinde ayarlamalar veya kaydırmalar yapılır.⁶⁰⁶ Son aşamada, ilk iki aşama neticesindeki geçici hat esas alındığında sınırlandırma bölgesindeki ilgili kıyı uzunlukları ile ilgili deniz alanları arasındaki oran büyük bir adaletsizliğe yol açmamalıdır.⁶⁰⁷ Burada gerçekleştirilecek olan orantılılık testi, esas olarak hakça bir sonuca ulaşmak için gerekli olan bir

⁵⁹⁸ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları, para. 55, 92, 101/B, s. 35, 36, 50, 53.

⁵⁹⁹ Örnek olarak ilgili uyuşmazlıklar verilebilir: Tunus v. Libya Davası, para. 111; Libya v. Malta Davası, para. 28; Karayipler Denizi Tahkimi, para. 306.

⁶⁰⁰ Somali v. Kenya Davası, para. 120.

⁶⁰¹ Rothwell, s. 191.

⁶⁰² Katar v. Bahreyn Davası, para. 176.

⁶⁰³ Katar v. Bahreyn Davası, para. 176.

⁶⁰⁴ Nikaragua v. Honduras Davası, para. 281.

⁶⁰⁵ Karadeniz Davası, para. 116, 118.

⁶⁰⁶ Karadeniz Davası, para. 120.

⁶⁰⁷ Karadeniz Davası, para. 122.

kontrol mekanizması olup, orantılılığın değil sadece büyük bir orantısızlığın olup olmadığının test edilmesidir.⁶⁰⁸

Üç aşamalı sınırlandırma yöntemi sonraki bazı uyuşmazlıklarda da takip edilmiştir.⁶⁰⁹ Sonraki bazı uyuşmazlıklarda kullanılmasına rağmen, deniz alanları sınırlandırılmasında hakça bir sonuca ulaşma motivasyonu mahkemeyi belirli bir sınırlandırma yöntemiyle bağlamamaktadır.⁶¹⁰ Ayrıca, eğer bir sınırlandırmada eşit mesafe yönteminin kullanılmasını engelleyen ilgili koşullar varsa, üç aşamalı sınırlandırma yöntemi kullanılamaz.⁶¹¹

Somali v. Kenya Davası'nda Kenya, üç aşamalı sınırlandırma metodunun ilgili sınırlandırmaya uygun olmadığını ve diğer sınırlandırma yöntemlerine nazaran en hakça sonuca ulaştırmayacağını savunmuştur.⁶¹² UAD, üç aşamalı sınırlandırma metodunun “*objektif olduğunu, coğrafi kriterlere dayandığını, sınırlandırma sonucunun hakçılığına ilişkin her türlü ilgili durumu dikkate aldığını*” ve sınırlandırma sürecine öngörülebilirlik getirdiğini ve önceki birçok davada uygulandığını ifade etmiştir.⁶¹³ Nihayetinde UAD, ilgili davada uygulanacak sınırlandırma yöntemi için üç aşamalı sınırlandırma yönteminin olağan uygulamasından ayrılmak için geçerli bir sebep bulamamıştır.⁶¹⁴

D. Adaların Sınırlandırmadaki Rolü

Adalar rejimini düzenleyen BMDHS madde 121'in ikinci fıkrasında adaların deniz alanlarının, BMDHS'deki kara ülkesine uygulanacak olan hükümlere uygun olarak belirleneceği düzenlenmiştir. Burada tartışılmalı konu, adaların anakaralar için öngörülen hükümlere göre belirlenecek olan deniz alanlarının neleri kapsadığıdır. Bazı devletler bunun, adalar için anakaralarla benzer denizcilik haklarına sahip olmaları ve deniz alanlarının sınırlandırılmasında aynı kuralların uygulanmasına maruz kalmaları şeklinde bir benzerliği kapsadığını savunmuştur.⁶¹⁵

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, kıyı devletlerinin denizcilik haklarının kara üzerindeki egemenliklerinden kaynaklandığını “kara denize hakimdir” ilkesiyle açıkladıktan sonra, adalar için madde 121/2'de belirtilen hükmün, adalar ile diğer kara bölgelerinin aynı denizcilik haklarına sahipliği ifade ettiğini belirtmiştir.⁶¹⁶ Bangladeş v. Myanmar Davası kararında UDHM, deniz alanları sınırlandırılmasının ilk adımı olarak ilgili bölge üzerinde çakışan hak sahipliği durumlarının

⁶⁰⁸ Karadeniz Davası, para. 122. Guyana v. Surinam Tahkimi'nde DTM, ilk aşama olan geçici eşit uzaklık çizgisini çektikten sonra, ikinci aşamada geçici eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasını gerektirecek herhangi ilgili koşul bulamamıştır. Bakınız: Arbitration between Guyana and Suriname (Guyana v. Suriname), Award of the Arbitral Tribunal, 17 September 2007, para. 392. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Guyana v. Surinam Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

⁶⁰⁹ Bengal Körfezi Davası, para. 2012; Gana v. Fildişi Sahili Davası, para. 360; Somali v. Kenya Davası, para. 131.

⁶¹⁰ Somali v. Kenya Davası, para 121, 128.

⁶¹¹ Somali v. Kenya Davası, para. 129.

⁶¹² Somali v. Kenya Davası, para. 127.

⁶¹³ Somali v. Kenya Davası, para. 128.

⁶¹⁴ Somali v. Kenya Davası, para. 131.

⁶¹⁵ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 48.

⁶¹⁶ Katar v. Bahreyn Davası, para. 185.

olması gerektirdiğini belirterek, deniz alanları üzerindeki hak sahipliği ile deniz alanlarının sınırlandırılması konularının farklılığını vurgulamıştır.⁶¹⁷

Madde 121/2’de bahsedilen kara ülkeleriyle adaların aynı hükümlere tabi olması, hak sahipliği açısından aynı hükümlere bağlılığı ifade etmektedir. Nitekim, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, adalar ile anakaralara aynı muamelenin uygulanması hakça bir sonuca ulaşma yolunda yardımcı olmayacak bir tutumu oluşturacaktır.

Tam yetkili adalar, madde 121/2 gereği bir anakarayla aynı deniz alanları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunabilirken, kayalıklar madde 121/3 gereği, karasuları ve bitişik bölge deniz alanları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunabilir. Madde 121’de adaların hangi deniz alanlarına sahip olabileceği düzenlenmişken, adaların dahil olduğu deniz alanları sınırlandırılmalarında hangi kuralların uygulanacağı belli değildir.⁶¹⁸

Adaların dahil olduğu bir sınırlandırma uyumsuzluğu, adaların sınırlandırma bölgesindeki bir coğrafi oluşum olarak varlıklarından dolayı özel bir önem gösterilmesi gereken ve oldukça tartışmalı bir konudur. Bengal Körfezi Davası kararında UDHM ne içtihat hukukunda ne de devlet uygulamasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik adaların etkisine ilişkin genel kuralların bulunmadığını, bu yüzden her davanın özel koşullarına göre belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶¹⁹ Ayrıca, adalara deniz alanlarının sınırlandırılmasında verilecek etkinin, sınırlandırmanın gerçekleşeceği deniz alanına göre değişeceğini vurgulamıştır.⁶²⁰

Adaların sınırlandırma bölgesindeki varlıkları, sınırlandırma uyumsuzluklarında, konumlarına göre bir esas nokta veya ilgili koşul olarak kabul edilmeleriyle değerlendirilmektedir.⁶²¹ Esas olarak, adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki rolü, sınırlandırmadaki ilgili kıyıların belirlenmesi ve eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasıdır.⁶²² Adaların ilgili kıyıları belirleme işlevi esas nokta olarak kabul edilmeleri halinde olabilirken bir ilgili koşul olarak belirlenmeleri de eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasında rol oynamaktadır.

Bir adanın sınırlandırma esnasında esas nokta olarak değerlendirilmesi, adanın anakara gibi değerlendirilmesine ve sınırlandırmada tam etkiye sahip olmasına yol açmaktadır. Bir adanın sınırlandırma esnasında esas nokta olarak değil de bir ilgili koşul olarak değerlendirilmesi, adanın sınırlandırma bölgesine tam veya sınırlı etkide bulunması veya bazen hiç etki etmemesi şeklinde sonuçlanabilir.

II. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Esas Nokta Olarak Kullanımı

Karasuları iç sınırının belirlenmesi ve bu belirlemede adaların oynadığı rol, çalışmamızın ilk bölümünde açıklanmaktadır. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın belirlenmesi,

⁶¹⁷ Bengal Körfezi Davası, para. 397.

⁶¹⁸ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*, s. 304.

⁶¹⁹ Bengal Körfezi Davası, para. 147.

⁶²⁰ Bengal Körfezi Davası, para. 148.

⁶²¹ Açıkönül, s. 116.

⁶²² Dolunay Özbek, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi”, **DEHUKAMDER**, Cilt 2, Sayı 1, 2019, s. 131.

karasularının iç sınırının yanında bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB deniz alanlarının da iç sınırının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Buna rağmen, birinci bölümde bahsedilen deniz alanlarının iç sınırının belirlenmesi meselesi, deniz alanlarının ölçülmesi amacıyla ihtilafsız bölgelerde geçerli olan durumu yansıtmaktadır. Nitekim, deniz alanlarının sınırlandırılması, her zaman uluslararası yönü olan bir uğraştır.⁶²³ Bu alt başlıkta adaların, deniz alanları sınırlandırılmasında uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarıyla esas nokta olarak değerlendirilmesinden bahsedilmektedir.

Karadeniz Davası kararında UAD, kıta sahanlığı ve münhasır bölgenin genişliğinin ölçülmesi amacıyla belirlenen esas hat ile devletler arasında kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması amacıyla çekilecek eşit uzaklık hattı için belirlenecek olan esas hattın farklı olduğunu ifade etmiştir.⁶²⁴ Eşit uzaklık hatları, ilgili devletlerin kıyılarındaki en uygun noktalardan oluşturulmalı ve bu hatlar belirlenirken sınırlandırılan alana en yakın olan çıkıntılı kıyı noktaları hesaba katılmalıdır.⁶²⁵ Buna göre, deniz alanlarının sınırlandırılmasında uluslararası mahkeme, kıyılardaki esas noktaların belirlenmesinde bir tarafın seçimini kararı için esas almamalı ve kıyılardaki esas noktaların seçimini kendisi yapmalıdır.⁶²⁶

Bengal Körfezi Davası kararında UDHM, kıyı devletlerinin deniz alanlarının sınırlandırılması amacıyla esas noktalar belirleyebileceklerini, fakat uluslararası mahkemeye ilgili deniz alanına ilişkin sınırlandırma konusunda başvurulduğunda Mahkemenin coğrafi gerçeklere dayanarak esas noktaları kendisinin belirleyebileceğini ifade etmiştir.⁶²⁷

Somali v. Kenya Davası kararında Divan, kullanılan sınırlandırma yöntemine göre ilgili devletlerin coğrafyalarına uygun olarak belirlenecek esas noktalardan eşit mesafe çizgisinin oluşturulacağını belirterek, taraflar esas noktalar üzerinde mutabık olsalar bile Mahkeme'nin uygun bulmaması halinde bir esas noktanın sınırlandırmada kullanılamayacağını ifade etmiştir.⁶²⁸ Mahkeme, daha önce taraf devletler önermemiş olsa bile, değerlendirmeleri sonucunda farklı bir esas nokta seçebilir.⁶²⁹ Buna rağmen, MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırılmasında kayalıklar bir esas nokta olarak kullanılamazlar.⁶³⁰

Uluslararası mahkeme ve tahkim kararları, devletlerin kıyılarına yakın olan adaları esas nokta olarak değerlendirip sınırlandırmada tam etki verebilirken, esas nokta olarak değerlendirmeyip ihmal de edebilir. Esas nokta olarak kabul edilen ve sınırlandırmada tam etki verilen adalar, bir anakara gibi değerlendirilmekteyken; esas nokta olarak kabul edilmeyen ve sınırlandırmada ihmal edilen adalara hiçbir etki verilmemektedir. Ayrıca uluslararası mahkemeler, kıyıya yakın olan adalara, esas nokta olarak kabul edildikleri ve ihmal edildikleri hallerinin neticesinde oluşacak sınır hatlarının ortasından çekeceği çizgiyle, kısmi etki de verebilir.

⁶²³ Balıkçılık Davası, s. 132.

⁶²⁴ Karadeniz Davası, para. 137.

⁶²⁵ Karadeniz Davası, para. 117.

⁶²⁶ Karadeniz Davası, para. 137.

⁶²⁷ Bengal Körfezi Davası, para. 264.

⁶²⁸ Somali v. Kenya Davası, para. 111.

⁶²⁹ Somali v. Kenya Davası, para. 111.

⁶³⁰ Murphy, s. 233.

A. Adalara Tam Etki Verilmesi

Manş Denizi Tahkimi kararında Mahkeme, Birleşik Krallık'a ait olan Eddystone Kayalıkları'nın, gerçekleştirilecek kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, Birleşik Krallık kıyılarına ait bir esas nokta olarak değerlendirilmesini ve ortay hattın belirlenmesinde dikkate alınmasına karar vermiştir.⁶³¹ Buna göre Mahkeme, Eddystone Kayalıkları'nı esas nokta olarak kabul ederek ve etkisini azaltacak bir düzeltmede bulunmayarak, sınırlandırmada tam etki vermiştir.

Eritre v. Yemen Tahkimi kararında Mahkeme, adaların kıyı yapısının bütüncül bir parçasını oluşturup oluşturmadıklarına göre bir değerlendirmede bulunmuştur. Buna göre, kıyı yapısının bütüncül parçasını oluşturduğu şeklinde değerlendirmede bulunduğu adaları, sınırlandırmada ilgili kıyıya ait esas nokta olarak değerlendirmiş ve tam etki vermiştir. Eritre'ye ait birbirine yakın çok fazla ada ve adacıktan oluşan ve büyük adalarının üzerinde ciddi sayıda insan yaşayan ve kıyı yapısının bütüncül bir unsurunu oluşturan Dahlak Adaları'nın en dışındaki bölge, Yemen'in de kabul ettiği şekliyle, Eritre kıyılarının esas noktasını oluşturmuştur.⁶³² Mahkeme, Yemen kıyılarına yakın, nispeten büyük ve üzerinde yerleşim olan Kamaran Adası'nın Yemen'in kıyı yapısının bütüncül bir parçasını oluşturduğunu kabul ederek ortay hattın belirlenmesinde esas nokta olarak kullanmıştır.⁶³³

Nikaragua v. Kolombiya Davası kararında UAD, Nikaragua kıyılarına bitişik olan adaların ilgili kıyının bir parçasını oluşturduğunu belirterek Edinburgh Reef, Muerto Cay, Miskitos Cays, Ned Thomas Cay, Roca Tyra, Little Corn Adası ve Great Corn Adası olarak saydığı adaları, esas nokta olarak belirlemiştir.⁶³⁴ Santa Catalina, Providencia ve San Andrés adaları ile Alburquerque Cays, Kolombiya'ya ait olan esas noktaları oluşturan formasyonlardır.⁶³⁵ Kolombiya'ya ait adalar, Kolombiya anakarasından çok uzakta olmaları nedeniyle anakaradan ayrı olarak oluşturulan sınırlandırmada esas nokta görevi görmüştür.⁶³⁶ Divan, Nikaragua'ya ait olan esas noktalar ile Kolombiya'ya ait olan esas noktalardan, geçici ortay hat oluşturulmasında faydalanmıştır.⁶³⁷

B. Adalara Kısmi Etki Verilmesi

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, her ikisi de nispeten büyük ve yerleşime sahip olan, jeolojik olarak Fransa karasının bir parçasını oluşturan ve Fransa kıyılarından en fazla 10 mil uzaklıkta bulunan Ushant adası ile Birleşik Krallık karasının bir parçasını oluşturan ve Birleşik Krallık kıyılarından neredeyse 21 mil uzakta konumlanmış Scilly Adaları'na kısmi etki vermiştir.⁶³⁸ Mahkeme, iki adaya da sınırlı etki vermesinin nedeni olarak Scilly Adaları'nın sınırlandırma üzerinde yarattığı bozucu etki ve taraflara tahsis edilecek deniz alanlarındaki orantısızlığı göstermiştir.⁶³⁹ Mahkeme'nin benimsediği sınırlandırma yöntemi, ilgili kıyılar arasında çekilecek olan eşit uzaklık

⁶³¹ Manş Denizi Tahkimi, para. 144.

⁶³² Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 139, 140.

⁶³³ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 150.

⁶³⁴ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 201.

⁶³⁵ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 203.

⁶³⁶ Bakınız: Nikaragua v. Kolombiya Davası, Sketch-map No.8, s. 701.

⁶³⁷ Nikaragua v. Kolombiya Davası, para. 204.

⁶³⁸ Manş Denizi Tahkimi, para. 248, 251.

⁶³⁹ Manş Denizi Tahkimi, para. 248, 250.

çizgisinin öncelikle ilgili adaların esas nokta olarak alınmaması, sonrasında ilgili adaların esas nokta olarak alınmasıyla eşit uzaklık çizgilerinin belirlenmesi ve ardından belirlenen bu iki eşit uzaklık çizgisinin ortasından başka bir çizgi çekilmesi şeklindedir.⁶⁴⁰ Böylece, ilgili adalara kısmi bir etki verilmiş olmaktadır.

C. Adalara Etki Verilmemesi

Libya v. Malta Davası kararında UAD, taraflar arasında çekeceği eşit uzaklık çizgisinde Malta'ya ait olan Filfla adacığının etkisini değerlendirmiştir. Divan, bir eşit uzaklık çizgisinin hakkaniyete uygun olabilmesi için bazı “*adacıkların, kayalıkların ve küçük kıyı çıkıntılarının*” orantısız etkisinin ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁴¹ Nihayet Divan, belirtilen sebebe dayanarak Filfla adacığını geçici eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde esas nokta olarak dikkate almamıştır.⁶⁴² Divan'ın kararında Filfla adacığı, üzerinde yerleşim olmayan bir kayalık olarak değerlendirildiği⁶⁴³ ve kararda sürekli olarak adacık olarak belirtildiği için şayet geçici uzaklık çizgisi çekildiğinde esas nokta olarak kabul edilseydi, orantısız bir etki yaratabilirdi.

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, cezir yüksekliklerinin deniz alanlarının sınırlandırılmasında esas nokta olarak kullanılmasını tartışmıştır. Buna göre, 1958 KBBS ve 1982 BMDHS'de de yer aldığı şekliyle, karasularının içinde yer alan cezir yükseklikleri, karasuları genişliğinin ölçülmesinde esas nokta olarak belirlenerek karasuları deniz alanı oluşturabilir.⁶⁴⁴ Buna rağmen, ihtilafli karasuları alanında bulunan cezir yüksekliklerinin eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesi amacıyla esas nokta olarak kullanılamayacağı ifade edilmiştir.⁶⁴⁵

Katar v. Bahreyn Davası'nda UAD, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması için çizeceği tek sınırın, hakça bir sonuca ulaşmak için ayarlanmasını gerektirecek sebepleri incelemiştir.⁶⁴⁶ Bu doğrultuda, kısmen Bahreyn'in karasuları içinde konumlanan büyük yüzölçümüne sahip bir formasyon olan Fasht al Jarir'in sadece karasuları için değil, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılması için de esas nokta olarak kullanılabileceğini belirtmiştir.⁶⁴⁷ Sonraki değerlendirmeler neticesinde, Fasht al Jarir'in “*sınırı bozacak ve orantısız etkilere neden olacak*” olması ve hakça bir sonuca ulaştırmayacak olması sebepleriyle, sınırın çizilmesinde esas nokta olarak ele alınmamıştır.⁶⁴⁸ Fasht al Dibal'ın ise karasuları içinde bulunan bir cezir yüksekliği olarak⁶⁴⁹ tek deniz sınırının belirlenmesinde esas nokta olarak kullanılmasına karar verilmiştir.⁶⁵⁰

Divan, aynı davada, “*çok küçük, ıssız ve bitki örtüsünden yoksun olan*” Qit'at Jaradah'ın küçük bir adaya orantısız bir etki vermemek için eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde esas nokta teşkil

⁶⁴⁰ Manş Denizi Tahkimi, para. 251.

⁶⁴¹ Libya v. Malta Davası, para. 64.

⁶⁴² Libya v. Malta Davası, para. 64.

⁶⁴³ Libya v. Malta Davası, para. 15.

⁶⁴⁴ Katar v. Bahreyn Davası, para. 207.

⁶⁴⁵ Katar v. Bahreyn Davası, para. 209.

⁶⁴⁶ Katar v. Bahreyn Davası, para. 224, 232.

⁶⁴⁷ Katar v. Bahreyn Davası, para. 245.

⁶⁴⁸ Katar v. Bahreyn Davası, para. 247, 248, 249.

⁶⁴⁹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 200, 220.

⁶⁵⁰ Katar v. Bahreyn Davası, para. 249.

edemeyeceğini, fakat özel bir koşul kabul edilerek ortay hattın ayarlanmasında kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁵¹

Karadeniz Davası kararında Divan, Ukrayna kıyılarından yaklaşık 20 mil uzakta konumlanmış olan Serpents Adası'nın, ilgili kıyının bir unsuru olarak değerlendirilemeyeceğini ve bu yüzden Romanya ile Ukrayna kıyıları arasında belirlenecek olan geçici eşit uzaklık hattının oluşturulmasında bir esas nokta olarak kullanılamayacağı sonucuna varmıştır.⁶⁵²

Somali v. Kenya Davası kararında UAD, eşit uzaklık hattının belirlenmesinde esas nokta teşkil edebilecek olan tarafların anakara kıyılarındaki arazilerin, *terra firma* nitelikteki olması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁵³ Küçük ve kurak bir adacık olan Diua Damas-ciaca ile bir kıyı çıkıntısı olan Ras Kaambooni'nin güney ucundaki bir cezir yüksekliği, esas nokta teşkil etmeleri halinde boyutlarına göre orantısız şekilde eşit uzaklık hattı üzerinde etki yaratabilecekleri için esas nokta olarak kabul edilmemiştir.⁶⁵⁴

III. Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların İlgili Koşul Olarak Kullanımı

Adaların sınırlandırma esnasında değerlendirilebilecekleri diğer durumu, ilgili koşul olmaları oluşturmaktadır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili ve özel koşulların ne demek olduğundan daha önce bahsedilmiştir.⁶⁵⁵ Sınırlandırma sürecinde hakça bir sonuca ulaşılması konusunda önemli bir merhaleyi teşkil eden ilgili koşulların değerlendirilmesi, adaların da hakça bir sonuca ulaşılabilmesi amacıyla ilgili koşul olarak değerlendirilebilmeleri anlamına gelmektedir.

İlgili ve özel koşulların, sınırlandırma sürecinde sınırlandırma yönteminin belirlenmesi ve eşit uzaklık çizgisinin ayarlaması şeklinde sayılabilecek işlevleri bulunmaktadır.⁶⁵⁶ Buna rağmen, bir sınırlandırma yöntemi olarak eşit uzaklık metodunun kullanılmasının, coğrafi imkansızlık hariç, “neredeyse varsayılan metot” haline gelmesiyle birlikte adaların sınırlandırmadaki işlevi, eşit uzaklık hattının çizilmesinde esas alınacak kıyıların belirlenmesi ve eşit uzaklık hattının ayarlanması şeklinde belirtilebilir.⁶⁵⁷ Bir sınırlandırma sürecinde, bir adanın ilgili koşul olarak belirlenmesi, adanın eşit uzaklık hattının ayarlanması konusunda etkisinin değerlendirilmesine yol açmaktadır.

Adaların, deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili veya özel koşul olarak değerlendirilmeleri, anakaralara göre ikincil bir unsur olarak değerlendirildikleri anlamına gelmektedir.⁶⁵⁸ Nitekim adalar, ilgili koşul olarak değerlendirilirken -esas nokta olarak değerlendirildikleri gibi- tam veya sınırlı etkiye sahip olabilir veya tamamen ihmal edilebilir.

⁶⁵¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 219.

⁶⁵² Karadeniz Davası, para. 149.

⁶⁵³ Somali v. Kenya Davası, para. 114.

⁶⁵⁴ Somali v. Kenya Davası, para. 114.

⁶⁵⁵ Bakınız: İkinci Bölüm.I.B.2.

⁶⁵⁶ Açıkönül, s. 105.

⁶⁵⁷ Özbek, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi*, s. 131.

⁶⁵⁸ Özbek, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi*, s. 130; Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları*, s. 315.

A. Adalara Tam Etki Verilmesi

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, Bahreyn'e ait Hawar Adaları ile Katar'a ait Janan Adası'na⁶⁵⁹ tam etki vermiştir. Karasuları sınırlandırılmasında deniz sınırı, Janan Adası ile Bahreyn'e ait Jazirat Hawar arasından geçmiştir.⁶⁶⁰ Aynı şekilde, karasuları sınırlandırılmasında devam eden sınır, Hawar Adaları ile Katar yarımadası arasından geçmiştir.⁶⁶¹ İlgili uyuşmazlıkta Hawar Adaları ile Janan Adası, sınırlandırmada tam etkiye sahip adalar olarak bir anakara gibi sınırlandırma hattının belirlenmesinde etkili olmuştur.

Hawar Adaları ile Janan Adasına verilen tam etkinin değerlendirilmesi, bir ilgili koşul olarak adaların nasıl tam etki elde edebileceğini açıklamakta oldukça faydalıdır.

Her şeyden önce, deniz alanlarının sınırlandırılmasında ilgili bir koşul olarak adalara tam etki verilmesi, daha çok karasuları bakımından karşılaşılan bir durumdur. Her ne kadar sınırlandırmada ilgili bir koşul olarak insan barınmasına imkân veren veya kendine ait ekonomik hayatı olan bir ada ele alınsa da karasularına kıyasla kıta sahanlığı ve MEB deniz alanları çok geniş olduğu için kıta sahanlığı veya MEB bakımından tam etki vermenin hakça bir sonuca götürmeyeceği düşünülmektedir.⁶⁶²

Açıktaki veya ters tarafta konumlanmış olan adaların sınırlandırmada ilgili bir koşul olarak tam etki alması hakça bir sonuca götürmeyeceği sebebiyle nadiren gerçekleşmektedir. Açıktaki kalan adalar, ait oldukları devletin karasularının ötesinde veya eşit uzaklık hattına yakın konumlanmış adaları sınıflandırmak için kullanılmaktadır.⁶⁶³ Ters tarafta konumlanmış adalar, adaların sınırlandırma taraflarının kıyıları arasında çekilecek eşit uzaklık hattının ters tarafında konumlanmasıdır. Başka bir deyişle, eşit uzaklık hattının çekildiği bir durumda tabiiyetinde olmadığı devletin tarafında konumlanan adalar için kullanılır.

İlgili uyuşmazlıkta Katar'a ait olan Janan Adası'na Katar'ın karasularının ötesinde konumlanan açıktaki kalan bir ada olmasına rağmen tam etki verilmesinin nedeni olarak, Bahreyn'e ait olan Hawar Adaları'na da tam etki verilerek eşitliğin sağlanmak istenmesi ve Janan Adası'na tam etki verilmesinin kapatmama prensibine hâlel getirmemesi gösterilmiştir.⁶⁶⁴ Bahreyn'e ait olan ve ters tarafta konumlanmış olan Hawar Adaları'na tam etki verilmesinin nedeni olarak, kapatmama prensibine hâlel getirmemesi ve sınırlandırmanın bulunduğu coğrafya gereği alternatif çözümün oldukça karmaşık olabilecek olması gösterilmiştir.⁶⁶⁵ Ayrıca hem Janan Adası'na hem de Hawar Adaları'na verilen tam etki, karasuları bakımından verilmiştir.

⁶⁵⁹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 187.

⁶⁶⁰ Katar v. Bahreyn Davası, para. 221, 222.

⁶⁶¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 221, 222.

⁶⁶² Arabacı, s. 108.

⁶⁶³ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 333, Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, No. 16, 2008, s. 9.

⁶⁶⁴ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 334.

⁶⁶⁵ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 342, Özbek, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi*, s. 136.

B. Adalara Kısmi Etki Verilmesi

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, Manş Denizi'nde, Birleşik Krallık ile Fransa kıyıları arasında gerçekleştirdiği kıta sahanlığı sınırlandırmasında Birleşik Krallık'a ait Kanal Adaları'nın durumunu değerlendirmiştir. Kanal Adaları, üzerinde önemli sayıda insan barındıran, tarımsal ve ticari ekonomiye sahip, ters tarafta ve hatta Birleşik Krallık coğrafyasından tamamen ayrı konumlanmış adalardan oluşmaktadır.⁶⁶⁶ Mahkeme, Kanal Adaları olmasaydı, Birleşik Krallık ile Fransa arasında gerçekleştirilecek kıta sahanlığı sınırlandırılmasının, karşıt kıyılar arasına çekilecek bir ortay hat ile hakça bir sonuca ulaşacağını belirtmiştir.⁶⁶⁷

Mahkeme, KSS madde 6'da belirtilen eşit uzaklık/ özel koşullar kuralının uygulanacağını, Kanal Adaları'nın özel koşullar olarak değerlendirileceğini, fakat Birleşik Krallık ile Fransa kıyıları arasında çekilecek ortay hattın Kanal Adaları özel koşuluyla ayarlanması durumunda hakça olmayan bir sonucun ortaya çıkacağını ifade etmiştir.⁶⁶⁸ Bu sebeple Mahkeme, ilgili kıta sahanlığının hakça bir sonuca ulaşabilmesi için iki sınırlı bir çözümle kıta sahanlığı sınırlandırmasını gerçekleştirmiştir.

İlk sınır, Kanal Adaları ihmal edilerek, Birleşik Krallık ile Fransa kıyıları arasında çekilen bir ortay hat ile çizilmiştir.⁶⁶⁹ İkinci sınır, Kanal Adaları'nın halihazırda var olan 12 millik balıkçılık bölgesine halel gelmesini önleyecek şekilde, Kanal Adaları'nı 12 millik kıta sahanlığıyla çevrelemiştir.⁶⁷⁰ Mahkeme Kanal Adaları'na sınırlı etkiyi, ortay hattın ayarlanmasıyla değil ayrı bir hattı esas alarak çevreleme yöntemiyle vermiştir. 1958 KSS madde 1'de 200 metre ve ötesine uzanabilen kıta sahanlığı genişliğine rağmen, Mahkeme'nin Kanal Adaları için öngördüğü 12 millik kıta sahanlığı genişliğinin oldukça sınırlı kaldığı söylenebilir.

Tunus v. Libya Davası kararında UAD, toplam yüzölçümü 180 kilometrekareyi bulan adalardan oluşan ve etrafı sığlıklar ve cezir yükseklikleriyle çevrili olan Kerkennah Adaları ile çevresindeki cezir yüksekliklerini birlikte değerlendirmiştir.⁶⁷¹ Buna göre, Kerkennah Adaları'nın konumu ve çevresindeki cezir yüksekliklerinin değerlendirilmesiyle, adalara yarım etki verilmiştir.⁶⁷² Geometrik bir sınırlandırma yöntemi olan “yarım açı” tekniği kullanılmıştır. Buna göre ilgili yöntem, öncelikle adaya tam etki verilerek, sonrasında da ihmal edilerek iki durumda da gerçekleştirilen sınırlandırma çizgilerinin arasından orta hat çekmek, açıortay kullanmak veya adayı anakaraya doğru esas mesafenin yarısı kadar kaydırmak şeklinde gerçekleştirilebilir.⁶⁷³

Eritre v. Yemen Tahkimi'nde Mahkeme, tarafların kıyıları arasında çekilen ortay hattı, Zuqar ve Hanish adalarına karasularını koruyacak kadar sınırlı etki vererek ayarlamıştır.⁶⁷⁴

⁶⁶⁶ Manş Denizi Tahkimi, para. 184, 199.

⁶⁶⁷ Manş Denizi Tahkimi, para. 182.

⁶⁶⁸ Manş Denizi Tahkimi, para. 196, 199.

⁶⁶⁹ Manş Denizi Tahkimi, para. 201.

⁶⁷⁰ Manş Denizi Tahkimi, para. 202.

⁶⁷¹ Tunus v. Libya Davası, para. 128.

⁶⁷² Tunus v. Libya Davası, para. 129.

⁶⁷³ Tunus v. Libya Davası, para. 129.

⁶⁷⁴ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 158, 160, 161.

C. Adalara Etki Verilmemesi

Eritre v. Yemen Tahkimi'nde Mahkeme, küçük bir ada olan al-Tayr ile al-Zubayr adalar grubunun taraflar arasında çizilecek ortay hattın ayarlanmasında dikkate alınıp alınmayacaklarını değerlendirmiştir. Mahkeme, taraf kıyılarından oldukça uzakta bulunan ve ortay hatta yakın konumlanmış olan açıktaki ilgili adaların büyüklüklerine, önemlerine ve coğrafi diğer değerlendirmelere göre tam etkiyle donatıldıklarında orantısız bir sonuca yol açabileceğine veya sınırlı etki verildiğinde makul bir sonuca ulaşılabileceğine dair değerlendirmelerde bulunmuştur.⁶⁷⁵ Mahkeme, ilgili adaların çorak ve insan yaşamına imkân vermeyen doğaları ve kıyıdan oldukça açıkta konumlanmış olmaları nedenlerine dayanarak ortay hattın hesaplanmasında ilgili adaları dikkate almamıştır.⁶⁷⁶

Bengal Körfezi Davası kararında UDHM, Bangladeş'e ait olan St. Martin's Adası'nı geçici eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasında değerlendirilmesi gereken ilgili bir durum olarak görmüştür.⁶⁷⁷ Taraflar arasında gerçekleştirilecek olan kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasında St. Martin's Adası'na verilecek herhangi bir etkinin, Myanmar'ın denize olan projeksiyonunda kapatma etkisinde bulunacağı ve sınırlandırma çizgisinin hakça olmayan bir şekilde bozulmasına sebep olacağı ifade edilmiştir.⁶⁷⁸ Mahkeme, St. Martin's Adasını ilgili nedenlere bağlı olarak değerlendirdiğinde, ilgili bir koşul olmadığı ve bu yüzden kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasında çekilecek olan hat üzerinde herhangi bir etkisinin olamayacağı sonucuna varmıştır.⁶⁷⁹

IV. Adalara Verilecek Etkinin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınan Durumlar

Adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasında tam veya sınırlı etki verildiği veya tümünden ihmal edildiği bazı durumlardan bahsedildi. Bu başlık altında, uluslararası mahkemeler ve tahkimlerin sınırlandırma sürecinde adalara bu tür etkileri tanıırken dayandıkları sebeplerden bahsedilmektedir.

Bengal Körfezi Davası kararında Mahkeme, esas olarak ne içtihat hukukunda ne de devlet uygulamasında adaların deniz alanları sınırlandırılmasında elde edeceği etkileri düzenleyen genel kurallar bulunmadığını ifade etmiştir.⁶⁸⁰ Ayrıca, yapmış olduğu değerlendirmede, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırılmasında adalara verilecek olan etkinin belirlenmesinde coğrafi durumların ve davanın kendine has özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁸¹ Adalara verilecek etkinin belirlenmesinde herhangi genel bir kural bulunmadığını ve her uyuşmazlık çerçevesinde yapılacak olan adaların etki değerlendirmesinin hakça bir amaca ulaşılmasına hizmet edecek şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸²

Adalara verilecek etkileri belirleyen sebeplerin düzenlendiği genel kurallar bulunmamaktadır. Uluslararası yargı organları, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin verdikleri kararlarda adalara

⁶⁷⁵ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 117.

⁶⁷⁶ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 147, 148.

⁶⁷⁷ Bengal Körfezi Davası, para. 316, 318.

⁶⁷⁸ Bengal Körfezi Davası, para. 318.

⁶⁷⁹ Bengal Körfezi Davası, para. 319.

⁶⁸⁰ Bengal Körfezi Davası, para. 147.

⁶⁸¹ Bengal Körfezi Davası, para. 317.

⁶⁸² Bengal Körfezi Davası, para. 317.

etki verilen veya verilmeyen durumların sebeplerini açıklamaktadır. Her uyuşmazlık özelinde değişmekte olan bu sebeplerin incelenmesi, en azından adalara etki verilirken hangi sebeplere dayanıldığıнын ortaya çıkarılması açısından önemlidir. Nitekim özel sebeplerin belli başlıklar halinde toplanmasıyla yapılabilecek bir kategorizasyon girişimi, hangi başlıkların ve genel durumların sınırlandırma uyuşmazlıklarında adalara etki verirken kullanıldığıнын anlaşılmasına yardımcı olabilir.

Adalara yönelik etkiler açıklanırken akılda tutulması gereken husus, uluslararası mahkemeler tarafından tüm etkilerin birlikte bir değerlendirmeye tabi tutulduğu ve sınırlandırmanın esas unsurunu teşkil etmesi sebebiyle diğer tüm etkilerin hakça ilkelere uyması durumunda sınırlandırmaya etki edebileceğidir. Bunun yanında hakça ilkelerin de hakça bir sonuca ulaştırdığı kadarıyla kullanıldığı da belirtilmelidir.

A. Hakça İlkelere Uygunluk

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında, sınırlandırmaya hâkim olan temel esas hakça bir sonuca ulaşmaktadır. Sınırlandırma sürecinin hakça bir sonuca ulaşması amacıyla gerçekleştirilecek değerlendirmeler, hakça ilkelere uyumlu olmalıdır. Hakça ilkeler, aynı zamanda adalara verilecek etkinin belirlenmesinde de etkin bir rol oynamaktadır.⁶⁸³

Uluslararası mahkemeler, sınırlandırma uyuşmazlıklarında sınırlandırma bölgesiyle ilgili her koşulu göz önünde bulundurur. Daha önce bahsetmiş olduğumuz ilgili veya özel koşullar hakkında coğrafi ve coğrafi olmayan birçok unsuru içermeleri, uluslararası mahkemelerin hakça bir sonuca ulaşmak için değerlendirebileceği koşulların genişliğini göstermektedir.

Adalara verilecek etkilerin değerlendirilmesinde, hakça ilkelere uygunluk ve hakça bir sonuca ulaşmak amacı esastır. Geniş açıdan bakıldığında, adalara verilecek etkinin değerlendirilmesinde dikkate alınan durumlardan olan ve sonraki başlıklarda bahsedilen adaların boyutu, konumu, siyasal statüsü ve adaların nüfusları ile ekonomik hayatları, hakça ilkelere uygunluk ve hakça bir sonuca ulaştırma testini geçerek adalara verilecek etkinin belirlenmesinde bir sebep olarak kullanılmaktadır. Adalara verilecek etkinin değerlendirilmesinde dikkate alınacak tüm durumların, esas olarak ve evleviyetle hakça ilkelere uygun olması ve hakça bir sonuca ulaştıracak olması gerekmektedir.

Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları kararında UAD, sınırlandırma bölgesinin değerlendirilmesiyle alınacak kararların, coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi sonucunu doğurması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁸⁴ Coğrafyanın bu önemi, devletin denize kıyısı olan ülkesinin deniz üzerindeki hakları yaratmasından kaynaklanmaktadır.⁶⁸⁵ Buna göre, sınırlandırma bölgesinde bulunan ve fazla etki verilmesi durumunda orantısız ve haksız sonuçlara yola açabilecek küçük ve arazi oluşumlara verilecek etki azaltılmalıdır.⁶⁸⁶ Deniz alanlarının sınırlandırılmasında yapılacak değerlendirmeler coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi hakça ilkesine aykırı olmamalıdır. Sınırlandırma bölgesindeki küçük veya izole adalara verilecek fazla etkinin orantısız ve haksız

⁶⁸³ Deniz alanlarının sınırlandırılmasında temel prensip olarak değerlendirilen hakça ilkeler hakkında daha fazla bilgi için çalışmamızın ikinci bölümünde I.B.1. alt başlığına bakınız.

⁶⁸⁴ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları, para. 91, s. 49, 50.

⁶⁸⁵ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları, para. 96, s. 51.

⁶⁸⁶ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları, para. 91, s. 49, 50.

sonuçlara yol açabilecek olması halinde ilgili adalara verilecek etki azaltılmalıdır.⁶⁸⁷ Bu değerlendirme yapılırken ve genel olarak adalara sınırlandırma esnasında etki verilirken orantısız ve hakça olmayan bir sonuç doğurmaması göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, bir hakça ilke olarak coğrafyanın yeniden şekillendirilmemesi, adalara verilecek etkinin böyle bir şekillendirmeye yol açmaması açısından göz önünde bulundurulmalıdır.

Manş Denizi Tahkimi'nde UAD, Ushant adası ve Scilly Adaları'nın sınırlandırmadaki etkilerini değerlendirmiş ve hakça bir sonuca ulaştırması dolayısıyla ilgili adalara çevreleme yöntemiyle belirlenmiş sınırlı etki tanımıştır.⁶⁸⁸ Ushant adası ve Scilly Adaları büyük ve üzerinde yerleşime sahip adalar olarak, bölgedeki uyumsuzluğu oluşturan kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hiç etki verilmemeleri ve ihmal edilmeleri halinde coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi gereği hakça olmayan bir sonuç ortaya çıkacaktı.⁶⁸⁹ Adalara verilen çevrelenmiş sınırlı etki, Scilly Adaları'nın tarafların arasındaki hat üzerinde oluşturduğu bozucu etkiyi ve taraflara tahsis edilecek kıta sahanlığı alanları üzerindeki orantısızlığı gidermek ve hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla tanınmıştır.⁶⁹⁰

Katar v. Bahreyn Davası kararında UAD, benzer olarak, Fasht al Jarim'in "sınırı bozacak ve orantısız etkilere neden olacak" olması ve hakça bir sonuca ulaştırmayacak olması sebepleriyle, sınırın çizilmesinde esas nokta olarak ele almamıştır.⁶⁹¹

Hakça ilkelerden biri olan kapatmama prensibi, adalara verilen orantısız ve hakça olmayan etkilerle anakaraların denize olan projeksiyonunun kesilmemesi veya kapatılmaması anlamına gelmektedir.⁶⁹² Bengal Körfezi Davası kararında UDHM, St. Martin's Adası'nı Myanmar'ın denize olan projeksiyonunu kapatacak ve sınırlandırma çizgisinin hakça olmayan bir şekilde bozacak olması sebepleriyle ilgili bir koşul olarak kabul etmemiş ve sınırlandırmada görmezden gelmiştir.⁶⁹³

B. Adaların Boyutu

Adaların tanımını içeren BMDHS madde 121 gereği, ada olmanın bir unsuru olarak herhangi bir boyutta olmak şartı öngörülmemiştir. Bir ada küçük de olsa büyük de olsa bir tam yetkili ada veya kayalık olma statüsü devam ettirir. Buna rağmen sınırlandırma sürecinde, adaların orantısız şekilde etki yaratabilmelerinin önüne geçmek amacıyla boyutları göz önünde bulundurulmaktadır. Nispeten küçük ve önemsiz boyuttaki adalara, boyutlarıyla orantısız bir şekilde sınırlandırma alanına etkilerinin önlenmesi amacıyla sınırlı etki verilir veya ihmal edilir. Küçük ve önemsiz adaların etkilerini azaltma motivasyonu, orantısız etkilere neden olmanın önlenmesi ve hakça bir sonuca ulaşma amacı taşımaktadır.

Libya v. Malta Davası kararında Divan, bir eşit uzaklık çizgisinin hakkaniyete uygun olabilmesi için bazı "adacıkların, kayalıkların ve küçük kıyı çıkıntılarının" orantısız etkisinin ortadan

⁶⁸⁷ Hırvatistan v. Slovenya Tahkimi, para. 1009.

⁶⁸⁸ Manş Denizi Tahkimi, para. 251.

⁶⁸⁹ Manş Denizi Tahkimi, para. 248.

⁶⁹⁰ Manş Denizi Tahkimi, para. 248.

⁶⁹¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 247, 248, 249.

⁶⁹² Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 100.

⁶⁹³ Bengal Körfezi Davası, para. 319, 319.

kaldırılması gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁹⁴ Divan, sınırlandırma uyuşmazlığında Filfla adacığını geçici eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde esas nokta olarak dikkate almamıştır.⁶⁹⁵ Divan, üzerinde yerleşim olmayan bir kayalık olarak bahsettiği⁶⁹⁶ ve devamlı olarak “*adacık*” şeklinde isimlendirdiği Filfla adacığını, geçici uzaklık çizgisi çekilirken esas nokta olarak kabul etseydi, orantısız bir etki yaratabilirdi.

Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları ve Hırvatistan v. Slovenya Davası kararlarında, küçük ve izole adalar için tanımlanacak olan aşırı etki sınırlandırmada orantısız ve haksız sonuçlara sebep olabileceğı için böyle adalara verilecek etki azaltılmalıdır.⁶⁹⁷

Somali v. Kenya Davası kararında UAD, küçük ve kurak bir adacık olan Diua Damas-ciaca ile bir kıyı çıkıntısı olan Ras Kaambooni’nin güney ucundaki bir cezir yüksekliğini, esas nokta teşkil etmeleri halinde boyutlarına göre orantısız şekilde eşit uzaklık hattı üzerinde etki yaratabilecekleri sebebiyle esas nokta olarak kabul etmemiştir.⁶⁹⁸

C. Adaların Konumu

Sınırlandırma uyuşmazlıklarındaki temel esas olan hakça bir sonuca ulaşmak bağlamında, adaların sınırlandırma bölgesindeki konumlarına göre kazanacakları etki değişmektedir. Uluslararası yargı kararları ve devlet uygulamalarında adalar tabiiyetinde bulunduğu devlet ile diğer devletin (veya devletlerin) neresinde konumlandığına göre tam veya sınırlı etki verilebilir veya ihmal edilebilir.

Tabii olarak hakça ilkelere uygun olarak ve diğer tüm etkilerle birlikte değerlendirilmesinin gerekmesine rağmen, adaların hem esas nokta olarak hem de ilgili koşul olarak değerlendirilmesinde konumu kilit bir rol oynamaktadır. Buna göre, adalar tabiiyetinde bulunduğu devletten uzaklaşıp diğer devlete yaklaştıkça sınırlandırmada kazanacağı etki de azalır.⁶⁹⁹

Gine v. Gine Bissau Tahkimi’nde adaların anakaraya göre konumları ele alınarak sınırlandırmaya olan etkileri üç durumda incelenmiştir. Buna göre ilk olarak, anakaradan sadece dar deniz girintileri veya su yollarıyla ayrılan adalar, kıyı adaları olarak isimlendirilmiş ve anakaranın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edileceğı belirtilmiştir.⁷⁰⁰ İkinci olarak, en yakını anakaradan 2 mil ve en uzağı 37 mil olan ve birbirlerinden 5 milden fazla ayrılmayan Bijagos Adaları’ndan bahsedilmiştir.⁷⁰¹ Üçüncü durum olarak, anakaranın daha güneyinde bulunan ve açıklarda konumlanmış adacıklar olan Poilão, Samba, Sene ve Alcatraz sayılmıştır.⁷⁰² İlk iki durumdaki adalar, sınırlandırmada esas nokta oluşturacak ve karasularıyla anakaraya bağılı kabul edilecek adalardan

⁶⁹⁴ Libya v. Malta Davası, para. 64.

⁶⁹⁵ Libya v. Malta Davası, para. 64.

⁶⁹⁶ Libya v. Malta Davası, para. 15.

⁶⁹⁷ Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları, para. 91, s. 49, 50; Hırvatistan v. Slovenya Tahkimi, para. 1009.

⁶⁹⁸ Somali v. Kenya Davası, para. 114.

⁶⁹⁹ Özbek, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi*, s. 145, 146.

⁷⁰⁰ Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary between Guinea and Guinea-Bissau (Guinea v. Guinea Bissau), **Reports of International Arbitral Awards**, Cilt 19, Decision of 14 February 1985, para. 95, 97. (Bu uyuşmazlıktan, metin içinde ve dipnot olarak, Gine v. Gine Bissau Tahkimi olarak bahsedilecektir.)

⁷⁰¹ Gine v. Gine Bissau Tahkimi, para. 95.

⁷⁰² Gine v. Gine Bissau Tahkimi, para. 95.

oluşmaktadır.⁷⁰³ Üçüncü durumdaki adacıkların bazı durumlarda esas nokta teşkil edebileceğini, fakat bu uyumsuzlukta esas nokta olarak ele alınmayacaklarını ifade edilmiştir.⁷⁰⁴

Sınırlandırmaya taraf devletin tabiiyetinde bulunduğu ada, ilgili devletin kıyılarına yakınsa ve kıyının ayrılmaz bir parçası olarak görünüyorsa, ilgili ada sınırlandırmada esas nokta olarak kabul edilip tam etki kazanmaktadır.⁷⁰⁵ Buna rağmen, bir ada tabiiyetinde bulunduğu devletin kıyısına yakın olmakla birlikte genel kıyı yapısının ayrılmaz bir parçası olarak değil de bağımsız veya önemsiz bir coğrafi oluşum olarak görülüyorsa, sınırlandırmada sınırlı etki kazanır veya ihmal edilir.⁷⁰⁶

Eritre v. Yemen Tahkimi'nde Mahkeme, Eritre'nin kıyı yapısının bütüncül bir unsurunu oluşturan Dahlak Adaları'nın ve Yemen'in kıyı yapısının bütüncül bir parçasını oluşturan Kamaran Adası'nın, ilgili devletlerin kıyılarının esas noktalarını oluşturdukları yönünde karar vermiştir.⁷⁰⁷ Karadeniz Davası kararında UAD, Serpents Adası'nın Ukrayna'nın kıyı yapısına yabancı bir unsur olduğunu, kıyının bütüncül bir parçası sayılırsa coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi anlamına geleceğini belirterek oluşturulan geçici eşit uzaklık hattının belirlenmesinde esas nokta olarak kabul etmemiştir.⁷⁰⁸

Bir ada tabiiyetinde bulunduğu devletin karasularının ötesinde veya sınırlandırma tarafları arasındaki ortay hattın yakınlarında konumlanmışsa, bu adaya verilecek tam etki ortay hattın ayarlanmasında çok büyük değişikliklere neden olabilir.⁷⁰⁹ Sınırlandırma uyumsuzluğunda taraflardan sadece birine ait olan bu tür adalar, tam etkiyle donatıldıklarında tabiiyetinde bulunduğu devlete orantısız ve hakça bir sonuca aykırı olacak derecede çok deniz alanı kazandırabileceğinden sınırlı etkiyle donatılmaları daha hakça gözükmektedir.⁷¹⁰ Hakça bir sonuca ulaşmak açısından diğer bir ihtimal, sınırlandırma uyumsuzluğu taraflarının ikisinin de bu tür adalara sahip olması ve iki tarafa da tam etki verilmesi şeklinde olabilir. Katar v. Bahreyn Davası kararında örneği görülebilecek olan bu uygulamada, Bahreyn'e ait Hawar Adaları ile Katar'a ait Janan Adası'na tam etki verilmiştir.⁷¹¹

Adalar, sınırlandırma taraflarının kıyıları arasında çekilecek ortay hattın ters tarafında konumlanmışsa, bu adalara ters veya yanlış konumlanmış adalar denir. Başka bir deyişle, bu tür adalar eşit uzaklık hattı çekilmiş haliyle tabiiyetinde olmadığı devletin tarafında, o devlete yakın konumlanan adalardır. Ters konumlanmış adalara tam etki verilmesi, diğer devlete yakın konumlanmasından dolayı orantısız ve hakça ilkelere uygun olmayan bir sonuç ortaya çıkarabilir.⁷¹² Bu sebeple, bu tür adalara genellikle sınırlı etki verilebilir veya sınırlandırmada tümünden ihmal edilebilirler.

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, Birleşik Krallık ile Fransa kıyıları arasında gerçekleştirdiği kıta sahanlığı sınırlandırmasında Birleşik Krallık'a ait ve Fransa kıyılarına yakın

⁷⁰³ Gine v. Gine Bissau Tahkimi, para. 97.

⁷⁰⁴ Gine v. Gine Bissau Tahkimi, para. 97.

⁷⁰⁵ Dundua, s. 61.

⁷⁰⁶ Dundua, s. 61.

⁷⁰⁷ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 139, 140, 150.

⁷⁰⁸ Karadeniz Davası, para. 149.

⁷⁰⁹ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 333; Acer, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*, s. 9.

⁷¹⁰ Açığönül, s. 121.

⁷¹¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 221, 222. Ayrıntılı bilgi için ilgili davanın incelendiği, çalışmamızdaki ikinci bölümün III.A. alt bölümüne bakınız.

⁷¹² Acer, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*, s. 13.

konumlanmış olan Kanal Adaları'nın durumunu değerlendirmiştir. Kanal Adaları, üzerinde önemli sayıda insan barındıran, tarımsal ve ticari ekonomiye sahip, ters tarafta ve hatta Birleşik Krallık coğrafyasından tamamen ayrı konumlanmış adalardan oluşmaktadır.⁷¹³ Mahkeme, ters tarafta konumlanmış olan Birleşik Krallık'a ait Kanal Adaları'na, sınırlı etki vererek çevreleme yöntemiyle kıta sahanlığı alanı öngörmüştür. Mahkeme Kanal Adaları'na, balıkçılık bölgesiyle orantılı olarak, 12 mil kıta sahanlığı alanını çevreleme yöntemiyle vermiştir.⁷¹⁴

Kanada v. Fransa Tahkimi'nde Mahkeme, Kanada'nın Newfoundland eyaletine yakın konumlanmış Fransa'nın denizaşırı adaları olan St. Pierre ve Miquelon'a sınırlı etki tanımıştır. Sınırlandırmanın ilk aşamasında St. Pierre ve Miquelon'un batı kesimi için halihazırdaki 12 mil karasularına ek olarak 12 mil bitişik bölge haklarının da kullanılabileceği MEB bölgesi belirlenmiştir.⁷¹⁵ Sınırlandırmanın ikinci aşamasında, St. Pierre ve Miquelon'un güney ve güney doğu kesimi için engellenmeyen bir deniz projeksiyonun olduğundan bahisle ve aynı şekilde Kanada'nın deniz projeksiyonunu engellemeyecek şekilde 200 millik MEB bölgesi öngörülmüştür.⁷¹⁶

Adaların konumu açısından değerlendirilmesi gereken diğer durum, sınırlandırmaya taraf devletlerin bitişik olduğu durumlarda sınırlandırmaya konu adaların oluşturulacak eşit uzaklık hattına etki etme halidir. Sınırlandırmaya taraf devletlerin karşı karşıya olması halinde adalar, tam veya sınırlı etki alabilir veya ihmal edilebilirler. Sınırlandırmaya taraf devletlerin yan yana olmaları halinde adalara verilecek etki, kapatmama etkisinden dolayı sınırlandırılabilir veya ihmal edilebilir.

Nikaragua v. Honduras Davası kararında UAD, tarafların sınırlarının yan yana olduğu durumlarda, kıyıların genel doğrultusuna göre belirlenen açının ikiye bölünmesiyle oluşturulan yarım açı yönteminin -eşit uzaklık hattıyla aynı doğrultuda- hakça bir amaca ulaşmak amacıyla kıyı yapılarının göz önüne alındığı bir yöntem olduğunu belirtmiştir.⁷¹⁷ Divan taraflar arasında yarım açı yöntemini uygulayarak belirlediği geçici hat yakınında bulunan Honduras'a ait adalar olan Bobel Cay, Savanna Cay, Port Royal Cay, South Cay ve Nikaragua'ya ait Edinburgh Cay için sadece 12 millik karasuları tanımlamıştır.⁷¹⁸ İlgili adaların çıkışan karasularındaki ihtilaflı bölgeler, adalar arasına çekilen eşit uzaklık hattıyla çözülmüştür.⁷¹⁹ Devletlerin anakara kıyılarından yarım açı yöntemiyle belirlenen hat, adalara tahsis edilen 12 millik karasuları dışında değiştirilmemiştir. Yarım açı yöntemiyle belirlenen hatta yakın konumlanmış olan adalar, karasuları dışında elde edecekleri olası kıta sahanlığı veya MEB alanlarıyla tarafların deniz alanları üzerinde kapatma etkisi yaratacağı için sadece karasuları deniz alanı kazanabilmiştir.⁷²⁰

⁷¹³ Manş Denizi Tahkimi, para. 184, 199.

⁷¹⁴ Manş Denizi Tahkimi, para. 202.

⁷¹⁵ Kanada v. Fransa Tahkimi, para. 69.

⁷¹⁶ Kanada v. Fransa Tahkimi, para. 74.

⁷¹⁷ Nikaragua v. Honduras Davası, para. 287.

⁷¹⁸ Nikaragua v. Honduras Davası, para. 302, 599.

⁷¹⁹ Nikaragua v. Honduras Davası, para. 304.

⁷²⁰ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 356; Açıkönül, s. 125.

D. Adaların Siyasal Statüsü

Adaların deniz alanları sınırlandırılmasında incelenmesi gereken özel bir durum yaratma potansiyelleri bir devlete bağlı olmaları halinde geçerlidir. Ada olma koşulu büyük bir ada veya küçük bir ada devleti olma hallerinde gerçekleşirse, deniz alanları sınırlandırılmasında, bağımsız bir devlet olarak anakaralarla aynı potansiyelde deniz alanlarına sahip olabilirler.⁷²¹ Başka deyişle, deniz alanları sınırlandırılmasında ilgili kıyılarda esas nokta ve ilgili koşul olarak değerlendirilme sadece bir devletin tabiiyetindeki adalar için geçerlidir. Şayet deniz alanları sınırlandırılmasında ele alınacak bir ada devletiyse diğer anakara ülkeleriyle benzer şekilde hiçbir sınırlandırmaya bağlı kalmadan tam etki gösterir.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında, bir devlete bağımlı olan ada ile bağımsız bir ada devleti arasındaki farklılığa ilişkin bir değerlendirme Libya v. Malta Davası kararında UAD tarafından, Malta'nın bağımsız devlet statüsü vurgulanarak yapılmıştır. Buna göre, Malta adaları, bağımsız bir devlet olmayıp bir devlete bağlı olsaydı, Divan tarafından deniz alanlarının sınırlandırılmasında yapılacak olan değerlendirme farklı olurdu.⁷²²

Bir ada devleti ile yapılacak olan deniz alanları sınırlandırılmasında, ilgili ada (veya adalar) dışında farklı durumlar ilgili veya özel koşullar oluşturabilmektedir. Libya v. Malta Davası kararında UAD, taraflar arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, tarafların ilgili kıyı uzunlukları arasındaki farkın ortay hattın ayarlanmasını gerektirecek kadar fazla olduğundan bahisle ortay hattı Malta'ya doğru kaydırmıştır.⁷²³ Libya'nın ilgili kıyı uzunluğunu 192 mil, Malta'nın ise 24 mil olarak tespit eden Divan, hakça bir çözüme ulaşabilmek için ortay hattın Malta'ya doğru kaydırılmasına karar vermiştir.⁷²⁴

Bir adanın bir devlete bağımlı olmasıyla bağımsız bir devlet oluşturması arasında kademeli bir geçişkenlik olduğundan bahsedilmiştir. Bu noktada, bir devlete bağlı olup özerklik statüsüne sahip adaların siyasal durumunun, deniz alanlarının sınırlandırılmasında, göz önüne alınması gereken bir koşul oluşturduğu ve ihmal edilmemesi gereken bir etki kazanmaları gerektiği söylenmiştir.⁷²⁵ Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, Kanal Adaları'nın Birleşik Krallık'la olan siyasi ilişkisini incelemiştir. Kanal Adaları'nı oluşturan Jersey ve Guernsey adalarının anayasal olarak Birleşik Krallık'a değil Britanya Kraliyeti'ne bağlı olduğunu, Birleşik Krallık'tan ayrı olarak büyük oranda idari, yasama ve ekonomik özerkliğe sahip olduğunu belirtmiştir.⁷²⁶ Deniz alanları sınırlandırılmasında Divan, Kanal Adaları'nı Birleşik Krallık'a ait olarak değerlendirmiş ve ters tarafta bulunsalar dahi sınırlı bir etki tanımıştır.⁷²⁷

⁷²¹ Dundua, s. 60.

⁷²² Libya v. Malta Davası, para. 53.

⁷²³ Libya v. Malta Davası, para. 68, 71.

⁷²⁴ Libya v. Malta Davası, para. 68, 71.

⁷²⁵ Açıkönül, s. 124.

⁷²⁶ Manş Denizi Tahkimi, para. 183, 184.

⁷²⁷ Manş Denizi Tahkimi, para. 186, 187, 199, 201, 202.

E. Adaların İnsan Barınmasına veya Ekonomik Hayata Dair Durumu ve Kapasitesi

Adalardaki insan barınması ve ekonomik hayat, deniz alanları sınırlandırılması uyuşmazlıklarında göz önüne alınan özelliklerdendir. Genel olarak; adada ikamet eden nüfusun fazlalığı, adanın insan barınmasına elverişliliği, adanın bağımsız veya büyük bir ekonomik hayata sahip olması adalara sınırlandırmada önem kazandıran durumlardır.

Tam yetkili bir ada ile kayalık arasındaki ayrımı oluşturan insan barınmasına imkân vermek veya kendine ait ekonomik hayatı olmak kriterindeki unsurlar, uluslararası mahkeme ve tahkimlerin yaptıkları değerlendirmelerde, deniz alanları sınırlandırılmasında esas belirleyici faktör olarak gözükmemektedir. Nitekim, deniz alanları sınırlandırılmasında belirleyici olan faktörler, tüm durumların hesaba katılmasıyla değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Böyle olmasa bile 2016 yılındaki Güney Çin Denizi Tahkimi'ne kadar esaslı bir şekilde madde 121'in yorumunun yapılmamış olması ve sınırlandırma uyuşmazlığındaki metin oluşumlarının ada mı yoksa kayalık mı olduğunun belirlenmemesi, sınırlandırma hukukunda ada ve kayalık ayrımının belirleyici olmamasına sebep olmuştur. Nitekim sınırlandırmada esas nokta veya ilgili koşul olarak değerlendirilebilecek olan adaların, tam yetkili ada mı yoksa kayalık mı oldukları noktasında esaslı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Uluslararası yargı organları tarafından yapılan bu değerlendirme hem adaların hem de kayalıkların sınırlandırmadaki elde edebileceği ve etki edebileceği deniz alanlarını belirlerken, aynı zamanda sınırlandırmada kazanacağı etkinin belirlenmesi için mahkemelere sebepler de sunmaktadır.

Güney Çin Denizi Tahkimi'nde tam yetkili bir ada ile kayalık arasındaki farkı oluşturan insan barınmasına imkân vermek veya kendine ait ekonomik hayatı olmak koşulunun temel kıstasını oluşturan adanın doğal kapasitesi⁷²⁸, deniz alanları sınırlandırılmasında ele alınan bir değerlendirme kriteri henüz olmamıştır. Adanın halihazırdaki durumu, sınırlandırmada değerlendirilmesi gereken faktörleri içermektedir. Adalar, halihazırda nüfusa sahip olmaları veya ekonomik hayata sahip olmaları yönünden değerlendirmelere tabi tutulmuştur. Bunun yanında insan barınmasına elverişli olmaları açısından da değerlendirilmelerine rağmen, yapılan değerlendirme tarihsel kayıtların da inceleneyeceği şekilde esaslı bir doğal kapasite analizini içermemektedir. Kuşkusuz ki bu değerlendirmeler, adaların deniz alanları sınırlandırılmasındaki etkilerinin belirlenmesinde olumlu veya olumsuz şekilde dikkate alınmıştır.

Adaların yapılan değerlendirmelerle kayalık olmayan ada veya kayalık olarak tespit edilmesi halinde, sınırlandırmada deniz alanları tahsisinin de buna göre yapılması gerekir. Eğer bir metin oluşumu uluslararası mahkeme tarafından kayalık olarak nitelendirilmişse yapılacak MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırılmasında dikkate alınmaması gerekir.

Eritre v. Yemen Tahkimi'nde, Dahlak Adaları'nın üzerinde yerleşim bulunması ortay hattın belirlenmesinde esas nokta olarak kullanılmasını teşkil eden sebeplerden biridir.⁷²⁹ Aynı uyuşmazlıkta, çorak ve insan yaşamına imkân vermeyen al-Tayr ve al-Zubayr adalar grubu, sınırlandırmada ilgili koşul olarak dikkate alınmamıştır.⁷³⁰

⁷²⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 541.

⁷²⁹ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 150.

⁷³⁰ Eritre v. Yemen Tahkimi, para. 147, 148.

Katar v. Bahreyn Davası kararında “çok küçük, ıssız ve bitki örtüsünden yoksun olan” Qit’at Jaradah, eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde esas nokta olarak ele alınmazken, ortay hattın ayarlanmasında özel bir koşul teşkil etmiştir.⁷³¹

Bengal Körfezi Davası kararında Mahkeme, Bangladeş’e ait St. Martin’s Adası’nı “boyutu, nüfusu, ekonomik büyüklüğü ve diğer faaliyetlerinin kapsamı nedeniyle önemli bir deniz oluşumu” olarak tanımlamıştır.⁷³² St. Martin’s Adası, taraflar arasında çekilen geçici uzaklık çizgisinin ayarlanmasında değerlendirilmesi gereken ilgili bir durum olarak görülse de hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla sınırlandırmada ihmal edilmiştir.⁷³³

Bengal Körfezi Davası’nda St. Martin’s Adası’nı “önemli bir deniz oluşumu” olarak tanımlayan Mahkeme, karasuları sınırlandırılmasında tam etkiden daha az etki tanınan adaların “önemsiz deniz oluşumları” olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple, boyutu küçük ve ekonomisi dar olmayan adaların, karasuları sınırlandırılmasında tam etkiyle donatılmaları beklenebilir. Buna rağmen, ilgili uyuşmazlıkta St. Martin’s Adası’na herhangi bir etki verilmesinin hakça bir sonuca ulaştırmayacağı belirtilmiştir. Bu sebeple, ilgili özellikleri sağlayan adalara, karasuları sınırlandırılmasında ve hakkaniyete aykırı bir sonuca ulaşılmayacağı durumlarda tam etki verilmesi beklenebilir.

F. Değerlendirme

Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkisi, incelediğimiz tüm durumlar birlikte değerlendirilerek belirlenir. Adaların tanımının ve hak sahipliğinin düzenlendiği madde 121’e ilişkin metinsel yorumların, nihayetinde adaların deniz alanları sınırlandırılmasındaki bağlamsal rolüne indirgenecek olması sebebiyle uluslararası yargı organlarının adaların bağlamsal yorumuna önem göstermesi gerektiği ifade edilmiştir.⁷³⁴

Uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında öngörülebilirliğin sağlanması, yapılacak bu bağlamsal yorumlarla mümkündür. Uyuşmazlıklardaki hakça bir sonuca ulaşma esasının kattığı öngörülemezlik, devletler arasındaki sınırlandırma uyuşmazlıklarının sürüncemede kalmasına neden olmaktadır. Uluslararası mahkemelerin verecekleri kararlarda hangi hakça ilkelere dayanacakları ve nasıl hakça bir sonuca hükmedeceklerinin bir noktada belirsiz kaldığı söylenebilir. Şüphesiz ki uluslararası yargı organlarının adaların bağlamsal olarak değerlendirildiği sınırlandırma hukukundaki rolüne ilişkin yorumlara ağırlık vermesi, devletlerarası anlaşmalar veya uluslararası yargı uyuşmazlıkları açısından daha faydalı ve tartışmadan uzak sonuçlar doğurabilir.

Böyle olmasa bile, adalar ile kayalıklar arasındaki ayrımın uluslararası mahkemeler ve tahkimler tarafından daha fazla ciddiye alınması, adaların ve kayalıkların dahil olduğu sınırlandırma uyuşmazlıklarında kilit rol oynayabilir. Nitekim, sınırlama coğrafyasında bulunan adaların madde 121/3’te belirtilen kayalık testinden esaslı bir şekilde geçirilmeden sınırlandırmadaki etkisinin belirlenmesi, çoğu zaman hakça bir sonuca ulaşmaktan uzak bir karara varılmasına sebep olabilir.

⁷³¹ Katar v. Bahreyn Davası, para. 219.

⁷³² Bengal Körfezi Davası, para. 151.

⁷³³ Bengal Körfezi Davası, para. 316, 318, 319.

⁷³⁴ Evans ve Lewis, s. 47.

Uluslararası mahkeme ve tahkimler nezdinde karara varılan deniz alanları sınırlandırılması uyuşmazlıklarında, adalar ile kayalıklar arasındaki farkın yeterince değerlendirilmemiş olması adalar veya kayalıklar üzerinden tanımlanan deniz alanlarında, ilgili oluşumun statüsünün ne oranda etki doğurduğunun tespitini zorlaştırmaktadır. Örneğin, bir kayalık özelinde karasuları tanımlanırken MEB ile kıta sahanlığı sınırlandırılmasında bu kayalığa etki verilmemesi, hak sahipliği hukukunun dikkate alındığını gösterebilir. Buna rağmen yeterli derecede ada ile kayalık ayrımının yapılmaması, ilgili oluşumların kazanacağı etkide hak sahipliği hukuku ile sınırlandırma hukuku arasındaki dengenin nasıl sağlandığının açıklanmasını belirsiz kılmaktadır⁷³⁵.

Karadeniz Davası'nda UAD, Serpents Adası'nın MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasında esas nokta olarak ele alınamayacağını belirterek ilgili oluşuma sadece 12 mil genişliğinde karasuları tanımlamıştır.⁷³⁶ Mahkeme, her ne kadar Serpents Adası'nın hukuki statüsüne ilişkin bir değerlendirme yapmamış olsa da ulaşılan çözümün, Serpents Adası'nın bir kayalık olarak muamele görmesi ile aynı etkiyi yaratacağı sonucuna varmıştır.⁷³⁷ Başka deyişle, Serpents Adası üzerinden ada veya kayalık değerlendirmesi yapılmamış olmasına rağmen, kayalıkların sadece karasuları üzerinde hak sahipliği iddiasında bulunabilmesi göz önüne alındığında Serpents Adası'na kayalık muamelesi yapılmıştır.

Daha önce uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında adasal oluşumların statü değerlendirmesi ve sınırlandırma sonucunda elde ettikleri deniz alanları değerlendirilmiştir.⁷³⁸ Sonuç olarak, uluslararası yargı organları ve devletlerarası uygulamada coğrafi formasyonların statüsünün belirlenmesinin hakça bir sonuca ulaşmakta önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Nitekim yapılacak bir statü değerlendirmesi neticesinde, bir adasal oluşumun ada, kayalık veya cezir yüksekliği olduğu kararlaştırılarak ilgili oluşum için tanımlanacak olan deniz alanları açısından birçok tartışma elenmiş olmaktadır. Örneğin, bir oluşumun kayalık olduğu belirlendiğinde MEB veya kıta sahanlığı sınırlandırılmasında ihmal edilmesi gerekmektedir. Böylece hak sahipliği hukuku ile sınırlandırma hukukunun coğrafi formasyonların kazanabileceği deniz alanları konusunda ortak bir payda taşıdığı ifade edilebilir.

V. Devletlerarası Uygulamada Adaların Rolü

Devletlerarasındaki antlaşmalarla deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların kazandığı etki, uluslararası mahkeme veya hakem değerlendirmelerine göre daha esnek yapıdadır. Tarafların yapacakları antlaşmada uymaları gereken kurallar, uluslararası yargı organlarının uyması gerekenden daha belirsizdir. Nitekim Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında UAD, “*devletlerin hakkaniyete uygun usulleri uyguladığını temin etmek üzere göz önünde bulundurabilecekleri hususların yasal sınırı yoktur*”⁷³⁹ şeklinde ifade etmiştir.

⁷³⁵ Özbek, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi*, s. 123.

⁷³⁶ Karadeniz Davası, para. 149, 188.

⁷³⁷ Tanaka, *Reflections on Maritime Delimitation in the Romania/Ukraine Case Before the international Court of Justice*, s. 409.

⁷³⁸ Bakınız: Birinci Bölüm.III.C.

⁷³⁹ Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, para. 93, s. 50.

Devletlerarasındaki sınırlandırma antlaşmalarında kısıtlayıcı kuralların azlığı sebebiyle, uluslararası yargı kararlarında öngörülme, kendilerine has ve rızaları dahilinde farklı rejimler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, Avustralya ile Papua Yeni Gine arasında Torres Boğazı'nı içeren deniz alanları sınırlandırma antlaşmasında, Torres Boğazı'ndaki kaynakların korunması, yönetimi ve paylaşımını içeren bir ortak bölge ihdas edilmiştir.⁷⁴⁰

Devletlerarası sınırlandırma antlaşmalarında, hakça bir sonuca ulaşmak motivasyonunun sınırlandırmanın merkezinde olduğu kabul edilmesine rağmen uyulacak hakça ilkelerin veya adaların kazanacağı etkinin taraflarca belirlenmesi, ilkeler ve etkiler bazında yapılacak olan dengeleme tarafların anlaşmasıyla belirlenecektir. Sınırlandırma antlaşmalarında adaların kazanacağı etkiler, adaların konumu ön planda olmak üzere sınırlandırma alanındaki genel coğrafi yapı ve adanın kendisinden kaynaklanan özelliklere göre değişmektedir.⁷⁴¹ Adaların sınırlandırma antlaşmasında kazanacağı etki belirlenirken hakça ilkelere uygunluk, adaların boyutları, konumları ve siyasal statüleri ile insan barınması ve ekonomik hayatı gibi içtihat tarafından da kabul edilen kıstasların değerlendirmeye katıldığı kabul edilmektedir.⁷⁴²

VI. Ege Denizi'ndeki Olası Bir Türkiye-Yunanistan Deniz Alanları Sınırlandırılmasında Adaların Etkileri

Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı deniz alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar uzun süredir devam etmektedir. Bu anlaşmazlıkların en önemli sebeplerinden biri Ege Denizi'ndeki adaların ve kayalıkların varlığıdır. Türk Deniz Kuvvetleri Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın çalışmalarına göre Ege Denizi'nde 1800 adet adasal oluşum bulunmaktadır.⁷⁴³ Bu adasal oluşumların çoğunluğu Yunanistan'a aittir ve bu sebeple Yunanistan Ege Denizi üzerindeki deniz alanlarında maksimalist taleplerde bulunmaktadır.

Bu kısımda Türkiye ile Yunanistan arasında hem Ege Denizi'ndeki potansiyel deniz alanları sınırlandırılmasındaki adaların rolünden hem de Doğu Akdeniz'de bulunup sınırlandırmaya etki edebilecek olan Meis, Kara Ada ve Fener Adası'nın sınırlandırmaya olası etkilerinin değerlendirilmesinden bahsedilmektedir. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların etkilerine ilişkin yapılan bu değerlendirmede öncelikle, çalışmamızın birinci bölümünde incelediğimiz ada ve kayalık ayrımının Ege Denizi'ndeki önemi değerlendirilmektedir. Ardından genel olarak, olası bir deniz alanları sınırlandırılmasında Ege Denizi'ndeki adaların muhtemel etkileri ele alınmaktadır.

A. Ada ve Kayalık Ayrımının Ege Denizi'ndeki Önemi

Taraflar arasında gerçekleştirilecek Ege Denizi'ndeki olası bir sınırlandırmada tam yetkili adalar üzerinden daha geniş deniz alanları talep edebilecekken kayalıklar için sadece karasuları ve bitişik bölge deniz alanları taleplerinde bulunabileceklerdir. Deniz alanları üzerindeki hak talep

⁷⁴⁰ Murphy, s. 226; Treaty between Australia and the Independent State of Papua New Guinea concerning sovereignty and maritime boundaries in the area between the two countries, including the area known as Torres Strait, and related matters, 18 December 1978.

⁷⁴¹ Acer, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*, s. 3.

⁷⁴² Acer, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*, s. 18.

⁷⁴³ Kurumahmut, s. 4.

edebilirliği ile sınırlandırma hukukuna göre elde edilebilecek deniz alanları arasında köklü farklılıklar olsa da sınırlandırma hukuku açısından deniz alanları üzerindeki hak iddia edilebilirliğin dikkate alındığı görülmektedir. Örneğin, olası bir Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz alanları sınırlandırılmasında, ortay hattın ters tarafında kalacak ve tam yetkili ada olarak sınırlandırılabilir olan Yunanistan'a ait adaların karasuları dışında herhangi bir deniz alanı elde edebileceği şüphelidir. Yunanistan yine de tam yetkili adalar üzerinden MEB ve kıta sahanlığı iddialarında bulunacaktır. Ortay hattın ters tarafında kalan kayalıklar ise sadece karasuları ve bitişik bölge deniz alanları üretebileceği için kayalık olduğu belirlenen bir oluşum üzerinden MEB ve kıta sahanlığı iddialarında bulunulamaz. Bir kayalık hem hak sahipliği hukukuna hem de sınırlandırma hukukuna göre münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı deniz alanları oluşturamaz.

Yunan adalarının yüzde 60'ından fazlasının yüzölçümünün 100 km²'den az olması, küçük Yunan adalarının çoğunlukla kendi kendine yetmeyen doğalarından dolayı dışarıya bağımlı olmaları ve bu küçük adalarda yaşayanların denize açılmak zorunda kalmaları⁷⁴⁴ sebepleriyle Ege Denizi'nde bulunan ve özellikle ortay hatta yakın konumlanan ve ters tarafta kalan adaların madde 121/3 çerçevesinde doğal kapasitelerinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında çizilecek bir eşit uzaklık çizgisinin ters tarafında kalabilecek olan Doğu Ege Adaları, hak sahipliği açısından daha ayrıntılı bir tespiti konu olmalıdır. Doğu Ege'de Yunanistan'a ait bulunan adalardan boyutu 25 km²'yi geçen sadece 21 ada bulunmaktadır.⁷⁴⁵

Bayıllıoğlu, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kıyılarının hemen yakınında konumlanmış olan Meis, Kara Ada ve Fener Adası'nı Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki madde 121'e yönelik yapılan yorum çerçevesinde değerlendirmiştir.⁷⁴⁶ Buna göre, Kara Ada ve Fener Adası'nın doğal kapasitelerinin insan barınmasına imkân vermediği ve kendine ait ekonomik hayatları olmadığı göz önüne alındığında açık olarak birer kayalık oldukları, Meis'in ise sosyoekonomik olarak dışa bağımlı olmasından dolayı kayalık statüsünün savunulabileceğinden bahsedilmiştir.⁷⁴⁷

Meis, Kara Ada ve Fener Adası'nın kayalık oldukları kabul edildiğinde karasuları dışında deniz alanları iddiasında bulunulamayacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilecek olası bir deniz alanları sınırlandırılmasında MEB ve kıta sahanlığına ilişkin olarak tümünden ihmal edilecekler ve ilgili adalar olarak en fazla karasuları alanı yaratabileceklerdir.

Güney Çin Denizi Tahkimi'nde DTM'nin ada ve kayalık ayrımı değerlendirmesinde belirleyici kıstas olarak oluşumun doğal kapasitesini⁷⁴⁸ esas alması, Ege Adaları üzerinde Yunanistan tarafından gerçekleştirilen yapay müdahaleleri ve iskân faaliyetlerini oluşumların hukuki statüsü açısından etkisiz kılmaktadır. Bu minvalde, Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki Mahkeme'nin adalar

⁷⁴⁴ Aristotelis B. Alexopoulos, "The Legal Regime of Uninhabited Islets and Rocks in International Law. The Case of the Greek Seas", *Revue Hellenique De Droit International*, No. 56, 2003, s. 148.

⁷⁴⁵ Hüseyin Pazarcı, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, Ankara: A.Ü. S.B.F. ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1986, s. 5.

⁷⁴⁶ Bakınız: Uğur Bayıllıoğlu, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz'de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası'nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme", *Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2019, ss. 185-223.

⁷⁴⁷ Bayıllıoğlu, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz'de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası'nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme*, s. 208, 212, 216.

⁷⁴⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi, para. 541.

rejimine ilişkin yorumunun Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma anlaşmazlıkları çerçevesinde dikkate alınması ve bölgedeki adaların doğal kapasitelerinin tespit edilmesi önem arz etmektedir.⁷⁴⁹

B. Olası Bir Deniz Alanları Sınırlandırılmasında Adaların Rolü

Deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlıklarında uluslararası mahkeme ve tahkim kararları, belirli bir sınırlandırma yöntemi öngörmemektedir. Sınırlandırmada hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla seçilecek herhangi bir sınırlandırma yöntemi uygulanabilir. Yakın tarihli kararlarda deniz alanlarının sınırlandırılması yöntemi olarak üç aşamalı sınırlandırma yöntemi kullanılmaktadır. Buna göre, öncelikle iki devlet kıyıları arasına geçici eşit uzaklık çizgisi çekilir, ardından hakça bir sonuca ulaşmak amacıyla bu hat üzerinde ayarlamalarda bulunulur; son olarak, orantılılık testi yapılır.⁷⁵⁰

Ege Denizi'nde taraflar arasında çekilecek geçici ortay hattın belirlenmesinde esas alınacak kıyılar tarafların anakaralarıdır.⁷⁵¹ Çekilen ortay hattın ters tarafında kalan adalar ve ortay hattın yakınında yer alan adalar, etkileri açısından değerlendirilmesi gereken özel durumlar oluşturmaktadır.

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, Birleşik Krallık'a ait olan ve Fransa kıyılarına yakın konumlanmış ortay hattın ters tarafta kalan Kanal Adaları için çevreleme yöntemiyle 12 mil olan balıkçılık bölgesine eşdeğer olacak şekilde ve karasularının 3 milden 12 mile çıkarılabileceği dikkate alınarak 12 mil kıta sahanlığı tanımlamıştır.⁷⁵² İlgili uyuşmazlıkta kararın verildiği zaman geçerli olan uluslararası sözleşme 1958 KSS'ydı. 1958 KSS madde 1'de kıta sahanlığının 200 metre ve ötesine uzanabileceği belirtilmiştir. Buna göre, Mahkeme'nin Kanal Adaları için öngördüğü 12 mil kıta sahanlığı çok sınırlı bir etkiyi ifade etmektedir.

Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, Kanal Adaları'na kıta sahanlığı tanırken ilgili adaların durumunun *"kayalıklar veya küçük adaların durumunda farklı olması gerektiğini"* belirterek, ilgili adaların önemli sayıda insan barındıran, tarımsal ve ticari ekonomiye sahip adalar olduğunu tespit etmiştir.⁷⁵³ Kanal Adaları'nın ayrıca ters tarafta konumlanmış ve Birleşik Krallık coğrafyasından tamamen kopuk olduğu belirtilmiştir.⁷⁵⁴

Manş Denizi Tahkimi'ndeki dar bir su yolunda ve ters tarafta konumlanmış olan Kanal Adaları ile Ege Denizi gibi yarı kapalı bir deniz⁷⁵⁵ ve bu denizde ters tarafta konumlanmış olan Yunan

⁷⁴⁹ Bayıllıoğlu, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz'de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası'nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme*, s. 219.

⁷⁵⁰ Karadeniz Davası, para. 116, 118, 120, 122. Ayrıca çalışmamızdaki ilgili bölüme bakınız: İkinci Bölüm, I.C. alt bölümü.

⁷⁵¹ Özbek, *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, s. 156. Türkiye'nin savunduğu ortay hat, Ege Denizi'ndeki jeomorfolojik yapı ve uluslararası mahkeme kararları göz önüne alındığında 25 derece doğu boylamıyla belirlenmektedir. Bakınız: Cihat Yayı, **Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020, s. 144.

⁷⁵² Manş Denizi Tahkimi, para. 187, 199, 202.

⁷⁵³ Manş Denizi Tahkimi, para. 184.

⁷⁵⁴ Manş Denizi Tahkimi, para. 199.

⁷⁵⁵ Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kapalı ve yarı kapalı denizlerin coğrafi olarak taşıdıkları ayırt edici özelliklere işaret ederek sözleşmedeki genel kuralların hakkaniyete uygun olarak anlaşmayla veya istişareler yoluyla uygulanmasını önermiştir. Bakınız: A/CONF.62/C.2/L.56, Turkey: draft article on enclosed and semi-enclosed seas, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference,**

adaları birlikte değerlendirildiğinde, Manş Denizi Tahkimi'ndeki gibi Ege Denizi'ndeki ters taraftaki adaların da sınırlandırmadaki etkilerinin azaltılması gerekmektedir.⁷⁵⁶ Tahkim Mahkemesi'nin Kanal Adaları özelinde nüfusları ve ekonomileri itibarıyla göz önünde bulundurulması gerektiğine hükmettiği bu adalara neredeyse hiç kıta sahanlığı tanımamış olması, “*kayalıklar veya küçük adalar*” söz konusu olsaydı, daha az etki verebileceği veya tamamen ihmal edebileceği anlamına gelmektedir.

Van Dyke, Ege Denizi'ne ilişkin yaptığı değerlendirmede, ortay hattın ters tarafında kalan yoğun nüfusa sahip Yunan adalarına çevreleme yöntemiyle karasuları alanı verilmesini yeterli bulmaktadır.⁷⁵⁷ Nitekim, karasuları alanı kıta sahanlığı yetkilerini de içermektedir. Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme'nin arzularından biri de balıkçılık bölgesiyle kıta sahanlığını örtüştürmek dışında karasularının artırılması ihtimalini de göz önünde bulundurmaktır.⁷⁵⁸ Böylece Tahkim Mahkemesi'nin 12 mil kıta sahanlığı tanımadaki önemli saiklerden biri kıta sahanlığı ile karasuları arasında örtüşen bir durum yaratmaktır.

Ters tarafta kalan adalar, kayalık olmaları veya seyrek nüfusa sahip küçük adalar olmaları durumlarında karasuları elde etmemelidir. Nitekim Manş Denizi Tahkimi'nde Mahkeme, etkisi değerlendirilecek olan oluşumların “*kayalık veya küçük ada*” olmaları durumunda farklı değerlendirmeye tabi tutulacağını belirtmiştir.⁷⁵⁹

Van Dyke; Limni, Sakız, Midilli, Sisam, Kelemez, İstanköy ve Rodos adalarının diğer adalara nazaran yoğun nüfuslarından dolayı karasuları dışında da deniz alanlarına sahip olabileceğini, fakat ortay hat yakınında veya Türkiye kıyılarına yakın olmalarından dolayı karasuları dışında verilebilecek fazladan deniz alanlarının Türkiye aleyhine haksız sonuç doğuracağını ifade etmiştir.⁷⁶⁰ Buna göre, Ege Denizi'ndeki ortay hat yakınında veya ters tarafta konumlanmış Yunan adalarına kıta sahanlığı veya MEB tanımlanmamalıdır. Nitekim, bu tür adalara tanımlanacak MEB veya kıta sahanlığı hakça

First and Second Sessions); A/CONF.62/C.2/L.90, Turkey: draft article on the territorial sea: breadth of the territorial sea, global or regional criteria, open seas and oceans, semi-enclosed seas and enclosed seas, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume V (Summary Records, Plenary, General Committee, First, Second and Third Committees, as well as Documents of the Conference, Fourth Session).** BMDHS Madde 122: “... ‘*kapalı veya yarı-kapalı deniz*’, iki veya daha fazla devlet tarafından etraflı çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibarıyla iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz manasına gelir.” Madde 123: “*Kapalı veya yarı-kapalı bir denize kıyısı olan devletler, bu sözleşmeden doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği etmelidir.*” BMDHS, kapalı veya yarı kapalı denizlerde bulunan devletlerin sözleşmeden kaynaklanan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken iş birliğinde bulunmalarını öngörmüştür. Libya v. Malta Davası’nda UAD, sınırlandırılan alandaki tüm coğrafi koşulları dikkate alırken Akdeniz’in yarı kapalı deniz olmasını da göz önünde bulundurmıştır. Bakınız: Libya v. Malta Davası, para. 47. Karadeniz Davası’nda Divan, Karadeniz’in kapalı deniz olma özelliğini de dikkate almıştır. Bakınız: Karadeniz Davası, para. 178. Bu sebeplerle, kapalı veya yarı kapalı denizlerde gerçekleştirilen sınırlandırmalarda, sınırlandırma alanındaki dikkate alınacak coğrafi durum özelliklerine denizin kapalı veya yarı kapalı olması özelliği de dahil olmaktadır.

⁷⁵⁶ Başeren, *Ege Sorunları*, s. 169; Sertaç Hami Başeren, **Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı**, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2010, s. 43; Dolunay Özbek, “Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed of the Aegean”, Bayram Öztürk (Ed.), **Proceedings of the International Symposium on the Problem of Regional Seas** içinde (158-171), TÜDAV, 2001, s. 167, 168.

⁷⁵⁷ John M. Van Dyke, “The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea”, **Ocean Yearbook**, Vol. 8, Issue 1, 1989, s. 67, 68.

⁷⁵⁸ Manş Denizi Tahkimi, para. 187, 202.

⁷⁵⁹ Manş Denizi Tahkimi, para. 184.

⁷⁶⁰ Van Dyke, *The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea*, s. 66.

ilkelerden olan, coğrafyanın üstünlüğü prensibi⁷⁶¹ ve kapatmama prensibine hâlel getirerek, hakça bir sonuca ulaştırmayacaktır.⁷⁶²

Ortay hattın yakınında konumlanmış adalara, uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarıyla tam etki verilmesi halinde ortay hat üzerinde diğer devlet aleyhine önemli derecede deniz alanları kaybı yaşatabilecek şekilde kaydırma etkisi yaratabildiğinden genellikle sınırlı etki verilmekte veya ihmal edilmektedir.⁷⁶³ Ortay hattın yakınında konumlanmış adalar, Ege Denizi'ndeki gibi sadece tek tarafa ait olması durumunda verilecek sınırlı etki dahi olsa, MEB veya kıta sahanlığı açısından, diğer taraf aleyhine haksız bir sonuç doğuracağı için tamamen ihmal edilmesi hakça bir sonuca ulaşma açısından daha faydalı olabilir.⁷⁶⁴ Özbek, ortay hattın yakınında bulunan Limni ve Bozbaba adalarına tanımlanacak karasuları için doğu bölgelerinden yarı cep içinde bırakılmalarının uygun olabileceğini ifade etmiştir.⁷⁶⁵

Gerçekten de ortay hatta yakın konumlanmış veya ters tarafta bulunan adalar için tamamen ihmal edilmeleri dışında sadece karasuları elde etmeleri de söz konusu olabilir. MEB veya kıta sahanlığı ise en çok Van Dyke'in belirtmiş olduğu çok yoğun nüfuslu adalar için söz konusu olabileceksede de hakkaniyete aykırı bir sonucun doğabileceği durumlarda herhangi bir MEB veya kıta sahanlığı tanımlanmaması gerekir. Ortay hat yakınında veya ters tarafta kalan adalar için tanımlanabilecek karasularının genişliği ise şüphesiz ki hakça ilkelere uygunluk açısından dikkate alınması gereken bir durum oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz'de bulunan Kara Ada ve Fener Adası, kayalık olarak kabul edilmeleri halinde herhangi MEB veya kıta sahanlığı üretebilmeleri mümkün değildir. Ters taraftaki Doğu Akdeniz kayalıkları olan Kara Ada ve Fener Adası, olası bir deniz alanlarının sınırlandırılmasında kapatma etkisi de yaratacakları için karasuları da oluşturmayaacak şekilde tamamen ihmal edilmelidir.

Meis adasının tam yetkili ada veya kayalık olması açısından tartışmalı olan durumu, MEB ve kıta sahanlığı noktasında değerlendirilmesini gerektirebilir. Van Dyke, yoğun nüfuslu ve karasuları ötesinde deniz alanları kazanabilecek olan adaları değerlendirdiği bölümde Meis'in durumundan da bahsetmiştir. Buna göre Meis; yetersiz nüfus, küçük yüzölçümü ve Türkiye kıyılarına yapacağı kapatma etkisi sebepleriyle, Vay Dyke tarafından, sayılan adalar içinde karasuları ötesindeki bir deniz alanını en az hak eden ada olarak ifade edilmiştir.⁷⁶⁶

⁷⁶¹ Anakaraların ve kıyılarının, adalara göre sınırlandırmada üstün olması şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim coğrafyanın üstünlüğü prensibinde esas kastedilen anakaralar ve kıyılarıdır. Bakınız: Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 98, 99, 383.

⁷⁶² Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 383.

⁷⁶³ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 333; Acer, *Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama*, s. 9; Açıkönül, s. 121.

⁷⁶⁴ Acer, *Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz'de Sınırlandırma Sorunları*, s. 381.

⁷⁶⁵ Özbek, *Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, s. 160.

⁷⁶⁶ Vay Dyke, *The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea*, s. 66.

SONUÇ

Bir coğrafi formasyon, BMDHS madde 121/1'deki doğal olarak oluşmak, arazi sahası olmak, su ile çevrili olmak ve sular en çok yükseldiği zaman su üstünde kalmak unsurlarını karşılaması durumunda ada statüsünü kazanabilmektedir. Bu unsurlar karşılandığı zaman, cezir yükseklikleri, yapay adalar ve sualtı oluşumları dışlanmış olmaktadır. İlgili unsurlar karşılandığında, madde 121 çerçevesinde bahsedilen adalar veya kayalıklar ayrımı karşımıza çıkmaktadır. Bir kayalık, insan barınmasına imkân vermeyen ve kendine ait ekonomik hayatı olmayan adalardır. Kayalık olmayan adalar ise, insan barınmasına imkân veren veya kendine ait ekonomik hayatı olan adalardır. Bir ada, ancak insan barınmasına imkân vermemesi ve kendine ait ekonomik hayatı olmaması durumunda, başka deyişle iki unsuru da sağlamaması durumunda kayalık olarak adlandırılır.

Madde 121/2'de bahsedilen kayalık olmayan adalar ile madde 121/3'te bahsedilen kayalıklar arasındaki ayrımın temelini oluşturan ve madde 121/3'te bahsedilen “insan barınmasına imkân vermek” ve “kendine ait ekonomik hayatı olmak” unsurlarının ne anlama geldiği konusunda devlet uygulamalarında ortak bir uygulama sağlanamamış, uluslararası yargı organları bu unsurları tanımlamaktan kaçınmış ve öğreti tarafında da tanımları konusunda uzlaşıdan yoksun kalınmıştır. İlk kez Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Daimî Tahkim Mahkemesi, madde 121/3'ün yorumlanmasına yönelik geniş bir değerlendirmede bulunmuştur.

Uluslararası mahkemeler ve tahkimlerin birçok uyuşmazlıkta yapmış oldukları değerlendirmelerde, madde 121'in uluslararası teamül hukukunu yansıttığı ifade edilmiştir. Maddenin tartışmalı yönünü oluşturan üçüncü fıkrasının, uluslararası teamül hukuku tarafından nasıl yorumlandığı açık olmayan bir konudur. Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki geniş yorumun, ancak daha sonraki davalar tarafından da benimsenmesi halinde uluslararası teamül hukukunu yansıttığı kabul edilebilir. Bu sebeple, adalar ile kayalıklar arasındaki ayrımı oluşturan unsurların neleri ihtiva ettiği hususunun hala bir açıklık kazanamadığından bahsedilebilir.

Adalar veya genel olarak denize kıyısı bulunan kıta ülkelerinin deniz alanları üzerindeki taleplerinde diğer devletlerle herhangi bir çatışma yaşanmıyorsa, uluslararası hukuk tarafından belirlenen deniz alanları üzerinden hak sahipliği iddiasında bulunulabilir. Adalar veya kayalıkların ürettiği madde 121'de belirtilen deniz alanları üzerinden hak sahipliği iddiasında bulunabilirler.

Adalar veya genel olarak denize kıyısı olan kıta ülkelerinin deniz alanları üzerindeki taleplerinde diğer devletlerle herhangi bir çatışma yaşanırsa, sınırlandırma hukuku uygulanarak uyuşmazlık çözülür. Adaların deniz alanlarına sahip olmasına dair hukuk ile deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair hukuk birbirinden ayrı kurallarla düzenlenmektedir. Adaların deniz alanlarına sahip olmasına dair hukuk, madde 121'de düzenlenmiştir. Buna rağmen, adaların deniz alanlarının nasıl sınırlandırılacağı veya bir sınırlandırmadaki durumu düzenlenmemiştir.

Genel olarak deniz alanlarının sınırlandırılması, ilgili koşullar ve hakça ilkeler dikkate alınarak hakça bir sonuca ulaşmak esası etrafında yapılır. Adaların deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki rolü, esas nokta olarak kullanılması veya ilgili veya özel durum olarak dikkate alınması şeklinde

gerçekleşmektedir. Adalar sınırlandırma uyumsuzluklarına bu şekilde katılarak sınırlandırmaya belli derecede etkilerde bulunmaktadır. Uluslararası mahkeme ve tahkim kararlarında adalar bir anakara gibi tam etki kazanırken bazen yarım etki aldıkları görülebilir, bazı durumlarda da tümünden ihmal edilebilir.

Adaların esas nokta olarak dikkate alınması, genellikle adaların kıyının ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu durumlarda mümkündür. Bu durumlarda adalar, bir anakara gibi değerlendirilir ve sınırlandırmada tam etki gösterir. Adaların hem esas nokta olarak hem de ilgili koşul olarak değerlendirilmesinde nerede konumlanmış oldukları kilit bir rol oynar. Buna göre, genel olarak, adaların tabiiyetinde bulunduğu devletin kıyısından uzaklaşıp ortay hatta yakınlaşması ve hatta diğer devlete yakın konumlanması durumlarında kademeli olarak sınırlandırmada kazanacağı etkinin azalacağından bahsedilebilir. Tabii olarak, adaların etkisi belirlenirken esas dikkate alınan unsur hakça ilkelere uygunluktur. Bunun yanında, bir adanın sınırlandırmadaki etkisi belirlenirken boyutu, konumu, siyasal statüsü, insan barınması ve ekonomik hayata dair durumu ve kapasitesi de dikkate alınmaktadır.

Güney Çin Denizi Tahkimi'nde ve daha öncesinde yapılmış olan madde 121'e ilişkin metinsel yorumlar, nihai olarak adaların sınırlandırma hukukundaki bağlamsal rolüne indirgenecektir. Bu sebeple uluslararası yargı organlarının adaların bağlamsal rolüne ilişkin yorum yapmaya önem göstermesi gerektiği savunulabilir. İhtilaf halindeki deniz alanları üzerinde adaların etkilerinin belirlenmesi için ada ve kayalık tanımlarının önemi kadar sınırlandırma hukukundaki rolleri bağlamında tanıma konu olmaları da dikkate değer bir durumdur. Şüphesiz ki uluslararası yargı organlarının adaların bağlamsal olarak değerlendirildiği sınırlandırma hukukundaki rolüne ilişkin yorumlara ağırlık vermesi, devletler arasındaki anlaşmalar veya uluslararası yargı uyumsuzlukları açısından daha faydalı ve tartışmadan uzak sonuçlar doğurabilir.

Uluslararası yargı kararlarında ada ile kayalık ayrımının değerlendirilmesi, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakça bir sonuca ulaşmaya yönelik önemli bir merhale teşkil etmektedir. Hak sahipliği hukuku ile sınırlandırma hukukunun ortak noktasını oluşturması gereken adasal oluşumların üretebileceği deniz alanları konusu, uluslararası yargı organları tarafından statü değerlendirmesi yapılarak sınırlandırma uyumsuzluklarında uygulanmalıdır. Böylece adasal oluşumların sınırlandırma sonucunda hangi deniz alanını elde edebileceği ve hangi deniz alanları belirlenirken dikkate alınacağı ilk değerlendirmelerde belirlenmiş olacaktır.

Ege Denizi'ndeki olası bir Türkiye-Yunanistan deniz alanları sınırlandırılmasında adalar ve kayalıkların ayrımı önem taşıyacaktır. Ege Denizi sınırlandırma gerektiren bir coğrafyaya sahip olduğu için bu ayrımın sınırlandırmadaki etkisine bakılması gerekmektedir. Bir kayalık hem hak sahipliği hukukuna hem de sınırlandırma hukukuna göre münhasır ekonomik bölge veya kıta sahanlığı oluşturamaz. Bu sebeple Ege Denizi'ndeki met oluşumlarının tam yetkili ada mı olduğu yoksa kayalık mı olduğunun tespit edilmesi oldukça önemlidir. Türkiye tarafından Ege Denizi'ndeki met oluşumları üzerinde Güney Çin Denizi Tahkimi'nde yapılan yorumu esas alarak yapılacak bir çalışma ve tespit, Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kayalıklar üzerinden MEB veya kıta sahanlığına yönelik maksimalist iddiaları ilk değerlendirmede kesintiye uğratmış olur.

Ege Denizi'ndeki olası bir Türkiye-Yunanistan deniz alanları sınırlandırılmasında adaların etkileri; hakça ilkelere uygunluk, ortay hatta göre adaların konumları, tam yetkili ada olma veya

kayalık olma durumları, adaların yüzölçümü ve insan barınmasına ve ekonomik hayatlarına dair durumlar çerçevesinde belirlenebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Tezler

Acer, Yücel, **Uluslararası Yargı Kararları Temelinde Ege ve Doğu Akdeniz’de Sınırlandırma Sorunları**, 1. Baskı, İstanbul: SETA Kitapları, 2021.

Açıkgönül, Yunus Emre, **Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması**, İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012.

Arabacı, Tuğçe, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).

Başeren, Sertaç Hami, **Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı**, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2010.

Başeren, Sertaç Hami, **Ege Sorunları**, Tıpkı 2. Baskı, Ankara: Tüdev Yayınları No:25, 2006.

Churchill, R. R. ve A. V. Lowe, **The Law of the Sea**, Second Edition, Great Britain: Manchester University Press, 1988.

Dundua, Nugzar, **Delimitation of Maritime Boundaries Between Adjacent States**, United Nations, The Nippon Foundation Fellow, 2006-2007, https://www.un.org/depts/los/nippon/unnff_programme_home/fellows_pages/fellows_papers/dundua_0607_georgia.pdf (1 Haziran 2023).

Duran, Gökhan Yaşar ve Çağdaş Evrim Ergün, **Uluslararası Hukukta Adalar**, 1. Bası, Ankara: Çakmak Yayınevi, 2011.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler- Örnek Kararlar**, 3. Bası, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1998.

Jagota, S.P., **Maritime Boundary**, Publications on Ocean Development Volume 9, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1985.

Jayewardene, Hiran W., **The Regime of Islands in International Law**, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1990.

Kuran, Selami, **Uluslararası Deniz Hukuku**, 6. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2020.

Kurumahmut, Ali (hızl.), **Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

Murphy, Sean D., **International Law relating to Islands**, Brill/Nijhoff, 2017.

O’Brien, John, **International Law**, First Edition, Great Britain: Cavendish Publishing, 2001.

Özbek, Dolunay, “Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).

- Özman, Aydoğan, **Deniz Hukuku I, Kaynaklar, Kişiler, Nesneler, Ulusal Deniz Alanları**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Pazarcı, Hüseyin, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, Ankara: A.Ü. S.B.F. ve Basın Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1986.
- Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 8. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2009, s. 252.
- Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1988.
- Prescott, Victor and Clive Schofield, **The Maritime Political Boundaries of the World**, Second Edition, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- Reisman, W. Michael ve Gayl S. Westerman, **Straight Baselines in International Maritime Boundary Delimitation**, First Edition, Macmillan, 1992.
- Roach, J. Ashley ve Robert W. Smith, **Excessive Maritime Claims**, Third Edition, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012.
- Rothwell, Donald, **Islands and International Law**, First Edition, Hart Publishing, 2022.
- Rothwell, Donald R. ve Tim Stephens, **The International Law of the Sea**, Oregon: Hart Publishing, 2010.
- Schofield, Clive, **The Regime of Islands Reframed: Developments in the Definition of Islands under the International Law of the Sea**, Brill, The Law of the Sea 3.1-2, 2021.
- Schofield, Clive Howard, "The Trouble with Islands", (**Master of Laws in The Faculty of Graduate Studies**: The University of British Columbia, 2009).
- Shawn, Malcolm N., **Uluslararası Hukuk**, İbrahim Kaya (çev. ed.), Birinci Baskı, Ankara: TÜBA, 2018.
- Symmons, Clive R., **Some Problems Relating to the Definition of Insular Formations in International Law: Islands and Low-Tide Elevations**, United Kingdom: IBRU, Maritime Briefing Vol. 1 No.5, 1995.
- Symmons, Clive, **The Maritime Zones of Islands in International Law**, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 1979.
- Tanaka, Yoshifumi, **The International Law of the Sea**, Third Edition, United Kingdom: Cambridge University Press, 2019.
- Yoshifumi Tanaka, **The South China Sea Arbitration: Toward an International Legal Order in the Oceans**, First Edition, Oxford: Hart Publishing, 2019,
- Toluner, Sevin, **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler bakımından Çevresi ve Niteliği)**, 4. Bası, İstanbul: Beta Basım-Yayım-Dağıtım, 1989.
- Yaycı, Cihat, **Yunanistan Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla**, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2020.

Makaleler ve Kitap Bölümleri

- Acer, Yücel, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 4, No. 16, 2008, ss. 1-18.
- Alexopoulos, Aristotelis B., “The Legal Regime of Uninhabited Islets and Rocks in International Law. The Case of the Greek Seas”, **Revue Hellenique De Droit International**, No. 56, 2003, ss. 131-151.
- Anderson, D. H., “British Accession to the UN Convention on the Law of the Sea”, **International and Comparative Law Quarterly**, Vol. 46, Issue 04, October 1997, ss. 761-786.
- Anderson, David, “Some Aspects of the Regime of Islands in the Law of the Sea”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 32, Issue 2, 2017, ss. 316-331.
- Apaydın, Deniz Tekin, “Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, Aralık 2019, ss. 565-589.
- Bayıllıoğlu, Uğur, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 121. Maddesinin Doğu Akdeniz’de Etkisi: Meis, Karaada ve Fener Adası’nın Statüsüne İlişkin Bir Değerlendirme”, **Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 2, 2019, ss. 185-223.
- Bayıllıoğlu, Uğur, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Kosta Rika-Nikaragua Kararında Adalar Hakkındaki Tespitlerine İlişkin Bazı Gözlemler”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Vol. 8, Sayı 2, 2018, ss. 94-137.
- Bayıllıoğlu, Uğur, “Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitler”, **Çankaya University Journal of Law**, Vol. 7, No.1, Mayıs 2010, ss. 23-41.
- Beckman, Robert, “Case Between Malaysia and Singapore Concerning Sovereignty Over Pedra Branca/ Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge”, B.S. Chimni, Miyoshi Masahiro ve Thio Li-ann (Ed.), **Asian Yearbook of International Law** içinde (273-286), Vol. 14, The Netherlands: Brill/ Nijhoff, 2008, ss. 275-286.
- Beckman, Robert ve Clive Schofield, “Moving Beyond Disputes Over Island Sovereignty: ICJ Decision Sets Stage for Maritime Boundary Delimitation in the Singapore Strait”, **Ocean Development & International Law**, 40, Issue 1, 2009, ss. 1-35.
- Bowett, D.W., “Islands”, Rudolf Bernhardt (Ed), **Encyclopedia of Public International Law: Law of the Sea; Air and Space 11** içinde (165-167), The Netherlands: Elsevier Science Publishers B.V., 1989.
- Brown, E.D., “Rockall and the limits of national jurisdiction of the UK: Part 2”, **Marine Policy**, Vol. 2, Issue 4, 1978, ss. 275-303.
- Charney, Jonathan, “Rocks that Cannot Sustain Human Habitation”, **The American Journal of International Law**, Vol. 93, No. 4, 1999, ss. 863-878.
- Churchill, R.R., “Maritime Delimitation in the Jan Mayen Area”, **Marine Policy**, Vol. 9, Issue 01, 1985, ss. 16-38.

Churchill, R.R., “The Greenland-Jan Mayen Case and its Significance for the International Law of Maritime Boundary Delimitation”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 9, Issue 1, January 1994, ss. 1-29.

Churchill, Robin, “United Kingdom”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol.13, Issue 2, January 1998, ss. 263-273.

Cogliati-Bantz, Vincent P., “Sea-Level Rise and Coastal States’ Maritime Entitlements”, **The Journal of Territorial and Maritime Studies**, Vol. 7, No. 1, 2020, ss. 86-110.

Elferink, Alex G Oude, “Artificial Islands, Installations and Structures”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, vol. 1, 2012.

Elferink, Alex G. Oude, “Clarifying Article 121(3) of the Law of the Sea Convention: The Limits Set by the Nature of International Legal Processes”, **IBRU Boundary and Security Bulletin**, Vol 6, No. 2, 1998, ss. 58-68.

Erkiner, Hakkı Hakan ve Mehmet Emin Büyük, “Türk-Yunan İlişkileri Kapsamında Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığının Çözüm Yeri Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Olabilir mi?”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, Sayı 2, Aralık 2021, ss. 1013-1038.

Evans, Malcolm D., “Maritime Boundary Delimitation”, Donald R Rothwell, Alex G Oude Elferink, Karen N Scott ve Tim Stephens (Ed.) **The Oxford Handbook of the Law of the Sea** içinde (254-279), Oxford University Press, 2015.

Evans, Malcolm D. ve Reece Lewis, “The Regime of Islands”, Øystein Jensen (Ed.), **The Development of the Law of the Sea Convention: The Role of International Courts and Tribunals** içinde (14-47), Edward Elgar Publishing, 2020.

Gjetnes, Marius, “The Spratlys: Are They Rocks or Islands”, **Ocean Development & International Law**, Vol. 32, Issue 2, 2001, ss. 191-204.

Goldie, L.F.E., “The International Court of Justice’s “Natural Prolongation” and the Continental Shelf Problem of Islands”, **Netherlands Yearbook of International Law**, Vol. 4, December 1973, ss. 237-261.

Gullett, Warwick, “The South China Sea Arbitration’s Contribution to the Concept of Juridical Islands”, **Questions of International Law**, Zoom-in 47, 5-38, 2018, ss.5-38.

Gündüz, Aslan, “Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean”, **Hellenic Studies**, Vol. 4, No. 2, 1996, ss. 95-119.

Kaye, Stuart, “The Law of the Sea Convention and Sea Level Rise after the South China Sea Arbitration”, **International Law Studies, US Naval War College**, Vol. 93, Issue 01, 2017, ss. 423-445.

Kwiatkowska, Barbara ve Alfred H.A. Soons, “Entitlement to Maritime Areas of Rocks Which Cannot Sustain Human Habitation or Economic Life of Their Own”, **Netherlands Yearbook of International Law**, Vol. 21, December 1990, ss. 139-181.

Lewis, Reece, “International Legal Fictions: Lessons from the South China Sea Award”, **Asian Journal of International Law**, Vol. 11, Issue 2, July 2021, ss. 1-20.

MacDonald, Fraser, “The last outpost of Empire: Rockall and the Cold War”, **Journal of Historical Geography**, Vol 32, Issue 3, July 2006, ss. 627-647.

Meray, Seha L., “Açık Denizlerin Serbestliğinin Gelişmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Vol.10, No.2, 1955, ss. 76-100.

Meray, Seha L., “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Sekizinci Toplantısı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 12, Sayı 03, 1957, ss. 114-146.

Meray, Seha L., “Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonunun Yedinci Toplantısı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 10, Sayı 04, 1955, ss. 228-261.

Oral, Nilüfer, “International Law as an Adaptation Measure to Sea-Level Rise and Its Impacts on Islands and Offshore Features”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol. 34, 2019, ss. 415-439.

Özbek, Dolunay, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisinin Değerlendirilmesi”, **DEHUKAMDER**, Cilt 2, Sayı 1, 2019, ss. 111-152.

Özbek, Dolunay, “Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed of the Aegean”, Bayram Öztürk (Ed.), **Proceedings of the International Symposium on the Problem of Regional Seas** içinde (158-171), TÜDAV, 2001.

Polat, Oğuz ve A. Taner Güven, “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 119, 2015, ss. 97-114.

Schofield, Clive, “The Trouble with Islands: The Definition and Role of Islands and Rocks in Maritime Boundary Delimitation”, Seoung-Yong Hong ve Jon M. Van Dyke (Ed.), **Maritime Boundary Disputes, Settlement Processes, and the Law of the Sea** içinde (19-37), Publications on Ocean Development Vol. 65, Martinuss Nijhoff Publishers, 2009.

Schofield, Clive ve David Freestone, “Options to Protect Coastlines and Secure Maritime Jurisdictional Claims in the Face of Global Sea Level Rise”, Micheal B. Gerrard ve Gregory E. Wannier (Ed.) **Threatened Island Nations: Legal Implications of Rising Seas and a Changing Climate** içinde (141-166), Cambridge University Press, 2013.

Song, Yann-huei, “Article 121(3) of the Law of the Sea Convention and the Disputed Offshore Islands in East Asia: A Tribute to Judge Choon-Ho Park”, Jon M. van Dyke, Sherry P. Broder, Seokwoo Lee ve Jin-Hyun Paik (Ed.), **Governing Ocean Resources New Challenges and Emerging Regimes: A Tribute to Judge Choon-Ho Park** içinde (61-98), The Netherlands: Brill/ Nijhoff, 2013.

Song, Yann-Huei, “Okinotorishima: A Rock Or An Island? Recent Maritime Boundary Controversy Between Japan And Taiwan/China”, Seoung-Yong Hong ve Jon M. Van Dyke (Ed.), **Maritime Boundary Disputes, Settlement Processes, and the Law of the Sea** içinde (145-175), Publications on Ocean Development Vol. 65, Martinuss Nijhoff Publishers, 2009.

Song, Yann-huei, “The Application of Article 121 of the Law of the Sea Convention to the Selected Geographical Features Situated in the Pacific Ocean”, **Chinese Journal of International Law**, Vol. 9, Issue 4, 2010, ss. 663-698.

Song, Yann-huei, “The July 2016 Arbitral Award, Interpretation of Article 121(3) of the UNCLOS, and Selecting Examples of Inconsistent State Practices”, **Ocean Development & International Law**, Vol. 49, No. 3, 2018, ss. 247-261.

Soons, A.H.A., “An Ocean Under Stress: Climate Change and the Law of the Sea”, E. Hey, F. Violi, J. Spier, A.H.A. Soons. **Climate Change: Options and Duties under International Law** içinde (71-120), Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Vereniging voor International Recht, vol. 145, 2018.

Strauss, Michael J., “The Future of Baselines as the Sea Level Rise”, **The Journal of Territorial and Maritime Studies**, Vol. 6, No. 2, 2019, ss. 27-43.

Tanaka, Yoshifumi, “Reflections on Maritime Delimitation in the Romania/Ukraine Case Before the international Court of Justice”, **Netherlands International Law Review**, Vol. 56, Issue 03, December 2009, ss. 397-427.

Tanaka, Yoshifumi, “Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)”, **Ocean Development & Law**, Vol. 48, Issue 3-4, 2017, ss. 1-21.

Tanaka, Yoshifumi, “Reflections on the Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Colombia before the International Court of Justice”, **Leiden Journal of International Law**, Vol. 26, Issue 04, 2013, ss. 909-931.

Üstün, Aydın ve Hüseyin Demirel, “Düşey Kontrol Açısından GPS/Nivelman Kontrol Noktalarının Önemi”, **Türkiye Ulusal Jeodezi Komisyonu 2003 Yılı Bilimsel Toplantısı, Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Jeodezik Ağlar Çalıştayı**, 24-25-26 Eylül 2003 Konya, ss. 35-43.

Van Dyke, John M., “The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea”, **Ocean Yearbook**, Vol. 8, Issue 1, 1989, ss. 44-69.

Van Dyke, Jon M. ve Robert A. Brooks, “Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans’ Resources”, **Ocean Development and International Law Journal**, Vol. 12, No. 3-4, 1983, ss. 265-300.

Van Dyke, Jon M., Joseph Morgan ve Jonathan Hurish, “The Exclusive Economic Zone of the Northwestern Hawaiian Islands: When Do Uninhabited Islands Generate an EEZ”, **San Diego Law Review**, Vol. 25, Issue 3, 1988, ss. 425-494.

Wong, Jing Zhi, “Malaysia’s Application for Revision of the Pedra Branca Judgment: Case Note on the Question of Admissibility”, **Perth International Law Journal**, Vol. 2, 2017, ss. 62-78.

Sözlükler

Fellmeth, Aaron X. ve Maurice Horwitz, **Guide to Latin in International Law**, Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2009.

Uluslararası Yargı Kararları

Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago (Barbados v. the Republic of Trinidad and Tobago), Award of the Arbitral Tribunal, 11 April 2006.

Arbitration between Guyana and Suriname (Guyana v. Suriname), Award of the Arbitral Tribunal, 17 September 2007.

Award of the Arbitral Tribunal in the second stage of proceedings between Eritrea and Yemen Arbitration (Maritime Delimitation), (Eritrea v. Yemen), Award of 17 December 1999, United Nations, **Reports of International Arbitral Awards**, Vol. 22.

Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada v. United States of America), International Court of Justice, Judgment of 12 October 1984.

Case Concerning Maritime Dispute (Peru v. Chile), International Court of Justice, Judgment of 27 January 2014.

Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta), International Court of Justice, Judgment of 3 June 1985.

Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), International Court of Justice, Judgment of 24 February 1982.

Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary between Guinea and Guinea-Bissau (Guinea v. Guinea Bissau), **Reports of International Arbitral Awards**, Cilt 19, Decision of 14 February 1985.

Case Concerning The Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), International Court of Justice, Judgment of 10 October 2002.

Conciliation Commission on the Continental Shelf area between Iceland and Jan Mayen: Report and recommendations to the governments of Iceland and Norway, Decision of June 1981, **Reports of International Arbitral Awards**, Vol. 27, United Nations.

Declaration of Judge Vukas, The “Monte Confurco” Case (Seychelles v. France), List of Cases: No. 6, Judgment of 18 December 2000, **international Tribunal for the Law of the Sea: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2000**.

Delimitation of Maritime Areas Between Canada and France (St. Pierre and Miquelon) (Canada v. France), **Reports of International Arbitral Award**, Decision of 10 June 1992.

Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic (The UK v. France), Decision of 30 June 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol. 18.

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar), International Tribunal for Law of the Sea, List of Cases: No. 16, Judgment of 14 March 2012.

Dispute Concerning Delimitation of the Maritime Boundary Between Ghana and Côte d'Ivoire (Ghana v. Côte d'Ivoire), International Tribunal for Law of the Sea, List of Cases: No. 23, Judgment of 23 September 2017.

Dissenting Opinion of Judge Oda, Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua intervening), Judgment of 11 September 1992, General List No. 75, **International Court of Justice: Year 1992**.

Fisheries Case (United Kingdom v. Norway), Judgment of December 18th, 1951, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 1951**.

In the Matter of an Arbitration under the Arbitration Agreement Between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia, Signed on 4 November 2009 (Croatia v. Slovenia), PCA Case No. 2012-04, Final Award, 29 June 2017.

Joint Dissenting Opinion of Judges Bedjaoui, Ranjeva and Koroma, Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Merits, International Court of Justice, Judgment of 16 March 2001.

Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/ Honduras: Nicaragua intervening), Judgment of 11 September 1992, General List No.75, **International Court of Justice Year 1992**.

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), International Court of Justice, Judgment of 16 March 2001.

Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), International Court of Justice, Judgment of 14 June 1993, 1993.

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment of 3 February 2009, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2009**.

Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) and Land Boundary in the Northern part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua), Judgment of 2 February 2018, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2018**.

Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya), International Court of Justice, Judgment of 12 October 2021.

North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands), Judgment of 20 February 1969, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 1969**.

South China Sea Arbitration between the Republic of the Philippines and the People's Republic of China, Award, Arbitral Tribunal, Permanent Court of Arbitration, PCA Case No. 2013-19, 12 July 2016.

Sovereignty Over Pedra Branca/ Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/ Singapore), Judgment of 23 May 2008, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2008**.

Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment of 8 October 2007, **International Court of Justice: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2007**.

Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), International Court of Justice, Judgment of 19 November 2012.

The Grisbadarna Case, Norway v. Sweden, Permanent Court of Arbitration, Award, 23 October 1909, PCA Case No. 1908-01.

The “Volga” Case (Russian Federation v. Australia), List of Cases: No.11, Judgment of 23 December 2002, **International Tribunal for the Law of the Sea: Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders 2002**.

United States v. Alaska, Supreme Court of the United States, 117 S.Ct. 1888, 138 L.Ed.2d 231, 521 U.S. 1 (1997).

Belgeler ve Raporlar

Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law Meetings of the Committees: Vol. III Minutes of the Second Committee: Territorial Waters, League of Nations, Geneva: Series of League of Nations Publications, 1930.

A/76/10, **Report of the International Law Commission**, Seventy-second Session 26 April-4 June and 5 July-6 August 2021.

A/AC.138/SR.57, **Committee on the Peaceful Uses of Sea-bed and the Ocean Floor Beyond the Limits of National Jurisdiction, Summary Records of the Forty-fifth to the Sixtieth Meeting**, A/AC.138/SR.45-60, 7 June 1971, United Nations General Assembly.

A/CN.4/143, **Juridical Regime of Historic waters including historic bays – Study prepared by the Secretariat**, Yearbook of the International Law Commission: 1962, Vol. II.

A/CONF.13/C.1/L.112, **United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records: Volume III: First Committee Territorial Sea and Contiguous Zone, Summary records of meetings and Annexes**, A/CONF.13/39, United Nations Publications.

A/CONF.62/C.2/L.9, Turkey: draft article on the delimitation of the territorial sea; various aspects involved, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

A/CONF.62/C.2/L.22, Greece draft articles, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

A/CONF.62/C.2/L.50, Greece: draft articles on the regime of islands and other related matters, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

A/CONF.62/C.2/L.56, Turkey: draft article on enclosed and semi-enclosed seas, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III (Documents of the Conference, First and Second Sessions)**.

A/CONF.62/C.2/L.90, Turkey: draft article on the territorial sea: breadth of the territorial sea, global or regional criteria, open seas and oceans, semi-enclosed seas and enclosed seas, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume V (Summary Records, Plenary, General Committee, First, Second and Third Committees, as well as Documents of the Conference, Fourth Session)**.

A/CONF.62/C.2/SR.37, Summary records of meetings of the Second Committee 37th meeting, **Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume II**.

Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea Office of Legal Affairs, **Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries**, New York: United Nations Publication, 2000.

Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Law of the Sea: Baselines: An Examination of the Relevant Provisions of the UNCLOS**, New York: United Nations Publication, 1989.

Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, **Law of the Sea: Regime of Islands Legislative History of Part VIII (Article 121) of the UNCLOS**, New York: United Nations Publications, 1988.

Truman Proclamation, Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, 10 Fed. Reg. 12305, 1945.

UN Document, A/CONF.13/C.4/L.26.

UN Document, CML/2/2009.

United Nations Conference on the Law of the Sea, **Official Records, Volume VI: Fourth Committee (Continental Shelf)**, Summary records of meetings and Annexes, A/CONF.13/42.

Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume I, Summary records of the fifth session 1 June-14 August 1953, A/CN.4/SER.A/1953, United Nations Publication.

Yearbook of the International Law Commission 1953: Volume II, Documents of the fifth session including the report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1953/Add.1, United Nations Publication.

Yearbook of the International Law Commission 1954: Volume I, Summary records of the sixth session 3 June- 28 July 1954, United Nations Publication.

Yearbook of the International Law Commission 1954: Volume II, Documents of the sixth session including the report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1954/Add.1, United Nations Publication.

Yearbook of the International Law Commission 1956: Volume II, Documents of the eighth session including the report of the Commission to the General Assembly, A/CN.4/SER.A/1956/Add.1, United Nations Publications, 1956.

Uluslararası Sözleşmeler

1945 tarihli Birleşmiş Milletler Statüsü.

1945 tarihli Uluslararası Adalet Divanı Statüsü.

1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri.

1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi.

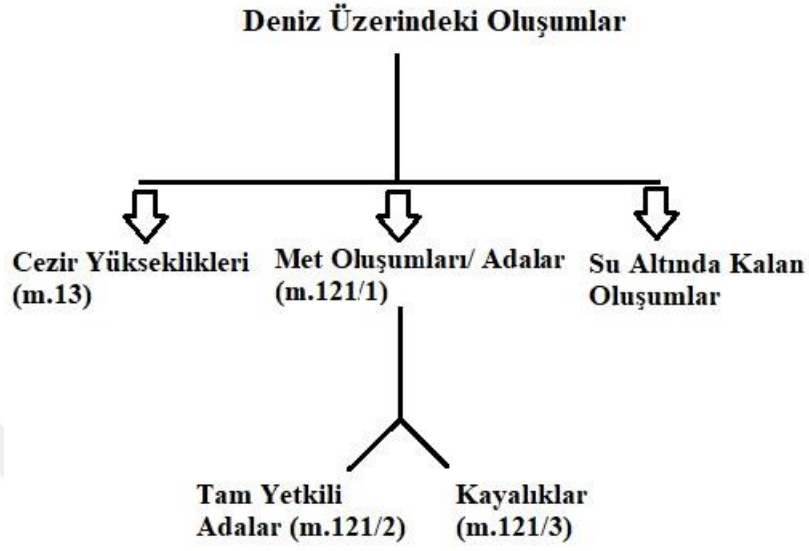
Treaty between Australia and the Independent State of Papua New Guinea concerning sovereignty and maritime boundaries in the area between the two countries, including the area known as Torres Strait, and related matters, 18 December 1978.

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.

İnternet Kaynakları

Malaysia Ministry of Foreign Affairs and Republic of Singapore Ministry of Foreign Affairs, Joint Press Statement: Eighth Meeting of the Malaysia-Singapore Joint Technical Committee on the Implementation of the International Court of Justice Judgment on Pedra Branca, Middle Rocks and South Ledge, 22 January 2020, <https://www.mfa.gov.sg/Newsroom/Press-Statements-Transcripts-and-Photos/2020/01/22012020---JPS-ICJ> (25 Nisan 2023).

EKLER

Ek 1: 2016 Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Daimî Tahkim Mahkemesi tarafından deniz üzerindeki oluşumları açıklayan sınıflandırmanın şeması.